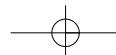

DE DIALECTEN VAN
CENTRAAL-SALLAND: RAALTE, HEINO EN LEMELERVELD

A Monique, celle qui a été, est et restera toujours ma 'Valentine'!

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

Deze publicatie kwam tot stand dankzij financiële bijdragen van het Prins Bernhard Cultuurfonds Overijssel, het Plantenfonds en de Stichting R. Roelofs-Dijkslag.

Publicaties van de IJsselacademie nr. 224

© IJsselacademie
ISBN 978-90-6697-211-7

Vormgeving: Frank de Wit

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Klank- en vormleer

J.J. Spa

Grammaticareeks deel 6
Een uitgave van de IJsselacademie
Kampen, 2011

Inhoud

Inleiding 7

De notering van de klanken 9

Raalte 11

De klinkers 11

De tweeklanken 35

De medeklinkers 40

Uitspraakregels 41

De persoonlijke voornaamwoorden 50

De bezittelijke voornaamwoorden 52

De werkwoorden 53

De werkwoordstijden 53

De zwakke werkwoorden 54

De sterke werkwoorden 61

De werkwoordsklassen 62

Overige sterke en onregelmatige werk-
woorden 70

De voornaamste hulp- en koppelwerk-
woorden 72

De lidwoorden 76

De aanwijzende voornaamwoorden 78

De bijvoeglijke naamwoorden 79

De verkleinwoorden 80

Klinkerverandering bij verkleinwoords-
vorming 82

De achtervoegsels 83

De meervoudsuitgangen 89

De telwoorden 95

Tijdsaanduidingen 96

Syntactische verschijnselen 97

Uitdrukkingen eigen aan het Raaltes
98

Raalte tekst 98

Folklore

Heino 101

De klinkers 101

De tweeklanken 115

De persoonlijke voornaamwoorden
118

De bezittelijke voornaamwoorden 119

De werkwoorden 119

De zwakke werkwoorden 119

De sterke werkwoorden 123

De werkwoordsklassen 123

Overige sterke en onregelmatige werk-
woorden 127

De voornaamste hulp- en koppelwerkwoorden 129	De bezittelijke voornaamwoorden 166
De lidwoorden 133	De werkwoorden 166
De aanwijzende voornaamwoorden 134	De zwakke werkwoorden 166
De bijvoeglijke naamwoorden 134	De sterke werkwoorden 168
De verkleinwoorden 136	De werkwoordsklassen 168
De achtervoegsels 137	Overige sterke en onregelmatige werkwoorden 171
De meervoudsuitgangen 139	De voornaamste hulp- en koppelwerkwoorden 171
De telwoorden 145	De lidwoorden 175
Tijdsaanduidingen 147	De aanwijzende voornaamwoorden 176
Syntactische verschijnselen 147	De bijvoeglijke naamwoorden 177
Uitdrukkingen eigen aan het Heinoos 148	De verkleinwoorden 178
Een tekst in het Heinoos 149	De achtervoegsels 178
De tomaten	De meervoudsuitgangen 181
Lemelerveld 151	De telwoorden 184
De klinkers 151	Tijdsaanduidingen 186
De tweeklanken 160	Uitdrukkingen eigen aan het Lemelervelds 186
Uitspraakregels 163	Lemelervelder tekst 188
De persoonlijke voornaamwoorden 164	Een reize op de fietse in de oorlog
	Literatuur 190

Inleiding

De IJsselacademie heeft mij opnieuw in staat gesteld een aantal Overijsselse dialecten te beschrijven. Werden de door mij reeds beschreven volkstalen gesproken ten noorden of ten westen van Zwolle (zie de literatuur), de in dit boek besproken dialecten worden gebezigd ten zuidoosten van de provinciehoofdstad. Het gaat hier namelijk om de Sallandse dialecten van Raalte, Heino en Lemelerveld. De grootste verschillen tussen deze dialecten en het Nederlandse standaarddialect liggen enerzijds in het klinkersysteem en anderzijds in de vormen van de werkwoorden en de zelfstandige naamwoorden. Dat het klinkersysteem afwijkt van dat van het Nederlands blijkt alleen al hieruit dat er in het Nederlands 13 à 14 verschillende klinkers zijn (vgl. Cohen e.a. 1961, p. 25) en in de drie bovengenoemde dialecten 22. Zijn er in het Nederlands maar 3 verschillende tweeklanken (*ei/ij, ui, au/ou*; vgl. Cohen e.a. 1961, p. 27), in de in dit boek beschreven dialecten zijn dat er een tiental.

De medeklinkersystemen van de drie dialecten verschillen niet van dat van het Nederlands.

Wat de woordopbouw betreft, zijn de vormen van de zgn. sterke werkwoorden in de drie dialecten nogal afwijkend van het Standaardnederlands. Het voltooid deelwoord van alle werkwoorden, zowel de zwakke als de sterke, heeft als voorvoegsel een zgn. *stomme e-*. De verkleinwoorden van de zelfstandige naamwoorden hebben allemaal 'Umlaut'.

Wat ook behoorlijk afwijkt zijn de regels voor de uitspraak van klanken en klankgroepen: Het 'inslikken', bijvoorbeeld, van de *stomme e* in de uitgang *-en* en het als een neusklinker uitspreken van de combinatie 'klinker + n' in sommige gevallen, dragen bij aan het - voor de buitenstaander - 'exotisch' karakter van de drie dialecten. Opvallend is verder dat de woorden van deze dialecten veel korte klinkers kennen, in afwijking van wat gebruikelijk is in het Standaardnederlands en in de meer westelijk gesproken Overijsselse dialecten.

Bij het schrijven van dit boek heb ik opnieuw dankbaar gebruik gemaakt van de ingevulde formulieren - het resultaat van een in de jaren 1978-1981 door dr. H. Bloemhoff gehouden enquête - die de IJsselacademie me via mevrouw drs. Ph. Bloemhoff ter beschikking heeft gesteld. Ik dank de heer Bloemhoff, zijn echtgenote en de instelling waaraan ze verbonden is daarvoor weer zeer hartelijk. Destijds werden onder meer in de dorpen Raalte, Heino en Lemelerveld gedurende drie jaar schriftelijk vragen beantwoord betreffende de talen van deze plaatsen. De

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

contactpersonen van de informantengroepen waren gedurende dat project de heren H. Koerhuis (Raalte), H. van der Veen (†) (Heino) en H.A.G. Schoorlemmer (Lemelerveld).

De traditie dat mevrouw Bloemhoff zich ermee belast de historische (Oudsaksische) oorsprong van de hedendaagse Nedersaksische woorden van de beschreven dialecten aan te geven wordt ook in dit boek weer voortgezet. Zoals altijd mijn welgemeende dank daarvoor. Bovendien heeft ze het manuscript van dit boek nauwkeurig gelezen en door haar opmerkingen me voor een aantal uitglidders behoed.

De volgende personen hebben me laten profiteren van hun taalkundige kennis op het gebied van hun dialect:

Voor het *Raaltes*: Mevrouw H. Krijt-Smeenk (geb. 1920) en de heren H.P. Brinkhuis (geb. 1932) en H. Koerhuis (geb. 1941). De historische boerderij Strunk, waar de ontvangsten altijd plaatsvonden, vormde een passende omlijsting voor het dialectonderzoek. De immer door de heer Brinkhuis geserveerde koffie en het gebak waren daarbij de krenten in de pap. Mevr. H. Krijt-Smeenk heeft het verschijnen van het boek helaas niet meer mee mogen maken.

Voor het *Heinoos*: Mevrouw M. Wolfkamp-Hansman (geb. 1924), zeer vitaal, in wier huis ik steeds enorm gastvrij ben ontvangen, en de heren J.L. Melenhorst (geb. 1939) en S.M. Nijboer (geb. 1930), die met veel humor mijn onderzoek zwaarig begeleidden.

Voor het *Lemelervelds*: De heren E. Habers (geb. 1924) en H. Huurman (geb. 1916.) De idyllische, aan het Overijssels kanaal gelegen woning van de heer Habers was een ideale plek voor het afvuren van vragen over het dialect. De heer Huurman betoonde zich een aangenaam causeur. In het stadium van de afronding van het werk is de heer G. Zwinselman (geb. 1941) bereid gevonden nog een aantal vragen te beantwoorden.

U allen zeg ik dank voor uw bereidwilligheid om mij te ontvangen en de gekke vragen te beantwoorden die ik - vaak ook per telefoon - stelde, waarbij u uw geduld nooit verloren hebt als ik u de woorden voor de zoveelste keer uit de mond wilde lospeuteren. Uw inlichtingen werden zeer gewaardeerd.

Dit boek draag ik op aan de meest bewonderenswaardige persoon die ik ooit ben tegengekomen: mijn vrouw!

*De notering van de klanken****De notering van de klanken***

Voor het noteren van het dialectmateriaal in dit boekje zijn de uitgangspunten gekozen die de IJsselacademie hanteert voor de dialecten van haar werkgebied, en die neergelegd zijn in de *Handleiding voor het schrijven van de streektaal van West-Overijssel en de Oost-Veluwe* (te downloaden via www.ijsselacademie.nl). Op enkele punten wordt in dit boek van deze spelling afgeweken, omdat het in dit boek belangrijk is, de uitspraak van de klanken nauwkeurig weer te geven, namelijk:

- a. Doorgaans wordt in de spelling geen onderscheid gemaakt tussen de korte en lange *ie*, *uu* en *oe*, omdat dat in het schriftbeeld niet gemakkelijk te realiseren is. In dit boek wordt het onderscheid wel gemaakt, en worden de lange *ie*, *uu* en *oe* aangeduid met een dubbele punt: *ie:*, *uu:*, *oe:*.
- b. De verkleinwoorduitgang *-gien* wordt in dit boek alleen op deze wijze geschreven wanneer de *g* stemhebbend is; is deze stemloos, dan schrijven we *-chien*.
- c. Als één van de korte klinkers *i*, *u*, *ó*, *e*, *ö*, *ä*, *a* aan het eind van een woord staat, wordt hij geschreven met een eropvolgende *h*, dit om verwarring te voorkomen tussen bijv. de lange eindklinker *ä* in *va* 'va(der)' en de korte *ä* in *mäh* 'maar'. We schrijven dus ook *weh* 'wel'. Overigens komt het weinig voor dat één van deze klinkers aan het eind van een woord staat. Als dit gebeurt, is dat vaak het gevolg van uitspraakregel 6 (p. 44).
- d. De meervouden van *zee*, *ree* en *slee* worden niet zoals in het Nederlands geschreven, maar vanwege de uitspraak (*zeejen*, *reejen* etc.) als *zeeien*, *reeien*, *sleeien*.
- e. Het bepaald lidwoord mannelijk wordt geschreven als *n* in plaats van 'n, omdat er verschil in uitspraak is tussen *n* (ontstaan uit *den*) en 'n (uit *een*) (zie p. 77).

Hieronder wordt een aantal belangrijke punten van de IJsselacademiespelling in het kort herhaald:

- De stomme *e* die in de uitgang *-en* van de werkwoordsvormen en de meervouden van zelfstandige naamwoorden voorkomt en in de meeste Oost-Nederlandse dialecten niet wordt gehoord, wordt wel geschreven. Dus niet *gie:t'n* 'gieten', *lèz'n* 'lezen', *pie:p'm* 'piepen', *kiek'ng* 'kijken', *krie:ng'ng* 'krijgen', *esprung'ng* 'gesprongen', *drie:m'm* 'drijven', *espuun'n* 'gesponnen', *bössel'n* 'borstelen', *luuster'n* 'luisteren' enz., maar *gie:ten*, *lèzen*, *pie:pen*, *kieken*, *krie:gen*, *esprungen*, *drie:ven*, *espuunen*, *bösselen*, *luusteren* enz. Deze klinker verdwijnt ook in andere uitgangen, zoals *-el*, *-er*, *-em*, *-end* enz. maar ook daar wordt hij wel geschreven.

Dus niet *keer* 'l 'kerel', *köpp* 'r 'koper (= metaal)', *bess* 'm 'bezem', *ao* 'md 'avond' enz., maar *kerel*, *köpper*, *bessem*, *aovend*.

- De stomme *e* wordt geschreven zoals in het Nederlands gangbaar is: *dudelijk* 'duidelijk', *ie:uwig* 'eeuwig', *een* 'een', *mu:re* 'muur', *e'brökken* 'gebroken'. Hetzelfde principe geldt voor de notering van de tweeklanken: *ei* 'ei', *hijskräne* 'hijskraan', *touw* 'touw', *kauwe* 'kauw (= vogel)', *lui* 'lui' (bijv. nw.), *tieuws* 'bijterig' (van vee).

- In een open lettergreep en aan het einde van een woord worden de lange klinkers *uu*-, *ee*-, *oo*-, *èè*-, *öö*-, *ää*-, *aa* en de korte klinker *uu* met één enkele letter geschreven (behalve de *ee* en de *èè* aan het wordeinde), zoals in het Nederlands gebruikelijk is: *mu:re* 'muur', *lege* 'laag' (bijv. nw.), *bone* 'boon', *hège* 'heg', *e'zögen* 'gezo-gen', *bäne* 'baan', *nave* 'naaf', *buten* 'buiten', *mu*-'moe', *snee* 'sneeuw; snee', *kulo* 'zonderling figuur', *stèè* 'plek, plaats', *vā* 'va(der)'. Vóór de werkwoordsuitgangen *-ien* (uitgesproken als *-jen*) worden deze klinkers, net als in het Standaardnederlands, met twee letters geschreven: *drèèien* 'draaien'.

- De schuurklanken die met de tongrug worden uitgesproken (*g*, *ch*) worden als volgt genoteerd: De stemhebbende variant wordt na een medeklinker of een lange klinker als *g* geschreven, na een korte klinker als *gg*. Dus *balgen* '(dieren)buiken', *oge* 'oog', *rugge* 'rug'. De stemloze variant wordt als *g* genoteerd aan het woordbegin, dus *gläsien* 'glaasje'. Ook elders in het woord wordt deze variant als *g* genoteerd mits hij in andere vormen van het woord stemhebbend is. Dus *weug* 'woog' (vanwege *weuge* '(ik) woog'), *wèègt* '(hij) weegt (vanwege *wège* '(ik) weeg'). In de resterende gevallen wordt de stemloze variant genoteerd als in het Nederlands. Vgl. *verkoch* 'verkocht', *genóg* 'genoeg'.

Deze uitgangspunten komen erop neer dat zoveel mogelijk wordt aangesloten bij de Nederlandse spelling. Dat geldt ook voor die gevallen die hier niet genoemd zijn, maar geen onoverkomelijke moeilijkheden zullen veroorzaken. Voor wat betreft de woordklemtoon, deze valt in verreweg de meeste gevallen op dezelfde lettergreep als in het Nederlands. Hij wordt daarom alleen aangegeven als er verwarring mogelijk is en dat gebeurt in zo'n geval d.m.v. een apostrofteken (') vóór de beklemtoonde lettergreep, bijv. *e'wes* 'geweest', *e'zene* 'gezien', *'gespel* 'gesp'.

Al de woorden die in dit gedeelte zijn genoemd zijn afkomstig uit het Raaltes, maar voor het Heinoos en het Lemelervelds gelden dezelfde regels.

Raalte

De klinkers

De klinkers in het dialect van Raalte laten zich als volgt in schema zetten:

voor + gespreid		voor + gerond		achter + gerond		achter + gespreid		
<i>kort</i>	<i>lang</i>	<i>kort</i>	<i>lang</i>	<i>kort</i>	<i>lang</i>	<i>kort</i>	<i>lang</i>	
<i>ie</i>	<i>ie:</i>	<i>uu</i>	<i>uu:</i>	<i>oe</i>	<i>oe:</i>			gesloten
<i>i</i>	<i>ee</i>	<i>u</i>	<i>eu</i>	<i>ó</i>	<i>oo</i>			half-gesloten
<i>e</i>	<i>èè</i>	<i>ö</i>	<i>öö</i>	<i>o</i>	<i>ao</i>			half-open
<i>ä</i>	<i>ää</i>					<i>a</i>	<i>aa</i>	open

De klinkers die **voor + gespreid** zijn, worden vóór in de mond uitgesproken, met gespreide lippen, d.w.z. dat de mondhoeken zo ver mogelijk van elkaar verwijderd blijven.

De klinkers die **voor + gerond** zijn, worden vóór in de mond uitgesproken, met geronde d.w.z. getuete lippen.

De klinkers die **achter + gerond** zijn, worden achter in de mond en met geronde lippen uitgesproken.

De klinkers die **achter + gespreid** zijn, worden achter in de mond en met gespreide lippen uitgesproken.

Gesloten klinkers worden uitgesproken met de tongrug dicht bij het verhemelte; **half-gesloten** klinkers met de tongrug iets verder van het verhemelte verwijderd; de uitspraak van de **half-open** klinkers gaat gepaard met de op één na grootste afstand tussen tongrug en verhemelte, terwijl bij de uitspraak van de **open** klinkers die afstand het grootst is. Bij alle klinkers komen twee varianten voor, een korte en een lange. Om verwarring te voorkomen wordt bij de gesloten klinkers ter onderscheiding het lengteteken (:) gebruikt om de lange variant aan te geven (*ie*, *ie:*; *uu*, *uu:*; *oe*, *oe:*).

Tot de klinkers behoort ook nog de zgn. *stomme e*, een klank die erg veel lijkt op de **voor + geronde half-gesloten klinker** *u* maar die nooit de klemtoon heeft en in het Raaltes in een aantal gevallen kan wegvallen. Zie hiervoor de uitspraakregels (p. 41 e.v.).

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

Vóór *ng*, *v*, *z* en *r* kunnen de korte *ie*, *uu* en *oe* niet voorkomen. De *ó* komt niet vóór een *r* voor en de *o* niet vóór *m*, *n* en *ng*. De *öö*, *ao*, *aa* en de *a* komen niet vóór een *r* voor. Net als in het Nederlands komen de korte klinkers niet voor aan het wordeinde, behalve dan in tussenwerpsels als *al'läh* 'vooruit dan maar' en in bijwoorden als *weh* 'wel', *ah* 'al', *mäh* 'maar'. Het voorkomen van korte klinkers in deze laatste positie is echter vaak het gevolg van uitspraakregel 6 (p. 44). Bij wijze van uitzondering kunnen de korte *ie*, *uu* en *oe* wel aan het wordeinde voorkomen. Vgl. *wie* 'wij', *vrollu* 'vrouwvolk', *noe* 'nu'.

Alles wat hierboven vermeld is m.b.t. de klinkers en het al dan niet voorkomen ervan in bepaalde omgevingen geldt ook voor het Heinoos en het Lemelervelds. Alleen zijn de hierboven gegeven voorbeelden afkomstig uit het Raaltes. In de hieronder volgende beschrijvingen zijn alle woorden afkomstig uit het Raaltes. Ze zullen echter wel vaak geheel of gedeeltelijk overeenkomen met de Heinoose en/of Lemelerveldse woorden met dezelfde betekenis. Het is mogelijk dat sommige van deze woorden onder het Heinoos en/of het Lemelervelds nog een keer herhaald worden om een interessant gegeven in deze dialecten te onderstrepen.

Als in de Nederlandse vertaling van een dialectwoord een komma staat tussen twee woorden, dan betekent dat deze nagenoeg dezelfde betekenis hebben. Worden de twee Nederlandse woorden gescheiden door een puntkomma, dan hebben deze een minder verwante betekenis.

ie

De korte *ie* klinkt als de klinker in het Nederlandse woord *viel* en komt voor in de volgende woorden:

<i>bie</i>	bij (voorz.)	<i>lief</i>	lijf
<i>drieten</i>	poepen	<i>lieken</i>	gelijk maken
<i>giespelen</i>	(snel) trippelen	<i>lieste</i>	lijst
<i>heumiete</i>	hooimijt	<i>piene</i>	pijn
<i>ie</i>	jj, u	<i>piepe</i>	pijp
<i>ies</i>	ijs	<i>pietse</i>	twijg, zweep
<i>kieken</i>	kijken	<i>rieke</i>	rijk
<i>kiemen</i>	kiemen, uitlopen (van aardappel)	<i>riepen</i>	rijpen
<i>kwiet</i>	kwijt	<i>slieten</i>	slijten; zolderplan- ken

Raalte - de klinkers

<i>smiecheltien</i> (2x)	kleine rakker	<i>twieg</i>	twijg
<i>sniebone</i>	snijboon	<i>wied</i>	ver; wijd
<i>stief</i>	stijf	<i>wief</i>	wijf
<i>tege'lieke</i>	tegelijk	<i>wies</i>	wijs (bijv. nw.)
<i>tied</i>	tijd	<i>zied</i>	zij, kant, zijkant
<i>tiene</i>	tien	<i>ziedkaante</i>	zijkant

In deze woorden gaat de *ie*-klank terug op een

- Oudwestgermaanse (verder: owg.) lange *i*: in de verkleinwoordsuitgang *-ien*, in *drieten*, *ie*, *ies*, *kieken*, *kiemen*, *lief*, *lieken*, *lieste*, *piene*, *piepe*, *rieke*, *riepen*, *slieten* 'slijten (ww.)', *snie-*, *stief*, *tege'lieke*, *tied*, *wied*, *wief*, *wies*, *zied(-)* en waarschijnlijk ook in *twieg*.
 - owg. *i*, in *bie*.
 - owg. lange *e*, later verhoogd tot *ie*: in *-miete*.
 - owg. *eha*, na samentrekking en verhoging, in *tiene*.
 - owg. *ai*, wrs. in *slieten* 'zolderplanken'.
- Leenwoorden zijn *kwiet* (uit het Frans/Latijn) en *pietse* (uit het Duits). De herkomst van de *ie* in *giespelen* en *smiechel-* is onduidelijk.

ie:

De lange *ie*: klinkt ongeveer als de Nederlandse *ie* in het woord *dier* en wordt o.a. gevonden in de Raalter woorden:

<i>andie:vie</i>	andijvie	<i>lie:gen</i>	liegen
<i>bie:st</i>	beest	<i>lie:ne</i>	teugels
<i>die:pe</i>	diep	<i>mie:gen</i>	plassen, urineren
<i>drie:ven</i>	drijven	<i>pie:pen</i>	piepen
<i>gie:ten</i>	gieten	<i>rie:ge</i>	rij (zelfst. nw.)
<i>gie:zelen</i>	ijzelen	<i>rie:n</i>	rijden
<i>hie:te</i>	heet (bijv. nw.)	<i>rie:t</i>	riet
<i>ie:gt</i> (oe)(veroud.)	gedraag (je)	<i>rie:zemiete</i>	stapel rijshout
<i>ie:kenholt</i>	eikenhout	<i>schie:ten</i>	schieten
<i>ie:ne</i>	één	<i>snie:n</i>	snijden
<i>ie:ngaal/ie:ngääl</i>	aan één stuk door	<i>stie:n</i>	steen
<i>ie:zer</i>	ijzer	<i>stie:ve</i>	stijve (bijv. nw., ver- bogen vorm)
<i>knie:ne</i>	konijn		
<i>krie:gen</i>	krijgen		

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>tie:nen</i>	tenen (zelfst. nw. mv.)	<i>wie:ze</i>	wijze (bijv. nw., verbogen vorm)
<i>wie:ven</i>	wijven	<i>zie:k</i>	ziek

De lange *ie* gaat in deze woorden terug op een:

- a. owg. *ai* die in het Oudsaksisch een *ee* was geworden en later is verhoogd tot een lange *ie*, in *hie:te*, *ie:gt*, *ie:ne*, *stie:n*, *tie:nen* en waarschijnlijk ook *ie:ken-*.
- b. owg. *io*, in *die:pe*, *gie:ten*, *lie:gen*, *rie:t*, *schie:ten* en *zie:k*.
- c. owg. lange *i* die: 1. lang is gebleven in open lettergreep voor *v*, *z*, *g* in *drie:ven*, *ie:zer*, *mie:gen*, *rie:ge*, *rie:ze-* en mogelijk ook in *gie:zelen* en *krie:gen*; 2. na aanvankelijke verkorting in open lettergreep weer lang is geworden in *stie:ve*, *wie:ven* en *wie:ze*, en door uitval van de *d* in *rie:n* (uit *rieden*) en *snie:n* (uit *snieden*). *Lie:ne* zou uit *liende* kunnen zijn ontstaan.

Leenwoorden uit het Frans zijn *andie:vie*, *bie:st*, *ie:ngaal/ie:ngääl* en *knie:ne*.

Een klanknabootsend woord is *pie:pen*.

uu

De korte Raalter *uu* klinkt als de klinker in het Nederlandse woord *fuut*. We vinden hem o.a. in de volgende woorden:

<i>beschute</i>	beschuit	<i>luus</i>	luis
<i>bukien</i>	buikje	<i>luusteren</i>	luisteren
<i>bule/buul</i>	buidel, zak	<i>missunen</i>	misstaan
<i>buten</i>	buiten	<i>oelu</i>	jullie (lijdend voorw.)
<i>duken</i>	duiken	<i>schulen</i>	schuilen
<i>duusteren</i>	donker worden	<i>schute</i>	schuit
<i>huus</i>	huis	<i>schuuns</i>	schuin
<i>klutien</i>	kluitje	<i>sukelä</i>	chocola
<i>kruke</i>	kruik	<i>suker</i>	suiker
<i>kukelen</i>	duikelen	<i>tute</i>	tuit
<i>kuken</i>	kuiken	<i>uut</i>	uit
<i>kulo</i>	zonderling figuur	<i>wule</i>	wij (pers. vnw.)
<i>kupe</i>	kuip	<i>zunig</i>	zuinig
<i>lukien</i>	luikje		

Raalte - de klinkers

De *uu* gaat in deze woorden terug op:

- a. owg. lange *u* (die als een lange *oe* moet hebben geklonken), in *bule/buul*, *buten*, *duken*, *huus*, *kruke*, *luus*, *luusteren*, *schulen*, *uut* en waarschijnlijk ook *kupe* en *schuuns*.
- b. owg. *iu*, in *duusteren*, *oelu*, *zunig* en waarschijnlijk *missunen*.
- c.umlaut van de *oe* in de verkleinwoorden *bukien*, *klutien*, *lukien*.

In *tute* komt de *uu* waarschijnlijk uit een owg. korte *u*. *Wule* is ontstaan door samentrekking van *wielu(den)* met ronding van de *ie*.

Leenwoorden uit de Romaanse talen zijn *beschute*, *sukelä* en *suker*. Onduidelijk is de herkomst van de *uu* in *kukelen*, *kuken*, *kulo* en *schute*.

uu:

De lange *uu*: klinkt ongeveer als de Nederlandse klinker *uu* in *guur* en wordt onder meer gevonden in de volgende Raalter woorden:

<i>be'duu:n</i>	beduiden	<i>mu:re</i>	muur
<i>be'tuu:n</i> (veroud.)	schaars	<i>nu:men</i>	noemen
(ik) <i>bu:ge</i>	(ik) buig	<i>nu:ren</i>	neuren
<i>bu:kien</i>	boekje	<i>schu:re</i>	schuur
<i>bu:nen</i>	ravotten	<i>snuu:p</i>	snoep
<i>du:kien</i>	doekje	<i>spu:len</i>	spoelen
<i>gruu:n</i>	groen	<i>stu:ver</i>	stuiver
<i>hu:kien</i>	hoekje	<i>tu:ren</i>	vastleggen (van een dier aan een paal)
<i>hu:re</i>	huur	<i>vru:ten</i>	wroeten
<i>hu:zen</i>	huizen	<i>vu:tien</i>	voetje
<i>ku:kien</i>	koekje	<i>zu:ken</i>	zoeken
<i>kuu:ltien</i>	kuiltje	<i>zu:te</i>	zoet
<i>lu:</i>	lui (zelfst. nw., mv.)	<i>zu:ver</i>	zuiver
<i>lu:zebós</i>	luizenbos		
<i>mu:</i>	moe (bijv. nw.)		

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

De lange *uu* komt in deze woorden uit:

- a. owg. lange *u* (die als een lange *oe* moet hebben geklonken) en lang is gebleven voor *r* of in open lettergreep voor *v*, *z*, *g*, in *bu:ge*, *hu:re*, *hu:zen*, *lu:ze-*, *mu:re*, *schu:re*, *zu:ver* en waarschijnlijk *tu:ren*. *Be'tuu:n* zou hier ook bij kunnen horen, als het kan worden uitgelegd als 'betuind, beperkt' en in verband kan worden gebracht met *tuun* 'afrastering'. Merkwaardig is dan wel de lengte van de klinker.
- b. owg. lange *o* in *gruu:n*, *mu:*, *nu:men*, *vru:ten*, *zu:ken*, *zu:te* en waarschijnlijk in *spu:len*.
- c. owg. *iu* in *be'duu:n* en *lu:*, met rekking door samentrekking van *-duden*, *luden*.
- d.umlaut van de lange *oe* in de verkleinwoorden *bu:kien*, *du:kien*, *hu:kien*, *ku:kien*, *kuu:ltien*, *vu:tien*.

In *bu:nen* komt de lange *uu* waarschijnlijk uit een owg. korte *u*. Onduidelijk is de herkomst van de lange *uu* in *nu:ren*, *snuu:p* en *stu:ver*.

oe

De korte *oe* wordt uitgesproken als de klinker van het Nederlandse woord *hoest*. Hieronder volgt een aantal woorden met deze klank:

<i>bloeme</i>	bloem	<i>poesterig</i>	vies, onverzorgd
<i>boek</i>	buik	<i>poet</i>	pal (bijw.)
<i>broen</i>	bruin	<i>proeme</i>	pruim
<i>broes</i>	schuim	<i>proesen</i>	niezen
<i>doem</i>	duim	<i>roeken</i>	ruiken; roeken (zelfst. nw., mv.)
<i>doesen</i>	indommelen; douchen	<i>roene</i>	ruin
<i>doesterig</i>	slaperig, duf	<i>roet</i>	onkruid
<i>fe'soen</i>	fatsoen	<i>roete</i>	ruit
<i>foeke</i>	fuik; valse vrouw	<i>sloeke</i>	keel
<i>gloepen</i>	gluren	<i>stoeken</i>	neerstorten, neerval- len, neersmakken
<i>kapoester</i>	iets heel groots	<i>stoete</i>	brood
<i>kloete</i>	kluit	<i>stroeke</i>	struik
<i>knoes</i>	knuist	<i>swoenzes</i>	's woensdags
<i>kroepen</i>	kruipen	<i>toeken</i>	aanstaand, komend (in tijdsuitdr.)
<i>loek</i>	luik	<i>toepen</i>	aanstaand, komend (in tijdsuitdr.)
<i>moes</i>	muis	<i>zoepen</i>	zuipen
<i>noe</i>	nu		
<i>oelu</i>	jullie (lijdend voorw.)		
<i>ploeg</i>	ploeg		
<i>poes</i>	puist; poes		

Raalte - de klinkers

De *oe* correspondeert met een:

- a. owg. lange *u* (die als een lange *oe* moet hebben geklonken), in *boek*, *broen*, *broes*, *doem*, *gloepen*, *kloete*, *knoes*, *kroepen*, *loek*, *moes*, *noe*, *proeme*, *proesen*, *roene*, *roet*, *roete*, *sloeke*, *stoeken*, *stroeke*, *zoepen* en waarschijnlijk ook in *doesen* 'indommelen', *doesterig*, *poes* 'puist', *poesterig*, *roeken* 'ruiken' en *stoete*.
- b. owg. lange *o*, in *bloeme*, *ploeg*, *roeken* 'roeken (mv.)', *swoenzes* en *toeken/toepen*.
- c. owg. *iu* in *oelu*.

Doesen 'douchen' en *fesoen* zijn Franse leenwoorden; *poes* 'poes' is waarschijnlijk een klankna-bootsend woord. Onduidelijk is de herkomst van de *oe* in *foeke*, *kapoester* en *poet*.

oe:

De lange *oe:* klinkt ongeveer als de Nederlandse *oe* in *boer*. Zie hier een aantal woorden met deze klank:

<i>bloe:n</i>	bloeden	<i>moe:zen</i>	muizen
<i>boe:k</i>	boek	<i>oe:le</i>	uil
<i>boe:r</i>	boer	<i>oe:nzellig</i> (veroud.)	vies, onverzorgd
<i>broe:zen</i>	schuimen, bruisen	<i>oe:re</i>	oer, ijzererts
<i>doe:n</i>	doen	<i>roe:t</i>	roet
<i>droe:ve</i>	druif	<i>(in de) roe:ze</i>	in het wilde weg, ruw geschat
<i>hoe:d</i>	hoed	<i>schoe:le</i>	school
<i>hoe:k</i>	hoek	<i>schoe:ne</i>	schoenen
<i>hoe:ke</i> (zelfst. nw., mv.) (veroud.)	hurken	<i>schoe:r</i> (veroud.)	(onweers)bui
<i>hoe:sen</i>	hoesten	<i>schoe:ven</i>	schuiven
<i>hoe:ven</i>	hoeven (werkw.; zelfst. nw. mv.)	<i>schroe:ve</i>	schroef
<i>knoe:ren</i>	(hard) wegtrappen (v. e. bal)	<i>snoe:ven</i>	snuiven
<i>knoe:ven</i>	kluiven	<i>stoe:l</i>	stoel
<i>ko:ke</i>	koek	<i>vloe:re</i>	vloer
<i>ko:le</i>	kuil	<i>voe:t</i>	voet
<i>ko:ze</i>	kies (zelfst. nw.)	<i>zoe:gen</i>	zuigen
<i>moe:</i>	moe (zelfst. nw.)	<i>zoe:r</i>	zuur
<i>moe:r</i>	bijenkonigin; vrouwteskonijn; moer		

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

De lange *oe* van bovenstaande woorden gaat terug op een:

a. owg. lange *o*, in *bloe:n*, *boe:k*, *doe:n*, *hoe:d*, *hoe:k*, *hoe:ke*, *hoe:sen*, *hoe:ven*, *koe:ke*, *moe:; moe:r*, *roe:t*, *schoe:le*, *schoe:ne*, *stoe:l*, *vloe:re* en *voe:t*.

b. owg. lange *u* (die als een lange *oe* moet hebben geklonken) en lang is gebleven voor *r* of in open lettergreep voor *v*, *z*, *g*, *l*, in *boe:r*, *broe:zen*, *droe:ve*, *koe:le*, *koe:ze*, *moe:zen*, *oe:le*, *schoe:r*, *schoe:ven*, *zoe:gen*, *zoe:r* en waarschijnlijk in *knoe:ven*, *roe:ze* en *snoe:ven*.

c. owg. *u* met rekking voor neusmedeklinker + tongpuntmedeklinker in *oe:nzelig*.

Oe:re in een leenwoord uit het Duits, *schroe:ve* uit het Latijn via het Romaans; onduidelijk is de herkomst van de lange *oe* van *knoe:ren*.

i

De korte klinker *i* is gelijk aan die van het Nederlandse woord *wil*. Hier volgt een aantal woorden met deze klank:

<i>bissen</i>	biezen (van koeien)	<i>sisteren</i>	sissen
<i>brikke</i>	rijtuig	<i>slippe</i>	slip (v. kledingstuk)
<i>brille</i>	bril	<i>spinde/spinne</i>	brood- of servies-
<i>dikke</i>	dik	(Hei, Le)	kast, spinde
<i>disse</i>	deze	<i>stikke</i>	pin (voor het vast-
<i>fitse</i>	klein beetje		zetten v. e. dier)
<i>flikkerieje</i>	handeltje	<i>titte</i>	vrouwenborst
<i>ginne</i>	geen een; gindse	<i>vimme</i>	vim
<i>kidde/kirre</i>	paard	<i>wigge</i>	wig
<i>kippe</i>	kip	<i>wille</i>	plezier; wil
<i>kiste</i>	kist	<i>wisse</i>	zeker
<i>nikken</i>	knikken	<i>zich</i>	kleine zeis, zicht;
<i>rikken</i>	afrastering		zich (wederk. vnw.)
<i>schimme</i>	schim	<i>zinnig</i>	mak (van paard)

De *i* in deze woorden is afkomstig van:

a. owg. *i*, in *dikke*, *kippe*, *nikken*, *schimme*, *slippe*, *wille*, *wisse*, *zich*, *zinnig*, en waarschijnlijk ook *bissen*, *vimme* en *wigge*.

b. owg. *e*, in *disse*, *ginne* 'gindse', *rikken* en *stikke*.

c. owg. *ai* (Oudsaksisch *ee*), na verkorting, in *ginne* 'geeneen'.

Leenwoorden zijn *brikke* (uit het Engels), *brille*, *spinde/spinne*, *kiste* (uit het Latijn), *flikkerieje* (uit het Duits) en waarschijnlijk *kidde/kirre* (uit het Oudnoors; lokroep). *Sisteren* is een klankna-bootsend woord. Onduidelijk is de herkomst van *fitse* en *titte*.

Raalte - de klinkers

ee

De Raalter lange *ee* is gelijk aan de klinker van het Nederlandse woord *beek*, zij het dat hij niet, zoals in het Nederlands, enigszins als een tweeklank - d.w.z. met een soort *j* aan het eind - wordt uitgesproken, maar zijn eigen klank behoudt van het begin tot aan het eind. Hier volgen enkele woorden met *ee*:

<i>achtereers</i>	achterwaarts, tegen de draad in	<i>lege</i>	laag (bijv. nw.)
<i>al'lenig</i>	alleen	<i>lere</i>	catechisatie, gods- dienstles
<i>'an-keren</i>	aanvegen	<i>liefzeerte</i>	buikpijn
<i>beer</i>	beer, mannelijk var- ken	<i>meerderweggens</i>	op meer plaatsen
		<i>meert</i>	maart
<i>bleke</i>	bleek (zelfst. nw.)	<i>meesteweggens</i>	meestal
<i>bleren</i>	blaten	<i>mere</i>	merrie
<i>deerne</i>	meisje	<i>meze</i>	mees
<i>e'lene</i>	geleden (voltooid deelw.)	<i>näkend eersien</i>	sneeuwklkje (lett.: naakt kontje)
<i>e'snene</i>	gesneden	<i>pere</i>	peer; paarden
<i>fleems</i>	onduidelijk, vaag; er moe uitzierend	<i>schere</i>	schaar
		<i>snee</i>	snee; sneeuw
<i>geerne</i>	graag	<i>tweedónker</i>	schemering
<i>grepe</i>	greep, mestvork	<i>'wedeman/</i>	
<i>hee</i>	hij	<i>weduwman</i>	weduwenaar
<i>heet</i>	heide(plant)	<i>'wedevrouw/</i>	
<i>hering</i>	haring	<i>weduwe</i>	weduwe
<i>keerse</i>	kaars	<i>weerd</i>	waard (bijv. nw.)
<i>keze</i>	kaas	<i>weven</i> (ook: <i>wèven</i>) (Hei)	weven
<i>klere</i>	kleren	<i>wezeboom</i>	ponder, weesboom
<i>leerze</i>	laars		

De *ee* in bovenstaande woorden kan op verscheidene Oudwestgermaanse klinkers teruggaan, nl.:

a. owg. *e* die is gerek in open lettergreep en voor *r* (+ tongpuntmedeklinker): in *'an-keren*, *beer*, *geerne*, *keerse*, *leerze*, *weerd*, *weven* en mogelijk ook in *-eersien*. In dat laatste woord kan de owg. korte *e* ontstaan zijn uit een oudere *a* met umlaut. Dat is zeker het geval in *meert*, *mere* en waarschijnlijk *hering* en *pere* 'paarden'.

b. owg. lange *a* met umlaut, in *keze*, *lege* en *schere*.

c. owg. *i* die is gerek in open lettergreep, in *e'lene*, *e'snene*, *snee* 'snee', *'wede-/weduw-*

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

mogelijk ook *pere* 'peer' (deze *ee* kan ook uit een korte *e* komen).

d. owg. *ai* (Oudsaksisch *ee*), in *achtereers*, *al'lenig*, *bleke*, *grepe*, *heet*, *lere*, *meerder-*, *meest-*, *meze*, *snee* 'sneeuw', *twee-*, *-zeerte* en waarschijnlijk *klere*.

e. owg. *io*, in *deerne*.

f. owg. lange *e*, waarschijnlijk in *hee*.

Een klanknabootsend woord is *bleren*; de herkomst van de *ee* in *fleems* en *wezeboom* is niet duidelijk.

u

De korte klinker *u*, die gelijk is aan de Nederlandse klinker in het woord *bus*, vindt men o.a. in de volgende woorden:

<i>brugge</i>	brug	<i>krukke</i>	jaarring; kruk
<i>brulfie</i> (Hei, Le)		<i>krummel</i>	kruimel
<i>brullefte</i>	bruiloft	<i>kummechien</i>	kommetje
<i>brummel</i>	braam (vrucht)	<i>kunsien</i>	kunstje
<i>bulle</i>	bil	<i>lubben</i>	lubben
<i>bullechien</i>	stiertje	<i>lullen</i> (niet vulgair)	kletsen
<i>bulsink</i>	bunzing	<i>lusse</i>	lus
<i>bult</i>	hoop, heleboel; bult	<i>musse</i>	mus
<i>busse</i>	bus	<i>pottefullie</i>	portefeuille
<i>drukken</i>	duwen	<i>punsien</i> (veroud.)	kindje (liefkozend)
<i>drup</i>	drop	<i>putte</i>	put
<i>(mie) ducht</i>	(mij) dunkt (veroud.)	<i>róndumme</i>	ronde snee brood, rond brood
<i>dunne</i>	dun	<i>rugge</i>	rug
<i>e'krumpen</i>	gekrompen	<i>rullechien</i>	rolletje
<i>e'spunnen</i>	gesponnen	<i>schuppe</i>	schop
<i>fussien</i>	klein beetje	<i>sukke'lä</i>	chocola
<i>gunder</i>	ginds	<i>Sunterklaos</i>	Sinterklaas
<i>gus</i>	gust, niet drachtig	<i>wullen</i>	willen
<i>gutse</i>	guts	<i>zuch</i>	zucht (zelfst. nw.)
<i>hups</i>	leuk, aardig	<i>zunne</i>	zoon
<i>hutte</i>	hut		
<i>klumpien</i>	klompje		
<i>knuppen</i>	knopen (werksw.)		

Raalte - de klinkers

a. De klank *u* gaat in deze woorden meestal terug op een Oudwestgermaanse *u* (waarbij dikwijls een umlautfactor is aan te wijzen in de volgende lettergreep), nl. in *brugge*, *bult*, *busse*, *drukken*, *ducht*, *dunne*, *e'krumpen*, *e'spunnen*, *hutte*, *knuppen*, *krukke*, *krummel*, *kunsien*, *lubben*, *putte*, *rugge*, *-umme*, *zunne* en waarschijnlijk ook *schuppe*.

b. Een owg. *i*, *e* of *a* is gerond tot *u* onder invloed van omringende medeklinkers in *brummel*, *bulle*, *gunder* en *wullen*.

c. In *brulfie/brullefte* en *zuch* werd de oorspronkelijke lange *u* voor de medeklinkercombinatie *-ft/-cht* verkort tot *u*.

d. De *u* van *drup* ontstond uit een *o* met umlaut.

e. Umlaut van de *ó* leverde de *u* op van de verkleinwoorden *bullechien*, *klumpien*, *kummechien* en *rullechien*.

Leenwoorden zijn *gutse*, *lusse*, *pottefullie*, *Sunterklaos* (uit het Frans), *hups* (uit het Duits), *musse* (uit het Latijn) en *sukke'lä* (uit het Spaans).

Woorden waarin de herkomst van de *u* onduidelijk is, zijn *bulsink*, *fussien*, *gus*, *lullen* en *punsien*.

eu

De lange *eu*, die veel lijkt op de klinker in het Nederlandse *deuk*, wordt in het Raaltes niet uitgesproken als een soort tweeklank, dus met een soort *w* aan het eind, maar behoudt zijn klankkleur van het begin tot aan het eind. We vinden de lange Raalter *eu* onder meer in de volgende woorden:

<i>beuntien</i>	boontje	<i>heugen</i>	opbieden
<i>beuren</i>	tillen; (geld) beuren		(bij veiling)
<i>bleus</i>	(hij) blies	<i>heui</i>	hooi
<i>breur</i>	broer	<i>heupien</i>	hoopje
<i>deupen</i>	dopen	<i>heuren</i>	horen
<i>deure</i>	deur	<i>Jeude</i>	Jood
<i>deurkellen</i>	tintelen	<i>jeurtien</i>	jaartje
<i>deuze</i>	doos	<i>keukelen</i>	duikelen
<i>dreuge</i>	droog	<i>kneupien</i>	knoopje
<i>dreumen</i>	dromen	<i>leu</i> (ook: <i>lu</i>)	lui (zelfst. nw., mv.), lieden
<i>eugien</i>	oogje	<i>leugen</i>	leugen
<i>eumpien</i>	oompje	<i>leups</i>	loops
<i>eur</i>	hun (bez. vnw.)	<i>leut</i>	(hij) liet
<i>geleuven</i>	geloven	<i>reupe</i>	ruif
<i>greuts</i>	trots, hovaardig	<i>reuren</i>	roeren
<i>heufd</i>	hoofd		

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>scheuken</i>	schuren (vanwege de jeuk)	<i>veule</i>	(ik) viel
<i>sleupen</i>	(wij) sliepen	<i>veurbie</i>	voorbij
<i>steurig</i>	gestadig	<i>zeugen</i>	(wij) zogen
<i>streuien</i>	strooien	<i>zeuventiene</i>	zeventien

De *eu* kan ontstaan zijn:

- uit owg. *au* (dikwijls met umlautfactor), in *deupen*, *dreuge*, *dreumen*, *geleuven*, *greuts*, *heufd*, *heugen*, *heui*, *heuren*, *leups*, *reupe* en *streuien*.
- uit owg. *u*, al dan niet met umlaut, die gerekt is in open lettergreep en voor *r*, in *beuren*, *deur-*, *deure*, *Jeude*, *leugen* en *veur-*.
- uit owg. lange *o* (al dan niet met umlaut), in *breur* en *reuren*.
- uit owg. *iu*, in *leu*.
- uit owg. lange *a* met umlaut, in *steurig*.
- uit owg. *i*, met ronding en rekking, in *eur* en *zeuven-*.
- door klinkerwisseling in de verleden tijd van sterke werkwoorden: in *bleus* (bij *blaozen*), *leut* (bij *laoten*), *sleupen* (bij *sloapen*), *veule* (bij *vallen*) en *zeugen* (bij *zoe:gen*).
- door umlaut van een *oo* in het verkleinwoord: in *beuntien*, *euchien*, *eumpien*, *heupien*, *jeurtien* en *kneupien*.

Verder komt de *eu* voor in de leenwoorden *deuze* (uit het Latijn, met umlaut) en *scheuken* (uit het Frans, met umlaut). Niet duidelijk is de herkomst van de *eu* in *keukelen*.

ó

De korte *ó* is gelijk aan de klinker van het Nederlandse woord *tong*. Zie hier een aantal woorden met *ó*:

<i>bók</i>	bok		losse flodder
<i>bólle</i>	stier	<i>fóksen</i>	ploeteren, er tegen-aan gaan
<i>bós</i>	bos	<i>gefóks</i>	gedoe, moeizame aangelegenheid
<i>bosschóp</i>	boodschap	<i>genóg</i>	genoeg
<i>bót</i>	bot (zelfst. nw.)	<i>grópmo</i>	oma, grootmoe
<i>bóts</i>	kortaf, nors	<i>hónd</i>	hond
<i>brómme</i>	straf	<i>kärpi'ónwägen</i>	wagen (met 4 wie-len)
(zonder lidw.)		<i>kómmen</i>	komen
<i>dól</i>	dol (bijv. nw.)		
<i>dónders</i>	donderdags		
<i>flósse</i> (veroud.)	slappe sneeuwbal,		

Raalte - de klinkers

<i>kónte</i>	kont; boomstronk	<i>schóbben</i>	schuren (vanwege jeuk)
<i>móssen</i>	(wij) moesten	<i>schólder</i>	schouder
<i>mót</i>	nevel; turf- of shag-afval	<i>slóffe</i>	slof
<i>mótte</i>	(moeder)varken	<i>smóttén</i>	motregen
<i>móttén</i>	nevelen	<i>stómp</i>	bot, stomp (bijv. nw.); helemaal
<i>óngel</i>	rundvet	<i>tóngé</i>	tong
<i>ónliek</i>	oneffen, niet vlak	<i>tónne</i>	ton
<i>óp</i>	op	<i>vlóch</i>	vlucht (zelfst. nw.)
<i>pódde</i>	smeerboel	<i>vól</i>	vol
<i>pómpe</i>	pomp	<i>vót</i>	weg (bijw.)
<i>pónne</i>	nachtjapon	<i>vróg</i>	vroeg (bijw.); afras-tering
<i>póppe</i>	pop	<i>wólle</i>	wol
<i>rólle</i>	rol, welboom		

De *ó* is als volgt ontstaan:

- uit owg. *u*, in *bók*, *bólle*, *bós*, *bót*, *dónders*, *hónd*, *kómmen*, *kónte*, *ón-*, *óp*, *schólder*, *stómp*, *tóngé*, *tónne*, *vlóch*, *wólle* en waarschijnlijk ook in *bóts*, *mót*, *mótte*, *móttén*, *schóbben* en *smótten*.
 - uit owg. *o*, in *vót*, waarschijnlijk ook *dól*; in *vól* kan de *ó* ook uit een *u* zijn ontstaan.
 - uit owg. *a*, met ronding, in (*bos*)*schóp*.
 - uit owg. *au*, met verkorting, in *grópmo* (uit *groot(moeder)*).
 - uit owg. lange *o*, met verkorting, in *genóg* en *vróg* (bijw.).
 - door klinkerwisseling in de verleden tijd, in *móssen* (bij *munnen*).
- Leenwoorden zijn *óngel*, *rólle* (uit het Latijn), *pómpe* (uit het Spaans/Portugees), *pónne*, *póppe* (uit het Frans). Een klanknabootsend woord is *brómme*; niet duidelijk is de herkomst van *flósse*, (*-fóks(-)*, *kärpiónwägen*, *pódde*, *slóffe* en *vróg* 'afrastering' (er zal verband zijn met Middel Nederlands *wrechte* 'omheining').

oo

De lange *oo* in het Raaltes is gelijk aan de Nederlandse *oo* van *zoon*, maar wordt niet, zoals in het Nederlands, enigszins als een tweeklank uitgesproken. We vinden *oo* o.m. in de woorden:

<i>al'lozie</i>	horloge	<i>bone</i>	boon
<i>blore</i>	blaar	<i>boord</i>	baard; boord

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>(het) brook</i>	de broeklanden	<i>ome</i>	oom
<i>doorn</i>	doorn	<i>oons</i>	ons (pers. of bez. vnw.)
<i>(eier)dore</i>	eierdooier	<i>plooie</i>	plooi
<i>eiloof</i>	klimop	<i>poorten</i>	ijsberen (werkw.)
<i>gooien</i>	gooide(n)	<i>roze</i>	roos
<i>hoge</i>	hoog	<i>stoot</i>	poos; stoot
<i>jaar</i>	jaar	<i>viole</i>	viool
<i>knooien</i>	prutsen, klungelen	<i>voort</i>	dadelijk
<i>kone'ginne</i>	koningin	<i>vore</i>	voor (zelfst. nw.)
<i>kore</i>	kar	<i>wezeboom</i>	punder
<i>krone</i>	kroon	<i>woor</i>	waar (bijv. nw.; vr. vnw.)
<i>look</i>	ui	<i>woord</i>	woord
<i>loper</i>	loopvarken	<i>zwoor</i>	zwaar
<i>loze</i>	open schuur	<i>zwore</i>	zode; zwoerd; zware (bijv. nw.)
<i>mo</i>	moe (zelfst. nw.)		
<i>ofromen</i>	afromen		
<i>oge</i>	oog		

De *oo* kan teruggaan op:

- owg. *au*, in *bone*, *-boom*, *hoge*, *-loof*, *look*, *loper*, *oge*, *stoot* en waarschijnlijk *-romen*.
- owg. lange *o*, in *brook*, *krone* en *mo*.
- owg. *o*, voor *r* + tongpuntmedeklinker gerekt, in *boord* 'boord', *doorn*, *poorten*, *voort* en *woord*. In *(-)dore* is de *o* gerekt door uitval van de *d* (Oudsaksisch *dothro*).
- owg. *u*, in bep. contexten verlengd, in *kone'ginne*, *oons*, *vore*.
- owg. *a*, voor *r*, wrs. vroeg gerekt (anders zou het een *äü* of *aa* zijn geworden), in *boord* 'baard', *kore* en *zwore* 'zode, zwoerd'.
- owg. lange *a* voor *r*, in *blore*, *jaar*, *woor*, *zwoor*.

In *ome* is de lange *o* ontstaan door samentrekking (uit *oheim*).

Leenwoorden zijn *al'lozie* (uit het Frans of Latijn), *loze*, *plooie* (uit het Frans) en *viole* (uit het Frans of Italiaans). Onduidelijk is de herkomst van de *oo* in *gooien* en *knooien*.

e

De korte klinker *e* is gelijk aan die in het Nederlandse *bel*. Onder andere de volgende woorden hebben deze klank:

Raalte - de klinkers

<i>ambeld</i>	aambeeld	<i>henreise</i>	heenreis
<i>bedde/berre</i>	bed	<i>hetsig</i>	verhit
<i>be'kekken</i>	bekeken	<i>kermse</i>	kermis
<i>bessem</i>	bezem	<i>kettel</i>	ketel
<i>better</i>	beter	<i>ketten</i>	ketting
<i>bettien</i>	beetje	<i>kjel</i>	kerel
<i>brekken</i>	breken	<i>krek</i>	precies
<i>delle</i>	(de) deel	<i>kwetse</i>	pruim
<i>dempig</i>	kortademig (v. paard)	<i>ledder</i>	ladder
<i>denne</i>	den; die (zelfst. aanw. vnw.)	<i>leppel</i>	lepel
<i>det</i>	dat	<i>met</i>	mee, met; worstenvlees
<i>'deurkellen</i>	tintelen	<i>nemmen</i>	nemen
<i>egge</i>	eg	<i>ópetten</i>	opeten
<i>elle</i>	el	<i>rekkel</i>	reu
<i>empig</i>	humeurig	<i>sprekken</i>	spreken
<i>etger</i>	nagras	<i>stekkel</i>	stekel
<i>e'zeg</i>	gezegd	<i>stelle</i>	steel (zelfst. nw.)
<i>gelte</i>	zeug (nog zonder jongen)	<i>stempel</i>	sport (van stoel)
<i>'gespel</i> (ook: <i>'gäspel)</i>	gesp	<i>stennen</i>	stenen (werkw.), steu- nen
<i>ge'vret</i>	ongedierte	<i>venne</i>	veen
<i>hef</i>	heeft	<i>ver'getten</i>	vergeten
<i>hekke</i>	hek	<i>vlesse</i>	fles
<i>helle</i>	hel (zelfst. nw.)	<i>wel</i>	wel (bijw.)
<i>henne</i>	hen	<i>weps</i>	wesp
		<i>werken</i>	werken
		<i>wetteren</i>	water geven (aan vee)

De *e* is afkomstig uit een:

- owg. *e*, in *bessem*, *brekken*, *-etten*, *ge'vret*, *henne*, *nemmen*, *sprekken*, *stekkel*, *stelle*, *stennen*, *ver'getten*, *wel* en waarschijnlijk *-beld* en *denne* 'die'; *ketten* is een woord met owg. *e* dat al heel vroeg aan het Latijn is ontleend.
- owg. *e* < *a* + umlaut, in *bedde/berre*, *better*, *dempig*, *denne* 'den', *egge*, *elle*, *e'zeg*, *hef*, *helle*, *-kellen*, *kettel*, *leppel*, *met* 'worstenvlees', *stempel*, *venne*, *wetteren*, waarschijnlijk ook in *'gespel*, *hekke*, *rekkel* en mogelijk in *gelte*. Ook *kjel* hoort hierbij: de *e* uit *a* + umlaut werd eerst door rekking een *ee* (*kerel*), waarna door breking *kjel* ontstond.
- owg. *i*, in *bettien*, *delle*, *hen-*, *hetsig*, *kermse*, *met* 'mee, met' en *werken*. In *etger* kan de *e* op zowel een *e* als een *i* teruggaan.

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

d. owg. *a*, in *det*, *vlesse* en *wepse*.

e. owg. *ai* die later verkort is, in *ledder*

Be'kekken is het voltooid deelwoord van *bekieken*. *Empig* komt waarschijnlijk van *empe* 'mier', wat ontstond uit Westgermaans **amaitjon*. Leenwoorden zijn *kek* en *kwetse* (uit het Frans).

èè

De lange *èè*, die in het Nederlands behalve in leenwoorden als *crème* niet voorkomt, wordt verkregen door de klinker van het Nederlandse woord *bel* wat langer aan te houden. Hij wordt gevonden in onder meer de volgende woorden:

<i>bewègen</i>	bewegen	<i>lèver</i>	lever
<i>bèze</i>	bes	<i>lèzen</i>	lezen
<i>Dèventer</i>	Deventer	<i>mèèien</i>	maaien
<i>drèèien</i>	draaien	<i>mèènse</i>	mens
<i>èènde/ène</i>	eind(e)	<i>nèèien</i>	naaien
<i>èènte</i>	eend	<i>nève</i>	neef
<i>ègen</i>	eggen (werksw., zelfst. nw. mv.)	<i>règen</i>	regen (zelfst. nw.)
<i>èven</i>	even (bijw.)	<i>spèle</i>	speld
<i>gèèl</i>	geel	<i>stèè</i>	plek, plaats
<i>gelègenheid</i>	gelegenheid	<i>trèèn</i>	treden (werksw.)
<i>hège</i>	heg	<i>vègen</i>	vegen
<i>hènig</i>	rustig, kalm; gemiddeld	<i>wèèien</i>	waaien
<i>krèèien</i>	kraaien (werksw.)	<i>wèèn</i>	wezen, zijn (werksw.)
<i>krèzelen</i>	woelen	<i>wègen</i>	wegen
<i>lèven</i>	leven		

De *èè* komt uit:

a. owg. *e*, met rekking in open lettergreep, in *èven*, *gèèl*, *gelègenheid*, *lèven*, *lèver*, *lèzen*, *nève*, *règen*, *spèle*, *trèèn*, *vègen*, *wèèn* en *(-)wègen*.

b. owg. *e* < *a* + umlaut, met rekking in open lettergreep of voor *n* + tongpuntmedeklinker, in *bèze*, *èènde/ène*, *ègen*, *hège*, *mèènse* en *stèè*.

c. owg. lange *a* met umlaut, in *drèèien*, *mèèien*, *nèèien*, *wèèien* en waarschijnlijk *krèèien*.

d. owg. *a*, waarschijnlijk in *Dèventer*, en mogelijk met umlaut, in *èènte*.

Onduidelijk is de herkomst van de *èè* van *hènig* en *krèzelen*.

Raalte - de klinkers

ö

De korte klinker *ö* komt in het Nederlands niet voor, behalve in het leenwoord *löss*. In het Duits vinden we daarentegen wel veel woorden met deze klank, bijv. in de plaatsnaam *Köln* 'Keulen'. Hier volgt een aantal woorden met *ö*:

<i>bedörven</i>	bedorven	<i>kröppel</i>	kreupel
<i>böd</i>	bord	<i>lög</i>	(hij) liegt
<i>bög</i>	(hij) buigt	<i>löp</i>	(hij) loopt
<i>börg</i>	barg (castraat v.e. varken)	<i>lös</i>	los; open
<i>bösselen</i>	borstelen; veel werk verzetten	<i>mölle</i>	molen
<i>böste</i>	borst	<i>möppien</i>	koekje
<i>bröds</i>	broeds	<i>nös</i>	nest
<i>bröt</i>	plank, houten bord	<i>nötte</i>	noot
<i>döppen</i>	doppen (werksw.)	<i>öllie</i>	olie
<i>dörven</i>	durven	<i>öpper</i>	opper (hooi, gras)
<i>dössen</i>	dorsen	<i>öpschötteling</i>	opgeschoten jongen, meisje
<i>ebrökken</i>	gebroken	<i>örgel</i>	orgel
<i>ehölpen</i>	geholpen	<i>schöl</i>	scheel
<i>enömmen</i>	genomen	<i>schötte</i>	scheut
<i>ezöch</i>	gezocht	<i>spöllen</i>	spelen (werksw.)
<i>gekökker</i>	geklungel	<i>spöls</i>	speels
<i>göllen</i>	schreeuwen, lawaai maken	<i>slöttel</i>	sleutel
<i>götte</i>	goot; spoelkeuken	<i>töt</i>	tot
<i>grös</i>	gras	<i>vernömmen</i>	gemerkt, vernomen
<i>jökken</i>	jeuken	<i>völle</i>	veel
<i>jörk</i>	jurk	<i>vörke</i>	vork
<i>köpper</i>	koper (= metaal)	<i>vrög</i>	(hij) vraagt
<i>körste</i>	korst	<i>vrös</i>	(het) vriest
<i>körtens</i> (veroud.)	kortgeleden, laatst	<i>wölkien</i>	wolkje
<i>köster</i>	koster	<i>zöllechien</i>	zootje
		<i>zöllen</i>	zullen
		<i>zörge</i>	zorg

De *ö* in deze woorden komt uit:

a. owg. *o*, in *bedörven*, *döppen*, *ebrökken*, *ehölpen*, *lös*, *-nömmen*, *örgel*, *zörge*; in *öllie* en *töt* eventueel met umlaut.

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

- b. owg. *u*, in *böste*, *köpper*, *körste*, *körtens*, *nötte*, *vörke*, *zöllen*; umlaut heeft waarschijnlijk een rol gespeeld in *götte*, *jökken*, *kröppel*, *mölle*, (-)schöt(-), *slöttel*.
- c. owg. *o* of *u* in *bösselen*, *öpper*.
- d. umlaut van de *o*, in de verkleinwoorden *möppien*, *wölkien*, *zöllechien*.
- e. verschillende korte klinkers die gerond werden: de *i* in *spöllen*, *völle*, de *e* in *böd*, *bröt*, *dössen*, *göllen*, *nös*, *schöl*, de *a* in *börg*, *grös* en mogelijk in *dörven*.
- f. owg. lange *o* met umlaut die voor bep. consonantclusters is verkort, in *bröds*, *ezöch*.
Met klinkerwisseling in de 3e pers. enk. o.t.t. zijn gevormd: *bög* (bij *bugen*), *lög* (bij *lie:gen*), *löp* (bij *lopen*), *vrög* (bij *vraogen*), *vrös* (bij *vrie:zen*). Onduidelijk is de herkomst van *gekökker*; leenwoorden zijn *jörk* (Oostfries) en *köster* (Oudfrans of Latijn).

öö

De lange klinker *öö* komt in het Nederlands niet voor, behalve in een paar leenwoorden, zoals *freule*. Hier volgt een lijstje van woorden met deze klank:

<i>bööchien</i>	boogje	<i>löög</i>	leeg
<i>drööchien</i>	draadje	<i>mööltien</i>	maaltje
<i>ebögen</i>	gebogen (volt. deelw.)	<i>mööntien</i>	maandje; maantje
<i>esnöven</i>	gesnoven	<i>nösen</i>	naaste burens of familieleden
<i>estöven</i>	gestoven	<i>pröties</i>	praatjes
<i>ezögen</i>	gezogen	<i>röftien</i>	korstje (op wond)
<i>höken</i>	plezier maken; haken	<i>röödseltien</i>	raadseltje
<i>kööchies</i>	kaantjes	<i>strötien</i>	straatje
<i>kröte</i>	onaangenaam, vervelend	<i>verböne</i>	verboden (volt. deelw.)
	meisje		

De *öö* in deze woorden is afkomstig van:

- a. umlaut van de *ao*, in de verkleinwoorden *bööchien*, *drööchien*, *kööchies*, *mööltien*, *mööntien*, *pröties*, *röftien*, *röödseltien* en *strötien*.
- b. owg. *o*, in open lettergreep gerekt, in de voltooide deelwoorden *ebögen*, *esnöven*, *estöven*, *ezögen*, *verböne*.
- c. owg. lange *a* met umlaut, in *löög*, *nösen*, en waarschijnlijk ook *höken* (bij *haoke*).
Onduidelijk is de herkomst van de *öö* van *kröte*.

Raalte - de klinkers

o

De korte klinker *o*, die dus goed onderscheiden moet worden van de *ó*, is de klinker van het Nederlandse woord *tol*. Raalter woorden die deze klank hebben zijn o.m.:

<i>bolderen</i>	ravotten, stoeien	<i>rotte</i>	rat; rotte (bijv. nw. verbogen vorm)
<i>bosschóp</i>	boodschap	<i>schof</i>	tijd, poos; schoft (v. dier)
<i>botter</i>	boter	<i>schos</i>	schors
<i>doppen</i>	doppen (= ogen)	<i>schosstie:n</i>	schoorsteen
<i>dorre</i>	dor	<i>slok</i>	slap, los
<i>e'koch</i>	gekocht	<i>snorre</i>	snor
<i>gold</i>	goud	<i>soldaot</i>	soldaat
<i>jochteren</i>	ravotten, stoeien	<i>spinnekop</i>	spin
<i>hof</i>	tuin	<i>stokken</i>	stoken; stokken (zelfst. nw. mv.)
<i>holt</i>	hout	<i>todde/torre</i>	vod, lap
<i>hoppen</i>	hoppen (werkw.)	<i>tolle</i>	tol
<i>klokke</i>	klok	<i>vlokke</i>	vlok
<i>kokken</i>	koken	<i>vos</i>	vorst (van dak; lage temperatuur); vos
<i>kort</i>	kort	<i>wolke</i>	wolk
<i>molle</i>	mol	<i>wost</i>	worst
<i>of</i>	af	<i>zolder</i>	zolder
<i>old</i>	oud	<i>zolle</i>	zool
<i>polle</i>	pol	<i>zolt</i>	zout
<i>pos</i>	paal		
<i>potten</i>	poten (werkw.)		

De *o* komt uit:

- a. owg. *o*: in *bosschóp*, *doppen*, *gold*, *hof*, *holt*, *hoppen*, *klokke*, *kokken*, *pos*, *potten*, *rotte* (bijv. nw.), *schosstie:n*, *-kop*, *stokken* (zelfst.nw.), *todde/torre*, *vos* 'lage temp.', *wolke*, *zolder*, *zolle*, en waarschijnlijk *polle*, *stokken* 'stoken', *tolle* en *vlokke*.
- b. owg. *u*, in *botter*, *dorre*, *kort*, *vos* 'vos' en waarschijnlijk *jochteren*, *slok*, *schof* 'schoft' en *wost*.
- c. owg. *o* of *u* in *schof* 'tijd, poos'.
- d. owg. *a*, die gerond is in *of*, *old*, *rotte* 'rat' en *zolt*.
- In *vos* 'vorst van het dak' gaat de *o* mogelijk terug op een owg. *i* die gerond is.
E'koch is het met klinkerwisseling gevormde voltooide deelwoord bij *kopen*.
Leenwoorden zijn *schos* (uit het Oudfrans), *snorre* (Nederduits *snur-*) en *soldaot* (uit het Italiaans). Onduidelijk is de herkomst van de *o* van *bolderen* en *molle*.

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

ao

De lange klinker *ao* komt in het Nederlands niet voor, behalve in leenwoorden als *contrôle*. De uitspraak van deze klank wordt verkregen als men de *o* van *tol* wat langer aanhoudt. In het Raaltes staat de klank nooit vóór een *r*. Zie hier een aantal Raalter woorden met deze klinker:

<i>aole</i>	oude (bijv. nw., verbogen vorm)	<i>märkaole</i>	Vlaamse gaai
<i>aovend</i>	avond	<i>nao</i>	na; naar (voorz.)
<i>aover</i>	over	<i>naod</i>	naad
<i>baodem/baom</i>	bodem	<i>naole</i>	naald
<i>baoge</i>	boog	<i>naost</i>	naast
<i>baoven</i>	boven	<i>ofbraoke</i>	afbraak
<i>belaoven</i>	beloven	<i>ópvaolen</i>	opvouwen
<i>blaoze</i>	blaas (zelfst. nw.)	<i>paol</i>	paal
<i>braom</i>	brem	<i>Paosen</i>	Pasen
<i>daotum</i>	datum	<i>plaogen</i>	plagen
<i>drao</i>	traag, langzaam	<i>praoten</i>	praten
<i>draod</i>	draad	<i>Raalte</i>	Raalte
<i>edaone</i>	gedaan	<i>raon</i>	raden
<i>gaogel</i>	verhemelte	<i>schaop</i>	schaap
<i>'gaostok</i>	wandelstok	<i>schräo</i>	schraal
<i>haoke</i>	haak	<i>slao</i>	sla (groente)
<i>haolen</i>	houden	<i>slaon</i>	slaan
<i>himmao</i>	helemaal	<i>slaopen</i>	slapen
<i>jao</i>	ja	<i>spraot</i>	spreeuw
<i>kaolen</i>	(eier)kolen	<i>staon</i>	staan
<i>kwaole</i>	kwaal	<i>staove</i>	stoof (zelfst. nw.)
<i>laoge</i>	laag (zelfst. nw.)	<i>staoven</i>	stoven (werkw.)
<i>maol</i>	maaltijd	<i>straole</i>	straal
<i>maond</i>	maand	<i>straote</i>	straat
<i>maone</i>	maan	<i>Sunterklaos</i>	Sinterklaas
<i>maot</i>	laag gelegen stuk grond; maat, collega	<i>traone</i>	traan
		<i>vraogen</i>	vragen (werkw., zelfst. nw. mv.)

De *ao* gaat terug op

a. owg. lange *a*: in *blaoze*, *braom*, *drao*, *draod*, *edaone*, *'gaostok*, *himmao*, *jao*, *kwaole*, *laoge*,

Raalte - de klinkers

maol, *maond*, *maone*, *maot* 'stuk grond', *nao*, *naod*, *naole*, *naost*, *paol*, *Paosen*, *plaogen*, *raon*, *schaop*, *schräo*, *slaon*, *slaopen*, *staon*, *straole*, *straote*, *traone*, *vraogen* en waarschijnlijk *spraot*.

b. owg. *a* die vroeg gerekt is in open lettergreep (anders zou het een *ä* of *aa* zijn geworden), in *aovend*, *-braoke*, *haoke*, en waarschijnlijk *maot* 'collega'; owg. korte *a* is gerekt voor *-ld/-lt* in *aole*, *haolen* en *-vaolen*.

c. owg. *o* die in open lettergreep is gerekt, in *aover*, *baodem/baom*, *baoge*, *baoven*, *belaoven*, *kaolen* en waarschijnlijk *staove(n)*.

Leenwoorden zijn *daotum* (Latijn), *slao* (Frans), *-klaos* (Frans/Latijn).

Märkaole zou komen van de naam van de Middeleeuwse grappenmaker *Markolf*; niet helder is de herkomst van de *ao* in *gaogel*, *praoten* en *Raalte*.

ä

De *ä* is een klinker die in het Nederlands niet voorkomt, al lijkt hij wel een beetje op de korte *a* in *karretje*. De uitspraak ervan komt overeen met die van de *a* in het Engelse woord *cat* 'kat'. Hieronder volgt een groep woorden met deze klinker:

<i>ampät</i>	apart	<i>käppien</i>	kapje; dakje
<i>ännens</i>	ergens	<i>kärmse</i>	kermis
<i>ärm</i>	arm (zelfst. en bijv. nw.)	<i>kässe</i>	kers
<i>bäkkien</i>	bakje	<i>kättien</i>	katje
<i>bänkien</i>	bankje	<i>knärre</i>	(vervelend) iemand
<i>bärre</i>	bar, erg	<i>knäs</i>	kraakbeen
<i>bäste</i>	kloof, barst	<i>lämpien</i>	lampje
<i>bättien</i>	badje	<i>lärks</i>	larix
<i>dächien</i>	dagje	<i>männechien</i>	mannetje
<i>därm</i>	darm	<i>männer</i>	morgen (bijw.)
<i>dränkien</i>	drankje	(ook: <i>mään</i>)	
<i>emäk</i>	gemaakt	<i>mäntien</i>	mandje
<i>gärve</i>	garf	<i>mär</i>	maar (voegw.)
<i>gäste</i>	gerst	<i>märkt</i>	markt
<i>gebäkkien</i>	gebakje	<i>nännens/närgens</i>	nergens
<i>hächen</i>	hijgen	<i>päppe</i>	speen
<i>häd</i>	hard	<i>plätie</i>	voorhoofd
<i>härke</i>	hark	<i>schärp</i>	scherp
<i>hässens</i>	hersens	<i>tässien</i>	tasje
<i>hätte</i>	hart	<i>värken</i>	varken
<i>jässe</i>	jas	<i>värs</i>	vers (zelfst. en bijv. nw.)

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

De *ä* komt veel voor een *r* voor (die heel vaak niet meer gerealiseerd wordt maar in een ouder taalstadium wel aanwijsbaar is), en is afkomstig uit:

- a. owg. *a*: in *ärm, bärre, därm, emäk, gärve, häd, märkt, värken*, en waarschijnlijk in *männer, schärp*; in *emäk* is de *ä* ontstaan door verkorting van de lange *ää* van *mäken*, die ooit door rekking van een owg. *a* in open lettergreep is ontstaan.
- b. owg. *e*, soms < *a* + umlaut: in (*n*)ännens, *bäste, gäste, hässens, hätte, vörs*.
- c. owg. *i*: in *kärmse, kässe*.
- d. owg. lange *a*, in *mär*.
- e. een *a* die in verkleinwoorden is ‘umgelautet’: in *bäkkien, bänkien, bättien, dächien, dränkien, gebäkkien, kääppien, kättien, männechien, tässien*. In *lämpien* en *mäntien* staat de *ä* naast een lange *aa*: *laampe* resp. *mane*; bij de verkleinwoordvorming is de klinker dus verkort. Een vorming met umlaut zal ook zijn *plätte*, bij *plat*.

Leenwoorden zijn *ampät* (uit het Frans), *läarks* (uit het Latijn). Onduidelijk is de herkomst van de *ä* in *hächen, härke, jässe, knärre, knäs, päppe*.

ää

Ook deze lange klinker komt in het Nederlands niet voor, al lijkt hij wel wat op de *aa* in het Nederlandse woord *baard*. De uitspraak ervan komt overeen met die van de klinker in het Engelse woord *have* ‘hebben’. Hierna volgt weer een aantal woorden met deze klinker:

<i>äälte</i>	gier, mestvocht	<i>häne</i>	haan
<i>anmäken</i>	voortmaken, opschie- ten; aanmaken	<i>hären</i>	scherpen (v. zeis)
<i>bäne</i>	baan	<i>häze</i>	haas
<i>blään</i>	bladeren (zelfst. nw. mv.)	<i>kämer</i>	kamer
<i>däle</i>	omlaag	<i>kräge</i>	kraag
<i>drägen</i>	dragen	<i>kräken</i>	kraken
<i>gäächien/gätien</i>	gaatje	<i>kräne</i>	kraan
<i>gäpen</i>	gapen	<i>lä</i>	la(de)
<i>gläsien</i>	glaasje	<i>läkentien</i>	lakentje
<i>gläzen</i>	glazen (bijv. nw.; zelfst. nw. mv.)	<i>läte</i>	laat (bijv. nw.)
<i>gräven</i>	graven (werkw.; zelfst. nw. mv.)	<i>määl</i>	meel
<i>hämer</i>	hamer	<i>mään</i>	morgen (bijw.)
		(ook: <i>männer</i>)	
		<i>mäge</i>	maag
		<i>mekäre</i>	elkaar
		<i>nägel</i>	nagel; spijker

Raalte - de klinkers

<i>näkend</i>	naakt	<i>väke</i>	vaak
<i>näme</i>	naam	<i>vandäge</i>	vandaag
<i>pläse</i>	plaats, hofstede	<i>voeräzie</i>	fourage
<i>sämen</i>	samen	<i>wägen</i>	wagen (zelfst. nw.)
<i>spään</i>	spitten	<i>zäge</i>	zaag
<i>vä</i>	va(der)	<i>zäke</i>	zaak
<i>vään</i>	rijden; varen	<i>zwäne</i>	zwaan

- a. De *ää* gaat in de meeste van de hier gegeven woorden terug op een owg. *a* die in open lettergreep of voor *r* is gerekt.
- b. De *ää* het resultaat van umlaut van de *a* en rekking in de verkleinwoorden *gäächien/gätien, gläsien* en de meervouden *blään, gläzen* (ook bijv. nw.), *gräven*.
- c. In *määl* lijkt de *ää* uit een later gerekte owg. *e* te komen. Leenwoorden zijn *pläse, voeräzie* (uit het Frans). Onduidelijk is de herkomst van *kräge*.

a

De korte *a* is gelijk aan de klinker van het Nederlandse woord *bal*. Hij komt onder meer voor in de volgende woorden:

<i>achternève</i>	achterneef	<i>gas</i>	groep korenschoven
<i>ambeld</i>	aambeeld	<i>gasterig</i>	vuil, ranzig
<i>ampät</i>	apart	<i>japse</i>	jaap, flinke snee
<i>anlangen</i>	aanreiken	<i>kalver</i>	kalveren
(ook: <i>langen</i>)		<i>kamme</i>	kam
<i>as</i>	als; as, spil	<i>kanne</i>	kan (zelfst. nw.)
<i>asse</i>	as (verbrandings- product)	<i>kaste</i>	kast
<i>balg</i>	buik (v. dier)	<i>katte</i>	kat
<i>dakpanne</i> (2x)	dakpan	<i>kladde</i>	vlek
<i>dasse</i>	das	<i>kralle</i>	kraal
<i>eerappel</i>	aardappel	<i>krange</i>	binnenste buiten
(ook: <i>jappel</i>)		<i>lange</i>	lang (v. tijd)
<i>ewassen</i>	gewassen	<i>langen</i>	aanreiken
<i>gaffeltange</i> (2x)	oorwurm	<i>lanter</i>	pachter
<i>gangs</i>	bezig	<i>lappe</i>	lap
		<i>latte</i>	lat

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>mangelwortel</i>	beetwortel	<i>vangs</i>	vang, vangst,
<i>mangs</i>	soms, zo nu en dan		liesplooï
<i>meestal</i>	meestal	<i>wange</i>	wang
<i>nach</i>	nacht	<i>wasse</i>	was (zelfst. nw.)
<i>planke</i>	plank	<i>zat</i>	genoeg
<i>schram</i>	mager varken	<i>zundag</i>	zondag
<i>tange</i>	tang	<i>zwalmen</i>	walmen

De *a* gaat vrijwel in alle hier genoemde woorden terug op een owg. *a*. Soms is de herkomst niet zeker: in *gasterig*, *krange*, *lanter*; *zwalmen*. Leenwoorden uit een van de Romaanse talen zijn *ampät*, *japse*, *kralle*, *planke*.

aa

De lange *aa* lijkt veel op de klinker in het Nederlandse woord *vaal*, al wordt hij wat meer achter in de mond uitgesproken en klinkt daardoor wat donkerder. Ziehier een aantal woorden met deze klinker:

<i>aaït</i>	altijd	<i>kaante</i>	kant, zijde
<i>aans</i>	anders	<i>kabel</i>	kabel
<i>ärmbaad</i>	armband	<i>kraaie</i>	kraai
<i>bane</i>	banden	<i>kraante</i>	krant
<i>braandnettel</i>	brandnetel	<i>laampe</i>	lamp
<i>daalder</i>	daalder	<i>laand</i>	land
<i>daansen</i>	dansen	<i>(wie) lazén</i>	(wij) lazén
<i>gaanze</i>	gans	<i>mane</i>	mand
<i>(wie) gaven</i>	(wij) gaven	<i>nave</i>	naaf
<i>gravinne</i>	gravin	<i>rave</i>	raaf
<i>haand</i>	hand	<i>tane</i>	tanden
<i>haanse</i>	handschoen, want	<i>vekaansie</i>	vakantie
<i>kaamp</i>	(hoog gelegen) stuk grond	<i>water</i>	water
<i>kaant</i>	netjes	<i>zaand</i>	zand

- a. De *aa* is meestal afkomstig van een owg. *a* die in bep. contexten (voor neusklink + plof- of schuurklink, of in open lettergreep) is gerekt.
- b. Uit een owg. lange *a* komt de *aa* van *gaven*, *gravinne*, *kraaie* en *lazen*. In deze woorden is de oude lange *a* dus geen *ao* geworden, zoals vaak is gebeurd.
- Leenwoorden uit de Romaanse talen zijn *daansen*, *kaante*, *kabel*, *kraante*, *laampe*, *vekaansie*

Raalte - de klinkers

(ook in deze woorden is vaak rekking voor neusklink + plof- of schuurklink opgetreden); *daalder* is aan het Duits ontleend. Onduidelijk is de herkomst van *kaant* en *mane*.

stomme e

Deze klinker is gelijk aan de eerste klinker van het Nederlandse woord 'genoeg'. Hij lijkt sterk op de korte *u* van het Raalter woord *hups*. De *stomme e* kan soms wegvallen in de Raalter uitspraak (zie daarvoor de uitspraakregels 1 en 2 p. 41-42 en de regels voor de aanhechting van de verkleinwoords- en meervoudsuitgangen op p. 81 en 89). Hierna volgt een aantal woorden met deze klinker:

<i>asse</i>	as (verbrandings-product)	<i>genóg</i>	genoeg
<i>belaoven</i>	beloven	<i>ie:uwig</i>	eeuwig
<i>dudelijk</i>	duidelijk	<i>köste</i>	korst
(2x <i>stomme e</i>)		<i>krange</i>	binnenstebuiten
<i>een</i>	een	<i>kwetse</i>	pruim
<i>ehölpen</i>	geholpen	<i>naole</i>	naald
<i>e'koch</i>	gekocht	<i>vergetten</i>	vergeten

De *stomme e* is ontstaan door verzwakking van diverse klinkers in onbeklemtoonde positie. De voorvoegsels *be-* en (*g*)*e-* komen uit een oudere vorm *bi-*, resp. *gi-*; *vergetten* correspondeert in het Oudsaksisch met *forgetan*, in *köste* en *naole* bijv. komt de *-e* uit een Oudwestgermaanse *a*: *krusta*, resp. *nād(a)la*. In *dudelijk* is de eerste *stomme e* een svrabhaktivokaal (ingevoegde vokaal tussen twee medeklinkers), vgl. Middelhoogduits *diulltche*; de *stomme e* van *-lijk* komt dus uit een lange *ie*.

De tweeklanken

Tweeklanken zijn klinkers die niet van begin tot eind dezelfde uitspraak houden, maar gaandeweg veranderen in een *j* of een *w*. In het Nederlands komen drie tweeklanken voor, namelijk die in 'tuin', 'wijn/trein', 'blauw/oud'. In het Raaltes zijn het er veel meer. In het hierna volgende schema staan de tweeklanken gerangschikt volgens dezelfde principes als de klinkers op p. 11, met als basis de eerste helft van de tweeklank. Staat de tweeklank links in het vakje, dan is de laatste klank een *j*, staat hij daarentegen rechts, dan is de laatste klank een *w*.

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

voor + gespreid		voor + gerond		achter + gerond	
<i>iej</i>	<i>ieuw</i>	<i>uui</i>	<i>uuw</i>		<i>oew</i>
	<i>iw</i>			<i>ói</i>	
<i>ij/ei</i>			<i>ui</i>	<i>oi</i>	<i>au/ou</i>

iej

Deze tweeklank begint als een korte *ie* en eindigt als een *j*. Voorbeelden:

<i>anstellerieje</i>	aanstellerij	<i>sniejen</i>	sneeuwen
<i>bieje</i>	bij (zelfst. nw.)	<i>spiejen</i>	spugen
<i>boe:rderieje</i>	boerderij	<i>vriej</i>	vrij
<i>briej</i>	brij	<i>vrieje</i>	wreef (zelfst. nw.)
<i>niej</i>	nieuw	<i>ziejen</i>	zeven (v. melk, werkw.)
<i>pieje</i>	pij		
<i>slikkerieje</i>	lekkernij		

De tweeklank *iej* is meestal ontstaan uit een owg. lange *i*: in *briej*, *sniejen*, *spiejen*, *vriej*, *vrieje* en waarschijnlijk ook *ziejen*; uit owg. *iu* in *niej*. In *bieje* komt de *iej* wrs. uit owg. *i* + een overgangsklank *j*.

Het achtervoegsel *-ieje* (in *anstellerieje*, *boe:rderieje*, *slikkerieje*) is als *-ie* ooit ontleend aan het Frans. Onduidelijk is de herkomst van *pieje*.

ieuw

Deze tweeklank begint als een *ie* en eindigt als een *w*. Er zijn maar weinig voorbeelden van woorden met deze tweeklank:

kieuwen kieuwen
tieuws bijterig (v. vee)

Kiew zou uit Oudsaksisch *kio* kunnen komen, de herkomst van *tieuws* is niet duidelijk.

uui

uui begint als een *uu* en eindigt als een *j*. Voorbeelden:

Raalte - de tweeklanken

(zie) <i>bluuit</i>	(zij) bloeien	<i>muuite</i>	moeite
<i>bruuien</i>	broeien	<i>schruuien</i>	schroeien
<i>buje</i>	bui	<i>snuuien</i>	snoeien
<i>gluuien</i>	gloeien	<i>spruuien</i>	sproeien
<i>gruuien</i>	groeien	(zie) <i>spuuien</i>	(zij) spuugden

De *uui* komt meestal uit een oude lange *o* + *i* of *j*, waardoor de *o* werd 'umgelautet': in *bluuit*, *bruuien*, *gluuien*, *gruuien*, *muuite*, waarschijnlijk ook *schruuien*, *snuuien* en mogelijk in *spruuien*. In *buje* gaat deze klank terug op een oude tweeklank, die wel *ui*₂ wordt genoemd. *Spuuien* is met klinkerwisseling in de verleden tijd gevormd bij *spiejen* 'spuwen'.

uuw

uuw begint met een *uu* en eindigt met een *w*. Voorbeelden:

<i>wäärschuwen</i>	waarschuwen
<i>weduwe</i>	weduwe
' <i>weduwman</i>	weduwnaar

In *wäärschuwen* komt de *uuw* waarschijnlijk uit een owg. lange *u* (+ *w*), in *weduw-* uit een *u* + *w*.

oew

oew begint met een *oe* en sluit af met een *w*:

roew ruw

De *oew* gaat in dit woord terug op een owg. lange *u* (+ *w*).

iw

Deze tweeklank begint als een *i* die allengs in een *w* verandert. Er zijn maar enkele voorbeelden van woorden met deze klank:

tíws, *tíwsig*, *tíwstig* bijterig (v. vee)

Van de *iw* in *tíws-* is de herkomst niet duidelijk (evenmin als van *tieuws*, zie bij *ieuw*).

ói

De *ói* begint met de klinker *ó* van het Nederlandse woord 'dom' en eindigt met een *j*.

*De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld**föi* foei

Het woord *föi* correspondeert met Ned. *foei*. Dit soort woorden gaan terug op het gebaar van het uitspuwen (De Vries' *Etymologisch Woordenboek*).

ij/ei

Deze tweeklank is gelijk aan de Nederlandse *ij/ei*. Voorbeelden:

<i>ei</i>	ei	<i>schijterd</i>	schijterd
<i>eiloof</i>	klimop	<i>sleijerig</i>	onverzorgd, slordig
<i>halfscheid</i>	halfweg	<i>sneidig</i>	slank
<i>hei</i>	heide	<i>vleis</i>	vlees
<i>hijskräne</i>	hijskraan	<i>weite</i>	tarwe
<i>meister</i>	meester	<i>zeisen</i>	zeis
<i>reize</i>	reis		

De *ei* komt meestal uit owg. *ai*, nl. in *ei*, *hei*, *reize*, *-scheid*, *vleis*, *weite*; in *zeisen* uit owg. *egi* (Oudsaksisch *segisna*). Een oud leenwoord uit het Romaans/Latijn is *meister*, met owg. *ei*.

Ontleend aan het Nederlands zijn *hijskrane* en *schijterd* (de *ij* komt eigenlijk in de Overijsselse streektaalen niet voor, is hier doorgaans een *ie*). Onduidelijk is de herkomst van de *ei* in *eiloof*, *sleijerig* en *sneidig* (de beide laatste woorden zijn mogelijk ontleningen aan Duitse dialecten).

ui

ui is gelijk aan de Nederlandse tweeklank van 'abuis', 'fluit', 'huis' enz.

Voorbeelden:

<i>buis</i>	buis, kort jasje	<i>lui</i>	lui
<i>fluïte</i>	jonge meid; fluit	<i>sluier</i>	sluier
<i>huisterig</i>	onguur, stormachtig	<i>spuitlappe</i>	spatlap
<i>kuieren</i>	kuieren	<i>tuin</i>	tuin

Veel van de hier genoemde woorden hebben een *ui* die in de historische klankleer een *ui*₂ genoemd wordt, dat is een heel oude diftong: *buis* en *fluïte* (deze twee woorden zijn van Franse oorsprong), *kuieren*, *lui*, *sluier* en *spuit-*. *Huisterig* is waarschijnlijk ontstaan uit *heisterig*; de *ui* van *tuin* moet wel uit het Nederlands komen: deze *ui* gaat terug op een owg. lange *u*, die in de Overijsselse dialecten doorgaans een *oe* of *uu* wordt.

*Raalte - de tweeklanken**oi*

oi begint als een *o* (van 'hok') en eindigt als een *j*:

moi! hallo!

Moi is waarschijnlijk een klankwoord.

au/ou

Deze tweeklank komt in uitspraak overeen met de Nederlandse *au/ou*.

Voorbeelden:

<i>blauw</i>	blauw	<i>kouwe</i>	kooi
<i>grauw</i>	grauw	<i>louw mak</i>	niet gemakkelijk (van persoon)
<i>houwen</i>	hakken (werkw.), slaan	<i>touw</i>	touw
<i>kauwe</i>	kauw (= vogel)(klinkt hetzelfde als <i>kouwe</i>)	<i>vrouw(e)</i>	vrouw
<i>klauwer</i>	klaver		

De *au/ou* kan op twee verschillende owg. klanken teruggaan:

a. owg. lange *a + w*: in *blauw*, *grauw*, *kauwe* en mogelijk ook *klauwer*.

b. owg. *au*: in *houwen*, *kouwe*, *touw* en *vrouw(e)*.

Louw komt uit het Bargoens, en oorspronkelijk uit het Hebreeuws.

De medeklinkers

De Raalter medeklinkers, alsmede die van het Heinoos en het Lemelervelds, zijn gelijk aan die van het Nederlands. Medeklinkers zijn schuur- en plofgeluiden die op verschillende plaatsen langs het keel-en mondholtkanaal gevormd worden en wel vanaf de lippen tot aan de stembanden. Ze ontstaan doordat twee organen geheel (plofklank) of gedeeltelijk (schuurklank) contact met elkaar maken. De meeste medeklinkers hebben een stemhebbende en een stemloze variant, afhankelijk van het feit of de stembanden al of niet trillen. Daarnaast zijn er neusmedeklinkers, die hun ontstaan hieraan te danken hebben dat een gedeelte van de uitgeademde lucht via de neus het lichaam verlaat. Dat gebeurt als het zachte verhemelte naar beneden wordt gehaald. Voorts bestaan er nog de *l* en de *r*. De eerste wordt uitgesproken door middel van het verlagen van de zijkanten van de tong, zodat de uitgeademde lucht aan weerszijden van de tong naar buiten kan ontsnappen; de tweede door middel van het trillen van de tongpunt. Een aparte groep vormen de halfklinkers *w* en *j*, die in sommige opzichten op klinkers lijken en in andere op medeklinkers. Het schema van de Raalter medeklinkers ziet er als volgt uit:

	lippen	lippen/tanden	tongbegin	tongrug	keel
	<i>steml. stemh.</i>	<i>steml. stemh.</i>	<i>steml. stemh.</i>	<i>steml. stemh.</i>	<i>steml.</i>
plofklank	<i>p b</i>		<i>t d</i>	<i>k</i>	
schuurklank		<i>f v</i>	<i>s z</i>	<i>ch/g g/gg</i>	<i>h</i>
neusklank	<i>m</i>		<i>n</i>	<i>ng</i>	
trilklank			<i>r</i>		
zijkantklank			<i>l</i>		
halfklinker		<i>w</i>	<i>j</i>		

De plofklanken *t* en *d* worden in het Raaltes nogal vrij ver in de mond uitgesproken, met het begin van de tong geplaatst achter de richel van de tandkassen.

Uitspraakregels

De hierna volgende uitspraakregels beschrijven de wijzigingen die klanken ondergaan als ze voorafgegaan/gevolgd worden door bepaalde andere klanken of als ze op een bepaalde plaats in het woord staan, bijvoorbeeld aan het eind.

1. Woorden die eindigen op *-en(d)*, *-em*, *-el*, *-er(d)* hebben als bijzonderheid dat ze de stomme *e* verliezen; vgl. p. 9, *De notering van de klanken*.
Woorden waarvan de stam eindigt op *-nd*, verliezen in zo'n geval de *d*:

<i>hónden</i>	>	<i>hond'n</i>	>	<i>hónn'n</i>	honden
<i>laanden</i>	>	<i>laand'n</i>	>	<i>laan'n</i>	landen
<i>mónden</i>	>	<i>mónd'n</i>	>	<i>mónn'n</i>	monden
<i>wínden</i>	>	<i>wínd'n</i>	>	<i>wínn'n</i>	winden

- a. Als de stam eindigt op één van de volgende medeklinkers: *f*, *v*, *m*, *p*, *b*, *w*, wordt de *-n* die volgt op de verdwenen stomme *e* veranderd in een *-m*. Tenslotte wordt in het geval van de *-v* deze laatste klank ook veranderd in een *-m*:

<i>dreumen</i>	>	<i>dreum'n</i>	>	<i>dreum'm</i>	dromen
<i>lippen</i>	>	<i>lipp'n</i>	>	<i>lipp'm</i>	huilen
<i>kribbe</i>	>	<i>kribb'n</i>	>	<i>kribb'm</i>	kribben
<i>lèven</i>	>	<i>lèèv'n</i>	>	<i>lèèv'm</i> > <i>lèèm'm</i>	leven
<i>slóffen</i>	>	<i>slóff'n</i>	>	<i>slóff'm</i>	sloffen (zelfst. nw. mv.)
<i>leeuwen</i>	>	<i>leeuw'n</i>	>	<i>leeuw'm</i>	leeuwen

- b. Als de stam eindigt op één van de medeklinkers: *k*, *g*, *gg*, *ng*, *ch*, voorafgegaan door een klinker, dan wordt de *-n* die volgt op de verdwenen stomme *e* veranderd in een *-ng*. Vervolgens worden, in het geval van de *-g* en *-gg*, deze ook veranderd in een *-ng*:

<i>brenge</i>	>	<i>breng'n</i>	>	<i>breng'ng</i>	brenge
<i>ebrökken</i>	>	<i>ebrökk'n</i>	>	<i>ebrökk'ng</i>	gebroken
<i>lachen</i>	>	<i>lach'n</i>	>	<i>lach'ng</i>	lachen
<i>liggen</i>	>	<i>ligg'n</i>	>	<i>ligg'ng</i> > <i>ling'ng</i>	liggen
<i>leugen</i>	>	<i>leug'n</i>	>	<i>leug'ng</i> > <i>leung'ng</i>	leugen

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

Als de *g* in de stam wordt voorafgegaan door een medeklinker, dan blijft deze wel bestaan:

volgen > *volg'n* > *volg'ng* volgen

2. De stomme *e* verdwijnt wanneer hij gevolgd wordt door een klinker:

det he-k van mien meuje ekregen > *det he-k van mien meuj'ekregen*
dat heb ik van mijn tante gekregen
de aole boe:r > *d'aole boe:r* de oude boer
ze is ekómmen > *z'is ekómmen* ze is gekomen

3. Net als in het Nederlands krijgen de half-gesloten klinkers *ee*, *eu*, *oo* als ze vóór een *r* staan een wat doffere uitspraak dan wanneer ze vóór een andere medeklinker of aan het wordeinde staan:

mére merrie
déure deur
wóór waar (bijv. nw., vragend vnw.)

4. Wat betreft de uitspraak van de *r* zijn er verschillende mogelijkheden:

- a. Een *r* die aan het begin van een woord of tussen twee klinkers staat wordt normaal uitgesproken.
- b. Een *r* die voorafgegaan wordt door een lange gesloten of een half-gesloten klinker wordt min of meer uitgesproken als een stomme *e*, hieronder genoteerd als *ë*. Er doen zich twee gevallen voor:
A. De *r* staat aan het einde van een woord:

zoer > *zoe:ë* zuur
deur > *deuë* door

B. De *r* staat aan het einde van een beklemtoonde lettergreep en wordt gevolgd door een medeklinker:

veurkämër > *veuëkämër* voorkamer

Raalte - uitspraakregels

keerse > *keeëse* kaars
woord > *wooëd* woord
weurties > *weuëties* woordjes
vuurpiele > *vuüëpiele* vuurpijl

N.B. De klank *ë* wordt door de sprekers van het Raaltes wel als een vertegenwoordiger van de *r* beschouwd, omdat de halfgesloten klinkers die vóór de *ë* staan de wat doffere uitspraak krijgen die het gevolg is van de toepassing van uitspraakregel 3.

c. Een *r* die voorafgegaan wordt door een korte klinker en gevolgd wordt door *s*, *t*, *d*, *n*, wordt slechts door een uiterst geringe tongbeweging tot stand gebracht en dus vrijwel niet gehoord:

ledde(r)s ladders
(zie) teuve(r)t (zij) tovert
bö(r)tien bordje
bö(r)den borden
kä(r)nen karnen

Datzelfde gebeurt bij een *r* die aan het eind van een onbeklemtoonde lettergreep voor een willekeurige andere medeklinker staat:

ve(r)getten vergeten
zómme(r)vekaansie zomervakantie

N.B. Voor de Raalter taalgebruiker wordt de *r* in de onder 4c genoemde gevallen nog wel als aanwezig gevoeld omdat:

- in het enkelvoud de *r* van *ledder* beter wordt gehoord;
- de laatste *r* van de stam in *ik teuvere* wel goed waarneembaar is (zie regel 4a);
- als in het grondwoord *bö(r)d* 'bord' er geen *r* had gestaan, het verkleinwoord niet *bö(r)tien* was geweest maar *böddechien* (zie p. 86 en vgl. *bedde* 'bed' - *beddechien* 'bedje');
- in *veraanderen* 'veranderen' en *zómmer* 'zomer' de *r* van de onbeklemtoonde lettergreep wel goed wordt uitgesproken.
- als op de stam *kä(r)n-* van het werkwoord *kä(r)nen* een andere lettergreep volgt, de *r* beter wordt gehoord: *kärntónne* 'karnton'.

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

- d. Een *r* die in een beklemtoonde lettergreep vóór een medeklinker staat die geen *s*, *t*, *d* of *n* is, wordt meestal goed gehoord:

<i>ärm</i>	arm
<i>gärve</i>	garf
<i>värken</i>	varken
<i>wärk</i>	werk

In het eerste en laatste woord staat de op de *r* volgende medeklinker aan het eind. In zo'n geval ontwikkelt zich tussen de *r* en de eindmedeklinker een stomme *e* die door de taalkundigen een svarabakhti-klinker wordt genoemd. In dit soort woorden staat de *r* dus als het ware tussen twee klinkers en is regel 4a toepasbaar. In de twee overige woorden volgt op de *r* nog een andere lettergreep, wat maakt dat de *r* ook hier beter hoorbaar is (zie ook onder 4c, punt 5).

5. Net als in het Nederlands wordt de tweeklank *ui* aan het wordeinde en vóór een klinker uitgesproken als *öi*, d.w.z. als een *ö* (zie p. 27), gevolgd door een *j*:

<i>löi</i>	lui
<i>slöier</i>	sluier

6. De bijwoorden die eindigen op *-l* of *-r*, voorafgegaan door een korte klinker, worden vaak zonder *-l* of *-r* uitgesproken:

<i>mär</i>	>	<i>mäh</i>	maar
<i>meestal</i>	>	<i>meestah</i>	meestal
<i>wel</i>	>	<i>weh</i>	wel

N.B. We schrijven een *h* om verwarring te voorkomen: *mäh*, bij voorbeeld, heeft een korte klinker en *väh* 'vader' een lange.

Als echter het bijwoord staat vóór een woord dat met een klinker begint, dan wordt de medeklinker wel uitgesproken:

hee hef 't wel edaone hij heeft het wel gedaan

Raalte - uitspraakregels

7. De medeklinker *n* die volgt op een klinker die geen stomme *e* is, kan deze klinker nasaliseren, wat betekent dat deze klinker door de neus wordt uitgesproken, terwijl de *n* verdwijnt. De volgende gevallen doen zich voor:

- a. Staat de *n* aan het wordeinde, dan wordt elke voorafgaande klinker genasaliseerd, of die nu kort of lang is, mits het eventueel erop volgende woord niet met een klinker begint:

<i>äkkertien</i>	>	<i>äkkertie</i>	akkertje
<i>broen</i>	>	<i>broe</i>	bruin
<i>bruu:n</i>	>	<i>bruu:</i>	broeden
<i>der in</i>	>	<i>der i</i>	erin
<i>hen</i>	>	<i>heh</i>	heen, weg (bijw.)
<i>mien</i>	>	<i>mie</i>	mijn
<i>rie:n</i>	>	<i>rie:</i>	rijden
<i>staon</i>	>	<i>stao</i>	staan
<i>zien boe:k</i>	>	<i>zie boe:k</i>	zijn boek
<i>zien vä</i>	>	<i>zie vä</i>	zijn vader

N.B. De nasalisering wordt met een rechte letter aangegeven. In de verkleinwoorden is de nasalisering niet erg goed hoorbaar. Als echter op het woord met een *n* aan het eind een woord volgt dat met een klinker begint, dan vindt er geen nasalisering plaats en blijft ook de *n* goed hoorbaar:

<i>ik bin der hen e'wes</i>	ik ben er heen geweest.
<i>mien ome</i>	mijn oom

- b. Als de *n* midden in het woord staat, dan nasaliseert hij een eraan voorafgaande **lange** klinker mits op de *n* één van de medeklinkers *t*, *d*, *s* of *z* volgt:

<i>haanse</i>	>	<i>haase</i>	handschoen, want
<i>oons</i>	>	<i>oos</i>	ons (pers. vnw.)
<i>oe:nzellig</i>	>	<i>oe:zellig</i>	vies, onverzorgd
<i>stie:ntien</i>	>	<i>stie:rie</i>	steentje
<i>zwääntien</i>	>	<i>zwäärie</i>	zwaantje
<i>maond</i>	>	<i>maod</i>	maand
<i>ie:ns</i>	>	<i>ie:s</i>	eens

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

N.B. In tegenstelling tot wat in andere Overijsselse dialecten gebeurt, worden in de volgende woorden de korte klinkers, hoewel staande vóór een *s* of een *t*, dus niet door de neus uitgesproken:

<i>dinsdägens</i>	dinsdags	<i>swoenzes</i>	's woensdags
<i>huntien</i>	hondje	<i>wensien</i>	wensje
<i>kunsien</i>	kunstje	<i>wind</i>	wind
<i>óns</i>	ons (gewichtséénheid)	<i>winsien</i>	winstje
<i>punte</i>	punt		
<i>re'zienties</i>	rozijntjes		

c. Een *n* die midden in het woord staat, nasaliseert de voorafgaande korte klinker echter wel als: 1. de *n* de laatste klank is van een voorvoegsel (*an-* 'aan-', *in-* 'in-', *ón-* 'on-' enz.) of van het lidwoord *een* en 2. de *n* gevolgd wordt door een schuurklank (*f*, *v*, *s*, *z*, *g*) of door een *l*, *r*, *j* of *w*:

<i>ingaon</i>	>	<i>igao</i>	ingaan
<i>anstaon</i>	>	<i>astao</i>	aanstaan
<i>instekken</i>	>	<i>istekken</i>	insteken
<i>invoe:ren</i>	>	<i>ivoe:ren</i>	invoeren
<i>inwiejen</i>	>	<i>iwiejen</i>	inwijden
<i>anjägen</i>	>	<i>ajägen</i>	aanjagen
<i>ón'zeker</i>	>	<i>ó'zeker</i>	onzeker
<i>anlangen</i>	>	<i>alangen</i>	aanreiken
<i>anräken</i>	>	<i>aräken</i>	aanraken
<i>instaon</i>	>	<i>istao</i>	instaan
<i>een vlo:e:re</i>	>	<i>eevlo:e:re</i>	een vloer

8. Een *n* die midden in het woord staat, voorafgegaan wordt door een korte klinker en gevolgd door een medeklinker die niet in 7c genoemd is, is onderworpen aan het verschijnsel assimilatie, wat wil zeggen dat die *n* sommige verschijnselen van die medeklinker overneemt en wel de plaats van de uitspraak in de mond. Hetzelfde geldt voor het lidwoord *een*:

<i>ankómmen</i>	>	<i>angkómmen</i>	aankomen
<i>ammäken</i>	>	<i>ammäken</i>	voortmaken; aanmaken
<i>een koe:</i>	>	<i>eeng koe:</i>	een koe

Raalte - uitspraakregels

9. Stemhebbende schuur- en plofklanken (zie p. 40) die aan het eind van een woord staan, worden in het Raaltes stemloos, net als in het Nederlands (vgl. Kooij en van Oostendorp 2003, p. 60): de stemhebbende *g* van *ik weuge* 'ik woog' verandert in een stemloze *g* in *zie weug* 'zij woog'.

10. De Raalter schuur- en plofklanken (zie p. 40) zijn ook onderworpen aan het verschijnsel assimilatie: ze nemen de stemhebbendheid of de stemloosheid van een naastbijliggende klank over. De assimilatieverschijnselen in het Raaltes lijken op die van het Nederlands (zie Kooij en van Oostendorp 2003, p. 68). We hebben de volgende gevallen:

a. Een stemloze medeklinker die gevolgd wordt door een stemhebbende plofklank wordt zelf ook stemhebbend:

<i>zie bind(<t) bedreugen</i>	zij zijn bedrogen
<i>ie mut oe nännenz(<s) deur laoten steuren</i>	je moet je nergens door laten storen
<i>iG(<k) dösse</i>	ik dors
<i>knüz(<s)butties</i>	kraakbeen

N.B. De *G* is de klank die bijv. in het Engelse *goal* of in het Duitse *gut* staat.

Opmerking:

Als de stemhebbende plofklank een *d* is die aan het begin staat van één van de kleine grammaticale woordjes: *de*, *die*, *det*, *door*, *dan*, *der* (= er), enz., dan zijn er twee mogelijkheden:

A. óf de *d* wordt geassimileerd aan de voorafgaande stemloze medeklinker en wordt dus een *t*:

<i>de keeper heft t(<d)er gin ie:ne deur elaoten</i>	de keeper heeft er geen een doorgelaten
<i>óp t(<d)e deure</i>	op de deur
<i>gisteren he-k t(<d)ie twee wichter nog e'zene</i>	gisteren heb ik die twee kinderen nog gezien
<i>wie hebt t(<d)oor ezetten</i>	wij hebben daar gezeten

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

B. óf regel **10a** wordt normaal toegepast:

de keeper hev(<f) der gin ie:ne deur elaoten
ób(<p) de deure
gisteren he-G(<k) die twee wichter nog e'zene

b. Een stemloze schuur- of plofklank aan het eind van een woord, die gevolgd wordt door een klinker (altijd stemhebbend) aan het begin van een volgend woord, wordt ook stemhebbend:

<i>et hev (<f) edooid</i>	het heeft gedooïd
<i>zien vrouwe waz (<s) al óp estaone</i>	zijn vrouw was al opgestaan
<i>de hakke van de schoe:n iz (<s) ov (<f) esletten</i>	de hak van de schoen is afgesleten
<i>mud (<t) ie 't värken slachen?</i>	moet jij het varken slachten?
<i>de hónd (<t, volgens regel 9) is der hen egaone</i>	de hond is er naartoe gegaan
<i>bloe:d (<t, volgens regel 9) ule nog steeds?</i>	bloeden jullie nog steeds?

N.B. Regel **10b** dus doet het effect van regel **9** teniet.

Opmerking:

Als een woord dat op een stemloze schuurklank uitgaat, gevolgd wordt door een zgn. enclitisch voornaamwoord (zie p. 50) dat met een klinker begint, dan wordt assimilatieregels **10b** niet toegepast:

<i>iss-e wel goed wies?</i>	is ie wel goed wijs?
(niet: <i>izz-e wel goed wies?</i>)	
<i>heff-e wel genóg ehad?</i>	heeft ie wel genoeg gehad?
(niet: <i>hevv-e wel genóg ehad?</i>)	
<i>mutt-e 't värken slachen?</i>	moet ie het varken slachten?
(niet: <i>mudd-e 't värken slachen?</i>)	

Dit komt doordat het enclitisch voornaamwoord met het voorafgaande woord één nieuw woord vormt - vandaar dat er een streepje tussen beide delen staat - en de assimilatieregels niet binnen het woord geldt. Bij *genóg ehad* wordt de laatste *g* wel stemhebbend omdat het hier twee woorden betreft.

Raalte - uitspraakregels

c. Wanneer een stemloze klank gevolgd wordt door een stemhebbende schuurklank dan wordt deze laatste stemloos:

<i>dorumme leut f(<v)ä de panne lös</i>	daarom liet vader de pan los
<i>die sloot löp f(<v)lak achter de bóngerd</i>	die sloot loopt vlak achter de boomgaard
<i>óp s(<z)ien knie:</i>	op zijn knie

11. De *h* verdwijnt als hij wordt voorafgegaan door een medeklinker:

<i>óp n heerd</i>	> <i>óp 'm eerd</i>	in de mooie kamer
<i>besten heerd</i>	> <i>best 'n eerd</i>	beste kamer
<i>n hoe:k</i>	> <i>n 'oe:k</i>	de hoek
<i>n hoe:d</i>	> <i>n 'oe:d</i>	de hoed
<i>n helen aovend</i>	> <i>n 'elen aom'd</i>	de hele avond
<i>hee is der henne egaone</i>	> <i>hee is der enne egaone</i>	hij is er naartoe gegaan
<i>oons huus</i>	> <i>oons uus</i>	ons huis

Bij de notering van de woorden wordt er in dit boek met de uitspraakregels geen rekening gehouden, omdat de sprekers van het Raaltes deze automatisch toepassen. We schrijven dus niet: *steet tie bess 'm weh naost et féúëkäme(r)tie?*, waarin de regels **1, 3, 4b, 4c, 6, 7, 10a** (Opmerking) en **10c** zijn toegepast, maar: *steet die bessem wel naost et veurkämertien?* 'staat die bezem wel naast het voorkamertje?'

N.B. Met *n* wordt in dit boek het bepaalde lidwoord mannelijk bedoeld. Zie het hoofdstuk over de lidwoorden.

*De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld***De persoonlijke voornaamwoorden**

onderwerp			
<i>neutraal</i>	<i>beklemtoond</i>	<i>enclitisch</i>	
<i>ik, 'k</i>	<i>ikke</i>	<i>-k</i>	ik
<i>ie</i>	<i>ieje, ie</i>	<i>-j</i>	jij
<i>hee</i>	<i>hee</i>	<i>-e</i>	hij
<i>zie, ze</i>	<i>zie</i>		zij
<i>et, 't</i>			het
<i>wie</i>	<i>wie, wule</i>	<i>-w</i>	wij
<i>ule, julie</i>	<i>ule, julie</i>	<i>-j</i>	jullie
<i>zie, zule, ze</i>	<i>zie, zule</i>		zij

Onder een enclitisch persoonlijk voornaamwoord verstaan we een pers. vnv. dat zich hecht aan het voorafgaande woord (meestal een werkwoord maar het kan ook een voegwoord zijn) en met dit woord één nieuw woord vormt. De slotmedeklinker van het eerste woord valt vaak weg als het enclitisch voornaamwoord uit een medeklinker bestaat. Voorbeelden:

he-w *die koe: e'zene?*

is-e *wel goed wies?*

a-j *niet weet wat of det is*

ku-j *mie vertellen wóó-j (< woor 'j)*

hier hunties kopen kunt?

hoe lange wüü-j (< wäär 'j) door?

hebben we die koe gezien?

is ie wel goed wijs?

als je niet weet wat dat is

kun je me zeggen waar je hier hond-

jes kunt kopen?

hoe lang was je daar?

Raalte - De persoonlijke voornaamwoorden

niet-onderwerp		
<i>beklemtoond</i>	<i>onbeklemtoond</i>	
<i>mie</i>	<i>mie</i>	mij
<i>oe</i>	<i>oe</i>	jou
<i>hum</i>	<i>em</i>	hem
<i>eur, eer</i>	<i>ze</i>	haar
	<i>et, t</i>	het
<i>oons</i>	<i>oons</i>	ons
<i>oelu</i>	<i>ule</i>	jullie
<i>hun</i>	<i>hun, ze</i>	hen

De persoonlijke voornaamwoorden die geen onderwerp zijn, kunnen gebruikt worden als lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp, wederkerend voornaamwoord en om bezit aan te geven. In de 3e persoon enkel- en mv. is het wederkerend vnv.: *zich*

Voorbeelden:

'k gleuve hum niet mär eer/eur wel ik geloof hem niet maar haar wel

'k geve em een druppien ik geef hem een drupje

ze ebt em de fietse estöllen ze hebben zijn fiets gestolen

wie smèren oe de stoete? wie smeerde je brood?

de koe: is mie gus ebleven mijn koe is niet drachtig geworden

hee hef zich bedaone hij heeft zich bevuild

wie nam aait et minste veur zich? wie nam altijd het minste voor zichzelf?

De bezittelijke voornaamwoorden

bijvoeglijk		zelfstandig	
<i>mien</i>	mijn	<i>mient</i>	(de) mijn(e)
<i>oe</i>	jouw, je		
<i>zien</i>	zijn		
<i>eur, eer</i>	haar (soms vindt men ook <i>heur</i>)		
<i>oons/oonze</i>	ons, onze		
<i>ule</i>	jullie		
<i>hun</i>	hun		

Voorbeelden:

<i>mien boe:k</i>	mijn boek
<i>oonze hónd</i>	onze hond
<i>ule vā</i>	jullie vader
<i>oe moe:</i>	je moeder
<i>de-s mient</i>	dat is de mijne

Als het bezittelijk voornaamwoord op een medeklinker eindigt en bij een mannelijk zelfstandig naamwoord (zie de p. 76) hoort, dan krijgt het als uitgang *-en*:

óp heuren ärm op haar arm

De werkwoorden**De werkwoordstijden**

Net als in het Nederlands bestaan in het Raaltes de volgende werkwoordstijden: de **o.t.t.**, de **o.v.t.**, de **v.t.t.**, de **v.v.t.**, de **o.t.t.t.**, de **o.v.t.t.**, de **v.t.t.t.** en de **v.v.t.t.**. Daarnaast bestaat er de **gebiedende wijs**.

De **gebiedende wijs** is in het Raaltes, zowel bij de sterke als bij de zwakke werkwoorden, gelijk aan de **stam**:

hää! mien moe: is! haal mijn moeder eens!
schää! oe! schaam je!

In een enkel geval kan men nog wel als uitgang van de gebiedende wijs een *t* horen, bijv. in de verouderde vorm: *ie:gt oe!* 'gedraag je!'

De stam kan gevonden worden door van de **onbepaalde wijs** (het hele werkwoord) **-en** af te halen. Bijv. van *heuren* 'horen' is de stam: *heur-*.

Bij sommige werkwoorden eindigt de onbepaalde wijs niet op *-en* maar op *-n* (die niet wordt uitgesproken maar de voorafgaande klinker heeft genasaliseerd en daarbij is verdwenen). In dat geval zijn er verschillende mogelijkheden voor wat betreft de eindklank van de stam:

1. Bij sommige werkwoorden vinden we de stam door van het werkwoord *-n* af te halen. Van *bruu:n* 'broeden' is de stam: *bru:*, van *doe:n* 'doen' is de stam: *doe:*, van *gaon* 'gaan': *gao*, van *lään* 'laden': *lä*, van *luu:n* 'luiden': *lu:*, van *raon* 'raden': *rao*, van *rie:n* 'rijden': *rie:*.
2. Andere werkwoorden waarvan de onbepaalde wijs eindigt op *-n*, zoals *bloe:n* 'bloeden', *wie:n* 'wieden' enz. hebben een stam die eindigt op *-d*. De gebiedende wijs van deze werkwoorden is dus *bloe:d* 'bloed', *wie:d* 'wied' enz.
3. Weer andere werkwoorden die eindigen op *n* hebben een stam die eindigt op *r*. Van *vään* 'rijden, varen' is bijv. de stam: *väär*.

Bij de werkwoorden die tot deze groepen behoren zal de stam en de onbepaalde wijs steeds vermeld worden.

De zwakke werkwoorden

De **o.t.t.** heeft bij de zwakke werkwoorden de volgende uitgangen:

-e	<i>ik dreume</i>	ik droom	-t	<i>wie dreumt</i>	wij dromen
-t	<i>ie dreumt</i>	jij droomt	-t	<i>ule dreumt</i>	jullie dromen
-t	<i>hee/zie dreumt</i>	hij/zij droomt	-t	<i>zie dreumt</i>	zij dromen

Als de stam eindigt op een *-z* of een *-v*, dan veranderen, net als in het Nederlands, deze medeklinkers vóór een *-t* respectievelijk in *-s* of *-f*:

<i>soe:zen</i>	sluimeren	<i>zie soe:st</i>	zij sluimeren
<i>belaoven</i>	beloven	<i>ie belaoft</i>	jij belooft

N.B. Op het werkwoord *belaoven* wordt uitspraakregel **1** toegepast: *belao'm*, maar de eindmedeklinker van de stam blijft natuurlijk *-v*.

Als de onbepaalde wijs (het hele werkwoord) niet eindigt op *-en* maar op *-n* en de stam op *d* (bijv. bij het werkwoord *bloe:n* 'bloeden') dan heeft de 1^e persoon van de o.t.t. geen uitgang. De andere personen houden hun gewone uitgang:

<i>ik bloe:</i>	ik bloed	<i>wie bloe:dt</i>	wij bloeden
<i>ie bloe:dt</i>	jij bloedt	<i>ule bloe:dt</i>	jullie bloeden
<i>hee/zie bloe:dt</i>	hij/zij bloedt	<i>zie bloe:dt</i>	zij bloeden

Dat in alle personen, behalve in de 1e persoon enk. een *d* geschreven wordt, komt omdat in de gebiedende wijs een *d* staat en ook in de 1e persoon mv. als het werkwoord vóór het onderwerp staat: *bloe:de wie?* 'bloeden wij?'. Vgl. ook: *märren wie:de wie n hof* 'morgen wieden we de tuin'.

Bij die werkwoorden op *-n* waarvan de stam eindigt op *r* (bijv. *vään* 'varen, rijden') zijn de uitgangen in de o.t.t. gelijk aan die van de "normale" zwakke werkwoorden:

<i>ik väre</i>	ik rij, vaar	<i>wie väärt</i>	wij rijden, varen
<i>ie väärt</i>	jij rijdt, vaart	<i>ule väärt</i>	jullie rijden, varen
<i>hee/zie väärt</i>	hij/zij rijdt, vaart	<i>zie väärt</i>	zij rijden, varen

Als de onbepaalde wijs eindigt op een *-n* en de stam op een klinker, bijv. bij het werkwoord *lään* 'laden' dan is de vervoeging van dit werkwoord in de o.t.t. als volgt:

<i>ik lä</i>	ik laad	<i>wie läät</i>	wij laden
<i>ie läät</i>	jij laadt	<i>ule läät</i>	jullie laden
<i>hee/zie läät</i>	hij/zij laadt	<i>zie läät</i>	zij laden

Er zijn in het Raaltes werkwoorden die eindigen op *-enen* (bijv. *règenen* 'regenen', *rekkenen* 'rekenen', *zègenen* 'zegenen') waarvan de vervoeging als volgt is:

<i>ik rekken</i>	ik reken	<i>wie rekkent</i>	wij rekenen
<i>ie rekkent</i>	jij rekent	<i>ule rekkent</i>	jullie rekenen
<i>hee/zie rekkent</i>	hij/zij rekent	<i>zie rekkent</i>	zij rekenen

et règent het regent

De *-en* is natuurlijk onderworpen aan uitspraakregel **1**: *rekk'ngt*, *rèèng'ngt*, *zèèng'ngt*. In de onbepaalde wijs wordt regel **1** zelfs twee keer toegepast: *rèèng'ng*, *rekk'ng*, *zèèng'ng*.

Wanneer het persoonlijk voornaamwoord van de 2e persoon enkel- en mv., om welke reden dan ook, achter het werkwoord komt te staan, dan verdwijnt de uitgang *-t* van de werkwoordsvorm en komt het persoonlijk voornaamwoord meteen achter de stam te staan:

<i>lèèv ie nog?</i>	leef je nog?
<i>wat zuch ie toch</i>	wat zucht je toch
<i>wat zuch ule toch</i>	wat zuchten jullie toch
<i>bloe:d ie nog steeds?</i>	bloed je nog steeds?
<i>bloe:d ule nog steeds?</i>	bloeden jullie nog steeds?
<i>deup ie dat kiend</i>	doop je dat kind vandaag of morgen?
<i>vandäge of männen?</i>	
<i>väär ie noor Zwolle?</i>	vaar jij naar Zwolle?

Als het persoonlijk voornaamwoord van de 1e persoon mv. achter de werkwoordsvorm komt te staan, wordt, zoals we hierboven ook al gezien hebben, de uitgang *-e*, in plaats van *-t*. Vgl.:

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>drèèie wie?</i>	draaien wij?
<i>männeren jäge wie oe uut huus</i>	morgen jagen we je uit huis

Als bij werkwoorden als *bloe:n*, *wie:n* enz. het werkwoord vóór het pers. vnw. van de 1e pers. enk. komt te staan, dan wordt, bij wijze van uitzondering, de *d* van de stam wel gehoord:

<i>bloe:d ik nog steeds?</i>	bloed ik nog steeds?
------------------------------	----------------------

Het komt echter ook wel voor dat de normale vorm, dus zonder uitgang, wordt gebezigd:

<i>bloe: ik nog steeds?</i>	bloed ik nog steeds?
-----------------------------	----------------------

De **o.v.t.** krijgt bij alle personen de uitgang **-en**:

<i>ik dreumen</i>	ik droomde	<i>wie dreumen</i>	wij droomden
<i>ie dreumen</i>	jij droomde	<i>ule dreumen</i>	jullie droomden
<i>hee/zie dreumen</i>	hij/zij droomde	<i>zie dreumen</i>	zij droomden

Als in de o.v.t. omkering plaatsvindt van werkwoord en onderwerp, dan veranderen de uitgangen van het werkwoord niet:

<i>dreumen ie?</i>	droomde jij?
<i>wat dreumen ule toch!</i>	wat droomden jullie toch!
<i>gisteren dreumen wie toch zo!</i>	gisteren droomden we toch zo!
<i>lu:nen ie de klokke ók?</i>	luidde jij de klok ook?
<i>länen hee de wägen vol?</i>	laadde hij de wagen vol?

Bij de hierboven genoemde werkwoorden die eindigen op *-n*, is de laatste letter die in de o.v.t. vóór de uitgang *-en* staat, steeds een *-n*:

<i>ik bloe:nen</i>	ik bloedde	<i>wie bloe:nen</i>	wij bloedden
<i>ie bloe:nen</i>	jij bloedde	<i>ule bloe:nen</i>	jullie bloedden
<i>hee/zie bloe:nen</i>	hij/zij bloedde	<i>zie bloe:nen</i>	zij bloedden

Raalte - De werkwoorden

<i>ik vänen</i>	ik reed; voer	<i>wie vänen</i>	wij reden; voeren
<i>ie vänen</i>	jij reed; voer	<i>ule vänen</i>	ullie reden; voeren
<i>hee/zie vänen</i>	hij/zij reed, voer	<i>zie vänen</i>	zij reden; voeren
<i>ik länen</i>	ik laadde	<i>wie länen</i>	wij laadden
<i>ie länen</i>	jij laadde	<i>ule länen</i>	jullie laadden
<i>hee/zie länen</i>	hij/zij laadde	<i>zie länen</i>	zij laadden

De o.v.t. van *rekkenen* 'rekenen' is:

<i>ik rekkenen</i>	ik rekende	<i>wie rekkenen</i>	wij rekenden
<i>ie rekkenen</i>	jij rekende	<i>ule rekkenen</i>	jullie rekenden
<i>hee/zie rekkenen</i>	hij/zij rekende	<i>zie rekkenen</i>	zij rekenden

De dubbele toepassing van uitspraakregel **1** in al deze vormen maakt dat er dus geen verschil is tussen de uitspraak van de 1e pers. enk. van de o.t.t. en die van de o.v.t..

De o.v.t. van *règenen* 'regenen' is vanzelfsprekend *et règenen* 'het regende'. De voltooiden tijden worden gevormd met de hulpwerkwoord *hemmen* 'hebben', gevolgd door het voltooid deelwoord, dat net als in het Nederlands en volgens dezelfde regels eindigt op *-t* of *-d*. Het voorvoegsel is *e-*, tenzij het werkwoord zelf al een onbeklemtoond (!) voorvoegsel heeft. In dat laatste geval komt er niet nog eens een voorvoegsel bij. Voorbeelden:

<i>ik heb edreumd</i>	(v.t.t.)	ik heb gedroomd
<i>wie hebt edöst</i>	(v.t.t.)	wij hebben gedorst
<i>zie hef et belaoft</i>	(v.t.t.)	ze heeft het beloofd
<i>ie hannen egäapt</i>	(v.v.t.)	jij had gegaapt
<i>ule hannen ebouwd</i>	(v.v.t.)	jullie hadden geploegd
<i>zie hannen verbraand</i>	(v.v.t.)	ze hadden verbrand

De toekomstige tijden worden gevormd met het hulpwerkwoord *zöllen* 'zullen', al dan niet gekombineerd met het hulpwerkwoord *hemmen*:

<i>ule zölt bloe:n</i>	(o.t.t.t.)	jullie zullen bloeden
<i>zie zal oons ewäarschouwd hemmen</i>	(v.t.t.t.)	zij zal ons gewaarschuwd hebben

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

wie zóllen anmäken (o.v.t.t.) wij zouden voortmaken
 ie zóllen edrèèid hemmen (v.v.t.t.) jij zou gedraaid hebben

Hieronder volgt een lijst met zwakke werkwoorden in het Raaltes:

<i>akkederen</i>	passen, aanstaan	<i>daansen</i>	dansen
<i>'anären</i>	anaarden	<i>doesen</i>	indommelen;
<i>anheugen</i>	ophogen		douchen
<i>(an)langen</i>	aanreiken	<i>dössen</i>	dorsen
<i>anlieken</i>	gelijk maken, egaliseren	<i>drägen</i> (ook sterk werkw.)	dragen
<i>aozen (öp)</i>	azen op	<i>dräven</i>	draven
<i>bässen</i>	barsten	<i>drèèien</i>	draaien
(volt. deelw. <i>ebässen</i>)		<i>dreumen</i>	dromen
<i>bekken</i>	snauwen, te keer gaan	<i>droffen</i> (volt. deelw. <i>edroffen</i>)	durven
<i>belaoven</i>	beloven	<i>drukken</i>	drukken, duwen
<i>bleren</i>	blaten; schreeuwen	<i>duchen</i> (veroud.)/ <i>dunken</i>	dunken
<i>bloe:n</i>	bloeden	<i>duusteren</i>	donker worden, inval-
(stam <i>bloe:d</i> , volt. deelw. <i>ebloe:d</i>)			len van de duisternis
<i>bluuien</i>	bloeien	<i>dwerrelen</i>	dwarrelen
<i>bösselen</i>	borstelen; veel werk verzetten	<i>eggen</i>	eggen
<i>bouwen</i>	ploegen; bouwen	<i>feilen</i>	dweilen
<i>branen</i>	branden	<i>fluiten</i>	fluiten
<i>braon</i> (stam <i>brad</i>)	braden	<i>foeken</i>	kreukelen
<i>braod</i> , volt. deelw.		<i>föksen</i>	ploeteren
<i>ebraone</i> , ook sterk werkw.)		<i>gäpen</i>	gapen
<i>briejen</i>	brouwen (= <i>r</i> achter in de keel uitspreken)	<i>gengelen</i>	ijsberen, rondlopen
<i>broe:zen</i>	bruisen, ruisen	<i>giespelen</i>	trippelen
<i>brómmen</i>	mopperen	<i>glie:ren</i>	glijden
<i>bruuien</i>	broeien	<i>gloepen</i>	gluren
<i>bruu:n</i> (stam <i>bru:</i>)	broeden	<i>gluuien</i>	gloeien
<i>bu:gen</i> (ook sterk werkw.)	buigen	<i>göllen</i>	schreeuwen, lawaai maken
<i>bu:nen</i>	ravotten	<i>gruuien</i>	groeien
		<i>hächen</i>	hijgen

Raalte - De werkwoorden

<i>hären</i>	halen	<i>mäken</i> (3e pers. enk. o.t.t. <i>hee</i>)	maken
<i>hären</i>	scherpen, wetten	<i>mäk</i> , volt. deelw.	
<i>heuien</i>	hooien	ook: <i>emäk</i>)	
<i>höken</i>	plezier maken; haken	<i>mättelen</i>	martelen, tobben
<i>hoe:sen</i>	hoesten	<i>metten</i> (volt. deelw. <i>emetten</i>)	meten
<i>hoe:ven</i>	hoeven	<i>nèèien</i>	naaien
<i>hoppen</i>	hopen	<i>nu:men</i>	noemen
<i>houwen</i> (volt. deelw. <i>ehouwen</i>)	slaan, houwen; (hout) hakken	<i>nu:ren</i>	neuren (v. koeien)
<i>hu:nen</i>	huilen	<i>ópzetten</i>	schutten (v. vee)
<i>jökken</i>	jeuken	<i>pässen</i>	persen
<i>kammen</i>	kammen	<i>ploegen</i>	ploegen
<i>kärnen</i>	karnen	<i>poorten</i>	onrustig heen en weer lopen
<i>keffen</i>	kijven	<i>praoten</i>	praten
<i>kloppen</i>	kloppen	<i>proesen</i>	niezen
<i>knooien</i>	prutsen, klungelen	<i>raozen</i>	razen
<i>knuppen</i>	knopen	<i>rekkenen</i>	rekenen
<i>kokken</i>	koken	<i>reren</i>	schreeuwen
<i>kómme'deren</i>	commanderen	<i>reuren</i>	roeren
<i>knoe:ven</i>	kluiven	<i>rikken</i>	afrasteren
<i>kräken</i>	kraken	<i>rónneken</i>	hinneken
<i>krèèien</i>	kraaien	<i>zich schämen</i>	zich schamen
<i>krèzelen</i>	woelen	<i>schellen</i> (volt. deelw. <i>eschöllen</i> , ook sterk ww.)	schelden
<i>krummelen</i>	kruimelen	<i>scheren</i>	scheren
<i>kukelen</i>	duikelen	<i>scheuken</i>	schuren (tegen iets, vanwege de jeuk)
<i>ku:nen</i>	rollen	<i>schiddelen</i>	op een sukkeldrafje lopen
<i>lään</i> (stam: <i>lä:</i> , volt. deelw. <i>eläen</i>)	laden	<i>schie:ren</i>	schauwen (v. eieren)
<i>lèzen</i> (volt. deelw. <i>elèzen</i>)	lezen	<i>schóbben</i>	schuren (vanwege de jeuk)
<i>lieken</i>	gelijk, egaal maken	<i>schoe:ren</i>	schuren
(N.B. het sterke werkw. <i>lieken</i> betekent 'lijken (op)')		<i>schroe:ven</i>	schroeven
<i>lippen</i>	huilen		
<i>lubben</i>	castreren		
<i>luu:n</i> (stam: <i>lu:</i>)	luiden		

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>schu:ken</i>	schuren (vanwege de jeuk)	<i>uutvään</i>	uitvaren, te keer gaan
<i>siepen</i>	huilen; sijpelen	<i>vään</i> (volt.)	varen; rijden
<i>sisteren</i>	sissen	deelw. <i>eväne</i>	
<i>slachen</i>	slachten	<i>vaolen</i> (volt.)	vouwen
<i>slie:ren</i>	glijden	deelw. <i>evaolen</i>	
<i>sloeken</i> (ook sterk werksw.)	gulzig eten/drinken; slikken	<i>vätten</i>	pakken, grijpen
<i>smèren</i>	smeren	<i>vègen</i>	vegen
<i>sniejen</i>	sneeuwen	<i>vernu:men</i>	vernoemen, naar iemand noemen
<i>snu:pen</i>	snoepen	<i>verslikkeren</i>	smullen
<i>snuuien</i>	snoeien	<i>verstreuien</i>	verstrooien
<i>soe:zen</i>	suizen; sluimeren	<i>vretten</i> (volt.)	vreten
<i>spään</i> (stam <i>spä:</i>)	spitten	deelw. <i>evretten</i> ,	
<i>spättelen</i>	spartelen	ook sterk werksw.)	
<i>sporen</i>	sparen; de sporen geven	<i>vriejen</i>	vrijen
<i>spöllen</i>	spelen	<i>vu:len</i>	voelen
<i>spreien</i>	opmaken (v. bed)	<i>wachen</i>	wachten; tijd hebben
<i>spruuien</i>	sproeien	<i>wèèien</i>	waaïen
<i>staoven</i>	stoven	<i>zich welteren</i>	heen en weer rollen (v. paarden)
<i>stellen</i> (volt.)	stelen	<i>wennen</i>	keren, wenden (v. hooi)
deelw. <i>estöllen</i>)		<i>wetteren</i>	water geven (aan vee), drenken
<i>stennen</i>	steunen (bij drukken, persen)	<i>wèven</i>	weven
<i>steuren</i>	storen	<i>wie:n</i> (stam <i>wie:d</i>)	wieden
<i>stoeken</i>	op de grond smakken	<i>wiejen</i>	wijden
<i>stokken</i>	stoken	<i>wonen</i>	wonen
<i>streuien</i>	strooien	<i>zägen</i>	zagen
<i>teuveren</i>	toveren	<i>zeumen</i>	zomen
<i>toenikkoppen</i>	toeknikken	<i>ziejen</i>	zeven (v. melk)
<i>uutneudigen</i>	uitnodigen	<i>zörge</i>	zorgen
<i>uutscheien</i>	stoppen, ermee ophouden	<i>zuchen</i>	zuchten
		<i>zwalmen</i>	walmen

Voor meer werkwoorden in het Raaltes kunt u raadplegen het *Nieuw Sallands Woordenboek* van de **Werkgroep Dialekt** (1995).

Raalte - De werkwoorden

De sterke werkwoorden

De sterke werkwoorden vertonen dezelfde verschijnselen als die in het Nederlands: klinkerverandering in de **o.v.t.** en het **voltooid deelwoord**.

De uitgangen in de **o.t.t.** zijn de volgende:

1e persoon enkelvoud	-e	1e persoon meervoud	-t
2e persoon enkelvoud	-t	2e persoon meervoud	-t
3e persoon enkelvoud	-Ø	3e persoon meervoud	-t

(d.w.z. geen uitgang)

De uitgangen lijken dus veel op die van de **o.t.t.** van de zwakke werkwoorden, behalve die van de 3e persoon enk. Deze laatste vertoont nog een andere afwijking, nl. de verandering van de stamklinker (zie hieronder). In enkele gevallen heeft de 3e persoon enk. een *-t*. Dat zal altijd bij het betreffende werkwoord vermeld worden. De werkwoordsvorm van de 2e persoon enkel- en mv. verliest zijn uitgang zodra hij, om wat voor reden dan ook, vóór het onderwerp komt te staan. Net als bij de zwakke werkwoorden krijgt de werkwoordsvorm van de 1e persoon mv. de uitgang *-e* als hij vóór het onderwerp komt te staan. Dus:

<i>ik zoepe</i>	ik zuip	<i>wie zoept</i>	wij zuipen
<i>ie zoept</i>	jij zuipt	<i>ule zoept</i>	jullie zuipen
<i>hee/zie zöp</i>	hij/zij zuipt	<i>zie zoept</i>	zij zuipen

<i>zoep ie</i>	zuip jij?
<i>daorumme zoep ie dus</i>	daarom zuip jij dus
<i>waorumme zoep ule zo völle?</i>	waarom zuipen jullie zoveel?
<i>zoep wie?</i>	zuipen wij?
<i>daorumme zoepe wie</i>	daarom zuipen wij

De uitgangen van de **o.v.t.** zijn de volgende:

1e persoon enkelvoud	-e	1e persoon meervoud	-en
2e persoon enkelvoud	-en	2e persoon meervoud	-en
3e persoon enkelvoud	-Ø	3e persoon meervoud	-en

(d.w.z. geen uitgang)

Dus:

<i>ik zeuge</i>	ik zoog	<i>wie zeugen</i>	wij zogen
<i>ie zeugen</i>	jij zoog	<i>ule zeugen</i>	jullie zogen
<i>hee/zie zeug</i>	hij/zij zoog	<i>zie zeugen</i>	zij zogen

Ook hier verdwijnt de uitgang van de 2e persoon enk. bij omkering van werkwoordsvorm en onderwerp. In de 2e pers. mv. gebeurt dit niet, terwijl in de 1e persoon mv. bij omkering de uitgang *-en* ook niet verandert:

<i>zeup ie?</i>	zoop jij?
<i>zeupen ule dat gläsien in ie:n keer löög?</i>	zopen jullie dat glaasje in één keer leeg?
<i>zeupen wie noe echt zo völle?</i>	zopen wij nu echt zo veel?

Het voltooid deelwoord heeft net als bij de zwakke werkwoorden het voorvoegsel *e-*. Als achtervoegsel vindt men *-en*, net als in het Nederlands, behalve als de onbepaalde wijs uitgaat op lange klinker + *-n*. In dat geval eindigt het voltooid deelwoord op lange klinker + *-ne*: *bie:n* 'bieden' ~ *eböne*, *gaon* 'gaan' ~ *egaone*, *raon* 'raden' ~ *eraone* enz.

De voltooide tijden worden gevormd met behulp van de hulpwerkwoorden *hemmen* 'hebben' en *wèèn* 'zijn'. De toekomstige tijden worden gevormd met behulp van het hulpwerkwoord *zöllen* 'zullen'. Voorbeelden:

<i>ik heb door elègen</i>	(v.t.f.)	ik heb daar gelegen
<i>ie hannen det wel eraone</i>	(v.v.f.)	jij had dat wel geraden
<i>wie zölt et wel vernemmen</i>	(o.t.f.f.)	wij zullen het wel merken
<i>hee zölt et wel vernemmen</i>	(o.v.f.f.)	hij zou het wel merken
<i>ule zölt wel ekömmen wèèn</i>	(v.t.f.t.)	jullie zullen wel gekomen zijn
<i>zie zöllen wel ekömmen wèèn</i>	(v.v.f.t.)	zij zouden wel gekomen zijn

De werkwoordsklassen

De sterke werkwoorden kunnen onderverdeeld worden in een aantal werkwoordsklassen, voornamelijk op historische gronden. In dit boekje houd ik me aan de classificatie zoals die gegeven is in Bloemhoff-de Bruijn 1994, pp. 56-60.

Voor elke klasse zullen steeds de volgende vormen gegeven worden: de 1e persoon enk. o.t.t. (stam + *e*), de 3e persoon enk. o.t.t., de 1e persoon enk. o.v.t. en het voltooid deelwoord. De klinkers van deze vier vormen zijn bepalend voor de klasse en zullen achter het nummer van de klasse vermeld worden. De onbepaalde wijs (het hele werkwoord) kan steeds gevonden worden door achter de stam *-en* te plaatsen. Zoals hierboven (p. 53) gezegd is zal voor de werkwoorden die niet op *-en* maar op *-n* eindigen steeds de stam en de onbepaalde wijs vermeld worden. De afkortingen (Hei, Le) achter een bepaald werkwoord betekenen dat alle vormen van dat werkwoord volkomen gelijk zijn aan die van het Heinoos en/of het Lemelervelds.

Klasse 1: *ie* (:) ~ *i* ~ *ee* ~ *e/ee*

De 1e persoon enk. o.t.t. heeft een (lange) *ie*: als de medeklinker die er op volgt een stemhebbende schuurklank is (v, z, g), en een (korte) *ie* vóór alle andere erop volgende medeklinkers. Ditzelfde geldt ook voor de onbepaalde wijs. Het voltooid deelwoord heeft als beklemtoonde klinker soms *e*, soms *ee*, afhankelijk van de erop volgende medeklinker: Is deze laatste namelijk stemloos dan heeft het voltooid deelwoord een *e*, is de medeklinker stemhebbend dan heeft het voltooid deelwoord een *ee*.

<i>biete</i>	~	<i>bit</i>	~	<i>bete</i>	~	<i>ebetten</i> (Hei, Le)	bijten
<i>blie:ve</i>	~	<i>blijf</i>	~	<i>bleve</i>	~	<i>ebleven</i> (Hei, Le)	blijven
<i>driete</i>	~	<i>drit</i>	~	<i>drete</i>	~	<i>edretten</i> (Hei, Le)	poepen
<i>drie:ve</i>	~	<i>drijf</i>	~	<i>dreve</i>	~	<i>edreven</i> (Hei, Le)	drijven
<i>griep</i>	~	<i>grip</i>	~	<i>grepe</i>	~	<i>egreppen</i> (Hei, Le)	grijpen
<i>kieke</i>	~	<i>kik</i>	~	<i>keke</i>	~	<i>ekikken</i> (Hei, Le)	kijken
<i>kniepe</i>	~	<i>knip</i>	~	<i>knepe</i>	~	<i>ekneppen</i> (Hei, Le)	knijpen
<i>krie:ge</i>	~	<i>krig</i>	~	<i>krege</i>	~	<i>ekregen</i> (Hei, Le)	krijgen
<i>lieke</i>	~	<i>lik</i>	~	<i>leke</i>	~	<i>elekken</i>	lijken (op)
<i>mie:ge</i>	~	<i>mig</i>	~	<i>mege</i>	~	<i>emegen</i> (Hei, Le)	plassen, urineren
<i>schrie:ve</i>	~	<i>schrijf</i>	~	<i>schreve</i>	~	<i>eschreven</i> (Hei, Le)	schrijven
<i>sliepe</i>	~	<i>slip</i>	~	<i>slepe</i>	~	<i>esleppen</i> (Hei, Le)	slijpen
<i>(ver)sliete</i>	~	<i>(ver)slit</i>	~	<i>(ver)slete</i>	~	<i>ver-/esletten</i> (Hei, Le)	(ver)slijten
<i>smiete</i>	~	<i>smit</i>	~	<i>smete</i>	~	<i>esmetten</i> (Hei, Le)	smijten
		<i>(het) spiet/spit</i>	~	<i>(het) speet</i>	~	<i>espetten</i> (Hei)	spijten
<i>strieke</i>	~	<i>strik</i>	~	<i>streke</i>	~	<i>estrekken</i> (Hei, Le)	strijken
<i>vrie:ve</i>	~	<i>vrijf</i>	~	<i>vreve</i>	~	<i>evreven</i> (Hei)	wrijven

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

wie:ze ~ wis ~ weze ~ ewezen (Hei) wijzen
 zwie:ge ~ zwig ~ zwege ~ ezwegen (Hei, Le) zwijgen

Zie hier een voorbeeld van de vervoeging in de o.t.t en de o.v.t. van *blie:ven*:

o.t.t.		o.v.t.	
<i>ik blie:ve</i>	<i>wie blie:ft</i>	<i>ik bleve</i>	<i>wie bleven</i>
<i>ie blie:ft</i>	<i>ule blie:ft</i>	<i>ie bleven</i>	<i>ule bleven</i>
<i>hee/zie blij</i>	<i>zie blie:ft</i>	<i>hee/zie bleef</i>	<i>zie bleven</i>

Hieronder volgen enkele werkwoorden van deze klasse waarvan de onbepaalde wijs eindigt op *-n* in plaats van op *-en* en waarvan de stam eindigt op *-d*. Dat betekent dus dat de 3e pers. enk. o.t.t. ook op een *-d* eindigt, terwijl de meervoudsvormen en de 2e pers. enk. o.t.t. eindigen op *-dt* (Vgl. met wat hierboven gezegd is m.b.t. het zwakke werkwoord *wie:n* 'wieden', p. 53). De 1e pers. enk. van de o.t.t. eindigt op een (lange) *ie*: en die van de o.v.t. op een *ee*:

<i>glie:</i>	~ <i>glid</i>	~ <i>glee</i>	~ <i>e'glene</i>	glijden
<i>lie:</i>	~ <i>lid</i>	~ <i>lee</i>	~ <i>e'lene</i>	lijden
<i>rie:</i>	~ <i>rid</i>	~ <i>ree</i>	~ <i>e'rene</i>	rijden
<i>snie:</i>	~ <i>snid</i>	~ <i>snee</i>	~ <i>e'snene</i>	snijden
<i>strie:</i>	~ <i>strid</i>	~ <i>stree</i>	~ <i>e'strene</i>	strijden

De vervoeging van het werkwoord *lie:n* in de o.t.t. en de o.v.t. is als volgt:

<i>ik lie:</i>	ik lijd	<i>wie lie:dt</i>	wij lijden
<i>ie lie:dt</i>	jij lijdt	<i>ule lie:dt</i>	jullie lijden
<i>hee/zie lid</i>	hij/zij lijdt	<i>zie lie:dt</i>	zij lijden
<i>ik lee</i>	ik leed	<i>wie lenen</i>	wij leden
<i>ie lenen</i>	jij leed	<i>ule lenen</i>	jullie leden
<i>hee/zie leed</i>	hij/zij leed	<i>zie lenen</i>	zij leden

De werkwoorden *glie:n*, *rie:n*, *snie:n*, *strie:n* worden op eendere wijze vervoegd.

In geval van omkering van werkwoord en onderwerp (1e pers. mv. en 1e en 2e pers. enk. en mv. o.t.t.) krijgen deze werkwoordsvormen geen uitgang:

Raalte - De werkwoorden

männer rie: wie noor Heino morgen rijden we naar Heino
glie: ule van de bärg of? glijden jullie van de berg af?

Als een werkwoordsvorm gevolgd wordt door een enclitisch voornaamwoord dat uit een medeklinker bestaat, dan verdwijnt vaak de laatste medeklinker van de werkwoordsstam (met name *g*, *d*) - het kan ook zijn dat de stam al eindigt op een klinker - en wordt de stamklinker verkort:

<i>al snie: ik mie in de vinger</i>	>	<i>al snie-k mie in de vinger</i>	al snijd ik me in de vinger
<i>lie:-j völle piene?</i>	>	<i>lie-j völle piene?</i>	lijd je veel pijn?
<i>dan krie:-j der botter in</i>	>	<i>dan krie-j der botter in</i>	dan krijg je er botter in

Bij omkering van onderwerp en werkwoord in de o.v.t. worden de uitgangen in het meervoud wel bewaard:

<i>'snenen wie?</i>	sneden wij?
<i>'snenen ule?</i>	sneden jullie?

In het enkelvoud vinden we in dit geval de *d* van de stam terug:

sneed ie oe in de vinger? sneed jij je in de vinger?

De volgende werkwoorden kunnen, ondanks kleine afwijkingen, ook tot deze klasse gerekend worden:

<i>rie:ze</i>	~	<i>rie:st</i>	~	<i>reze</i>	~	<i>e'rezen</i>	rijzen
<i>schijte</i>	~	<i>schijt</i>	~	<i>schete</i>	~	<i>eschetten</i>	schijten

Klasse 2: *ie(:)/uu(:)/oe(:)* ~ *ö* ~ *eu* ~ *ö/öö/eu*

De beklemtoonde klinker van het voltooid deelwoord is *ö* als de medeklinker die er op volgt stemloos is. In de andere gevallen is de beklemtoonde klinker *öö* - of *eu* als er een *r* op volgt. Voor wat betreft de lange beklemtoonde klinkers in de 1e pers. enk. van de o.t.t. en de onbepaalde wijs is er geen regel te geven, behalve dan dat deze altijd lang zijn vóór *v*, *z* en *g* (wat niet wegneemt dat de klinkers ook voor andere medeklinkers lang kunnen zijn).

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>bedrie:ge</i>	~	<i>bedrög</i>	~	<i>bedreuge</i>	~	<i>bedrögen</i> (Hei, Le)	bedriegen
<i>bu:ge</i>	~	<i>bög</i>	~	<i>beuge</i>	~	<i>ebögen</i> (Hei, Le)	buigen
<i>duke</i>	~	<i>dök</i>	~	<i>deuke</i>	~	<i>edökken</i>	duiken
<i>gie:te</i>	~	<i>göt</i>	~	<i>geute</i>	~	<i>egötten</i> (Hei, Le)	gieten
<i>kie:ze</i>	~	<i>kös</i>	~	<i>keuze</i>	~	<i>eközen</i>	kiezen
<i>kroepe</i>	~	<i>kröp</i>	~	<i>kreupe</i>	~	<i>ekröppen</i> (Hei, Le)	kruipen
<i>lie:ge</i>	~	<i>lög</i>	~	<i>leuge</i>	~	<i>elögen</i> (Hei, Le)	liegen
<i>roeke</i>	~	<i>rök</i>	~	<i>reuke</i>	~	<i>erökken</i> (Hei)	ruiken
<i>schie:te</i>	~	<i>schöt</i>	~	<i>scheute</i>	~	<i>eschötten</i> (Hei, Le)	schieten
<i>schoe:ve</i>	~	<i>schöf</i>	~	<i>scheuve</i>	~	<i>eschöven</i> (Hei, Le)	schuiven
<i>slute</i>	~	<i>slöt</i>	~	<i>sleute</i>	~	<i>eslötten</i> (Hei)	sluiten
<i>snoe:ve</i>	~	<i>snöf</i>	~	<i>sneuve</i>	~	<i>esnöven</i> (Hei)	snuiven
<i>stoe:ve</i>	~	<i>stöf</i>	~	<i>steuve</i>	~	<i>estöven</i> (Le)	stuiven
<i>verlie:ze</i>	~	<i>verlös</i>	~	<i>verleure</i>	~	<i>verleuren</i> (Hei, Le)	verliezen
<i>vlie:ge</i>	~	<i>vlög</i>	~	<i>vleuge</i>	~	<i>evlögen</i>	vliegen
<i>(be)vrie:ze</i>	~	<i>(be)vrös</i>	~	<i>(be)vreure</i>	~	<i>(b)evreuren</i> (Le)	(be)vriezen
<i>zoe:ge</i>	~	<i>zög</i>	~	<i>zeuge</i>	~	<i>ezögen</i> (Hei)	zuigen
<i>zoepe</i>	~	<i>zöp</i>	~	<i>zeupe</i>	~	<i>ezöppen</i> (Hei)	zuipen

Het volgende werkwoord, dat ook in zijn geheel zwak kan zijn, heeft een afwijkende vorm in de 3e pers. o.t.t., maar behoort toch tot deze klasse:

sloeke ~ *sloekt* ~ *sleuke* ~ *eslökken* gulzig eten/drinken; slikken

Ook de hierna genoemde werkwoorden, die kleine afwijkingen vertonen op bovengenoemd schema, kunnen tot deze klasse gerekend worden:

(be)wège ~ *(be)wèëgt* ~ *(be)weuge* ~ *(b)ewögen* (be)wegen
roe:pe ~ *röp* ~ *reupe* ~ *eroe:pen* (Hei, Le) roepen
 Net als bij klasse 1 zijn er ook in klasse 2 werkwoorden die niet eindigen op *-en* maar op *-n* en waarvan de stam eindigt op een *-d*, terwijl het voltooid deelwoord eindigt op *-e* en niet op *-en*:

(ver)bie: ~ *(ver)böd* ~ *(ver)beu* ~ *ver/eböne* (ver)bieden

De vervoeging van de vormen van deze werkwoorden zijn mutatis mutandis gelijk aan die van het werkwoord *lie:n* van klasse 1.

Raalte - De werkwoorden

Klasse 3: *ü/i/e* ~ *ä/i/e* ~ *u/ö* ~ *u/ö*

De o.t.t. en de onbepaalde wijs hebben als stamklinker een *i* als deze gevolgd wordt door een neusmedeklinker (*m, n, ng*), alsmede in *schrikken*. Deze *i* komt in de o.v.t. en in het volt. deelw. overeen met een *u*. De stamklinker is in de o.t.t. en in de onbepaalde wijs meestal een *ä* als hij gevolgd wordt door een *r*, in de overige twee werkwoordstijden een *ö*. Bij de overige werkwoorden van deze klasse vinden we in de vergelijkbare vormen *e*, respectievelijk *ö*. Bij wijze van uitzondering heeft ook het werkwoord *schenken* een *e* in de o.t.t., maar wel *u* in de o.v.t. en het volt. deelw.

De 3e persoon enk. heeft bij deze klasse geen verandering van stamklinker, en wel de uitgang *-t*.

<i>bedärve</i>	~	<i>bedärft</i>	~	<i>bedörve</i>	~	<i>bedörven</i>	bederven
<i>beginne</i>	~	<i>begint</i>	~	<i>begunne</i>	~	<i>begunnen</i> (Hei, Le)	beginnen
<i>binne</i>	~	<i>bint</i>	~	<i>bunne</i>	~	<i>ebunnen</i> (Le)	binden
<i>blinke</i>	~	<i>blinkt</i>	~	<i>blunke</i>	~	<i>eblunken</i> (Hei)	blinken
<i>drinke</i>	~	<i>drinkt</i>	~	<i>drunke</i>	~	<i>edrunken</i> (Hei)	drinken
<i>dringe</i>	~	<i>dringt</i>	~	<i>drunge</i>	~	<i>edrungen</i> (Hei, Le)	dringen
<i>dwinge</i>	~	<i>dwingt</i>	~	<i>dwunge</i>	~	<i>edwungen</i> (Hei, Le)	dwingen
<i>klimme</i>	~	<i>klimt</i>	~	<i>klumme</i>	~	<i>eklummen</i> (Hei)	klimmen
<i>klinke</i>	~	<i>klinkt</i>	~	<i>klunke</i>	~	<i>eklunken</i> (Hei)	klinken
<i>krimpe</i>	~	<i>krimpt</i>	~	<i>krumpe</i>	~	<i>ekrumpen</i> (Hei, Le)	krimpen
<i>melke</i>	~	<i>melkt</i>	~	<i>mölke</i>	~	<i>emölken</i> (Hei)	melken
<i>schelle</i>	~	<i>schelt</i>	~	<i>schölle</i>	~	<i>eschöllen</i>	schelden
<i>schenke</i>	~	<i>schenkt</i>	~	<i>schunke</i>	~	<i>eschunken</i> (Hei)	(in)schenken
<i>schrikke</i>	~	<i>schrikt</i>	~	<i>schrukke</i>	~	<i>eschrukken</i> (Hei, Le)	schrikken
<i>smelte</i>	~	<i>smelt</i>	~	<i>smölte</i>	~	<i>esmolten</i>	smelten
<i>spinne</i>	~	<i>spint</i>	~	<i>spunne</i>	~	<i>espunnen</i> (Hei, Le)	spinnen
<i>springe</i>	~	<i>springt</i>	~	<i>sprunge</i>	~	<i>esprungen</i>	springen
<i>stärve/sterve</i>	~	<i>stärft/sterft</i>	~	<i>störve</i>	~	<i>estörven</i>	sterven
<i>stinke</i>	~	<i>stinkt</i>	~	<i>stunke</i>	~	<i>estunken</i> (Hei, Le)	stinken
<i>treffe</i>	~	<i>treft</i>	~	<i>tröffe</i>	~	<i>etröffen</i> (Hei, Le)	treffen
<i>veche</i>	~	<i>vecht</i>	~	<i>vöche</i>	~	<i>evöchen</i> (Hei, Le)	vechten
<i>verzinne</i>	~	<i>verzint</i>	~	<i>verzunne</i>	~	<i>verzunnen</i> (Hei)	verzinnen
<i>vinne</i>	~	<i>vint</i>	~	<i>vinne</i>	~	<i>evunnen</i> (Hei, Le)	vinden
<i>vleche</i>	~	<i>vlecht</i>	~	<i>vlöche</i>	~	<i>evlöchen</i> (Hei)	vlechten
<i>vringe</i>	~	<i>vringt</i>	~	<i>vrunge</i>	~	<i>evrungen</i> (Hei)	wringen

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>winne</i>	~ <i>wint</i>	~ <i>wunne</i>	~ <i>ewunnen</i>	winnen
<i>zinge</i>	~ <i>zingt</i>	~ <i>zunge</i>	~ <i>ezungen</i> (Hei, Le)	zingen
<i>zinke</i>	~ <i>zinkt</i>	~ <i>zunke</i>	~ <i>ezunken</i> (Hei, Le)	zinken
<i>zwärve</i>	~ <i>zwärft</i>	~ <i>zwörve</i>	~ <i>ezwörven</i>	zwerfen
<i>zwell</i>	~ <i>zwelt</i>	~ <i>zwölle</i>	~ <i>ezwölle</i> (Hei)	zwellen

De werkwoorden *schellen*, *stärven/sterven*, *treffen* en *zwärven* komen ook als zwak werkwoord voor maar behouden in dat geval het voltooid deelwoord op *-en*.

De volgende werkwoorden die kleine afwijkingen op het algemene patroon vertonen, kunnen ook tot deze klasse gerekend worden:

<i>helpe</i>	~ <i>helpt</i>	~ <i>hulpe</i>	~ <i>ehölpen</i> (Hei)	helpen
<i>zwemme</i>	~ <i>zwemt</i>	~ <i>zwumm</i>	~ <i>ezwömmen</i> (Hei)	zwemmen

Klasse 4: e ~ e ~ a ~ ö

Ook in deze klasse mist de 3^e pers. o.t.t. klinkerverandering en heeft een *-t*.

<i>brekke</i>	~ <i>brekt</i>	~ <i>brakke</i>	~ <i>ebrökken</i>	breken
<i>nemme</i>	~ <i>nemt</i>	~ <i>namme</i>	~ <i>enömmen</i> (Hei)	nemen
<i>sprekke</i>	~ <i>sprekt</i>	~ <i>sprakke</i>	~ <i>esprökken</i>	spreken
<i>stekke</i>	~ <i>stekt</i>	~ <i>stakke</i>	~ <i>estökken</i> (Hei)	steken
<i>vernemme</i>	~ <i>vernemt</i>	~ <i>vernamme</i>	~ <i>vernömmen</i> (Hei)	merken, vernemen

De vervoeging van de o.v.t. van *nemmen* is dus:

<i>ik namme</i>	ik nam	<i>wie nammen</i>	wij namen
<i>ie nammen</i>	jij nam	<i>ule nammen</i>	jullie namen
<i>hee/zie nam</i>	hij/zij nam	<i>zie nammen</i>	zij namen

Klasse 5: e ~ e ~ a ~ e

<i>ette</i>	~ <i>et</i>	~ <i>atte</i>	~ <i>egetten</i>	eten
<i>vergette</i>	~ <i>verget</i>	~ <i>vergatte</i>	~ <i>vergetten</i>	vergeten
<i>vrette</i>	~ <i>vret</i>	~ <i>vratte</i>	~ <i>evretten</i> (Hei, Le)	vreten

Vanwege de o.v.t. *vretten*, die ook veelvuldig voorkomt, kan het laatste werkwoord ook als een zwak werkw. worden beschouwd.

Raalte - De werkwoorden

Het volgende werkwoord, dat kleine afwijkingen vertoont, kan ook tot deze klasse gerekend worden:

<i>zitte</i>	~ <i>zit</i>	~ <i>zatte</i>	~ <i>ezetten</i>	zitten
--------------	--------------	----------------	------------------	--------

Klasse 6: ao ~ ö ~ eu ~ ao

<i>blaoze</i>	~ <i>blös</i>	~ <i>bleuze</i>	~ <i>eblaozen</i> (Hei, Le)	blazen
<i>haole</i>	~ <i>hölt</i>	~ <i>heule~heuld</i>	~ <i>ehaolen</i> (Hei)	houden
<i>laote</i>	~ <i>löt</i>	~ <i>leute</i>	~ <i>elaoten</i> (Hei, Le)	laten
<i>praote</i>	~ <i>pröt</i>	~ <i>preute</i>	~ <i>epraot</i> (Hei)	praten
<i>rao</i>	~ <i>röd</i>	~ <i>reu~reud</i>	~ <i>eraone</i>	raden
<i>slaope</i>	~ <i>slöp</i>	~ <i>sleupe</i>	~ <i>eslaopen</i> (Hei, Le)	slapen
<i>vraoge</i>	~ <i>vrög</i>	~ <i>vreuge</i>	~ <i>evraogen</i> (Hei, Le)	vragen

De twee vormen van de derde kolom van het werkwoord *haolen* en *raon* slaan respectievelijk op de 1e en de 3e pers enk.

Het werkwoord *raon* 'raden' heeft in de o.t.t. en in de o.v.t. vormen die vergelijkbaar zijn met de werkwoorden *glie:n* enz. (zie klasse 1 hierboven):

<i>ik rao</i>	ik raad	<i>wie raodt</i>	wij raden
<i>ie raodt</i>	jij raadt	<i>ule raodt</i>	jullie raden
<i>hee/zie röd</i>	hij/zij raadt	<i>zie raodt</i>	zij raden

<i>ik reu</i>	ik raadde	<i>wie reunen</i>	wij raadden
<i>ie reunen</i>	jij raadde	<i>ule reunen</i>	jullie raadden
<i>hee/zie reud</i>	hij/zij raadde	<i>zie reunen</i>	zij raadden

Ook bij omkering van onderwerp en werkwoord gedraagt *raon* zich op soortgelijke wijze:

männer rao-k het wel morgen raad ik het wel

Bij omkering van onderwerp en werkwoord in de o.v.t. is er geen verandering in de werkwoordsvorm:

<i>reunen ie?</i>	raadde jij?
<i>reud hee?</i>	raadde hij?

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

De volgende werkwoorden, die kleine afwijkingen vertonen op het algemene schema, kunnen ook tot deze klasse gerekend worden:

<i>brao</i>	~ <i>bröd/braodt</i>	~ <i>breude</i>	~ <i>ebraone</i>	braden
<i>lope</i>	~ <i>löp</i>	~ <i>leupe</i>	~ <i>elopen</i> (Hei, Le)	lopen
<i>slao</i>	~ <i>slöt</i>	~ <i>sleuge</i>	~ <i>eslaone/eslägen</i> (Le)	slaan

Het werkwoord *braon* 'braden' heeft in de o.t.t. (behalve in de 3e pers. enk.) een vervoeging die vergelijkbaar is met het werkwoord *raon*. Het werkwoord *slao* 'slaan' heeft in de o.t.t. de volgende vervoeging:

<i>ik slao</i>	ik sla	<i>wie slaot</i>	wij slaan
<i>ie slaot</i>	jij slaat	<i>ule slaot</i>	jullie slaat
<i>hee/zie slöt</i>	hij/zij slaat	<i>zie slaot</i>	zij slaat

In overeenstemming met de hiervoor al geformuleerde regels (zie p. 55) verdwijnt de uitgang in de 2e pers. enkel- en mv. en in de 1e pers. mv., als het werkwoord vóór het onderwerp komt te staan:

<i>worumme slao ie?</i>	waarom sla jij?
<i>dorumme slao-w oe</i>	daarom slaan we je
<i>worumme slao ule?</i>	waarom slaan jullie?

Overige sterke en onregelmatige werkwoorden

<i>bedoe: (mie)</i>	~ <i>bedut (zich)</i>	~ <i>bedeu (mie)</i>	~ <i>bedaone</i> (Hei)	(zich) bevuilen
<i>brenge</i>	~ <i>brengt</i>	~ <i>brache</i>	~ <i>ebrach</i> (Hei)	brenghen
<i>denke</i>	~ <i>denkt</i>	~ <i>dache</i>	~ <i>edach</i>	denken
<i>doe:</i>	~ <i>dut</i>	~ <i>deu~deud</i>	~ <i>edaone</i>	doen
<i>dräge</i>	~ <i>dräg</i>	~ <i>dreuge</i>	~ <i>edräg/edrägen</i>	dragen
<i>gao</i>	~ <i>geet/gie:t</i>	~ <i>gunge~gunk</i>	~ <i>egaone</i>	gaan
<i>ge'neze</i>	~ <i>geneest</i>	~ <i>genaze</i>	~ <i>ge'nezen</i>	genezen
<i>geve</i>	~ <i>gif</i>	~ <i>gave</i>	~ <i>egeven</i> (Hei, Le)	geven
<i>komme</i>	~ <i>kump</i>	~ <i>kwame~</i>	~ <i>ekómmen</i>	komen
		<i>kwamp</i>		
<i>legge</i>	~ <i>leg</i>	~ <i>lèè~lèè</i>	~ <i>e'leg</i> (Hei)	leggen
<i>ligge</i>	~ <i>lig</i>	~ <i>lage</i>	~ <i>elègen</i>	liggen
<i>spieje</i>	~ <i>spiejt</i>	~ <i>spuje</i>	~ <i>espiejd</i>	spugen

Raalte - De werkwoorden

<i>(be)stao</i>	~ <i>(be)stie:t/</i>	~ <i>(be)stunne</i>	~ <i>(b)estaone</i>	(be)staan
	<i>(be)steet</i>			
<i>valle</i>	~ <i>vält</i>	~ <i>veule</i>	~ <i>evallen</i>	vallen
<i>(ver)kope</i>	~ <i>(ver)koch</i>	~ <i>(ver)kochen</i>	~ <i>ver-/ekoch</i>	(ver)kopen
<i>wete</i>	~ <i>weet</i>	~ <i>wusse~wus</i>	~ <i>eweten</i> (Hei, Le)	weten
<i>zegge</i>	~ <i>zeg</i>	~ <i>zèè~zèè</i>	~ <i>e'zeg</i>	zeggen
<i>zie:</i>	~ <i>zöt</i>	~ <i>zage</i>	~ <i>e'zene</i>	zien
<i>zu:ke</i>	~ <i>zöch</i>	~ <i>zöchen</i>	~ <i>ezöch</i> (Hei)	zoeken

Drägen komt ook als zwak werkwoord voor, maar de voltooidde deelwoorden veranderen niet.

Opmerkingen:

- Als er tussen twee vormen een schuine streep staat (/), dan kunnen die beide gebruikt worden.
- Als er in de derde kolom twee vormen staan, gescheiden door ~, is de tweede die van de 3e pers. enk.
- Als er in de 1ste persoon enk. van de o.v.t. een lange *aa* staat, dan wordt deze in de 3e pers. enk. vervangen door een korte *a*.
- De vormen van de o.t.t. - behalve die van de 3e pers. enk. - van *doe:n*, *gaon*, *staon*, *zie:n* zijn vergelijkbaar met die van het werkwoord *slaon* (zie hierboven). Dit geldt ook voor de vormen waarbij het werkwoord voorafgaat aan het persoonlijk vnv. Als enige uitzondering op deze laatste regel geldt voor het werkwoord *gaon*, dat we naast *gao-w* ook vinden: *gaode wie*.
- De vormen van de o.v.t. van *doe:n* zijn vergelijkbaar met die van het werkwoord *raon* (zie hierboven, p. 69).
- De vormen van de o.v.t. van *leggen* en *zeggen* zijn respectievelijk:

<i>ik lèè</i>	<i>ik zèè/zèè</i>
<i>ie lènen</i>	<i>ie zènen/zèren</i>
<i>hie/zie lèè</i>	<i>hie/zie zèè</i>
<i>wie lènen</i>	<i>wie zènen/zèren</i>
<i>ule lènen</i>	<i>ule zènen/zèren</i>
<i>zie lènen</i>	<i>zie zènen/zèren</i>

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

7. De vormen van de o.v.t. van *kopen*, *verkopen*, *zu:ken* zijn vergelijkbaar met die van de zwakke werkwoorden (zie p. 56).
8. De 2e pers. enk. en de 1e, 2e en 3e pers. mv. van de o.t.t. van de werkwoorden *leggen* en *liggen* hebben vóór de uitgang *-t* soms een *k*, soms een *g*. Voorbeeld: *wie lekt/legt* 'wij leggen'; *ie ligt/lik* 'jij ligt'.
9. Als bij de werkwoorden *doe:n* 'doen' en *zie:n* 'zien' de vormen van de o.t.t. gevolgd worden door een enclitisch vnv. dan wordt de klinker verkort:
<i>ie doe:t</i>	jij doet >	<i>doe-j</i>	doe je
<i>wie doe:t</i>	wij doen >	<i>doe-w</i>	doen we
<i>ie zie:t</i>	jij ziet >	<i>zie-j</i>	zie je

Ditzelfde verschijnsel hebben we ook al opgemerkt bij de werkwoorden *snie:n* 'snijden', *lie:n* 'lijden' enz. (zie p. 65).

De voornaamste hulp- en koppelwerkwoorden

Ook bij dit soort werkwoorden verdwijnt in de o.t.t., als de volgorde werkwoord - onderwerp is, de uitgang in de 2e persoon enkel- en mv. en wordt in de 1e persoon mv. de uitgang *-e* in plaats van *-t*. Worden de enclitische vormen van het persoonlijk voornaamwoord gebruikt, dan verdwijnt meestal de laatste medeklinker van de werkwoordsstam. Staan er in een bepaalde kolom twee werkwoordsvormen gescheiden door /, dan betekent dat dat beide vormen gebruikt kunnen worden.

hemmen hebben

o.t.t.	o.v.t.	volt. deelw.
<i>ik heb</i>	<i>ik had</i>	<i>ehad</i>
<i>ie hebt ~ heb ie</i>	<i>ie hannen</i>	
<i>hee/zie/et hef</i>	<i>hee/zie/et had</i>	
<i>wie hebt ~ hebbe wie</i>	<i>wie hannen</i>	
<i>ule hebt</i>	<i>ule hannen</i>	
<i>zie hebt</i>	<i>zie hannen</i>	

enclitische vormen:

<i>he-k</i>	heb ik
<i>he-j</i>	heb je
<i>he-w</i>	hebben we

Raalte - De werkwoorden

können/kunnen kunnen

o.t.t.	o.v.t.	volt. deelw.
<i>ik kan</i>	<i>ik kón</i>	<i>ekönd</i>
<i>ie könt/kunt ~ kön/kun ie</i>	<i>ie können</i>	
<i>hee/zie/et kan</i>	<i>hee/zie/et kón</i>	
<i>wie könt/kunt ~ könne/kunne wie</i>	<i>wie können</i>	
<i>ule könt/kunt</i>	<i>ule können</i>	
<i>zie könt/kunt</i>	<i>zie können</i>	

enclitische vormen :

<i>kan-k</i>	kan ik
<i>kö-j/ku-j</i>	kun je
<i>kö-w/ku-w</i>	kunnen we

meugen mogen

o.t.t.	o.v.t.	volt. deelw.
<i>ik mage</i>	<i>ik móch</i>	<i>emeugd</i>
<i>ie maagt ~ maag ie</i>	<i>ie móchen</i>	
<i>hee/zie/et mag</i>	<i>hee/zie/et móch</i>	
<i>wie maagt ~ mage wie</i>	<i>wie móchen</i>	
<i>ule maagt ~ maag ule</i>	<i>ule móchen</i>	
<i>zie maagt</i>	<i>zie móchen</i>	

enclitische vormen:

<i>maa-k</i>	mag ik
<i>maa-j</i>	mag jij
<i>maa-w</i>	mogen we

munnen moeten

o.t.t.	o.v.t.	volt. deelw.
<i>ik mut</i>	<i>ik mósse</i>	<i>emut</i>
<i>ie mut</i>	<i>ie móssen</i>	

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>hee/zie/et mut</i>	<i>hee/zie/et mós</i>
<i>wie mut ~ mutte wie</i>	<i>wie móssen</i>
<i>ule mut</i>	<i>ule móssen</i>
<i>zie mut</i>	<i>zie móssen</i>

enclitische vormen:

<i>mu-k</i>	moet ik
<i>mu-j</i>	moet je
<i>mu-w</i>	moeten we

<i>wèèn</i>	zijn
-------------	------

o.t.t.	o.v.t.	volt. deelw.
<i>ik bin</i>	<i>ik waze</i>	<i>e`wes</i>
<i>ie bint ~ bin ie</i>	<i>ie wären ~ waaz ie</i>	
<i>hee/zie/et is</i>	<i>hee/zie/et was</i>	
<i>wie bint ~ binne wie</i>	<i>wie wären</i>	
<i>ule bint</i>	<i>ule wären</i>	
<i>zie bint</i>	<i>zie wären</i>	

enclitische vormen:

<i>bin-k</i>	ben ik
<i>bi-j</i>	ben je
<i>bi-w</i>	zijn we
<i>waa-j</i>	was je

<i>wönnen</i>	worden
---------------	--------

(zwak werkwoord, behalve wat betreft het volt. deelw.)

o.t.t.	o.v.t.	volt. deelw.
<i>ik wödde /wöd</i>	<i>ik wönnen</i>	<i>ewönnen</i>
<i>ie wödt ~ wöd ie</i>	<i>ie wönnen</i>	
<i>hee/zie/et wödt</i>	<i>hee/zie/et wönnen</i>	
<i>wie wödt ~ wödde wie</i>	<i>wie wönnen</i>	
<i>ule wödt</i>	<i>ule wönnen</i>	
<i>zie wödt</i>	<i>zie wönnen</i>	

Raalte - De werkwoorden

enclitische vormen:

<i>wö-k</i>	word ik
<i>wö-j</i>	word je

<i>wullen/willen</i>	willen
----------------------	--------

o.t.t.	o.v.t.	volt. deelw.
<i>ik wulle, wil</i>	<i>ik wolle/wol</i>	<i>ewuld</i>
<i>ie wult, wilt ~ wil ie</i>	<i>ie wollen</i>	
<i>hee/zie/et wul, wil</i>	<i>hee/zie/et wol</i>	
<i>wie wult, wilt ~ wille wie</i>	<i>wie wollen</i>	
<i>ule wult,wilt</i>	<i>ule wollen</i>	
<i>zie wult, wilt</i>	<i>zie wollen</i>	

enclitische vormen:

<i>wi-k</i>	wil ik
<i>wi-j</i>	wil je

<i>zöllen</i>	zullen
---------------	--------

o.t.t.	o.v.t.	volt. deelw.
<i>ik zal</i>	<i>ik zölle</i>	<i>ezöld</i>
<i>ie zölt ~ zöl ie</i>	<i>ie zöllen</i>	
<i>hee/zie/et zal</i>	<i>hee/zie/et zöl</i>	
<i>wie zölt ~ zölle wie</i>	<i>wie zöllen</i>	
<i>ule zölt</i>	<i>ule zöllen</i>	
<i>zie zölt</i>	<i>zie zöllen</i>	

enclitische vormen:

<i>za-k</i>	zal ik
<i>zö-j</i>	zul je
<i>zö-w</i>	zullen we
<i>zö-j</i>	zou je

De lidwoorden**De bepaalde lidwoorden**

In overeenstemming met andere Oost-Nederlandse dialecten ten oosten van Zwolle (vgl. Nijen Twilhaar 1990, p 55; Bloemhoff-de Bruijn 1998, p. 71) heeft ook het Raaltes drie woordgeslachten:

mannelijk	vrouwelijk	onzijdig	meervoud
-----------	------------	----------	----------

<i>n</i>	<i>de</i>	<i>et</i>	<i>de</i>
----------	-----------	-----------	-----------

Voorbeelden **mannelijk**:

<i>(óp) n bārg</i>	(op) de berg
<i>(achter) n bārg</i>	(achter) de berg
<i>n zeisen</i>	de zeis
<i>n eersen</i>	de eerste
<i>n niep</i>	het hakbijltje

Het mannelijk lidwoord komt zeer sporadisch voor en wordt hoe langer hoe meer vervangen door het lidwoord *de*.

vrouwelijk:

<i>de hie:le</i>	de hilde
<i>de klokke</i>	de klok
<i>de ledder</i>	de ladder
<i>de sikke</i>	de geit; de sik, de baard
<i>de zunne</i>	de zon

onzijdig:

<i>et bessempien</i>	het bezempje
<i>et gezichte</i>	het gezicht
<i>et lief</i>	het lijf
<i>et reet</i>	het riet
<i>et roe:t</i>	het roet

meervoud:

<i>de bie:ste</i>	de koeien
<i>de bōrden</i>	de borden
<i>de horen</i>	de haren
<i>de spraon</i>	de spreeuwen
<i>de voe:ten</i>	de voeten
<i>de zeisens</i>	de zeisen

Het onbepaalde lidwoord*een*

Voorbeelden:

<i>een hette</i>	een hitte
<i>een Jeute</i>	een Jood
<i>een huus</i>	een huis
<i>een wie:ge</i>	een wieg
<i>een zeisen</i>	een zeis
<i>een zet</i>	een poos
<i>óp een bārg</i>	op een berg

Het verschil in uitspraak tussen *n* en *een* is miniem, maar reëel:

n wordt uitgesproken als 'n volgens uitspraakregel **1** (p. 41). Gaat echter aan *n* een medeklinker vooraf dan wordt regel **1a** of **1b** (p. 41) toegepast, d.w.z. dat bijvoorbeeld *n* als 'm wordt uitgesproken na een *p*, of als een 'ng na een *k*.

een wordt uitgesproken:

óf als een genasaliseerde stomme *e*, gesymboliseerd door een rechte letter (uitspraakregel **7c**, p. 46);

óf als een gewone stomme *e* gevolgd door een al dan niet geassimileerde medeklinker (*m*, *ng*) (uitspraakregel **8**, p. 46);

óf als een 'm of 'ng na de medeklinkers vermeld respectievelijk in regel **1a** of **1b** (p. 41).

Voorbeelden :

<i>n eersen</i>	>	'n eersen	de eerste
<i>óp n bārg</i>	>	'óp 'm bārg	op de berg
<i>an n balken</i>	>	'an 'n balken	aan de balk

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

dan gao-k n bärg óp > *'dan gao-k 'ng bärg óp* dan ga ik de berg op

een zeisen > *'ee zeisen* een zeis

een bärg > *'em bärg* een berg

een huus > *'een uus* (vgl. ook regel 11, p. 49) een huis

óp een bärg > *óp 'm bärg* op een berg

Dat betekent dat er in Raalte (en ook in Heino en Lemelerveld) geen verschil in uitspraak bestaat tussen 'op de berg' en 'op een berg'.

De aanwijzende voornaamwoorden

enkelvoud			
bijvoeglijk		zelfstandig	
mannelijk	onzijdig	mannelijk	onzijdig
vrouwelijk		vrouwelijk	
<i>die, ginne</i> die	<i>det</i> dat	<i>denne</i> die	<i>det</i> dat
<i>disse</i> deze	<i>dit</i> dit	<i>dissen(d)</i> deze	<i>dit</i> dit

Voorbeelden:

disse vrouw(e) deze vrouw

die zeisen die zeis

det kind dat kind

dit gezichien dit gezichtje

die fijne läkkere vrouwe die lekkere dikke vrouw

ginne kaante die kant

disse keerse en denne deze kaars en die

Het bijvoeglijk aanwijzend voornaamwoord *die* kan versterkt worden met *gunds* 'ginds':

die gundse vrouwe die gindse vrouw

Raalte - De bijvoeglijke naamwoorden

Hiermee verwante bijwoorden zijn:
gunds, gunder ginds

meervoud	
bijvoeglijk/zelfstandig	
<i>disse</i>	<i>deze</i>
<i>die</i>	<i>die</i>

disse kinder deze kinderen
die wichter die kinderen

De bijvoeglijke naamwoorden

Het bijvoeglijk naamwoord enkelvoud krijgt als uitgang *-en* als het hoort bij een mannelijk zelfstandig naamwoord, onverschillig of dit laatste woord als lidwoord nu *n* of *een* heeft:

<i>n groten zeisen</i>	de grote zeis
<i>een groten zeisen</i>	een grote zeis
<i>een mooien groten Palmpaosen</i>	een mooie grote Palmpaas(versiering)
<i>een kwaojen kjel</i>	een kwade man
<i>een lepen stinkerd</i>	een lepe stinkerd
<i>n eersen bärg</i>	de eerste berg
<i>een hogen bärg</i>	een hoge berg

De uitgang van het bijv. nw. enkelvoud is *-e* als het hoort bij een vrouwelijk zelfstandig naamwoord, zowel met het lidwoord *de* als met *een*:

de mooie grote vrouwe de mooie grote vrouw
een grote vrouwe een grote vrouw

Staande bij een onzijdig zelfstandig naamwoord gedraagt het bijv. nw. zich als in het Nederlands:

et mooie gezichte het mooie gezicht
een mooi gezichte een mooi gezicht
et mooie gezichien het mooie gezicht

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

een mooi gezichien een mooi gezichtje

In het meervoud krijgt het bijv. nw. steeds de uitgang *-e*:

(de) grote zeisens (de) grote zeisen
(de) grote vrouwen (de) grote vrouwen
(de) mooie gezichten (de) mooie gezichten

De verkleinwoorden

In het Raaltes vinden we de volgende verkleinwoordsuitgangen:

-ien (te vergelijken met het Nederlandse **-je**). Voorbeelden:

blösien blaasje
buttien botje
gezichien gezichtje
hu:tien hoedje

De laatste medeklinker vóór de *-ien* is altijd stemloos.

-chien (te vergelijken met het Nederlandse **-tje**). Voorbeelden:

eichien eitje
ku:chien koetje
sleechien sleetje
vleuchien vlooitje

-pien (te vergelijken met het Nederlandse **-pje**). Voorbeelden:

bessempien bezempje
beumpien boompje
därmpien darmpje

-echien (te vergelijken met het Nederlandse **-etje**). Voorbeelden:

euilämmechien ooilammetje

Raalte - de verkleinwoorden

kämmechien kammetje
rullechien rolletje
sprungechien sprongetje

-tien (te vergelijken met het Nederlandse **-tje**). Voorbeelden:

bie:ntien beentje (= onderste ledemaat)
döchtertien dochtertje
jeurtien jaartje
stuu:ltien stoeltje

-kien (te vergelijken met het Nederlandse **-kje**). Voorbeeld:

kettinkien kettinkje

Zoals we zien eindigen alle verkleinwoorden op *-ien*, wat volgens uitspraakregel 7a (p. 45) zou moeten leiden tot de neusklinker *-ie*. Op p. 45 is echter al opgemerkt dat deze nasalisering niet erg hoorbaar is. In het Heinoos is deze neusklinker totaal niet meer aanwezig, zodat we voor dit dialect stelselmatig *-ie* schrijven als de laatste letters van het verkleinwoord.

Als het zelfstandig naamwoord eindigt op een stomme *e*, wat in het Raaltes vaker het geval is dan in het Nederlands, dan verdwijnt deze klinker altijd vóór onverschillig welke verkleinwoordsuitgang. Vgl.:

blaoze blaas *blösien*
kouwe kooi *kouwchien*
bloeme bloem *bluumpien*
tónne ton *tunnechien*
blore blaar *bleurtien*

De stomme *e* in *tunnechien* is dus niet dezelfde als de eindklinker in *tónne*, want de stomme *e* in de uitgang *-echien* wordt ook daar gevonden waar het grondwoord niet eindigt op deze klinker. Vgl. *stal* 'stal' - *ställechien*.

Het meervoud van de verkleinwoorden gaat altijd uit op *-ies*:

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>blösies</i>	blaasjes
<i>kouwchies</i>	kooitjes
<i>bluumpies</i>	bloempjes
<i>tunnechies</i>	tonnetjes
<i>bleurties</i>	blaartjes
<i>kettinkies</i>	kettinkjes

Sommige meervoudige verkleinwoorden hebben de functie van een bijwoord:

<i>kälmpies</i>	kalmpjes
<i>stillechies</i>	stilletjes
<i>zächies</i>	zachtjes

Klinkerverandering bij verkleinwoordsvorming

In het Sallandse gebied, dat wordt begrensd door de Dedemsvaart, het Zwarte Water en de IJssel - dus ook in het Raaltes - alsmede in andere gebieden in Oost-Nederland en Duitsland, gaat de verkleinwoordsvorming gepaard met “Umlaut”, d.w.z. dat de klinker van de stam, als deze achter in de mond wordt uitgesproken, verandert in een voorklinker:

<i>oe</i>	> <i>uu</i>	<i>o</i>	> <i>ö</i>
<i>oe:</i>	> <i>uu:</i>	<i>ao</i>	> <i>öö</i>
<i>ó</i>	> <i>u</i>	<i>a</i>	> <i>ä</i>
<i>oo</i>	> <i>eu</i>	<i>aa</i>	> <i>ää</i>

(vgl. het schema op p. 11)

Tweeklanken die achter in de mond worden uitgesproken ondergaan geen Umlaut.

Enige voorbeelden van verkleinwoordsvorming, al dan niet gepaard gaande met Umlaut:

<i>moes</i>	muis	>	<i>musien</i>	muisje
<i>doe:k</i>	doek	>	<i>du:kien</i>	doekje
<i>tónne</i>	ton	>	<i>tunnechien</i>	tonnetje
<i>bone</i>	boon	>	<i>beuntien</i>	boontje

Raalte - de verkleinwoorden

<i>blore</i>	blaar	>	<i>bleurtien</i>	blaartje
<i>naole</i>	naald	>	<i>nööltien</i>	naaldje
<i>wottel</i>	wortel	>	<i>wötteltien</i>	worteltje
<i>slakke</i>	slak	>	<i>slökkien</i>	slakje
<i>haand</i>	hand	>	<i>hääntien</i>	handje
<i>kauwe</i>	kauw	>	<i>kauwchien</i>	kauwtje
<i>touw</i>	touw	>	<i>touwchien</i>	touwtje

Als het hoofdwoord al een voorklinker heeft, kan het verkleinwoord natuurlijk niet nog eens een voorklinker krijgen. Dus:

<i>häne</i>	haan	>	<i>hääntien</i>	haantje
<i>bedde</i>	bed	>	<i>beddechien</i>	bedje
<i>stie:n</i>	steen	>	<i>stie:ntien</i>	steentje
<i>nötte</i>	noot	>	<i>nöttien</i>	nootje
<i>putte</i>	put	>	<i>puttien</i>	putje
<i>kruke</i>	kruik	>	<i>krukien</i>	kruikje

In het geval van een *oe:* vóór een *r* treedt er geen Umlaut op:

<i>boe:r</i>	boer	>	<i>boe:rtien</i>	boertje
<i>hoe:re</i>	hoer	>	<i>hoe:rtien</i>	hoertje
<i>vloe:re</i>	vloer	>	<i>vloe:rtien</i>	vloertje

De achtervoegsels**-ien**

Als de laatste medeklinker van de stam van het zelfstandig naamwoord een plofklank (*p, t, k, d*) of een schuurklank (*f, s, ch/g, v, z, g(g)*) is, dan is de verkleinwoordsuitgang *-ien*. Hoewel de *b* en *d* ook plofklanken zijn, geldt de regel niet als deze twee medeklinkers onmiddellijk worden voorafgegaan door een korte klinker. In dat geval wordt de uitgang *-echien* gebezigd. De vóór de uitgang *-ien* staande medeklinker wordt altijd stemloos uitgesproken. Bij deze verkleinwoorden geldt dan ook nog de uitspraakregel - die ook in het Nederlands bestaat - dat een *t* verdwijnt als die voorafgegaan wordt door een schuurklank en gevolgd door de verkleinwoordsuitgang. Bijv. *hengst* ‘hengst’ - *hengsien*.

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>ärf</i>	erf	<i>ärfien</i>	<i>kruke</i>	kruik	<i>krukien</i>
<i>ärfte</i>	erwt	<i>ärfien</i>	<i>leeuwerik</i>	leeuwerik	<i>leeuwerikien</i>
<i>beest</i>	koe, beest	<i>besien</i>	<i>lesse</i>	les	<i>lessien</i>
<i>berg</i>	berg	<i>berchien</i>	<i>lich</i>	licht	<i>lichien</i>
<i>bèze</i>	bes	<i>bèsien</i>	<i>lief</i>	lijf, lichaam	<i>liefien</i>
<i>bigge</i>	big	<i>bichien</i>	<i>lippe</i>	lip	<i>lippien</i>
<i>blaoze</i>	blaas	<i>blösien</i>	<i>lot</i>	lot	<i>löttien</i>
<i>boek</i>	buik	<i>bukien</i>	<i>lotte</i>	loot	<i>löttien</i>
<i>boe:k</i>	boek	<i>bu:kien</i>	<i>mäge</i>	maag	<i>määchien</i>
<i>boord</i>	baard; boord	<i>beurtien</i>	(N.B. dit woord betekent ook 'meisje')		
<i>börd</i>	bord	<i>börtien</i>	<i>maond</i>	maand	<i>mööntien</i>
<i>bós</i>	bos	<i>bussien</i>	<i>maot</i>	maat, weide	<i>mötien</i>
<i>bót</i>	bot, been	<i>buttien</i>	<i>mèense</i>	mens	<i>mèensien</i>
<i>dag</i>	dag	<i>dächien</i>	<i>moes</i>	muis	<i>musien</i>
<i>doe:k</i>	doek	<i>du:kien</i>	<i>mónd</i>	mond	<i>muntien</i>
<i>dop</i>	dop	<i>döppien</i>	<i>moppe</i>	mop, koek	<i>möppien</i>
<i>dwerf</i>	dwerf	<i>dwerchien</i>	<i>nekke</i>	nek	<i>nekkien</i>
<i>egge</i>	eg	<i>echien</i>	<i>neuze</i>	neus	<i>neusien</i>
<i>gewulfte</i>	gewelf	<i>gewulfien</i>	<i>nöst</i>	nest	<i>nössien</i>
<i>gezichte</i>	gezicht	<i>gezichien</i>	<i>oge</i>	oog	<i>euchien</i>
<i>götte</i>	goot	<i>göttien</i>	<i>piepe</i>	pijp	<i>piepien</i>
<i>haand</i>	hand	<i>hääntien</i>	<i>poes(t)</i> ,		
<i>hagedis</i>	hagedis	<i>hagedissien</i>	<i>poeste</i>	puist	<i>pusien</i>
<i>hengst</i>	hengst	<i>hengsien</i>	<i>poort</i>	poort	<i>peurtien</i>
<i>hoe:d</i>	hoed	<i>hu:tien</i>	<i>pot</i>	pot	<i>pöttien</i>
<i>hoef</i>	hoef	<i>hufien</i>	<i>put(te)</i>	put	<i>puttien</i>
<i>huus</i>	huis	<i>husien</i>	<i>reupe</i>	ruif	<i>reupien</i>
<i>kässe</i>	kers	<i>kässien</i>	<i>rie:ge</i>	rij	<i>rie:chien</i>
<i>katte</i>	kat	<i>kättien</i>	<i>roete</i>	ruit	<i>rutien</i>
<i>kloete</i>	kluit	<i>klutien</i>	<i>rotte</i>	rat	<i>röttien</i>
<i>knoes</i>	knuist	<i>knusien</i>	<i>rugge</i>	rug	<i>ruchien</i>
<i>koe:ke</i>	koek	<i>ku:kien</i>	<i>schaop</i>	schaap	<i>schöpien</i>
<i>kop</i>	kop	<i>köppien</i>	<i>schoof</i>	schoof	<i>scheufien</i>
<i>kore</i>	kar	<i>keurtien</i>	<i>slakke</i>	slak	<i>släkkien</i>
<i>kost</i>	kost	<i>kössien</i>	<i>sökke</i>	sok	<i>sökkien</i>
<i>kouse</i>	kous	<i>kousien</i>	<i>speke</i>	spaaak	<i>spekien</i>
<i>krop</i>	krop	<i>kröppien</i>	<i>spook</i>	spook	<i>speukien</i>

Raalte - de verkleinwoorden

<i>stät</i>	staart	<i>stättien</i>	<i>vörke</i>	vork	<i>vörkien</i>
<i>stroeke</i>	struik	<i>strukien</i>	<i>vruch(t)</i>	vrucht	<i>vruchien</i>
<i>taand</i>	tand	<i>tääntien</i>	<i>wie:ge</i>	wieg	<i>wie:chien</i>
<i>toef</i>	kap	<i>tufien</i>	<i>woord</i>	woord	<i>weurtien</i>
<i>velg</i>	velg	<i>velchien</i>	<i>wost</i>	worst	<i>wössien</i>
<i>voes(t)</i>	vuist	<i>vusien</i>	<i>zweppe</i>	zweep	<i>zweppien</i>
<i>voe:t</i>	voet	<i>vu:tien</i>			

Een woord met een korte klinker heeft soms een verkleinwoord naast zich met een lange klinker:

<i>glas</i>	glas	<i>gläsien</i>	glaasje
<i>schip</i>	schip	<i>schepien</i>	scheepje
<i>vat</i>	vat	<i>vätien</i>	vaatje

Het omgekeerde doet zich ook voor: een lange klinker in de stam en een korte in het verkleinwoord. Eventueel kan er ook "Umlaut" optreden:

<i>gaanze</i>	gans	<i>gänsien</i>	gansje
<i>hège</i>	heg	<i>hechien</i>	heggetje

-chien

De uitgang *-chien* vinden we na een klinker, een tweeklank of wanneer de laatste medeklinker van de stam een *j* of *w* is.

<i>buje</i>	bui	<i>buujchien</i>	<i>snee</i>	snee	<i>sneechien</i>
<i>ei</i>	ei	<i>eichien</i>	<i>stro</i>	stro	<i>streuchien</i>
<i>knie:</i>	knie	<i>knie:chien</i>	<i>touw</i>	touw	<i>touwchien</i>
<i>koe:</i>	koe	<i>ku:chien</i>	<i>trèè</i>	tree	<i>trèèchien</i>
<i>kouwe</i>	kooi	<i>kouwchien</i>	<i>vlo</i>	vlo	<i>vleuchien</i>
<i>lä</i>	la(de)	<i>läächien</i>	<i>vrouw(e)</i>	vrouw	<i>vrouwchien</i>
<i>ree</i>	ree	<i>reechien</i>	<i>wenkbrauw</i>	wenkbrauw	<i>wenkbrauwchien</i>
<i>slee</i>	slee	<i>sleechien</i>			

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

Het komt voor dat bij aanhechting van het verkleinwoordsachtervoegsel de laatste medeklinker, *-t* of *-d*, van de stam wegvalt. Wat dan overblijft is een stam die eindigt op een (lange) klinker en in zo'n geval wordt de algemene regel gevolgd en het achtervoegsel *-chien* aan de gewijzigde stam gehecht. Dat na het wegvallen van de medeklinker de klinker, als hij niet lang is, lang wordt, komt omdat een korte klinker, behalve in uitzonderlijke gevallen, niet aan het wordeinde kan staan. (Vgl p. 9)

<i>blad</i>	blad	<i>bläächien</i>	blaadje
<i>draad</i>	draad	<i>drööchien</i>	draadje
<i>gat</i>	gat	<i>gäächien</i>	gaatje
<i>pad</i>	pad (= weggetje)	<i>päächien</i>	paadje
<i>rad</i>	rad	<i>räächien</i>	raadje

-pien

De uitgang *-pien* wordt geplaatst achter woorden waarvan de laatste medeklinker een *m* is, mits deze wordt voorafgegaan door een lange klinker, een korte *oe*, *uu* of *ie*, een stomme *e*, een *l* of een *r*:

<i>ärm</i>	arm	<i>ärmpien</i>	<i>doem</i>	duim	<i>duumpien</i>
<i>berm</i>	berm	<i>bermpien</i>	<i>helm</i>	helm	<i>helmpien</i>
<i>bessem</i>	bezem	<i>bessempien</i>	<i>proeme</i>	pruim	<i>pruumpien</i>
<i>bloeme</i>	bloem	<i>bluumpien</i>	<i>rie:m</i>	riem	<i>rie:mpien</i>
<i>boom</i>	boom	<i>beumpien</i>	<i>riem</i>	rijm	<i>riempien</i>
<i>därm</i>	darm	<i>därmpien</i>	<i>schoem</i>	schuim	<i>schuumpien</i>

-echien

Het achtervoegsel *-echien* wordt gebruikt als de laatste medeklinker van de stam een *b*, *d*, *l*, *r*, *m*, *n* of *ng* is, wanneer deze worden voorafgegaan door een korte klinker die geen stomme *e* en geen *ie*, *uu* of *oe* is.

<i>bedde</i>	bed	<i>beddechien</i>	<i>euilam</i>	ooilam	<i>euilämmechien</i>
<i>belle</i>	bel	<i>bellechien</i>	<i>gang</i>	gang	<i>gängechien</i>
<i>bólle</i>	stier	<i>bullechien</i>	<i>hol</i>	hol	<i>höllechien</i>
<i>ding</i>	ding	<i>dingechien</i>	<i>kamme</i>	kam	<i>kämmechien</i>

Raalte - de verkleinwoorden

<i>kralle</i>	kraal	<i>krällechien</i>	<i>spel</i>	spel	<i>spellechien</i>
<i>kribbe</i>	krib	<i>kribbechien</i>	<i>spróng</i>	sprong	<i>sprungechien</i>
<i>kringe</i>	kring	<i>kringechien</i>	<i>stelle</i>	steel	<i>stellechien</i>
<i>mölle</i>	molen	<i>möllechien</i>	<i>sterre</i>	ster	<i>sterrechien</i>
<i>padde/</i>			<i>stóbbe</i>	stobbe	<i>stuppechien</i>
<i>pärre</i>	pad (= dier)	<i>päddechien/</i> <i>pärrechien</i>	<i>todde</i>	vod, lap	<i>töddechien</i>
<i>ribbe</i>	rib	<i>ribbechien</i>	<i>tónne</i>	ton	<i>tunnechien</i>
<i>ról(le)</i>	rol	<i>rullechien</i>	<i>wange</i>	wang	<i>wängechien</i>
<i>snorre</i>	snor	<i>snörrechien</i>	<i>zunne</i>	zon	<i>zunnechien</i>

-tien

Als de laatste medeklinker van de stam een *l*, *r* of *n* is en de daaraan voorafgaande klinker is lang, een stomme *e* of een korte *ie*, *uu*, *oe*, dan is het achtervoegsel van het verkleinwoord *-tien*. Soms wordt de *n* voorafgegaan door een *r*, zoals in *deerne*, *steerne*.

<i>äkker</i>	akker	<i>äkkertien</i>
<i>been/bie:n</i>	been (ledemaat)	<i>beentien/bie:ntien</i>
<i>blore</i>	blaar	<i>bleurtien</i>
<i>bone</i>	boon	<i>beuntien</i>
<i>braandnettel</i>	brandnetel	<i>braandnetteltien</i>
<i>brummel</i>	braam(bes)	<i>brummeltien</i>
<i>buul/bule</i>	buidel, zak	<i>buultien</i>
<i>deerne</i>	meisje	<i>deerntien</i>
<i>dekker</i>	deken	<i>dekkentien</i>
<i>dochter</i>	dochter	<i>döchtertien</i>
<i>grundel</i>	grendel	<i>grundeltien</i>
<i>häne</i>	haan	<i>hääntien</i>
<i>hoorn</i>	hoorn	<i>heurntien</i>
<i>joor</i>	jaar	<i>jeurtien</i>
<i>kämer</i>	kamer	<i>kämertien</i>
<i>kettel</i>	ketel	<i>ketteltien</i>
<i>knie:ne</i>	konijn	<i>knie:ntien</i>
<i>koe:le</i>	kuil	<i>kuu:ltien</i>
<i>kogel</i>	kogel	<i>keugeltien</i>

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>kore</i>	kar	<i>keurtien</i>
<i>kuken</i>	kuiken	<i>kukentien</i>
<i>liester</i>	lijster	<i>liestertien</i>
<i>maol</i>	maal(tijd)	<i>mööltien</i>
<i>maone</i>	maan	<i>mööntien</i>
	muil, pantoffel	<i>muultien</i>
<i>naole</i>	naald	<i>nööltien</i>
<i>ore</i>	ader	<i>eurtien</i>
<i>otter</i>	otter	<i>öttertien</i>
<i>pere</i>	peer	<i>peertien</i>
<i>raodsel</i>	raadsel	<i>röödseltien</i>
<i>schale</i>	schaal	<i>schäältien</i>
<i>scheur</i>	scheur	<i>scheurtien</i>
<i>schoe:n</i>	schoen	<i>schuu:ntien</i>
<i>schöttel</i>	schotel	<i>schötteltien</i>
<i>slinger</i>	slinger	<i>slingertien</i>
<i>snäre</i>	snaar	<i>snäärtien</i>
<i>spie:gel</i>	spiegel	<i>spie:geltien</i>
<i>steern</i>	ster	<i>steerntien</i>
<i>stie:n</i>	steen	<i>stie:ntien</i>
<i>stoe:l</i>	stoel	<i>stuu:ltien</i>
<i>straole</i>	straal	<i>strööltien</i>
<i>tie:n</i>	teen	<i>tie:ntien</i>
<i>traon</i>	traan	<i>trööntien</i>
<i>tróffel</i>	troffel	<i>truffeltien</i>
<i>värken</i>	varken	<i>värkentien</i>
<i>vèenster</i>	venster	<i>vèenstertien</i>
<i>vloe:re</i>	vloer	<i>vloe:rtien</i>
<i>vogel</i>	vogel	<i>veugeltien</i>
<i>wien</i>	wijn	<i>wientien</i>
<i>wortel</i>	wortel	<i>wörteltien</i>
<i>zeisen</i>	zeis	<i>zeisentien</i>

N.B. Er zijn dus twee woorden *mööntien*. Het ene hoort thuis in de groep die het achtervoegsel *-ien* krijgt en het verkleinwoord vormt van het woord *maond* 'maand'. Het andere is afgeleid van het woord *maone* 'maan' en heeft dus het achtervoegsel *-tien*. In het eerste geval is het dus *möönt-ien* 'maandje' en in het twee-

Raalte - de verkleinwoorden

de geval gaat het om het woord *mööntien* 'maantje'. Hetzelfde doet zich voor bij *hääntien* (zie in de lijsten hierboven).

Het komt sporadisch voor dat een woord met een korte klinker vóór *n*, waarvan het verkleinwoord dus eigenlijk op *-echien* zou moeten eindigen, de klinker verlengt, ten gevolge waarvan het verkleinwoord op *-tien* uitgaat:

zonne/zönne zoon *zeuntien*

In een enkel geval is er in het zelfst. naamwoord een lange klinker en in het ermee overeenkomende verkleinwoord een korte:

bie:le bijl *bieltien*

-kien

De uitgang *-kien* wordt gehecht aan de woorden die eindigen op *-ing*, mits de aan *-ing* voorafgaande lettergreep de klemtoon heeft.

ketting ketting *kettinkien*
penning penning *penninkien*

De meervoudsuitgangen**Het achtervoegsel -en**

De meest voorkomende meervoudsuitgang in het Raaltes is *-en*, maar volgens uitspraakregel 1 (p. 41) wordt de stomme *e* nooit uitgesproken, evenmin als dat het geval is bij de werkwoordsvormen die uitgaan op *-en*. Hieronder volgt een aantal zelfstandige naamwoorden dat in het meervoud *-en* krijgt, waarbij nog opgemerkt moet worden dat als het grondwoord eindigt op een stomme *e*, deze wegvalt voor het achtervoegsel, net zoals dat bij de verkleinwoorden gebeurt:

<i>ärfte</i>	erwt	<i>ärfen</i>		<i>bèze</i>	bes	<i>bèzen</i>
<i>ärm</i>	arm	<i>ärmen</i>		<i>bólle</i>	stier	<i>bóllen</i>
<i>baoge</i>	boog	<i>baogen</i>		<i>bone</i>	boon	<i>bonen</i>

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>börd</i>	bord	<i>börden</i>	<i>naole</i>	naald	<i>naolen</i>
<i>bós</i>	bos	<i>bóssen</i>	<i>nöst</i>	nest	<i>nössen</i>
<i>böste</i>	borst	<i>bössen</i>	<i>oge</i>	oog	<i>ogen</i>
<i>bót</i>	bot	<i>bóttén</i>	<i>oor</i>	oor	<i>oren</i>
<i>brugge</i>	brug	<i>bruggen</i>	<i>ore</i>	ader; aar	<i>oren</i>
<i>buje</i>	bui	<i>bujen</i>	<i>pärre</i>	pad (= dier)	<i>pärren</i>
<i>buul/bule</i>	zak, buidel	<i>bulen</i>	<i>penning</i>	penning	<i>penningen</i>
<i>denne</i>	den	<i>dennen</i>	<i>piepe</i>	pijp	<i>piepen</i>
<i>draod</i>	draad	<i>draoden</i>	<i>poest</i>	puist	<i>poesen</i>
<i>gaanze</i>	gans	<i>gaanzen</i>	<i>reupe</i>	ruif	<i>reupen</i>
<i>götte</i>	goot	<i>götten</i>	<i>ribbe</i>	rib	<i>ribben</i>
<i>grachte</i>	gracht	<i>grachen</i>	<i>roe:f</i>	ruif	<i>roe:ven</i>
<i>grepe</i>	mestvork	<i>grepen</i>	<i>roete</i>	ruit	<i>roeten</i>
<i>heft</i>	handvat	<i>heffen</i>	<i>rotte</i>	rat	<i>rotten</i>
<i>hège</i>	heg	<i>hègen</i>	<i>schale</i>	schaal	<i>schalen</i>
<i>hoe:d</i>	hoed	<i>hoe:den</i>	<i>scheur</i>	scheur	<i>scheuren</i>
<i>hoe:k</i>	hoek	<i>hoe:ken</i>	<i>schok</i>	schok	<i>schokken</i>
<i>joor</i>	jaar	<i>joren</i>	<i>schoof</i>	schoof	<i>schoven</i>
<i>kässe</i>	kers	<i>kässen</i>	<i>slot</i>	slot	<i>slotten</i>
<i>katte</i>	kat	<i>katten</i>	<i>sökke</i>	sok	<i>sökken</i>
<i>knie:ne</i>	konijn	<i>knie:nen</i>	<i>stalluchte</i>	stallantaarn	<i>stalluchen</i>
<i>knoes</i>	knuist	<i>knoesen</i>	<i>stät</i>	staart	<i>stätten</i>
<i>koe:le</i>	kuil	<i>koe:len</i>	<i>stie:n</i>	steen	<i>stie:nen</i>
<i>koe:ze</i>	kies	<i>koe:zen</i>	<i>stóbbe</i>	stobbe	<i>stóbben</i>
<i>kore</i>	kar	<i>koren</i>	<i>stoe:l</i>	stoel	<i>stoe:len</i>
<i>köste</i>	korst	<i>kössen</i>	<i>straf</i>	straf	<i>straffen</i>
<i>kouwe</i>	kooi	<i>kouwen</i>	<i>straole</i>	straal	<i>straolen</i>
<i>kruke</i>	kruik	<i>kruken</i>	<i>tie:le</i>	rij garven	<i>tie:len</i>
<i>leerze</i>	laars	<i>leerzen</i>	<i>tie:n</i>	teen	<i>tie:nen</i>
<i>lieste</i>	lijst	<i>liesen</i>	<i>tóbbe</i>	teil	<i>tóbben</i>
<i>lot</i>	lot (v. loterij)	<i>lotten</i>	<i>traon</i>	traan	<i>traonen</i>
<i>mane</i>	mand	<i>manen</i>	<i>vlesse</i>	fles	<i>vlessen</i>
<i>maone</i>	maan	<i>maonen</i>	<i>vörke</i>	vork	<i>vörken</i>
<i>mere</i>	merrie	<i>meren</i>	<i>wange</i>	wang	<i>wangen</i>
<i>mölle</i>	molen	<i>möllen</i>	<i>wanne</i>	wan	<i>wannen</i>
<i>musse</i>	mus	<i>mussen</i>	<i>wepse</i>	wesp	<i>wepsen</i>
<i>nach</i>	nacht	<i>nachen</i>	<i>wie:ge</i>	wieg	<i>wie:gen</i>

Raalte - de meervoudsuitgangen

<i>wolke</i>	wolk	<i>wolken</i>	<i>zwien</i>	zwijn	<i>zwienen</i>
<i>wost</i>	worst	<i>wossen</i>	<i>zwore</i>	zwoerd	<i>zworen</i>
<i>zweppe</i>	zweep	<i>zweppen</i>			

De woorden *ärfie* 'erwt', *heft* 'handvat', *nöst* 'nest', *stalluchte* 'stallantaarn', *wost* 'worst' enz. worden in het meervoud respectievelijk *ärfen*, *heffen*, *nössen*, *stalluchen*, *wossen* enz. omdat een *-t-* tussen een stemloze schuurklank (*f, s, ch*) en een neusmedeklinker (*n, m, ng*) niet wordt uitgesproken. Dit geldt ook voor het Heinoos (zie p.142) en het Lemelervelds (zie p. 182).

Een *-f* of een *-s* aan het einde van een zelfstandig naamwoord verandert in respectievelijk een *-v* of een *-z*, tenzij de klinker die onmiddellijk voorafgaat aan de *-f* of de *-s* behoort tot de groep van de volgende 8 korte klinkers: *i, e, ä, u, ö, ó, o, a*, en in een enkel geval ook de korte *oe*:

<i>baas</i>	baas	<i>bazen</i>
<i>breef</i>	brief	<i>breven</i>
<i>gewulfte</i>	gewelf	<i>gewulven</i>
<i>roe:f</i>	ruif	<i>roe:ven</i>

maar (als gevolg van de aanwezigheid van een korte klinker):

<i>bós</i>	bos	<i>bóssen</i>
<i>straf</i>	straf	<i>straffen</i>
enz., en ook:		
<i>knoes/voes</i>	knuist/vuist	<i>knoesen/voesen</i>

Bij een aantal woorden verandert de korte klinker in het enkelvoud in een lange klinker in het meervoud, maar verandert de kwaliteit (het timbre) van de klinker niet:

<i>dief</i>	dief	<i>die:ven</i>	<i>kruus</i>	kruis	<i>kru:zen</i>
<i>egge</i>	eg	<i>ègen</i>	<i>moes</i>	muis	<i>moe:zen</i>
<i>hoef</i>	hoef	<i>hoe:ven</i>	<i>schip</i>	schip	<i>schepen</i>
<i>huus</i>	huis	<i>hu:zen</i>			

Voor de veranderingen: *s, f* (enk.) > *z, v* (mv.), zie hierboven.

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

In weer andere gevallen is er zowel een verandering in de kwantiteit (de lengte) als in de kwaliteit (het timbre):

<i>dag</i>	dag	<i>dägen</i>	<i>glas</i>	glas	<i>gläzen</i>
<i>dak</i>	dak	<i>däken</i>	<i>slag</i>	slag	<i>slägen</i>
<i>gat</i>	gat	<i>gäten</i>	<i>vat</i>	vat	<i>väten</i>
<i>gebod</i>	huwelijks- aankondiging	<i>geboden</i>			

In een paar gevallen gaat het zelfst. nw. in het enkelvoud uit op een klinker, terwijl het meervoud eindigt op *-jen*, geschreven *-ien*:

<i>ree</i>	ree	<i>reeien</i>
<i>slee</i>	slee	<i>sleeien</i>
<i>vlo</i>	vlo	<i>vlooiën</i>

In een enkel geval is het meervoud heel onregelmatig:

<i>hemp</i>	hemd	<i>hemden</i>
-------------	------	---------------

Het achtervoegsel -n

Sommige woorden die dit achtervoegsel krijgen, eindigen in het enkelvoud op een *-d*, die in het meervoud wegvalt. Andere woorden plakken dit meervoudsachtervoegsel gewoon achter het enkelvoud. De *n* van het meervoud wordt alleen maar gehoord doordat de voorafgaande klinker een uitspraak door de neus heeft gekregen (zie regel 7a, p. 45).

<i>blad</i>	blad	<i>blään</i>	<i>rad</i>	rad	<i>rään</i>
<i>lä</i>	la(de)	<i>lään</i>	<i>sprao</i>	spreeuw	<i>spraon</i>
<i>pad</i>	pad	<i>pään</i>	<i>trèè</i>	tree, trede	<i>trèèn</i>

Bij de woorden *blad*, *pad*, *rad* is er sprake van klinkerverandering tussen enkel- en meervoud.

*Raalte - de meervoudsuitgangen***Het achtervoegsel -nen**

Enkele woorden die in het enkelvoud uitgaan op een lange klinker krijgen in het meervoud de uitgang *-nen*:

<i>knie:</i>	knie	<i>knie:nen</i> (mv. ook <i>knie:ne</i> , zie aldaar)
<i>koe:</i>	koe	<i>koe:nen</i>

Het achtervoegsel -e

Een aantal eenlettergrepige zelfstandige naamwoorden dat uitgaat op een medeklinker krijgt in het meervoud een *-e*:

<i>bie:st</i>	koe, beest	<i>bie:ste</i>
<i>haand</i>	hand	<i>hane</i>
(geen enkelv.)	hurken	<i>hoe:ke</i>
(geen enkelv.)	kleren	<i>klere</i> (ook: <i>kleren</i>)
<i>luus</i>	luis	<i>lu:ze</i>
<i>schoe:n</i>	schoen	<i>schoe:ne</i>
<i>taand</i>	tand	<i>tane</i>

Sommige verschillen tussen enkel- en meervoud - voor wat betreft klinkers en/of medeklinkers - die we al eerder gezien hebben, komen ook hier voor. De woorden *haand* en *taand* hebben ook als meervoud: *haanden*, *taanden*.

Het achtervoegsel -ne

Eén zelfstandig naamwoord, dat uitgaat op een lange klinker, krijgt in het meervoud *-ne*:

<i>knie:</i>	knie	<i>knie:ne</i> (mv. ook: <i>knie:nen</i>)
--------------	------	--

Het achtervoegsel -s

Woorden die uitgaan op *-el*, *-em*, *-en*, *-er* - waarvan de stomme *e* overigens nooit wordt uitgesproken, zie uitspraakregel 1, p. 41 - of die waarvan de laatste twee medeklinkers *-rn* zijn, krijgen een meervoud op *-s*:

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>baodem</i>	bodem	<i>baodems</i>
<i>bessem</i>	bezem	<i>besses</i>
<i>braandnettel</i>	brandnetel	<i>braandnettels</i>
<i>brummel</i>	braam(bes)	<i>brummels</i>
<i>bukken</i>	bokking	<i>bukkens</i>
<i>deerne</i>	meisje	<i>deerns</i>
<i>dekken</i>	deken	<i>dekkens</i>
<i>hoorn</i>	hoorn	<i>hoorns</i>
<i>kämer</i>	kamer	<i>kämers</i>
<i>kettel</i>	ketel	<i>kettels</i>
<i>kniewägen</i>	knieholtte	<i>kniewägens</i>
<i>kuken</i>	kuiken	<i>kukens</i>
<i>ledder</i>	ladder	<i>ledders</i>
<i>leppel</i>	lepel	<i>leppels</i>
<i>leugen</i>	leugen	<i>leugens</i>
<i>liester</i>	lijster	<i>liesters</i>
<i>öpper</i>	opper (hooi, gras)	<i>öppers</i>
<i>rekkel</i>	reu	<i>rekfels</i>
<i>schenken</i>	(kleine) achterham	<i>schenkens</i>
<i>schöttel</i>	schotel	<i>schöttels</i>
<i>spie:gel</i>	spiegel	<i>spie:gels</i>
<i>steern</i>	ster	<i>steerns</i>
<i>stekkel</i>	stekel	<i>stekkels</i>
<i>tróffel</i>	troffel	<i>tróffels</i>
<i>värken</i>	varken	<i>värkens</i>
<i>wortel</i>	wortel	<i>wortels</i>
<i>zeisen</i>	zeis	<i>zeisens</i>
<i>zwaoger</i>	zwagers	<i>zwaogers</i>

Dit achtervoegsel krijgt ook:

zönne/zunne zoon *zöns/zuns*

Het achtervoegsel -er

Enkele woorden nemen in het meervoud -er:

Raalte - de telwoorden

<i>ei</i>	ei	<i>eier</i>
<i>(eui)lam</i>	ooilam	<i>(eui)lammer</i>
<i>kalf</i>	kalf	<i>kalver</i>
	kinderen	<i>wichter</i>

N.B. *wicht* (enk.) betekent 'meisje'.

De telwoorden**De hoofdtelwoorden**

<i>ie:ne</i>	een	<i>ie:nentwintig</i>	éénentwintig
<i>twee</i>	twee	<i>tweeëntwintig</i>	tweeëntwintig
<i>dree</i>	drie	<i>dreeëntwintig</i>	drieëntwintig
<i>vere</i>	vier	<i>'verentwintig</i>	vierentwintig
<i>vie:ve</i>	vijf	<i>'vie:ventwintig</i>	vijventwintig
<i>zesse</i>	zes	<i>'sessentwintig</i>	zesentwintig
<i>zeuven</i>	zeven	<i>'seuvenentwintig</i>	zevenentwintig
<i>achte</i>	acht	<i>achentwintig</i>	achtentwintig
<i>negen</i>	negen	<i>negenentwintig</i>	negenentwintig
<i>tiene</i>	tien	<i>dättig</i>	dertig
<i>elf</i>	elf	<i>feertig</i>	veertig
<i>twaalf</i>	twaalf	<i>fieftig</i>	vijftig
<i>därtiene</i>	dertien	<i>sestig</i>	zestig
<i>veertiene</i>	veertien	<i>seuventig</i>	zeventig
<i>vieftiene</i>	vijftien	<i>tachtig</i>	tachtig
<i>zestiene</i>	zestien	<i>negentig</i>	negentig
<i>zeuventiene</i>	zeventien	<i>hónderd</i>	honderd
<i>achttiene</i>	achttien	<i>du:zend</i>	duizend
<i>negentiene</i>	negentien		
<i>twintig</i>	twintig		

De telwoorden die op een stomme -e eindigen, verliezen deze klank als er een zelfstandig naamwoord op volgt. Vgl.:

<i>veertien kraanten</i>	veertien kranten
<i>zeuventien kalver</i>	zeventien kalveren

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

De telwoorden die ergens *-en* (*zeuven*, *negentig*) of *-enen* (*seuvenentwintig*, *negentwintig*) in zich hebben verliezen de stomme *e* één- of tweemaal tengevolge van uitspraakregel 1 (p. 41).

De rangtelwoorden**mannelijk**

<i>n eersen</i>	de eerste	<i>n twaalven</i>	de twaalfde
<i>n twenen</i>	de tweede	<i>n därtienen</i>	de dertiende
<i>n därden</i>	de derde	<i>n veertienen</i>	de veertiende
<i>n veerden</i>	de vierde	enz.	
<i>n vie:ven</i>	de vijfde	<i>n twintigsten</i>	de twintigste
<i>n zessen</i>	de zesde	<i>n dättigsten</i>	de dertigste
<i>n zeuvenen</i>	de zeuvende	<i>n veertigsten</i>	de veertigste
<i>n achsten</i>	de achtste	enz.	
<i>n negenen</i>	de negende	<i>n hóndersten</i>	de honderdste
<i>n tien</i>	de tiende	<i>n du:zendsten</i>	de duizendste
<i>n elven</i>	de elfde		

vrouwelijk en onzijdig

<i>de eerste, et eerste</i>	<i>de vijfde, et vijfde</i>
<i>de tweede, et tweede</i>	<i>de zesde, et zesde</i>
<i>de därde, et därde</i>	<i>de zeuvende, et zeuvende</i>
<i>de veerde, et veerde</i>	enz.

Tijdsaanduidingen

<i>zundag</i>	zondag	<i>sunnes, sundes, 's zundägens</i>	's zondags
<i>maondag</i>	maandag	<i>maones, 'maondägens</i>	's maandags
<i>dinsdag</i>	dinsdag	<i>dinzes, dinsdägens</i>	dinsdags
<i>woensdag</i>	woensdag	<i>swoenzes, 's woensdägens</i>	's woensdags
<i>dónderdag</i>	donderdag	<i>dónders, dónderdägens</i>	donderdags
<i>vriejdag</i>	vrijdag	<i>vriejdes, vriejdägens</i>	vrijdags
<i>saoterdag</i>	zaterdag	<i>saoters, saoterdägens</i>	's zaterdags

Raalte - Syntactische verschijnselen

<i>vummes</i>	's morgens
<i>snómmes</i>	's middags

<i>meert</i>	maart
--------------	-------

De namen van de overige maanden zijn wat betreft de spelling gelijk aan die van het Nederlands.

Syntactische verschijnselen

- In het Raaltes (en ook in Heino) kunnen zinnen als: *Wie hebt de hele zómm* *de hengst bie huus had lopen* voorkomen, waarin na de persoonsvorm *hebt* in het tweede deel van de zin de twee werkwoordvormen *had* (o.v.t.) en *lopen* (onbepaalde wijs) naast elkaar staan. In het Nederlands kan dat niet: "had lopen", of: "lopen gehad" o.i.d. is in het Nederlands niet mogelijk. We zouden in het Nederlands zeggen: "Wij *hadden* de hele zomer de hengst bij ons huis/vlak bij huis *lopen*" (o.v.t.), of: "Wij *hebben* de hele zomer de hengst bij ons huis/vlak bij huis *gehad*" (v.t.t.).
N.B.: *bie huus* kan ook niet precies zo in het Nederlands vertaald worden: er moet een lidwoord of een bepalend woord tussen staan: "bij het huis", "bij ons huis". Wel kan: "vlak bij huis".
- In de uitdrukking: *aan het* + onbepaalde wijs (= het hele werkwoord) + *zijn*, staat het bijwoord vóór de onbepaalde wijs. (ook in het Heinoos):
De boe:r is an het schaol bouwen 'De boer is ondiep aan het ploegen'
- Vaak begeleiden de partikels *of* en *as* de betrekkelijke voornaamwoorden of de voegwoorden:
A-j niet weet wat of det is ... 'Als je niet weet wat dat is ...'
- Sommige voorzetsels worden soms als bijwoord weer herhaald:
In die kárntónne mu-j een bettien zoe:re melk in doe:n 'In die karnton moet je een beetje zure melk doen'
Het verschijnsel komt ook in het Heinoos en het Lemelervelds voor.

Uitdrukkingen eigen aan het Raaltes

<i>za-k oe an de kop houwen?</i>	wil je een klap voor je hoofd hebben?
<i>et règenen det et smakken</i>	het regende dat het goot
<i>kot bie huus</i>	dicht bij huis
<i>hie hef et weer mooi in de plooi</i>	hij heeft het weer mooi voor elkaar
<i>hie deud de deure lös</i>	hij deed de deur open
<i>hie is der daonig mee an de gank</i>	hij is er druk mee bezig
<i>in de roe:ze (Hei, Le)</i>	in het wilde weg
<i>iederreis (veroud.)</i>	iedere keer
<i>nao dissen weer een vrisen</i>	na deze (losse scharrel) weer een verse (een nieuwe)
<i>wat gao-j door toch scheuken?</i>	wat sta je daar toch te schuren?
<i>bie de zómmerdag</i>	's zomers
<i>tieden</i>	tijden lang
<i>trechte mäken</i>	klaar maken

Raalter tekst**Folklore**

A-j dus in Raalte bint geboren en ie kunt dan ók nog een bettien plat praoten, dan ku-j sóms een heleboel mènsen um oe hen krie:gen die grääg met een paar grote ogen oe staot an te kieken en die mut weten wa-j allemaole zo te vertellen hebt. Nou, ik heb toch ègenlijk ók nog wel een ietsien te vertellen van Raalte, want ja, ik heb al wel ies väker e'zeg: Och, Raalte is toch nog wel een bettien een folkloristische gemeente. A-j al lenig dus der mär ies an denkt an hetgene wat ze zo bie de zómmerdag gaot doe:n. As de lu allemaol vekaansie hebt dan kómt ze noor Raalte toe en dan gaot ze ies èven kieken op de bottermärkt. En die bottermärkt die besteet al meer as vie:vendärtig, al wel zowat veertig jaar det ze det in Raalte doe:t en door binne wie dan vanochend dus ók al zo hartstikke mooi met begonnen. Met een aolderwetse kärntónne. 'k Wete niet o-j oe door nog wel ietsien bie veur kunt stellen, mär det is zón hölten tónne woor ze vrógger in können. Dan zörgen ie det der een bettien zoe:re melk in kwaam, want a-j der gien zoe:re melk in doe:t dan stao-j met Niejjaar nog te können, dan he-j nog gien botter. Nee, ie mut in die kärntónne mu-j een bettien zoe:re melk in doe:n en dan gao-j dan mär een half uur, drie ketie:r een bettien stampen met de puls óp en neer en dan krie-j der bot-

ter in. En die botter die drif dan óp die fijne läkkere kärnemelk en die kärnemelk die ku-j der dan uut scheppen en die wille wie altied grääg an de man brengen. Mär det niet al lenig, die botter, we hebt door ók nog een heleboel olde ambachten meer óp die bottermärkt. Door kiek ie oe echt dus de ogen bie uut. A-j al lenig al denkt an det mutsenmäken, an 't kantklossen en spinnen en letterdoe:ken mäken, ja, van alles is der dan altied zo te zie:n. En, da's ók altied nog een dink, dat mutte wie nooit vergetten, dat is et zogenämde Sallandse gerecht en dat is de kruudmoes. En a-j niet weet wat of det is, et is makkelijk zat en dan een bettien te vergelieken van kärnemelkse pap, met een goed stukkien wost der deur en een bettien kärvel, dat is dan de kruud wat in die moes zit, en dat is dan dus kruudmoes. Mär et wödt wel ietsien anders trechte emäakt, heur. Dat is een Sallandse gerecht wat hier in disse streke dus ók heel völle egetten wödt.

Al met al bint det ègenlijk dus toch almaol van die evenementen die almaol uut de tied eräakt bint. Närengens zie-j meer een kärntónne, närengens zie-j meer een spinnewiel, närengens zie-j meer et kantklossen. Dat is gewoon, nóu ja, een bettien een hobby ewörren, mär dat mós toch vrógger almaol dus óp de boe:rderiejen gebeuren, almaol haandwärk, een boek vól wärk hadden ze der met. Tieden zatten ze der met te knoaien en te doe:n. Mär, der was ók volk óp de boe:rderieje; ie hannen een grote knech, ie hannen een kleine knech, ie hannen een grote meid, ie hannen een kleine meid. Der was óntiegelijk völle volk óp die boe:rderieje, die al det wärk dus door mooi können doe:n.

A-j noe hier óp 't ogenblik deur Raalte hen loopt, dan hebt ze dus meer stadsallu:re, mär vrógger was dat ech dus een plattelandsgemeente, wat ók in et waopen van Raalte was terugge te vinden: de golden kórenären. En dan mu-w dan dus sämen, ók met Heino. Der zit dan ók nog een klaoverblad bie, mär dat is toch ech ók wel wat van de natuu:r groot ebrach is en woor hie:r dus het boe:renvolk goed met aoverweg kan.

(tekst van de heer H.P. Brinkhuis en door hemzelf uitgesproken)

Enkele kenmerken van het Raaltes als een Sallands dialect:

1. De woorden hebben vaak een korte klinker waar het Standaardnederlands een lange heeft: *bettien, vergetten, egetten, völle, mär, ók*.
2. In de o.t.t. is de werkwoordsuitgang, behalve in de 1e pers. enk. en soms in de 3e pers. enk., een -t: *a-j denkt, ie kunt, ze gaot, a-j loopt, hebt ze, et wödt*.
3. In veel vormen van de 3e pers. enk. van de o.t.t. van de sterke werkwoorden is er geen -t: *die botter die drif*.

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

4. Als in de o.t.t. het werkwoord gevolgd wordt door de 1e pers. mv., dan is de werkwoordsuitgang geen *-t* maar een *-e*: *binne wie, mutte wie*.
5. Waar in het Nederlands gezegd wordt: 'knecht', 'echt', 'gebracht', 'gezegd', wordt in het Raaltes gezeigd: *knech, ech, ebrach, e'zeg*.
6. In de o.v.t. van de zwakke werkwoorden krijgen alle persoonsvormuitgangen *-en*: *dan zörge*n* ie*. In de o.v.t. van de sterke werkwoorden hebben de 2e pers. enk. en de personen van het mv. *-en*: *ie hannen, tieden zatten ze der met te knooien*.
7. Het voltooid deelwoord heeft als voorvoegsel *e-*: *e'zeg, emäakt, egetten, eräakt, ebrach*.

*Heino - De klinkers***Heino****De klinkers**

Omdat het Heinoos dezelfde klinkers heeft als het Raaltes verwijzen we voor de beschrijving ervan naar de p.12-35. We vermelden dus alleen de klinken met eronder een vrij groot aantal voorbeelden waarin de klinker in kwestie voorkomt.

<i>ie</i>			
<i>biete</i>	biet	<i>niep</i>	hakbijl
<i>blie</i>	blij	<i>peliet<i>ie</i></i> (2 maal <i>ie</i>)	politie
<i>die</i>	die	<i>pielebaoge</i>	pijl en boog
<i>gelieke</i>	effen, gelijk	<i>pottefulie</i>	portefeuille
<i>gien</i>	geen	<i>riepe</i>	rijp (bijv. nw.)
<i>hie</i>	hij	<i>sliepen</i>	slijpen
<i>ielu</i> (veroud.)	jullie (onderwerp)	<i>spieker</i>	spijker
<i>kienen</i>	kiemen, uitlopen (v. aardappels)	<i>spiet</i>	spijt (zelfst. nw.)
<i>knie</i> (ook <i>knie</i> ·)	knie	<i>stiesel</i>	stijfsel
<i>kribbechie</i>	kribje	<i>strieken</i>	strieken
<i>liene</i>	teugels	<i>tiek</i>	tijk
<i>liesie</i> (2 maal <i>ie</i>)	lijstje	<i>tiel</i>	groep korenschoven
<i>mede'sienen</i> (ook: <i>middesiene<i>n</i></i>)	medicijnen	<i>tienden</i>	tiende
<i>mien</i>	mijn (bez. vnv.)	<i>twiechie</i> (2 maal <i>ie</i>)	twijgje
<i>nief</i>	mes	<i>verdriet</i>	verdriet
		<i>wie</i>	wij

In deze woorden gaat de *ie*-klank terug op een

- a. owg. lange *i*: in de verkleinwoordsuitgang *-ie*, in *blie, gelieke, ielu, kienen, liene, liesie, mien, nief, piele-, riepe, sliepen, spieker, stiesel, strieken, tiel, wie* en waarschijnlijk ook *niep* en *twiechie*.
- b. owg. *io*, in *knie* en *verdriet* en mogelijk *die*, waarvan de klinker ook uit een owg.lange *e* kan komen.
- c. owg. lange *e*, die later is verhoogd tot *ie*: in *biete, hie* en *tiek*.
- d. owg. *ai* (Oudsaksisch *ee*), later verhoogd tot *ie*, in *gien*.
- e. owg. *eha*, na samentrekking en verhoging, in *tienden*.

Leenwoorden zijn *pottefulie, spiet* (uit het Frans), *'medesiene*n*, peliet*ie** (uit het Latijn).

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>ie:</i>			
<i>allie:s</i>	hetzelfde	<i>schie:f</i>	scheef
<i>astoeblic:f</i>	alstublieft	<i>schrie:ven</i>	schrijven
<i>bie:n</i>	been (alleen: lichaamsdeel)	<i>slie:re</i>	rij (zelfst. nw.)
		<i>slie:ten</i>	slieten, zolder- planken
<i>die:ven</i>	dieven	<i>spie:gel</i>	spiegel
<i>gie:</i>	snede gras	<i>vie:r</i>	vier (telw.)
<i>glie:ren</i>	glijden	<i>wetstie:n</i>	wetsteen
<i>ie:kertie</i>		<i>wie:ge</i>	wieg
(ook: <i>eekheurntie</i>)	eekhoortje	<i>wie:rig</i>	dartel
<i>ie:sder</i>	ijzer	<i>wie:sder</i>	wijzer (v. klok)
<i>lie:n</i>	lijden	<i>zie:n</i>	zien
<i>lie:st</i>	leest (zelfst. nw.)	<i>zwie:gen</i>	zwingen
<i>'Pisgrie:te</i>	Sint Margriet	<i>zwie:melen</i>	wankelen, duizelen
<i>rie:m</i>	riem		
<i>rie:ze</i>	rijshout		

De lange *ie* gaat in deze woorden terug op een:

- owg. *ai* (Oudsaksisch *ee*), later verhoogd tot lange *ie*, in *allie:s*, *bie:n*, *lie:st*, *-stie:n* en wrs. ook *gie:*, *ie:kertie* en *schie:f*.
 - owg. *io*, in *-blie:f*, *die:ven*, *rie:m* en *vie:r*.
 - owg. lange *i* is lang gebleven voor *r* en in open lettergreep voor *v*, *z*, *g* in *ie:sder/ie:zer*, *rie:ze*, *schrie:ven*, *slie:re*, *wie:sder* (uit: *wie:zer*), *zwie:gen* en waarschijnlijk ook *glie:ren*. Ook in *zwie:melen*. Na verkorting is de oorspr. lange *i* weer lang geworden door uitval van de *d* in *lie:n* (uit *lieden*).
 - owg. lange *e*, later verhoogd tot *ie*: in *spie:gel* en *wie:ge*.
 - owg. *eha*, na samentrekking en verhoging, in *zie:n*.
- Een leenwoord uit het Latijn is (*'Pis*)*grie:te*. Onduidelijk is de herkomst van de *ie*: in *slie:ten* en *wie:rig*.

<i>uu</i>			
<i>aju</i>	aju	<i>Duvel</i>	Duivel (bijnaam)
<i>bluumpie</i>	bloempje	<i>grupie</i>	groepje
<i>bluusterig</i>	stormachtig	<i>hulen</i>	huilen
<i>dudelijk</i>	duidelijk	<i>huusterig</i>	winderig, onbehagelijk,
<i>dute</i>	duit		onguur
<i>Duutser</i>	Duitser	<i>ielu</i> (veroud.)	jullie

Heino - De klinkers

<i>knusie</i>	knuistje	<i>spruties</i>	spruitjes
<i>kruus</i>	kruis	<i>strukie</i>	struikje
<i>musie</i>	muisje	<i>tufie</i>	kapje (v. brood)
<i>pärreplu</i>	paraplu	<i>tweeduuster</i>	schemering
<i>pruumpie</i>	pruimpje	<i>ule</i>	jullie
<i>puun</i>	puin	<i>zuden</i>	zuiden
<i>rutie</i>	ruitje	<i>zule</i>	zij (pers. vnv. mv.)

De *uu* gaat in deze woorden terug op:

- owg. *iu*, in *dudelijk*, *-duuster*, *Duutser*, *Duvel*, *hulen* en *ielu*.
 - owg. lange *u* (die als een lange *oe* moet hebben geklonken), in *kruus* en *spruties*.
 - umlaut van de *oe* in de verkleinwoorden *bluumpie*, *grupie*, *knusie*, *musie*, *pruumpie*, *rutie*, *strukie*, *tufie*.
 - owg. *u* + *n*, in *zuden* (vgl. Oudhoogduits *sundan*).
- Ule* en *zule* zijn ontstaan door samentrekking van *ieluden* resp. *zieluden* met ronding van de *ie*. *Huusterig* zou gevormd zijn bij *heisteren*, zoals *fornuus* bij Frans *fornaise*. Leenwoorden zijn *bluusterig* (uit het Duits), *aju*, *pärreplu* (uit het Frans). In *dute* en *puun* zou men een *ui* verwachten; kennelijk hebben deze aan het Nederlands ontleende woorden hun vokalisme aangepast aan de streektaal.

<i>uu:</i>			
<i>aoverluu:n</i>	de doodsklok luiden	<i>naoplu:zen</i>	nasnuffelen
(protestant)	(voor iemand)	<i>ofluu:n</i> (kathol.)	de doodsklok luiden
<i>blu:ties</i>	bloedjes		(voor iemand)
(van <i>wichter</i>)	(van kinderen)	<i>stu:ren</i>	sturen
<i>bu:re</i>	buurman	<i>tu:gen</i>	zich veroorloven
<i>dru:fie</i>	druifje	<i>tuu:r</i>	paal (voor het vast- binden van vee)
<i>duu:r</i>	duur		
<i>du:zend</i>	duizend	<i>vlu:ken</i>	vloeken
<i>gruu:nte</i>	groente	<i>vu:len</i>	voelen
<i>hu:tie</i>	hoedje	<i>zu:ring/zu:rik</i>	zuring
<i>kuu:chie</i>	koetje	(veroud.)	

De lange *uu* komt in deze woorden uit:

- owg. lange *u* (die als een lange *oe* moet hebben geklonken) en lang is gebleven voor *r* of in open lettergreep voor *z* en in samentrekkingen in *bu:re*, *du:zend*, *-luu:n* (uit *lu:den*), *zu:ring/zu:rik* en waarschijnlijk *tuu:r* (Ned. *tuier*).

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

- b. owg. lange *o*, al dan niet aantoonbaar met umlaut, in *gruu:nte*, *vlu:ken*, *vu:len*.
 c. owg. *iu* in *duu:r*, *stu:ren*, en waarschijnlijk *tu:gen*.
 d. umlaut van de lange *oe* in de verkleinwoorden *blu:ties*, *dru:fie*, *hu:tie*, *kuu:chie*.
 Onduidelijk is de herkomst van de lange *uu* in *-plu:zen*.

oe

<i>boe:renmoes</i>	boerenkool	<i>poetsen</i>	poetsen
<i>broeklaand</i>	drassig land	<i>roepe</i>	rups
<i>gloepend/gloepens</i>	erg, verschrikke- lijk (bijw. v. graad)	<i>schoem</i>	schuim
<i>hoed</i>	huid, gestel	<i>snoete</i>	snuit
<i>hoef</i>	hoef (zelfst. nw.)	<i>toe</i>	toen
<i>hoevölle</i>	hoeveel	<i>troep</i>	troep
<i>oe</i>	jouw; jou	<i>voest(e)</i>	vuist

De *oe* correspondeert met een:

- a. owg. lange *u* (die als een lange *oe* moet hebben geklonken), in *gloepen(d)/(s)*, *hoed*, *roepe*, *schoem*, *snoete* en *voeste*.
 b. owg. lange *o*, in *broek-*, *hoe-*, *hoef-*, *-moes* en *toe*.
 c. owg. *iu*, in *oe*.

Poetsen is een leenwoord uit het Duits, *troep* uit het Frans.

oe:

<i>doe:k</i>	doek	<i>schoe:fel</i>	brede, platte schep
<i>foe:zel</i>	slechte jenever	<i>sloe:rig</i>	mat, flauwtjes, niet erg lekker
<i>goe:d</i>	kleren	<i>soe:zen</i>	suizen
<i>goe:zen</i>	plenzen, gieten	<i>stoe:ven</i>	stuiven
<i>groe:ve</i>	begravenis; groeve	<i>vioe:le</i>	viool
<i>hoe:nder</i> (verouderd)	kippen	<i>voe:l</i> (zelfst. nw.)	nageboorte (v. koe)
<i>koe:</i>	koe	<i>voe:l</i> (bijv. nw.)	bedorven (v. ei)
<i>loe:ren</i>	begerig kijken	<i>voe:r</i>	voer, vracht (hooi e.d.)
<i>moe:d</i>	moed	<i>zinksoe:ze</i>	oplawaai
<i>moe:l</i>	muil		
<i>ploe:g</i>	ploeg		
<i>roe:pen</i>	roepen		

Heino - De klinkers

De lange *oe* van bovenstaande woorden gaat terug op een:

- a. owg. lange *o*, in *doe:k*, *goe:d*, *groe:ve*, *hoe:nder*, *koe:*, *moe:d*, *ploe:g*, *roe:pen*, *voe:r*.
 b. owg. lange *u* die als een lange *oe* moet hebben geklonken en lang is gebleven voornamelijk voor *r*, *l*, en in open lettergreep voor *v*, *z* (en eenmaal voor *f*) in *moe:l*, *schoe:fel*, *sloe:rig*, *-soe:ze*, *soe:zen* en *voe:l*, en waarschijnlijk ook *goe:zen* (is ook een klankwoord), *loe:ren*, *stoe:ven*.
Foe:zel is een leenwoord uit het Duits, *vioe:le* uit het Frans of Italiaans.

i

<i>bille</i>	dij	<i>ribbe</i>	rib
<i>(ik) binne</i>	(ik) bind	<i>rilderig</i>	rillerig
<i>fillece'teren</i>	feliciteren	<i>schinken</i>	schenken
<i>(hee) grip</i>	(hij) grijpt	<i>singel</i>	struikgewas (om akker); borstriem (v. paard)
<i>häärspit</i>	haarspit	<i>slikkeren</i>	smikkelen
<i>hilde</i>	hilde	<i>slim</i>	erg (bijw. v. graad)
<i>ink</i>	inkt	<i>spinnekop</i>	spin
<i>kringe</i>	kring	<i>tippe</i>	spits toelopend stuk land
<i>krinte</i>	krent	<i>vinke</i>	vink
<i>lich</i>	licht (zelfst. nw.)	<i>wisse</i>	bosje stro
<i>(hee) lid</i>	(hij) lijdt	<i>(hee) zwig</i>	(hij) zwijgt
<i>lippen</i>	huilen	<i>zwil</i>	eelt; rij gemaaid gras
<i>millen in</i> (veroud.) (2x)	in het midden van		
<i>pikstrik</i> (2x)	slijpplank		
<i>pinke</i>	pink (jonge koe; kleinste vinger)		

De *i* gaat in deze woorden terug op een:

- a. owg. *i*, in *binne*, *kringe*, *lippen*, *millen in*, *ribbe*, *spinne-*, *-spit*, *vinke*, *wisse*, *zwil*, waarschijnlijk ook *rilderig*, *slikkeren*, *slim* en mogelijk *pik-* (wat ook een Frans leenwoord kan zijn) en *pinke*.
 b. owg. *e* < *a* + umlaut, in *bille* en *schinken*.
 c. owg. *io*, na verkorting, in *lich*.
 Met klinkervisseling in de 3e pers. enk. o.t.t. zijn gevormd: *grip* (bij *griepen*), *lid* (bij *lie:n*), *-strik* (bij *strieken*) en *zwig* (bij *zwie:gen*).
 Leenwoorden zijn *fillece'teren*, *krinte*, *singel* (uit het (Oud)Frans) en *ink* (uit het Latijn).
 Onduidelijk is de herkomst van *hilde* en *tippe*.

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

ee

<i>(zie) beten</i>	(zij) beten	<i>negentiene</i>	negentien
<i>drevel</i>	drevel	<i>nete</i>	neet
<i>(wie) dreven</i>	(wij) dreven	<i>peerd</i>	paard
<i>e'bleven</i>	gebleven	<i>schepen</i>	schepen (zelfst. nw. mv.)
<i>eekheurntie</i>	eekhoortje	<i>scheren</i>	scheren
(ook: <i>ie:kertie</i>)		<i>sleten</i>	zolderplanken
<i>eers</i>	aars	<i>(zie) sleten</i>	(ze) sleten
<i>e'kregen</i>	gekregen	<i>speke</i>	spaak
<i>fees</i>	feest	<i>steern</i>	ster
<i>(hee) geet (2x)</i>	(hij) gaat	(ook: <i>stärre</i>)	
<i>(wie) grepen</i>	(wij) grepen	<i>teve</i>	teef
<i>heemao</i>	helemaal	<i>veertiene</i>	veertien
<i>heerd</i>	haard, voorkamer	<i>veerze</i>	vaars
<i>hemel</i>	hemel	<i>vreed</i>	wreed
<i>hulpzeels</i>	bretels	<i>'veurweerde</i>	voorwaarde
<i>kerel</i>	kerel	<i>zepe</i>	zeep
<i>kleedwägen</i>	huifkar	<i>zeve</i>	zeef
<i>kleren</i>	kleren	<i>'zeveren</i>	kwijlen
<i>(wie) knepen</i>	(wij) knepen		
<i>leem</i>	leem		

De *ee* kan op verschillende Oudwestgermaanse klanken teruggaan:

- een *i* die later in open lettergreep is gerekt, in *drevel*, *e'bleven*, *e'kregen*, *hemel*, *negen-*, *nete*, *schepen*, *teve* en *zeve*.
- owg. *ai*, in *eek-*, *heemao*, *speke*, *vreed*, *-zeels* *zepe*, *zeveren*, waarschijnlijk ook *hee* 'hij', *leem*, *sleten* (zn.) en mogelijk *kleed-* en *kleren*.
- owg. *e*, gerekt voor *r* (+ tongpuntmedeklinker), in *heerd*, *scheren*, *steern*; owg. *e < a* + umlaut, in *kerel* en waarschijnlijk in *peerd*.
- owg. *a*, gerekt en verhoogd voor *-r* (+ tongpuntmedeklinker), in *eers*, *veerze* en *-weerde*.
- owg. *io*, in *veertiene*.

Met klinkerwisseling in de o.v.t. zijn gevormd *beten* (bij *bieten*), *dreven* (bij *drie:ven*), *grepen* (bij *griepen*), *knepen* (bij *knepen*) en *sleten* (bij *sleten*), met klinkerwisseling in de 3^e pers. enk. o.t.t. *geet* (bij *gaon*). *Fees* is oorspronkelijk aan het Oudfrans ontleend.

Heino - De klinkers

u

<i>bukkem/bukken</i>	bokking	<i>(hee) kump</i>	(hij) komt
<i>(hee) bund</i>	(hij) bond	<i>luch</i>	lucht
<i>(hee) dut</i>	(hij) doet	<i>luchen</i>	weerlichten
<i>frusterig</i>	rillerig	<i>luppen</i>	lubben
<i>gewulf</i>	gewelf	<i>mudde</i>	mud
<i>grundel</i>	grendel	<i>muske</i>	mus
<i>(hee) gunk</i>	(hij) ging	<i>(hee) mut</i>	(hij) moet
<i>gust</i>	gust	<i>punder</i>	gewicht (v. klok)
<i>(wie) klummen</i>	(wij) kdommen	<i>stalluchte</i>	stallantaarn
<i>kluppel</i>	knuppel	<i>um(me)</i>	om
<i>knubbeltien</i>	knobbeltje	<i>(ik) vrunge</i>	(ik) wrong
<i>krubbe</i>	kribbe (voerbak voor paarden)	<i>zukke</i>	zulke
		<i>zunne</i>	zoon; zon
<i>krulle</i>	krul	<i>(hee) zut</i>	(hij) ziet

De *u* in bovenstaande woorden gaat terug op:

- owg. *u* (waarbij vaak een umlautfactor in de volgende lettergreep stond), in *frusterig*, *krulle*, *luch*, *luppen*, *mudde*, *punder*, *um(me)*, *zunne* (2 x) en waarschijnlijk *bukkem/bukken*.
 - een oude *i*, *e* of *a* die is gerond tot *u* onder invloed van omringende medeklinkers, in *gewulf* (*u* uit *e*), *grundel* (*u* uit *e* of *i*), *krubbe* (*u* uit *i*) en *zukke* (uit **swa-lika*).
 - owg. *o* met umlaut, in *kluppel* (uit *knuppel*); ook in het vkw. *knubbeltien* bij *knóbbel*.
 - owg. *iu*, in *luchen* en *-luchte*.
- Met klinkerwisseling in de o.v.t. zijn gevormd *bund* (bij *binnen*), *gunk* (bij *gaon*), *klummen* (bij *klimmen*) en *vrunge* (bij *vringen*); met klinkerwisseling in de 3^e pers. o.t.t. enk. *dut* (bij *doe:n*), *kump* (bij *kómmen*) en *zut* (bij *zie:n*).
- Muske* komt oorspronkelijk uit het Latijn; de herkomst van de *u* van *gust* en *mut* is niet duidelijk.

eu

<i>beuke</i>	beuk	<i>Jeute</i>	Jood
<i>deud</i>	(hij) deed	<i>Mienemeuie</i>	tante Mien
<i>dreugen</i>	(wij) droegen	<i>neugen</i>	uitnodigen
<i>eileuver</i>	ooievaar	<i>scheuren</i>	(wij) schoren
<i>gleuve</i>	gleuf	<i>sleut</i>	(hij) sloeg
<i>gleuven</i>	geloven	<i>smeu</i>	zacht; lenig, buigzaam
<i>heulen</i>	(wij) hielden	<i>steuchie</i>	poosje
<i>heur</i>	haar (bez. vnw.)	<i>steuf</i>	(het) stooft

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>streuchie</i>	strootje		<i>veur</i>	voor
------------------	----------	--	-------------	------

In bovenstaande woorden gaat de *eu* terug op

- owg. lange *o* met umlaut, in *beuke* en *-meuie*.
 - owg. *u* (met umlaut), in *Jeute*, *veur* en waarschijnlijk ook in *smeu*.
 - owg. *au* met umlaut, in *gleuven*, *neugen* en *steuchie* (vkw. van *stoot*).
 - owg. *i*, die gerond en gerekt is, in *heur*.
 - owg. *a* + *w*, met verkleinwoordsumlaut, in *streuchie* (vkw. van *stro*).
- Met klinkerwisseling in de o.v.t. zijn gevormd *deud* (bij *doe:n*), *dreugen* (bij *drägen*), *heulen* (bij *haolen*), *scheuren* (bij *scheren*), *sleut* (bij *slaon*) en *steuf* (bij *stoe:ven*).
Onduidelijk is de herkomst van de *eu* in *eileuver* en *gleuwe*.

ó

<i>bóchte</i>	bocht		<i>plókvét</i>	plukvet
<i>Hennik-óm</i>	Oom Hendrik		<i>póls</i>	karnstok
<i>hómpe</i>	homp		<i>verdómp</i>	verdomd
<i>jónk</i>	jongen, vent; jong (zelfst. nw.)		<i>vrómmes</i>	vrouw
<i>ók</i>	ook		<i>wónnen</i>	wonen

De *ó* is ontstaan uit

- owg. *u*, in *bóchte*, *jónk*, *plók-*, *wónnen* en waarschijnlijk *hómpe*.
 - owg. *au* in *ók* en *vrómmes* (uit *vrouwmens*).
 - owg. lange *o* in *verdómp*.
- Door verkorting uit owg. *oheim* ontstond *-óm*. *Póls* is al vroeg aan het Latijn ontleend.

oo

<i>bloot</i>	alleen maar		<i>oor</i>	oor
<i>boren</i>	boren		<i>pook</i>	pook
<i>doorne</i>	doorn		<i>poorte</i>	poort
<i>dorumme</i>	daarom		<i>snore</i>	onderdeel van een zicht
<i>kooplu:</i>	koopmannen		<i>voren</i>	varen (= plant)
<i>koorsen</i>	koorts		<i>woorschouwen/ -schuwen</i>	waarschuwen
<i>moor</i>	moer (vrl. konijn, bij- enkoningin)			

Heino - De klinkers

De *oo* gaat terug op

- owg. *au*, in *bloot*, *koop-* en *oor*.
 - owg. lange *o*, in *moor*.
 - owg. *o*, die voor *r* (+ tongpuntmedeklinker) is gerekt, in *boren*, *doorne* en *poorte*.
 - owg. lange *a* voor *r*, in *dorumme*.
 - owg. *a* die voor *r* is gerekt, in *snore*, *voren* en *woor-*.
- De herkomst van de woorden *koorsen* en *pook* is onduidelijk.

e

<i>anderweggens</i>	ergens anders		<i>slech</i>	slecht
<i>bekken</i>	ruziën, kijven		<i>slechen</i>	effenen
<i>bes</i>	best		<i>slepkore</i>	(driewielige) wipkar
<i>drek</i>	meteen, dadelijk		<i>stekken</i>	steken (werkw.)
<i>etten</i>	eten		<i>streppeel</i>	strook, reep
<i>hegge</i> (ook: <i>hège</i>)	heg		<i>vente</i>	jongens
<i>hen</i>	vandaan		(ook: <i>vèente</i>)	
<i>kelte</i>	koude		<i>ves</i>	vest
<i>kersdägen</i>	kerstdagen		<i>wetstie:n</i>	wetsteen
<i>knechien</i>	knechtje		<i>wekke</i>	week (7 dagen)
<i>kwekke</i>	kweek(gras)		<i>zweppe</i>	zweep
<i>mes</i>	mest; mes			
<i>rekkenen</i>	rekenen			

(ook: *rèkenen*)

De *e* van bovenstaande woorden gaat terug op:

- owg. *e*, in *-weggens*, *etten*, *hen*, *knechien*, *rekkenen* en *stekken*.
 - owg. *e* < *a* + umlaut, in *bes*, *hegge*, *kelte*, *mes* 'mes' en *wet-*.
 - owg. *i*, in *kers-*, *kwekke*, *mes* 'mest', *slech(-)*, *wekke* en waarschijnlijk *zweppe*.
 - owg. *ai*, na verkorting, in *slep-* en waarschijnlijk *streppeel*.
- Vent(e)* is een samentrekking uit *vennoot*. *Drek* is oorspronkelijk ontleend aan het Latijn, *bekken* en *ves* aan het Frans.

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

èè

<i>blèren</i>	blaten	<i>pèpe</i>	tepel
<i>dèenken</i>	denken	<i>prèèkvä</i>	prekeberend
<i>èèrnstig</i>	ernstig	<i>rèren</i>	huilen, schreeuwen
<i>èèrpel</i>	aardappel	<i>stèèrn</i>	ster
<i>kèèrse</i>	kaars	<i>stèlen</i>	stelen (werksw.)
<i>kèle</i>	keel	<i>vère</i>	veer
<i>kètel</i>	ketel	<i>verlèden</i>	verleden
(ook: <i>kettel</i>)		<i>vrèè</i>	afrastering; vrede
<i>krentewège</i>	krentenbrood	<i>wannèèr</i>	wanneer
<i>lèèr</i> ('t -)	leer (zelfst. nw.)	<i>wèèr</i>	weer (bijw; zelfst. nw.)
<i>lèpel</i>	lepel	<i>wèke</i>	woerd
(ook: <i>leppel</i>)		<i>wèven</i>	weven
<i>lèren</i>	leren (werksw.)	<i>zwèvel</i>	zwavel
<i>mèèr</i>	meer (bijw.)		
<i>mèten</i>	meten		

De èè is afkomstig van:

- a. owg. korte *e*, met rekking voor *r* (+ oorspr. tongpuntmedeklinker), door samentrekking of in open lettergreep, in *èèrpel*, *kèèrse*, *kèle*, *lèèr*, *mèten*, *stèèrn*, *stèlen*, *vère*, *wèèr* (zn.), *wèven* en *zwèvel*.
- b. owg. *e* < *a* + umlaut, met rekking in open lettergreep en voor bep. medeklinkercombinaties, in *dèenken*, *èèrnstig*, *kètel*, *lèpel* en *-wège*.
- c. owg. *ai* voor *r*, in *lèren*, *mèèr*, *wannèèr* en waarschijnlijk *rèren*.
- d. owg. *i*, gerekt en verlaagd, in *verlèden*, *vrèè* en *wèèr* (bijw.).

Blèren en *pèpe* zijn klankwoorden. *Prèèk-* is ontleend aan het Latijn. Onduidelijk is de herkomst van de *èè* van *wèke*.

ö

<i>börge</i>	(waar)borg	<i>schöttel</i>	schotel
<i>e'köf</i> (verouderd)	gekocht	<i>stöt</i>	(hij) stoot
(in) <i>ödder</i>	(in) orde	<i>verslökken</i>	verslikt (volt. deelw.)
(ook: <i>odder</i>)		<i>vlök</i>	(hij) vloekt
<i>pöttie</i>	potje	<i>vörm</i> (ook: <i>vorm</i>)	vorm
<i>schöffie</i>	poosje	<i>wög</i>	(hij) waagt
<i>schölk</i>	schort	<i>zökke</i>	sok
<i>schös</i>	schors (zelfst. nw.)	<i>zölf</i>	zelf
<i>schösstie:n</i>	schoorsteen	<i>zwöl</i>	(hij) zwol

110

Heino - De klinkers

De ö in deze woorden is als volgt ontstaan:

- a. uit owg. *o*, in *zökke* en waarschijnlijk *schösstie:n*.
- b. uit owg. *u*, in *schölk*, en met umlaut in *schöttel*.
- c. uit owg. *o* of *u*, in *börge*.
- d. uit owg. *e*, met ronding, in *zölf*.
- e. door klinkerwisseling in de 3^e pers. o.t.t., o.vt. of het voltooid deelwoord van werkwoorden, in: *stöt* (bij *stoten*), *vlök* (bij *vlukken*), *wög* (bij *waogen*), *zwöl* (bij *zwellen*), *eköf* (bij *kopen*) en *verslökken* (bij *versloeken*).
- f. door klinkerwisseling in de verkleinwoordvorming, in *pöttie* en *schöffie*.
- Leenwoorden zijn *ödder* (ontleend aan Frans of Latijn), *schös* (aan het Oudfrans) en *vörm* (aan het Latijn).

öö

<i>bedrögen</i>	bedrogen	<i>nööst</i>	naast
<i>bökentie</i>	bakentje	<i>nötie</i>	naadge
<i>drööchie</i>	draadje (v. stof)	<i>pööltie</i>	paaltje
<i>drötie</i>	draadje (v. metaal)	<i>schöpie</i>	schaapje
<i>eböön</i>	geboden (volt. deelw.)	<i>sprööchie</i>	spreeuwte
<i>eschöven</i>	geschoven	<i>trööntie</i>	traantje

De öö ontstond in bovenstaande woorden:

- a. uit owg. lange *a* met umlaut, in *nööst*.
- b. uit umlaut van de *ao* (*ao* meestal < owg. lange *a*), in de verkleinwoorden *bökentie*, *drötie/drööchie*, *nötie*, *pööltie*, *schöpie*, *sprööchie* en *trööntie*.
- c. door klinkerwisseling in het voltooid deelwoord, in *bedrögen*, *eböön* en *eschöven*.

o

<i>brokke</i>	groot, fors persoon	<i>märkollie</i>	Vlaamse gaai
<i>gollen</i>	gouden	<i>motte</i>	zeug
<i>grofvä/gropvä</i>	grootvader, opa	<i>podde</i>	smeerboel
<i>knokkel</i>	knokkel	<i>post</i>	paal
<i>kochen</i>	(hij) kocht	<i>pottefulie</i>	portefeuille
<i>kollen</i> (ook: <i>kaolen</i>)	(eier)kolen	<i>schok</i>	schok
<i>kost</i>	kost (zelfst. nw.)	<i>spotte</i>	sport (v. ladder e.d.)
<i>kroppe</i>	krop	<i>wol</i>	(hij) wou
<i>lorre</i>	prul, lor	<i>wos</i>	worst
<i>lot</i>	loot (v. plant)	<i>wosselen</i>	worstelen

111

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

De *o* is afkomstig van

- owg. *o*, in *brokke, gollen, kollen, kost, kroppe, lot, post, schok, spotte* en waarschijnlijk *lorre*.
- owg. *u*, waarschijnlijk in *motte, wos* en mogelijk *knokkel*.
- owg. *a*, met ronding, in *wosselen*.
- owg. lange *o*, die verkort is tot *o* in *grofvä*.

Kochen is als o.v.t.-vorm gevormd met klinkerwisseling (verkorting) bij *kopen, wol* is een o.v.t.-vorm bij *willen*. *Pottefulie* is een Frans leenwoord. De naam van de Vlaamse gaai *märkolle* zou ontleend zijn aan de Middeleeuwse grappenmaker Markolf. Onduidelijk is de herkomst van *podde*.

ao

<i>aoder</i>	ader	<i>kepaobel</i>	in staat tot,
<i>aold</i> (ook: <i>old</i>)	oud		capabel
<i>aomd/aomp</i>	avond	<i>maol</i>	maal, keer
<i>baoken</i>	baken	<i>'naosek</i>	broek-, schorten- zak
<i>braoden</i>	braden		
<i>edaon</i>	gedaan	<i>nöttemuskaot</i>	nootmuskaat
<i>gaogel</i>	gagel (= plant)	<i>paoten</i> (ook: <i>potten</i>)	poten (werkw.)
<i>gaonderig</i>	gejaagd	<i>permetaosie</i>	(verre) familie
<i>heemao/himmao/</i>	helemaal	<i>snaot</i>	steel (v. zicht)
<i>helemao/hillemao</i>		<i>staoken</i>	stoken
<i>kaoken</i> (ook: <i>kokken</i>)	koken	(ook: <i>stokken</i>)	
<i>kaold</i>	koud	<i>zaole</i>	niet gerezen bodem (v. brood)

De *ao* gaat terug op:

- owg. lange *a*, in *aoder, braoden, edaon, gaonderig, heemao* enz., *maol* en *'naosek*; ook in *snaot*, indien dat uitgelegd wordt als *snaar + d*.
- owg. *a* die vroeg gerekt moet zijn in open lettergreep (anders was het een *ää* of *aa* geworden) in *aomd/aomp* en waarschijnlijk *gaogel*; owg. *a* is gerekt voor *-ld/-lt* in *aold* en *kaold*.
- owg. *o* die in open lettergreep is gerekt, in *kaoken, paoten, zaole* en waarschijnlijk *staoken*. Leenwoorden zijn *baoken* (uit het Oudfries), *kepaobel, permetaosie* (uit het Frans) en *-muskaot* (uit het Oudfrans of Latijn).

Heino - De klinkers

ä

<i>äl'läh</i>	vooruit (dan maar)	<i>härmpie</i>	hermelijntje
<i>änte</i>	eend	<i>jämmer</i>	jammer (bijw.)
<i>ärfte</i>	erwt	<i>käkken</i>	kakken
<i>ärg</i>	erg	<i>käppie</i>	kapje
<i>bärg</i>	berg	<i>kärke</i>	kerk
<i>bärke</i>	berk	<i>kärke</i> (ook: <i>kore</i>)	kar
<i>bärm</i>	berm	<i>kässie</i>	kastje
<i>bränt</i>	(het) brandt	<i>märg</i>	merg
<i>dänne</i> (ook: <i>denne</i>)	den	<i>snärke</i>	snibbig meisje, kattige vrouw
<i>dräb</i>	drab		
<i>dwärg</i>	dwerg	<i>vanmärren</i>	vanmorgen
<i>dwärrelen</i>	dwarrelen	<i>värre</i>	ver
<i>gläd</i>	glad	<i>värve</i>	verf
<i>grächte</i>	gracht	<i>wärk</i>	werk

De *ä* komt dikwijls voor een *r* voor en is afkomstig uit:

- owg. *a*, in *änte* (hier mogelijk met umlaut), *ärg, bärm, bränt, dräb, gläd, grächte, härmpie, kärke, märg, värve* en waarschijnlijk *-märren*.
- owg. *e*, in *ärfte* (hier wrs. < *a* + umlaut), *bärg, dwärg, dwärrelen, värre, wärk* en waarschijnlijk *dänne*.
- owg. *i*, in *bärke* en *kärke*.
- owg. lange *a*, met verkorting, in *jämmer*.
- umlaut van de *a* in de verkleinwoorden *käppie* en *kässie*. *Käkken* en *snärke* zijn waarschijnlijk klankwoorden. Een leenwoord, mogelijk uit het Frans, is *al'la*.

ää

<i>bräke</i>	bouwvallig huis	<i>hären</i>	halen
<i>bräken</i>	braken (onbepaalde wijs)	<i>ie:ngääl</i>	steeds
		<i>näär</i>	naar, akelig
<i>dräger</i>	werkbij	<i>päänse</i>	pens
<i>gäär</i>	gaar	<i>räämpie</i>	raampje
<i>gräg</i>	graag	<i>rääpöllie</i>	raapolie
<i>hääm</i>	nageboorte (v. paard)	<i>väze</i>	vaas
<i>hagedisse</i>	hagedis	<i>vernämens</i>	vooral

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>vläge</i>	(wind)vlaag	<i>wären</i>	(wij) waren
<i>wääks</i>	waaks	<i>wäter</i>	water

De *äa* gaat terug op:

- a. owg. *a*, die in (oorspronkelijk) open lettergreep of voor *r* gerekt is, in *dräger*; *gäär*; *hääm*, *hählen*, *näär*; *wääks*, *wäter* en waarschijnlijk *bräke* en *bräken*.
- b. owg. lange *a*, in *grääg*, *vernämens* en mogelijk ook *vläge*. Meestal is een oude lange *a* een *ao* geworden; *grääg* zal aan het Nederlands ontleend zijn; de *äa* van *vernämens* en *vläge* is niet goed te verklaren.
- c.umlaut van de *aa* in het verkleinwoord, in *räämpie*.
- Met klinkerwisseling in de o.v.t. is gevormd *wären* (bij *wèèn*). Leenwoorden uit het Frans zijn *iengääl*, *päänse*, *rääp-* en *väze*. Onduidelijk is de herkomst van *hägedisse*.

a

<i>al</i>	al	<i>manks</i>	zo nu en dan, soms
<i>anderweggens</i>	ergens anders	<i>ram</i> , <i>rammeläär</i>	mannetjeshaas
<i>balke</i>	balk	<i>schramme</i>	schram
<i>banke</i>	bank	<i>tammee</i>	dadelijk, straks
<i>hallozie</i>	horloge	<i>vassenaomp</i>	vastenavond
<i>krach</i>	kracht	<i>vergangen</i>	verleden
<i>lank</i>	lang (in de ruimte)	<i>wachen</i>	wachten; tijd hebben
<i>mangels</i>	(keel)amandelen	<i>zach</i>	zacht

De *a* gaat in deze woorden vrijwel altijd terug op een owg. *a*. Leenwoorden uit het Latijn (mogelijk via het Oudfrans) zijn *hallozie* en *mangels*.

aa

<i>aanders</i>	anders	<i>kwaamp</i>	(hij, zij) kwam
<i>baand</i>	hoepel (rondom vat)	<i>lage</i>	(ik) lag
<i>hanen</i>	handen	<i>maagt</i>	(wij) mogen
<i>kanes</i>	kop (hoofd)	<i>veraanderen</i>	veranderen
<i>krale</i>	kraal	<i>zaa-k</i>	zag ik

De *aa* is meestal afkomstig uit een owg. *a* die in bep. contexten (hier meestal voor neusklank + plofklank) is gerekt: in *aanders*, *baand*, *hanen*, *kwaam*, *maagt* en *veraanderen*.

Lage en *zaa-k* zijn met klinkerwisseling in de o.v.t. gevormd bij de werkwoorden *liggen* en *zie:n*. Een leenwoord uit het Oudfrans/Latijn is *krale*. De herkomst van *kanes* is onduidelijk.

Heino - De tweeklanken

stomme e

<i>estöllen</i>	gestolen	<i>piene</i>	pijn
<i>gelieke</i>	effen, gelijk	<i>slie:re</i>	rij (zelfst. nw.)
<i>groewelijk</i>	gruwelijk (bijw.)	<i>suke'lä</i>	chocola
<i>koe:le</i>	kuil	<i>vekaansie</i>	vakantie
<i>krinte</i>	krent	<i>wie:rig</i>	dartel

De *stomme e* is ontstaan door verzwakking van diverse klinkers in onbeklemtoonde positie. Het voorvoegsel (*g*)*e-* komt uit *gi-*; in *-lijk* komt de *stomme e* uit een lange *ie*, in bijv. *piene* uit een *a*, in *suke'la* uit een *o*.

De tweeklanken

In het hierna volgende schema staan de tweeklanken gerangschikt volgens dezelfde principes als de tweeklanken in het hoofdstuk over het Raaltes (p. 36).

voor + gespreid		voor + gerond		achter + gerond	
<i>iej</i>	<i>ieuw</i>	<i>uui</i>	<i>uuw</i>		<i>oew</i>
				<i>ói</i>	<i>óu</i>
<i>ij/ei</i>			<i>ui</i>		<i>au/ou</i>

iej

<i>biejenkorf</i>	bijenkorf	<i>vriej</i>	vrij (bijv. nw.)
<i>bliej</i>	blij	<i>vriejen</i>	vrijen

De *iej* komt uit een owg. lange *i* in *bliej* en *vriej(-)*, in *biej-* waarschijnlijk uit een owg. korte *i* + overgangsklank *j*.

ieuw

kieuwen kieuwen

Kieuw komt mogelijk uit Oudsaksisch *kio*.

*De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld**uui*

<i>zich bemuuien</i>	zich bemoeien	<i>gruuien</i>	groeien
<i>buje</i>	bui	<i>muuite</i>	moeite
<i>gluuien</i>	gloeien	<i>smuuien</i>	snoeien

De *uui* komt meestal uit een oude lange *o* + *j*, nl. in *bemuuien*, *gluuien*, *gruuien*, *muuite* en mogelijk ook *smuuien*. In *buje* gaat deze klank terug op een oude tweeklank, die wel *ui*₂ wordt genoemd.

uuw

<i>wäärschuwen/ woorschuwen</i>	waarschuwen
<i>weduwe</i>	weduwe
<i>weduwman</i>	weduwnaar

In *-schuwen* komt de *uuw* waarschijnlijk uit een owg. lange *u* (+ *w*), in *weduw-* uit een korte *u* + *w*.

oew

<i>groewelijk</i>	gruwelijk (bijw. van graad)
<i>roew</i>	ruw

De *oew* gaat in deze woorden terug op een owg. lange *u* (+ *w*).

ói

<i>fói</i>	foei
<i>mói!</i>	hallo!

Het woord *fói* correspondeert met Ned. *foei*. Dit soort woorden gaan terug op het gebaar van het uitspuwen (De Vries' *Etymologisch Woordenboek*); de herkomst van *mói* is onduidelijk.

óu

<i>nóu</i>	nu, nou
<i>tjóu!</i>	hallo!

In *nóu* gaat de tweeklank terug op een oude lange *u*; de herkomst van *tjóu!* is onduidelijk (verband met Italiaans *ciao*?)

*Heino - De tweeklanken**ij/ei*

<i>eileuver</i> (verouderd)	ooievaar	<i>schijterd</i>	schijterd
<i>heide</i>	heide	<i>wei</i>	hui, wei

In *heide* en *wei* gaat de *ei* erug op een owg. *ai*. *Schijterd* is een aan het Nederlands ontleend woord (in het Heinoos zou het eigenlijk *schierterd* moeten zijn). Onduidelijk is de herkomst van de *ei* in *eileuver*.

ui

<i>buisteren</i>	blazen (v.d. wind)
<i>fluite</i>	fluit
<i>kuiif</i>	kuif

De *ui* van *fluite* is een heel oude diftong die in de historische klankleer een *ui*₂ genoemd wordt. In *kuiif* komt de *ui* uit een owg. lange *u* en in *buisteren* mogelijk ook. Een owg. lange *u* is doorgaans in de Sallandse dialecten een *oe* of *uu* geworden; waarschijnlijk is *kuiif* aan het Nederlands ontleend; bij *buisteren* is dat niet logisch (het is geen Nederlands woord).

au/ou

<i>kauwt</i>	(hij) kauwt	<i>wäärschouwen</i> (veroud.)	waarschuwen
<i>pauw</i>	pauw	<i>wenkbrauwe</i>	wenkbrauw
<i>rouwe</i>	ruwe		

Een owg. lange *a* ligt ten grondslag aan de *au* van *pauw* en *-brauw*. In *rouw* komt deze klank uit een oude lange *u*, evenals waarschijnlijk in *-schouwen*, in *kauwt* uit een lange *u* of *iu*.

N.B. De uitspraakregels van het Raaltes (zie p. 41 e.v.) gelden ook voor het Heinoos.

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

De persoonlijke voornaamwoorden

onderwerp			
neutraal	beklemtoond	enclitisch	
<i>ik</i>	<i>ikke</i>	<i>-k</i>	ik
<i>ie</i>	<i>ieje</i>	<i>-j</i>	jij
<i>hee</i>	<i>hee</i>	<i>-e</i>	hij
<i>zie, ze</i>	<i>zie</i>		zij
<i>et, 't</i>			het
<i>wie</i>	<i>wie, wiele, wule</i>	<i>-w</i>	wij
<i>ulie, julle, julie</i>	<i>jullie, julie, julle</i>	<i>-j</i>	jullie
	<i>ulu, iehu (veroud.)</i>		
<i>zie, ze</i>	<i>zie, zullie, hunnie</i>		zij

De enclitische persoonlijke voornaamwoorden vormen met het voorafgaande woord één nieuw woord:

zèèd-e *zeid-ie*
zaa-k *zag-k*
stao-w *staan we*

niet-onderwerp		
beklemtoond	onbeklemtoond	
<i>mie</i>	<i>mie</i>	mij
<i>oe</i>	<i>oe</i>	jou
<i>hum</i>	<i>um, em, -m</i>	hem, haar
<i>heur</i>	<i>haar</i>	haar
	<i>et, -t</i>	het
<i>oons</i>	<i>oons</i>	ons
<i>jullie, ulu</i>	<i>jullie, ulu</i>	jullie
<i>hun</i>	<i>hun, ze</i>	hen, hun

Heino - De bezittelijke voornaamwoorden

De persoonlijke voornaamwoorden die geen onderwerp zijn, kunnen gebruikt worden als lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp, wederkerend voornaamwoord en om bezit aan te geven. In de 3e pers. enkel- en mv. kan het wederkerend vnv. ook *zich* 'zich' zijn. Voorbeelden:

<i>hee hef em/zich ebukt</i>	hij heeft zich gebukt
<i>hee bukken em</i>	hij bukte zich
<i>ik wäre mie</i>	ik ben op mijn hoede
<i>hee keek zo bóts van em of</i>	hij keek zo nors voor zich uit

De bezittelijke voornaamwoorden

bijvoeglijk	zelfstandig
<i>mien</i> mijn	<i>het/de miende, mienten, mienen</i> het/de mijne
<i>oe</i> jouw, je	<i>het/de oende, oenten, oenen</i> het/de jouwe
<i>zien</i> zijn, haar	<i>ziende, zienten, zienen</i> het/de zijne, hare
<i>heur, haar</i> haar	
<i>oons, oonze</i> ons, onze	<i>het/de oonze, oonzen</i> het/de onze
<i>jullie</i> jullie	
<i>hun</i> hun	

De werkwoorden

De zwakke werkwoorden

De vervoeging van de zwakke werkwoorden in het Heinoos is gelijk aan die in het Raaltes. Ook de veranderingen die optreden in de werkwoordsvormen van de 2e pers. enkel- en mv. en in die van de 1e pers. mv., als het werkwoord vóór het onderwerp staat, zijn gelijk aan die van het Raaltes (zie voor dit alles p. 54 - 56). De gebiedende wijs in het Heinoos is, evenals die in het Raaltes, gelijk aan de stam van het werkwoord maar kan eindigen op een *-t* vóór een pers. vnv. dat met een klinker begint:

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>wäärt oe!</i>	pas op! kijk uit!
<i>schäämt oe!</i>	schaam je!
<i>laot oe niet neugen!</i>	pak maar gerust, geneer je niet! (lett. laat je niet uitnodigen).

Bij die werkwoorden die niet eindigen op *-en* maar op *-n* doen zich in het Heinoos soortgelijke verschijnselen voor als in het Raaltes: de stam kan eindigen op een *-d* of op een *-r* (zie p. 54-56). We zullen in de voorkomende gevallen deze stam vermelden.

N.B. Bij de **sterke werkwoorden** die uitgaan op *-n*, eindigt de stam meestal op een klinker.

Voor de werkwoorden die in het Heinoos, evenals in het Nederlands en het Raaltes, eindigen op *-enen*, is de vervoeging in de o.t.t. en de o.v.t. gelijk aan die in het Raaltes. Zie hier de vervoeging van het Heinoos werkwoord *rèkenen* 'rekenen':

o.t.t.	o.v.t.	volt. deelwoord
<i>ik rèken</i>	<i>ik rèkenen</i>	<i>erèkend</i>
<i>ie rèkent</i>	<i>ie rèkenen</i>	
<i>zie/hee rèkent</i>	<i>zie/hee rèkenen</i>	
<i>wie rèkent</i>	<i>wie rèkenen</i>	
<i>julle rèkent</i>	<i>julle rèkenen</i>	
<i>zie rèkent</i>	<i>zie rèkenen</i>	

In al deze gevallen valt de *-e* weg, ingevolge uitspraakregel 1 (p. 41). In de o.v.t. en in het hele werkwoord gebeurt dat zelfs twee keer.

Hieronder volgt een lijst met zwakke werkwoorden uit het Heinoos. Voor sommige werkwoorden, die helemaal gelijk zijn aan die van het Raaltes, gelieve u te kijken op p. 58-60. Het kan ook zijn dat bepaalde werkwoorden helemaal niet zijn opgenomen omdat ze volkomen gelijk zijn aan de Nederlandse, zoals *dooen*, *zweten* enz. of om andere redenen.

Heino - De werkwoorden

<i>anmärken</i>	merken (= een merk-teken plaatsen)	<i>kakken</i>	kakken
<i>'aoverluu:n</i> (stam <i>luu:d</i>)	de doodsklok luiden (over iemand)	<i>kaoken</i>	koken
<i>(zich) ärgeren</i>	(zich) ergeren	<i>kauwen</i>	kauwen
<i>bedärven</i>	bederven	<i>keffen</i>	keffen
(volt. deelw. <i>bedörven</i>)		<i>keukelen</i>	duikelen, naar beneden kukelen
<i>(zich) bemuuien</i>	(zich) bemoeien	<i>kienen</i>	uitlopen (van aardappels)
<i>beuren</i>	(op)beuren, (op)tillen; (geld) beuren	<i>knikken</i>	knikken
<i>beven</i>	beven	<i>knoe:ven</i>	kluiven
<i>bidden</i>	bidden	<i>lään</i> (stam <i>lääd</i> , volt. deelw. <i>elään</i>)	laden
<i>bizzen</i>	biezen, bijzen	<i>lenen/lie:nen</i>	lenen
<i>bläkeren</i>	blakeren	<i>lössen</i>	embryotomie toepassen (bij koe)
<i>bleken</i>	bleken	<i>luchen</i>	weerlichten
<i>blekken</i>	keffen	<i>metten</i> (o.v.t.)	meten
<i>blèren</i>	blaten	<i>mèten</i> , volt. deelw. <i>emetten/ emèten</i>)	
<i>bleuten</i>	effenen	<i>mönnen</i>	nevelen, motregen
<i>('deur)kellen</i>	tintelen (van de kou)	<i>nösselen</i>	nestelen
<i>döppen</i>	doppen	<i>ofzetten</i>	verstoten (van een kalf, door een koe)
<i>dreugen</i>	drogen	<i>paoten</i> (ook: <i>potten</i>)	poten
<i>fillece'teren</i>	feliciteren	<i>rèkenen</i>	rekenen
<i>gään</i> (stam <i>gäär)/gären</i>	(bijeengaren)	<i>rèren</i>	schreeuwen, loeien; huilen
<i>gäär)/gären</i>	(bijeengrapen)	<i>roe:pen</i>	roepen
<i>gebruken</i>	gebruiken	<i>schellen</i>	schelen
<i>genezen</i>	genezen	<i>schutten</i>	(tijdelijk) op stal zetten
<i>goe:zen</i>	plenzen, gieten	<i>slikkeren</i>	smullen
<i>haopen</i>	hopen	<i>soe:zen</i>	suizen
<i>heugen</i>	opbieden	<i>spu:nen</i>	spoelen
<i>heuren</i>	horen	<i>staoken</i>	stoken
<i>inwie:den/inwie:n</i> (stam <i>wie:d</i>)	inwijden		
<i>jägen</i>	jagen		
(3e pers. enk. o.t.t. <i>jäg</i> , volt. deelw. <i>ejäg</i>)			

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>stèlen</i> (volt. deelw. <i>estölen</i>)	stelen	<i>vrikken</i> (<i>zich</i>) <i>wään</i> (stam <i>wäär</i>)	wrikken zich hoeden, voor iets oppassen
<i>toveren</i>	toveren	<i>waogen</i> (3e pers. enk. o.t.t.):	wagen
<i>ummehouwen</i>	omhakken	<i>wög/waogt</i> , ook sterk werkw.)	
<i>ummezeumen</i>	omzomen	<i>wassen</i> (volt. deelw.)	wassen
<i>uutneugen</i>	uitnodigen	<i>ewassen</i>	
<i>vään</i> (stam: <i>väär</i> , volt. deelw. <i>evären</i> , <i>evään</i>)	varen, rijden	<i>weken</i>	weken
<i>(zich)</i> <i>verläten</i>	te laat komen	<i>wennen</i>	wennen
<i>verluu:n</i>	verluiden	<i>weven</i>	weven
<i>vertellen</i>	vertellen	<i>wönnen</i>	wonen
<i>vissen</i>	vissen	<i>wosselen</i>	worstelen
<i>vl:ken</i> (3e pers. enk. o.t.t. <i>vlök</i>)	vloeken		
<i>vrèèn</i>	afrasteren		

De werkwoorden die eindigen op een **klinker** gevolgd door een *-n*, hebben in de stam als **slotmedeklinker** een *-d* of een *-r*. Hieronder volgen, als voorbeeld, de vervoegingen van de werkwoorden *luu:n*, *vään*:

o.t.t.		o.v.t.	
<i>ik lu:de</i>	<i>ik väre</i>	<i>ik lu:nen</i>	<i>ik vären</i>
<i>ie luu:dt</i>	<i>ie väärt</i>	<i>ie lu:nen</i>	<i>ie vären</i>
<i>hee/zie luu:dt</i>	<i>hee/zie väärt</i>	<i>hee/zie lu:nen</i>	<i>hee/zie vären</i>
<i>wie luu:dt</i>	<i>wie väärt</i>	<i>wie lu:nen</i>	<i>wie vären</i>
<i>ulie luu:dt</i>	<i>ulie väärt</i>	<i>ulie lu:nen</i>	<i>ulie vären</i>
<i>zie luu:dt</i>	<i>zie väärt</i>	<i>zie lu:nen</i>	<i>zie vären</i>

In plaats van *ik lu:de* vinden we ook *ik lu:*.

In de 2e persoon enk. van de o.t.t. valt bij omkering van werkwoord en persoonlijk vnv. de werkwoordsuitgang weg:
väär ie met de schute noor Almelo? vaar jij met de boot naar Almelo?

In geval van omkering van werkwoord en 1e pers. mv in de o.t.t. kunnen we twee uitgangen hebben: *-t* of *-e*:

Heino - De werkwoorden

al väre/väärt wie de hele dag deur... al varen we de hele dag door...
al lu:de/luu:dt wie de hele dag de klokke... al luiden we de hele dag de klok...

Bij omkering van werkwoord en 1e pers. enk. o.t.t. is er geen uitgang:
al bloe:d ik dood... al bloed ik dood...

De sterke werkwoorden

De vervoeging van de sterke werkwoorden in de o.t.t. en de o.v.t. is gelijk aan die van het Raaltes (zie p. 61).

De werkwoordsklassen

Net als in het Raaltes (zie p. 62-70) kunnen in het Heinoos de sterke werkwoorden worden onderverdeeld in een aantal werkwoordsklassen. We zullen daarvoor dezelfde indelingsbeginselen en beschrijvingsmethoden gebruiken als voor de Raalter werkwoorden. Als de Heinoose werkwoordsvormen helemaal gelijk zijn aan die van Raalte zijn ze in de lijstjes onder Raalte opgenomen. Als hieronder achter de laatste dialectvorm (Le) staat, betekent dat dat alle vormen van het desbetreffende Lemelerveldse werkwoord gelijk zijn aan die van het Heinoose. De vier vormen die onder elke klasse staan, zijn die welke op p. 63 voor het Raaltes vermeld staan. Als in de derde kolom twee vormen staan, is de eerste die van de 1e pers. enk. o.v.t. en de tweede die van de ermee overeenkomende 3e pers. enk.

Klasse 1: *ie(:) ~ i ~ ee ~ e/ee*

Net als in het Raaltes heeft de 1e persoon enk. o.t.t. een (lange) *ie:* als de medeklinker die er op volgt een stemhebbende schuurklank is (*v*, *z*, *g*), en een (korte) *ie* vóór alle andere erop volgende medeklinkers. Ditzelfde geldt ook voor de onbepaalde wijs. De klinker van de 1e pers o.t.t. blijft ook gehandhaafd in de andere vormen van de o.t.t., behalve in de 3e pers. Het voltooid deelwoord heeft als beklemtoonde klinker soms *e*, soms *ee*, afhankelijk van de erop volgende medeklinker. Is deze laatste namelijk stemloos dan heeft het voltooid deelwoord een *e*, is de medeklinker stemhebbend dan heeft het voltooid deelwoord een *ee*.

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>blie:ve</i>	~	<i>blif</i>	~	<i>bleve</i>	~	<i>ebleven</i> (Le)	blijven
<i>kieke</i>	~	<i>kik</i>	~	<i>keke</i>	~	<i>ekekken</i> (Le)	kijken
<i>knipe</i>	~	<i>knip</i>	~	<i>knepe</i>	~	<i>ekneppen</i> (Le)	knippen
<i>krie:ge</i>	~	<i>krig</i>	~	<i>krege</i>	~	<i>ekregen</i> (Le)	krijgen
<i>lie:(ë)</i>	~	<i>lid</i>	~	<i>lee~leed</i>	~	<i>eleen</i>	lijden
<i>rie:ze</i>	~	<i>ris</i>	~	<i>reze</i>	~	<i>erezen</i>	rijzen
<i>snie:(ë)</i>	~	<i>snid</i>	~	<i>snee~sneed</i>	~	<i>esneen</i>	snijden

De hierna volgende werkwoorden hebben in bepaalde vormen zekere afwijkingen maar kunnen toch tot deze klasse gerekend worden:

<i>lieke</i>	~	<i>liekt</i>	~	<i>leke</i>	~	<i>e'leken</i>	lijken (op)
<i>schijte</i>	~	<i>schijt</i>	~	<i>schete</i>	~	<i>eschetten/eschetten</i>	schijten

De vervoeging van *snie:n* in de o.t.t. en de o.v.t. is als volgt:

<i>ik snie:(ë)</i>	ik snij	<i>wie snie:dt</i>	wij snijden
<i>ie snie:dt</i>	jij snijdt	<i>julle snie:dt</i>	jullie snijden
<i>hee/zie snid</i>	hij/zij snijdt	<i>zie snie:dt</i>	zij snijden
<i>ik snee</i>	ik snee	<i>wule sneen/snenen</i>	wij sneden
<i>ie sneen/snenen</i>	jij sneed	<i>julle sneen/snenen</i>	jullie sneden
<i>hee/zie sneed</i>	hij/zij sneed	<i>zie sneen/snenen</i>	zij sneden

De vervoeging van *lie:n* is hieraan gelijk. We zien dus dat in het Heinoos, i.t.t. het Raaltes, het voltooid deelwoord van *snie:n* en *lie:n* eindigt op een medeklinker.

Als het werkwoord *snie:n* in de 3e pers. enk. o.t.t. om welke reden dan ook gevolgd wordt door het persoonlijk vnv. dan neemt het werkw. de volgende vorm aan:

al snit-e em ók in de vinger al snijdt hij zich in de vinger

In de 2e pers. enk. en in de 1e pers. mv. o.t.t. zijn er in dat geval twee mogelijkheden:

snie:d/snie: ie oe in de vinger? snij jij je in de vinger?
al snie:dt/snie:de wie oons in de vinger al snijden wij ons in de vinger

Heino - De werkwoorden

Klasse 2:	<i>ie(:)/uu(:)/oe(:)</i>	~	<i>ö</i>	~	<i>eu</i>	~	<i>öö/ö/eu</i>	
<i>bedrie:ge</i>	~	<i>bedrög</i>	~	<i>bedreuge</i>	~	<i>bedrögen</i>	bedriegen	
<i>(ver)bie:</i>	~	<i>(ver)böd</i>	~	<i>(ver)beude</i>	~	<i>ver-/eböön</i>	(ver)bieden	
<i>kie:ze</i>	~	<i>kös</i>	~	<i>keuze</i>	~	<i>eközen</i>	kiezen	
<i>sloeke</i>	~	<i>slök</i>	~	<i>sleuke</i>	~	<i>eslökken</i>	(gulzig) slikken	
<i>stoe:ve</i>	~	<i>stöf</i>	~	<i>steuve</i>	~	<i>estöven</i>	stuiven	
<i>vlie:ge</i>	~	<i>vlög</i>	~	<i>vleuge</i>	~	<i>evlögen</i> (Le)	vliegen	
<i>(be)vrie:ze</i>	~	<i>(be)vrös</i>	~	<i>(be)vreure</i>	~	<i>(b)evreuren</i>	(be)vriezen	

Voor wat betreft de klinkers van het voltooid deelwoord gelden dezelfde regels als voor het Raaltes (zie p. 65): *ö* vóór een stemloze medeklinker, *öö* vóór een stemhebbende medeklinker, *eu* vóór een *r*.

De volgende werkwoorden hebben enigszins afwijkende vormen, maar kunnen ook tot deze klasse gerekend worden, óf op grond van hun vormen in de o.v.t., óf op grond van de vorm van het voltooid deelwoord:

<i>bevele</i>	~	<i>beveelt</i>	~	<i>beveule</i>	~	<i>bevölen</i>	bevelen
<i>bewège</i>	~	<i>bewèègt</i>	~	<i>beweuge</i>	~	<i>bewögen</i>	bewegen
<i>duke</i>	~	<i>duukt</i>	~	<i>deuke</i>	~	<i>edökken</i>	duiken
<i>lope</i>	~	<i>löp</i>	~	<i>leupe</i>	~	<i>elopen</i>	lopen
<i>schere</i>	~	<i>scheert</i>	~	<i>scheure</i>	~	<i>escheuren</i>	scheren
<i>stote</i>	~	<i>stöt</i>	~	<i>steute/stoten</i>	~	<i>estoten</i>	stoten

Klasse 3: *i/e* ~ *i/e* ~ *u/ö* ~ *u/ö*

De werkwoorden met als stamklinker een *i* worden gevolgd door een neusmedeklinker (*n*, *m*, *ng*) en krijgen de klinker *u* in de o.v.t. en het volt. deelw. De overige werkwoorden hebben in deze gevallen respectievelijk *e* en *ö*.

<i>binne</i>	~	<i>bint</i>	~	<i>bunne</i>	~	<i>ebunnen</i>	binden
<i>drinke</i>	~	<i>drinkt</i>	~	<i>drunke</i>	~	<i>edrunken</i>	drinken
<i>klimme</i>	~	<i>klimt</i>	~	<i>klumme</i>	~	<i>eklummen</i>	klimmen
<i>slinke</i>	~	<i>slinkt</i>	~	<i>slunke</i>	~	<i>eslunken</i> (Le)	slinken
<i>smelte</i>	~	<i>smelt</i>	~	<i>smelten</i>	~	<i>esmolten</i>	smelten
<i>springe/spring</i>	~	<i>springt</i>	~	<i>sprunge/sprung</i>	~	<i>esprungen</i> (Le)	springen
<i>sterve</i>	~	<i>sterft</i>	~	<i>störven</i>	~	<i>estörven</i> (Le)	sterven
<i>treff(e)</i>	~	<i>treft</i>	~	<i>tröffe</i>	~	<i>etröffen</i> (Le)	treffen

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>vinne</i>	~ <i>vint</i>	~ <i>vunne</i>	~ <i>evunnen</i>	vinden
<i>vring(e)</i>	~ <i>vringt</i>	~ <i>vrunge</i>	~ <i>evrungen</i> (Le)	wringen
<i>zwerve</i>	~ <i>zwerft</i>	~ <i>zwörven</i>	~ <i>ezwörven</i>	zwerfen

De volgende werkwoorden hebben voor sommige vormen een enigszins afwijkend patroon, maar kunnen wel onder deze klasse gerangschikt worden:

<i>bedärve</i>	~ <i>bedärft</i>	~ <i>bedörven</i>	~ <i>bedörven</i>	bederven
<i>blinke</i>	~ <i>blinkt</i>	~ <i>blónke</i>	~ <i>eblunken</i>	blinken
<i>melke</i>	~ <i>melkt</i>	~ <i>melken</i>	~ <i>emölken</i>	melken
<i>schelle</i>	~ <i>schelt</i>	~ <i>schellen</i>	~ <i>eschöllen</i> (Le)	schelden
<i>schinke/</i>	~ <i>schinkt/</i>			
<i>schenke</i>	~ <i>schenkt</i>	~ <i>schunke</i>	~ <i>eschunken</i>	schenken
<i>smelte</i>	~ <i>smelt</i>	~ <i>smelten</i>	~ <i>esmolten</i>	smelten
<i>veche</i>	~ <i>vecht</i>	~ <i>voche</i>	~ <i>evöchten</i>	vechten
<i>vleche</i>	~ <i>vlecht</i>	~ <i>vlochen</i>	~ <i>evlöchten</i>	vlechten
<i>winne</i>	~ <i>wint</i>	~ <i>wunne/wónne</i>	~ <i>ewunnen</i>	winnen
<i>zwelle/zwel</i>	~ <i>zwelt</i>	~ <i>zvolle</i>	~ <i>ezwöllen</i> (Le)	zwellen
<i>zwemm(e)</i>	~ <i>zwemt</i>	~ <i>zwumme</i>	~ <i>ezwömmen</i>	zwemmen

Klasse 4: *e* ~ *e* ~ *a* ~ *ö*

<i>brekke</i>	~ <i>brekt</i>	~ <i>brakke</i>	~ <i>ebrökken</i>	breken
<i>sprekke</i>	~ <i>sprekt</i>	~ <i>sprakke</i>	~ <i>esprökken</i>	spreken
<i>stekke</i>	~ <i>steht</i>	~ <i>stakke</i>	~ <i>estökken</i>	steken

Klasse 5: *e* ~ *e* ~ *a* ~ *e*

<i>ette</i>	~ <i>et</i>	~ <i>atte</i>	~ <i>egetten</i>	eten
<i>vergette</i>	~ <i>verget</i>	~ <i>vergatte</i>	~ <i>vergetten</i>	vergeten
<i>vrette</i>	~ <i>vret</i>	~ <i>vratte</i>	~ <i>evretten</i>	vreten

De volgende werkwoorden kunnen ook onder deze klasse gerekend worden, ondanks kleine uitspraakverschillen:

<i>geve</i>	~ <i>gijf</i>	~ <i>gave~gaf</i>	~ <i>egeven</i>	geven
<i>lèze</i>	~ <i>lèest</i>	~ <i>las~las</i>	~ <i>elèzen</i>	lezen (ook zwak werkw.)
<i>ligge</i>	~ <i>likt</i>	~ <i>lage~lag</i>	~ <i>elègen</i> (Le)	liggen
<i>zitte</i>	~ <i>zit</i>	~ <i>zatte~zat</i>	~ <i>ezetten</i>	zitten

Heino - De werkwoorden

Opmerkingen: Alle vormen van de o.t.t. van het werkwoord *liggen* behalve die van de 1e pers. enk. eindigen op *-kt*. Als er in de o.v.t. twee vormen staan is de tweede die van de 3e pers. enk.

Klasse 6: *ao* ~ *ö* ~ *eu* ~ *äü/ao*

<i>brao</i> ~ <i>bröd</i> ~ <i>breude</i> ~ <i>breud</i> ~ <i>ebraon</i>	braden (hele werkw.: <i>braon</i> ; o.v.t. soms ook: <i>braonen</i>)
<i>haole</i> ~ <i>hölt</i> ~ <i>heule~heuld</i> ~ <i>ehaolen</i>	houden
<i>rao</i> ~ <i>röd</i> ~ <i>reude~reud</i> ~ <i>eraon</i>	raden (hele werkw.: <i>raon</i>)
<i>slao</i> ~ <i>slöt</i> ~ <i>sleu~sleut/sleug</i> ~ <i>eslägen</i>	slaan (hele werkw.: <i>slaon</i>)
<i>verslao</i> ~ <i>verslöt/verslög</i> ~ <i>versleug(e)~versleut/versleug</i> ~ <i>verslaon/verslägen</i>	schutten (vee) (hele werkw.: <i>verslaon</i>)
<i>vraoge</i> ~ <i>vrög</i> ~ <i>vreuge</i> ~ <i>evraogen</i> (Le)	vragen
<i>waoge</i> ~ <i>wög</i> ~ <i>weuge</i> ~ <i>ewaogd</i>	wagen (soms ook zwak werkwoord)

De vervoegingen van het werkwoord *slaon* in de o.t.t. en de o.v.t. zijn als volgt:

<i>ik slao</i>		<i>wie slaot</i>
<i>ie slaot</i>		<i>julle slaot</i>
<i>hie/zie slöt</i>		<i>zie slaot</i>
<i>ik sleu</i>		<i>wie sleunen/sleugen</i>
<i>ie sleunen/sleugen</i>		<i>julle sleunen/sleugen</i>
<i>hie/zie sleut/sleug</i>		<i>zie sleunen/sleugen</i>

De vervoegingen van de werkwoorden *braon* en *raon* zijn hiermee vergelijkbaar.

Overige sterke en onregelmatige werkwoorden

De overblijvende sterke werkwoorden hebben een afwijkend gedrag en kunnen dus niet gerangschikt worden onder één van de hiervoor genoemde klassen. Steeds zullen de al bekende vier vormen gegeven worden, eventueel aangevuld met nadere informatie. Om de onbepaalde wijs (= het hele werkwoord) te vinden, moet men een *-n* toevoegen aan de vorm van de 1e pers. enk. van de o.t.t. Als in de o.v.t.

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

twee vormen naast elkaar staan, gescheiden door ~, dan is de eerste die van de 1e pers. enk. en de tweede die van de 3e pers. enk.

<i>brenge</i> ~ <i>breng</i> ~ <i>brache</i> ~ <i>ebrach</i>	brengen
<i>dèenke</i> ~ <i>dèenkt</i> ~ <i>dache~dacht</i> ~ <i>edach</i>	denken
<i>doe</i> (stam: <i>doe</i> :) ~ <i>dut</i> ~ <i>deu~deud</i> ~ <i>edaon</i>	doen (de overige personen van de o.v.t. krijgen de vorm <i>deunen</i>)
<i>dräge</i> ~ <i>dräägt</i> ~ <i>dreuge~dreug</i> ~ <i>edrägen</i>	dragen (ook zwak werk. maar met volt. deelw op <i>-en</i>)
<i>gao</i> (stam: <i>gao</i>) ~ <i>gie:t</i> ~ <i>ginge/gunge~gunk/gung/ging</i> ~ <i>egaon</i>	gaan
<i>hange</i> ~ <i>hangt</i> ~ <i>hung</i> ~ <i>ehangen</i>	hangen
<i>kómme</i> ~ <i>kump</i> ~ <i>kwame~kwaamp</i> ~ <i>ekómmen</i>	komen
<i>kope</i> ~ <i>koch</i> ~ <i>koche</i> ~ <i>ekoch</i>	kopen
<i>stao</i> (stam: <i>stao</i>) ~ <i>stie:t</i> ~ <i>stónne~stónd</i> ~ <i>estaon</i>	staan
<i>valle</i> ~ <i>valt</i> ~ <i>veule</i> ~ <i>evallen</i>	vallen
<i>zegge</i> ~ <i>zeg</i> ~ <i>zèè~zèè</i> (enclit.: <i>zèèd-e</i>) ~ <i>e'zeg</i>	zeggen (de overige vormen van de o.v.t. krijgen de vorm <i>zènen</i>)
<i>zie</i> : (stam: <i>zie</i> :) ~ <i>zut</i> ~ <i>zage</i> (enclit.: <i>zaa-k</i>)~ <i>zag</i> ~ <i>e'zeen</i>	zien

Opmerkingen:

1. De vormen van het werkwoord *zeggen* hebben vóór de uitgang *-t* steeds een *k*:
julle zegt > *julle zekt* jullie zeggen

2. Evenals in het Raaltes (zie p. 72) worden de lange gesloten stam-eindklinkers van de werkwoorden *doe:n* en *zie:n* kort als er een enclitisch voornaamwoord op volgt:

<i>wie zie:t</i>	wij zien	<i>zie-w</i>	zien we
<i>ie doe:t</i>	jij doet	<i>doe-j</i>	doe je

3. Bij omkering, in de o.t.t., van de volgorde: pers. vnv. 1e pers. mv. + de bijbehorende vorm van het werkwoord *staon* zijn er drie mogelijkheden:
al staode wie ók een uu:r lang te... al staan we ook een uur lang te...
al staot wie (enz.)
al stao-w (enz.)

Heino - De werkwoorden

Voor het werkwoord *gaon* vinden we in deze omstandigheden de hiermee overeenstemmende vormen: *gaode wie*, *gaot wie*, *gao-w*.

De voornaamste hulp- en koppelwerkwoorden

<i>hemmen</i>	hebben		
o.t.t.	o.v.t.		voltooid deelwoord
<i>ik hebbe</i>	<i>ik had</i>		<i>ehad</i>
<i>ie hebt</i>	<i>ie hadden/hannen</i>		
<i>hee/hie, zie hef</i>	<i>hee/hie, zie had</i>		
<i>wie hebt</i>	<i>wie hadden/hannen</i>		
<i>ulie/julle hebt</i>	<i>ulie/julle hadden/hannen</i>		
<i>zie hebt</i>	<i>zie hadden/hannen</i>		

Net als in het Nederlands valt in de 2e persoon enk. het achtervoegsel van de uitgang weg als het werkwoord vóór het pers. vnv. komt te staan: *heb ie*. Dit geldt ook voor alle overige hulp- en koppelwerkwoorden.

Bij omkering van het werkwoord en het pers. vnv. 1e pers. mv. o.t.t. verandert de *t* van *wie hebt* in een stomme *e*: *hebbe wie*. Dit geldt ook voor alle overige hulp- en koppelwerkwoorden.

enclitische vormen:

<i>he-k</i>	<i>ha-k</i>
<i>he-j</i>	<i>ha-j</i>
<i>hef-e</i>	<i>hat-e</i>
<i>he-w</i>	<i>ha-w</i>

können kunnen

o.t.t.	o.v.t.	voltooid deelwoord
<i>ik kanne</i>	<i>ik kónne</i>	<i>ekönd</i>
<i>ie könt</i>	<i>ie kónnen</i>	
<i>hee/hie/zie kan</i>	<i>hee/hie/zie kón</i>	

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>wie könt</i>	<i>wie können</i>
<i>julle/ulie könt</i>	<i>julle/ulie können</i>
<i>zie könt</i>	<i>zie können</i>

enclitische vormen:

<i>kan-k</i>	<i>kón-k</i>
<i>kō-j</i>	<i>kó-j</i>
<i>kan-e</i>	<i>kón-e</i>
<i>kō-w</i>	<i>kó-w</i>

<i>magen</i>	<i>mogen</i>
--------------	--------------

o.t.t.	o.v.t.	voltooid deelwoord
<i>ik magge</i>	<i>ik móche</i>	<i>emögen</i>
<i>ie magt</i>	<i>ie móchen</i>	
<i>hie/zie mag</i>	<i>hie/zie móch</i>	
<i>wie maagt</i>	<i>wie móchen</i>	
<i>julle maagt</i>	<i>julle móchen</i>	
<i>zie maagt</i>	<i>zie móchen</i>	

enclitische vormen:

<i>maa-k</i>
<i>maa-j</i>
<i>mach-e</i>
<i>maa-w</i>

<i>munnen</i>	<i>moeten</i>
---------------	---------------

o.t.t.	o.v.t.	voltooid deelwoord
<i>ik mut /mutte</i>	<i>ik mósse</i>	<i>emut</i>
<i>ie mut</i>	<i>ie móssen</i>	
<i>hie/zie mut</i>	<i>hie/zie mós</i>	
<i>wie mut</i>	<i>wie móssen</i>	
<i>julle mut</i>	<i>julle móssen</i>	
<i>zie mut</i>	<i>zie móssen</i>	

Heino - De werkwoorden

enclitische vormen:

<i>mu-k</i>	<i>mó-k</i>
<i>mu-j</i>	<i>mós-ie</i>
<i>mut-e</i>	<i>mós-e</i>
<i>mu-w</i>	

<i>wèèn</i>	<i>zijn</i>
-------------	-------------

o.t.t.	o.v.t.	voltooid deelwoord
<i>ik binne</i>	<i>ik wære /wäär/wasse</i>	<i>e 'wes</i>
<i>ie bint</i>	<i>ie wären</i>	
<i>hie/zie is</i>	<i>hie/zie was</i>	
<i>wie bint</i>	<i>wie wären</i>	
<i>julle bint</i>	<i>julle wären</i>	
<i>zie bint</i>	<i>zie wären</i>	

enclitische vormen:

<i>bin-k</i>	<i>wää-k</i>
<i>bi-j</i>	<i>wää-j</i>
<i>is-e</i>	<i>was-e</i>
<i>bi-w</i>	<i>wää-w</i>

Het werkwoord *wèèn* wordt meestal met *wèèn* vervoegd:

hie is e 'wes hij is geweest

Bij de ouderen komt ook vervoeging met *hemmen* voor:

hie hef e 'wes

<i>wönnen</i>	<i>worden</i>
(zwak werkwoord)	

o.t.t.	o.v.t.	voltooid deelwoord
<i>ik wödde, wöd</i>	<i>ik wönnen</i>	<i>ewönnen</i>
<i>ie wödt</i>	<i>ie wönnen</i>	
<i>hie/zie wödt</i>	<i>hie/zie wönnen</i>	
<i>wie wödt</i>	<i>wie wönnen</i>	
<i>julle wödt</i>	<i>julle wönnen</i>	
<i>zie wödt</i>	<i>zie wönnen</i>	

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

enclitische vormen:

wö-k
wöd/wör-ie
wödt-e

willen willen

o.t.t.	o.v.t.	voltooid deelwoord
ik wille	ik wol	ewild
ie wilt	ie wollen	
hie/zie wil	hie/zie wol	
wie wilt	wie wollen	
julle wilt	julle wollen	
zie wilt	zie wollen	

enclitische vormen:

wi-k wil-e wo-k wol-e
wi-j wi-w wo-j wo-w

zöllen zullen

o.t.t.	o.v.t.		
ik zal	wie zölt	ik zölle	wie zöllen
ie zölt	julle zölt	ie zöllen	julle zöllen
hie/zie zal	zie zölt	hie/zie zöl	zie zöllen

enclitische vormen:

za-k zal-e zó-k zól-e
zö-k zö-w zó-j zó-w

Heino - De lidwoorden

De lidwoorden

De bepaalde lidwoorden

mannelijk	vrouwelijk	onzijdig	meervoud
n	de	et, 't	de

Voorbeelden **mannelijk**:

n èersen	de eerste	n zeisen	de zeis
n hals	de hals	n zich	de zicht
óp n heerd	in de mooie kamer	in n naosse	in de schortenzak
n hof	de tuin		

N.B. In plaats van het mannelijk lidwoord wordt in bepaalde gevallen ook wel het vrouwelijke lidw. gebruikt: *de zich*.**vrouwelijk**:

de biele	de bijl	de naole	de naald
de götte	de bijkeuken	de rugge	de rug
de kore	de kar	de wägen	de wagen

onzijdig:

et/'t goe:d	de kleren, het goed	et/'t schuu:ntie	het schoentje
et/'t huntie	het hondje	et/'t wèèr	het weer
et/'t huussie	het huisje; de WC	et/'t zómmer	de zomer
et/'t lich	het licht		

meervoud:

de lie:ven	de lijven	de trèèn	de treden
de piepen	de pijpen	de wichter	de jongens en meisjes
de speltjes	de speldjes		

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

Het onbepaalde lidwoord

een

Voorbeelden:

een kniepmes een zakmes
een steuchie een poosje

Omdat het onbepaalde lidwoord een stomme *e* heeft is regel 1 (p. 41) van toepassing, d.w.z. als het onbepaalde lidwoord voorafgegaan wordt door een medeklinker, dan verdwijnt de stomme *e*. Vgl:

Wie bouwt 'n (< een) niej achterhuus Wij bouwen een nieuw achterhuis

De aanwijzende voornaamwoorden

De vormen van de aanwijzende voornaamwoorden zijn gelijk aan die van het Raaltes.

enkelvoud							
bijvoeglijk				zelfstandig			
mannelijk		onzijdig		mannelijk		onzijdig	
vrouwelijk				vrouwelijk			
<i>die, ginne</i>	<i>die</i>	<i>det</i>	<i>dat</i>	<i>denne</i>	<i>die</i>	<i>det</i>	<i>dat</i>
<i>disse</i>	<i>deze</i>	<i>dit</i>	<i>dit</i>	<i>dissen(d)</i>	<i>deze</i>	<i>dit</i>	<i>dit</i>

Voorbeelden:

die hÓnd die hond
disse rie:m deze riem
geef mie dissen is effen an geef me deze eens even aan

Heino - De aanwijzende voornaamwoorden

meervoud	
bijvoeglijk/zelfstandig	
<i>disse</i>	<i>deze</i>
<i>die</i>	<i>die</i>

Voorbeelden :

disse deerns deze meisjes
die vèente die jongens
die bint evallen die zijn gevallen

De bijvoeglijke naamwoorden

De uitgangen na het bepaalde lidwoord

Als het bijvoeglijk naamwoord hoort bij een mannelijk zelfstandig naamwoord voorafgegaan door een bepaald lidwoord, dan is de uitgang: *-en*. Voorbeelden:

n groten hof de grote tuin
n aolen deken de oude deken (= geestelijke)

Datzelfde geldt ook voor andere bepalende woorden die bij het zelfstandig naamwoord horen:

n tienden dag de tiende dag
uut zienen hoe:d uit zijn hoed

Bij een vrouwelijk zelfstandig naamwoord is de uitgang van het bijv. nw. in zo'n geval: *-e*. Voorbeeld:

de dikke ruggen de dikke rug

Bij het onzijdige zelfstandige naamwoord is de uitgang van het bijv. nw. in zo'n geval eveneens: *-e*. Voorbeeld:

et löge huus het lege huis

In het meervoud is de uitgang van het bijv. nw. ook: *-e*. Voorbeeld:

de lege hu:zen de lage huizen

*De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld***De uitgangen na het onbepaalde lidwoord**

Als het bijvoeglijk naamwoord hoort bij een mannelijk zelfstandig naamwoord voorafgegaan door een onbepaald lidwoord, dan is de uitgang: *-en*. Voorbeelden:

een groten kerel een grote kerel
een helen zet een hele poos
een aolen deken een oude deken

Bij een vrouwelijk zelfstandig naamwoord is de uitgang van het bijv. nw. in zo'n geval: *-e*. Voorbeeld:

een dikke rugge een dikke rug

Bij het onzijdige zelfst. nw. is de uitgang van het bijv. nw. in zo'n geval \emptyset , d.w.z. niet bestaand. Voorbeeld:

een leeg huus een laag huis

De verkleinwoorden

In het Heinoos vinden we de verkleinwoordsuitgangen *-ie*, *-chie*, *-pie*, *-echie*, *-tie*, *-kie*, respectievelijk vergelijkbaar met de Nederlandse uitgangen *-je*, *-tje*, *-pje*, *-etje*, *-tje*, *-kje*. De Heinoose regels voor het aanhechten van de uitgangen, alsmede die voor het wegvallen van de *stomme e* vóór een verkleinwoordsuitgang zijn gelijk aan die welke gelden voor het Raaltes. Daarom worden ze hier niet herhaald. Ook de regels voor het toepassen van de "Umlaut" zijn gelijk (zie p. 82). Eveneens is, net als in het Raaltes, de laatste medeklinker vóór de *ie* altijd stemloos. De zelfstandige naamwoorden die een verkleinwoordsuitgang hebben, krijgen in het meervoud altijd een *-s*.

In een enkel geval treedt er geen "Umlaut" op:

vloe:re vloer > *vloe:rtie* vloertje

De regel hiervoor is dezelfde als die voor het Raaltes, nl. dat een *oe*: vóór een *r* geen Umlaut krijgt (vgl. p. 83). Dit geldt ook voor het Hellendoorns (J. Nijen Twilhaar, persoonlijke mededeling) en het Vollenhoofs (vgl. Spa 1996, p. 73).

Heino - De bijvoeglijke naamwoorden

Sommige woorden hebben een korte klinker in de stam en een lange in het verkleinwoord, waarin natuurlijk ook "Umlaut" kan voorkomen:

<i>blad</i>	blad	>	<i>bläächie</i>	blaadje
<i>gat</i>	gat	>	<i>gäächie</i>	gaatje
<i>glas</i>	glas	>	<i>gläsie</i>	glaasje
<i>pad</i>	pad	>	<i>päächie</i>	paadje
			(=weggetje)	
<i>rad</i>	rad	>	<i>räächie</i>	raadje
<i>schip</i>	schip	>	<i>schepie</i>	scheepje
<i>vat</i>	vat	>	<i>vätie/väächie</i>	vaatje
<i>zonne</i>	zoon	>	<i>zeuntie</i>	zoontje

Het omgekeerde komt ook voor:

<i>hège</i>	heg	>	<i>hechie</i>	heggetje
			(echter ook: <i>hèèchie</i>)	

In de hier volgende verkleinwoorden verandert de medeklinker van de stam van het ermee overeenstemmende zelfst. nw. in een andere medeklinker:

<i>berre</i>	bed	<i>bettie</i>
<i>dìng</i>	ding	<i>diggie</i>

De achtervoegsels***-ie***

Zie hier een aantal voorbeelden:

<i>balke</i>	balk	<i>bälkie</i>	<i>broekzak</i>	broekzak	<i>broek-zäkkie</i>
<i>banke</i>	bank	<i>bänkie</i>	<i>bröt</i>	plank (in kast)	<i>bröttie</i>
<i>bärg</i>	berg	<i>bärchie</i>	<i>dak</i>	dak	<i>däkkie</i>
<i>baoge</i>	boog	<i>bööchie</i>	<i>dief</i>	dief	<i>diefie</i>
<i>beeld</i>	beeld	<i>beeltie</i>	<i>diek</i>	dijk	<i>diekie</i>
<i>bies</i>	bies, strook, rand	<i>biesie</i>	<i>draod</i>	draad (van metaal)	<i>dröttie</i>
<i>biete</i>	biet	<i>bietie</i>	<i>droe:ve</i>	druif	<i>dru:fie</i>
<i>bone</i>	boon	<i>beuntie</i>			

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>dwärg</i>	dwerg	<i>dwärchie</i>	<i>lieste</i>	lijst	<i>liesie</i>
<i>fietstasse</i>	fietstas	<i>fietstässie</i>	<i>meze</i>	mees	<i>mesie</i>
<i>ganze</i>	gans	<i>gänsie</i>	<i>oort</i>	oort (1/2 liter)	<i>eurtie</i>
<i>gärve</i>	garf	<i>gärfie</i>	<i>pap</i>	pap	<i>päppie</i>
<i>gäst/gast</i>	garst	<i>gässie</i>	<i>planke</i>	plank	<i>plänkie</i>
<i>gutse</i>	guts	<i>gutsie</i>	<i>post</i>	paal	<i>pössie</i>
<i>härbärg(e)</i>	herberg	<i>härbär- chie</i>	<i>schof</i>	poos	<i>schöffie</i>
			<i>schölk</i>	schort	<i>schölkie</i>
				poos	<i>steuchie</i>
<i>heft</i>	heft	<i>heffie</i>	<i>stoppe</i>	stop	<i>stöppie</i>
<i>hemp</i>	hemd	<i>hempie</i>	<i>takke</i>	tak	<i>täkkie</i>
<i>kappe</i>	kap	<i>käppie</i>	<i>toefte</i>	pluk haar	<i>tufie</i>
<i>kärke</i>	kerk	<i>kärkie</i>	<i>troep</i>	troep	<i>trupie</i>
<i>kaste</i>	kast	<i>kässie</i>	<i>trog</i>	trog	<i>tröchie</i>
<i>käte</i>	kaart	<i>kätie</i>	<i>vlesse</i>	fles	<i>vlessie</i>
<i>kies</i>	kalf	<i>kiesie</i>	<i>vos</i>	vos	<i>vössie</i>
<i>kiste</i>	kist	<i>kissie</i>	<i>wante</i>	want	<i>wäntie</i>
<i>klokke</i>	klok	<i>klökkie</i>	<i>wegge</i>	wegge,	<i>wechie</i>
<i>knech</i>	knecht	<i>knechie</i>		soort brood	
<i>köste</i>	korst	<i>kössie</i>	<i>wich</i>	wicht	<i>wichie</i>
<i>laand</i>	land	<i>lääntie</i>			
<i>leerze</i>	laars	<i>leersie</i>			
-chie					
<i>draod</i>	draad (van stof)	<i>drööchie</i>	<i>sprao</i>	spreeuw	<i>sprööchie</i>
			<i>trui</i>	trui	<i>truichie</i>
<i>lä</i>	la(de)	<i>läächie</i>	<i>zee</i>	zee	<i>zeechie</i>
-pie					
<i>bärm</i>	berm	<i>bärmpie</i>	<i>doem</i>	duim	<i>duumpie</i>
<i>bloeme</i>	bloem	<i>bluumpie</i>	<i>rääm</i>	raam	<i>räämpie</i>
-echie					
<i>gaffeltange</i>	oorwurm	<i>gaffeltäng- echie</i>	<i>rèkening</i>	rekening	<i>rèkening- chie</i>
<i>krubbe</i>	krib	<i>krubbechie</i>	<i>stärre/sterre</i>	ster	<i>stärrechie/ sterrechie</i>
<i>lam</i>	lam	<i>lämmechie</i>	<i>vel</i>	vel	<i>vellechie</i>
<i>padde</i>	pad (= dier)	<i>päddechie</i>			

Heino - De verkleinwoorden

<i>vimme</i>	vim (= 100 bos)	<i>vimmechie</i>	<i>walle</i>	wal	<i>wällechie</i>
			<i>wanne</i>	wan	<i>wännechie</i>
-tie					
<i>bakker</i>	bakker	<i>bäkkertie</i>	<i>laan</i>	laan, allee	<i>lääntie</i>
<i>beer</i>	beer	<i>beertie</i>	<i>leer</i>	leer	<i>leertie</i>
<i>'bloe:dore</i>	ader	<i>'bloe:d- eurtie</i>	<i>leugen</i>	leugen	<i>leugentie</i>
			<i>mätter</i>	marter	<i>mättertie</i>
<i>bössel</i>	borstel	<i>bösseltie</i>	<i>melkstoe:l</i>	melkstoel	<i>melk- stuu:ltie</i>
<i>bökken/bukken</i>	bokking	<i>bukkentie</i>			
<i>deerne</i>	deern	<i>deertie</i>	<i>mu:re</i>	muur	<i>muu:rtie</i>
<i>eekhoorn</i>	eekhoorn	<i>eekheurn- tie</i>	<i>schaole</i>	schaal	<i>schööltie</i>
			<i>schenken</i>	ham	<i>schenken- tie</i>
<i>gevel</i>	gevel	<i>geveltie</i>	<i>schere</i>	schaar	<i>scheertie</i>
<i>gulden</i>	gulden	<i>guldentie</i>	<i>schoe:le</i>	school	<i>schuu:ltie</i>
<i>hómmel</i>	hommel	<i>hummel- tie</i>	<i>stäken</i>	staak	<i>stäkentie</i>
<i>ie:ker</i>	eekhoorn	<i>ie:kertie</i>	<i>steern</i>	ster	<i>steerntie</i>
<i>kachel</i>	kachel	<i>kächeltie</i>	<i>stie:r</i>	stier	<i>stie:rtie</i>
<i>keuken</i>	keuken	<i>keukentie</i>	<i>teugel</i>	teugel	<i>teugeltie</i>
<i>kniewägen</i>	knieholte	<i>kniewä- gentie</i>	<i>wie:sder/ wie:zer</i>	wijzer	<i>wie:sdertie/ wie:zertie</i>
<i>knuppel</i>	knuppel; onbehouwen vent	<i>knuppel- tie</i>	<i>zwäne</i>	zwaan	<i>zwääntie</i>
			<i>zwore</i>	zwoerd	<i>zweurtie</i>
-kie					
<i>velling</i>	velling	<i>vellinkie</i>			

De meervoudsuitgangen

Als bij de verschillende achtervoegsels geen vermelding staat wanneer deze gebruikt worden, dan betekent dat dat er geen verschil is tussen het gebruik in het Heinoos en in het Raaltes. In zo'n geval gelieve men de betreffende passages over het Raaltes te raadplegen (zie p. 89 e.v.). Ditzelfde geldt ook voor de kleine verschillen tussen enkel- en meervoud voor wat betreft de stam. Onder de Raalter voorbeelden kan men ook veel Heinoose woorden aantreffen.

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

Het achtervoegsel *-en*

<i>balke</i>	balk	<i>balken</i> (ook: <i>balkens</i>)
<i>bärg</i>	berg	<i>bärgen</i>
<i>boord</i>	baard	<i>boorden</i>
<i>benne</i>	(vis)mand	<i>bennen</i>
<i>biele</i>	bijl	<i>bielen</i>
<i>bie:n</i>	been (= ledemaat)	<i>bie:nen</i>
<i>bläge</i>	blaag	<i>blägen</i>
<i>blaoze</i>	blaas	<i>blaozen</i>
<i>blöre</i>	blaar	<i>blören</i>
<i>boe:k</i>	boek	<i>boe:ken</i>
<i>bosschóp</i>	boodschap	<i>bosschóppen</i>
<i>bröt</i>	plank, houten bord	<i>brötten</i>
<i>buul/bule</i>	zak, buidel	<i>bulen</i> (in mv. ook: wallen onder de ogen)
<i>dänne</i>	den	<i>dännen</i>
<i>därm</i>	darm	<i>därmen</i> (ook: <i>därms</i>)
<i>ding</i>	ding	<i>dingen</i> (ook: <i>dinge</i> , zie hieronder)
<i>doem</i>	duim	<i>doemen</i>
<i>droe:ve</i>	druif	<i>droe:ven</i>
<i>dwärg</i>	dwerg	<i>dwärgen</i>
<i>egge</i>	eg	<i>eggen</i>
<i>gäste</i>	garst	<i>gässen</i>
<i>grachte</i>	gracht	<i>grachen</i>
<i>helfte</i>	helpt	<i>helfen</i>
<i>hengst</i>	hengst	<i>hengsen</i>
<i>jässe</i>	jas	<i>jässen</i>
<i>kammeraad</i>	kameraad	<i>kammeraoden</i>
<i>käte</i>	kaart	<i>käten</i>
	kleren	<i>kleren</i> (ook <i>klere</i> , zie hieronder)
<i>knoeste</i>	knuist	<i>knoesen</i>
<i>koe:ke</i>	koek	<i>koe:ken</i>
<i>kraaie/ krèèie</i>	kraai	<i>kraaien/krèèien</i>
<i>kralle</i>	kraal	<i>krallen</i>
<i>krubbe</i>	krib	<i>krubben</i>
<i>lesse</i>	les	<i>lessen</i>
<i>lich</i>	licht	<i>lichen</i>

Heino - De meervoudsuitgangen

<i>loze</i>	schuur	<i>lozen</i>
<i>maond</i>	maand	<i>maonden</i>
<i>maot</i>	maat (= weide)	<i>maoten</i>
<i>maot</i>	maat, kameraad	<i>maoten</i>
<i>mèense</i>	mens	<i>mèensen</i>
<i>meze</i>	mees	<i>mezen</i>
<i>moe:l</i>	muil	<i>moe:len</i>
<i>muske/musse</i>	mus	<i>mussen</i>
<i>musse</i>	muts	<i>mussen</i>
<i>naol(de)</i>	naald	<i>naolen</i>
<i>nös(t)</i>	nest	<i>nössen</i>
<i>nötte</i>	noot	<i>nötten</i>
<i>ore</i>	ader	<i>oren</i>
<i>pä(ä)nse/</i>		
<i>pèense/pense</i>	pens	<i>pä(ä)nsen/pèensen/ pensen</i>
<i>päppe</i>	tepel	<i>päppen</i>
<i>peerd</i>	paard	<i>peerden</i> (ook: <i>peerde</i> , <i>pere</i>)
<i>père</i>	peer	<i>pèren</i>
<i>poorte</i>	poort	<i>poorten</i>
<i>post</i>	paal	<i>possen</i>
<i>rie:ge</i>	rij	<i>rie:gen</i>
<i>rie:m</i>	riem	<i>rie:men</i>
<i>rikke</i>	afrastering	<i>rikken</i>
<i>rólle</i>	rol	<i>róllen</i>
<i>schale</i>	(etens)schaal	<i>schalen</i>
<i>schaole</i>	(weeg)schaal	<i>schaolen</i>
<i>schenne</i>	scheen	<i>schennen</i>
<i>schoe:n</i>	schoen	<i>schoe:nen</i>
<i>schölk</i>	schort	<i>schölken</i>
<i>sluutspèle</i>	veiligheidsspeld	<i>sluutspèlen</i>
<i>snäre</i>	snaar	<i>snären</i>
<i>snärre</i>	bijdehand kind	<i>snärren</i>
<i>speke</i>	spaaak	<i>speken</i>
<i>speld</i>	broche	<i>spelden</i>
<i>spèle</i>	speld	<i>spèlen</i>
<i>stärre/sterre</i>	ster	<i>stärren/sterren</i>
<i>teke</i>	teek	<i>teken</i>

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>todde</i>	vod, lap	<i>todden</i>
<i>voest(e)</i>	vuiſt	<i>voesen</i>
<i>wante</i>	want	<i>wanten</i>
<i>wège</i>	(krenten)wegge	<i>wègen</i>
<i>wèke/wekke</i>	week	<i>wèken/wekken</i>
<i>wos</i>	worst	<i>wossen</i>
<i>zökke</i>	sok	<i>zökken</i>
<i>zonne</i>	zon	<i>zunnen</i>

Evenals in het Raaltes (zie p. 91) en het Lemelervelds (zie p. 182) valt in het meervoud bij de meeste sprekers - maar niet bij alle - de klank *t* weg als die na een *f*, *s* of *ch* staat:
helfte > *helfen*, *voest(e)* > *voesen*, *grachte* > *grachen*.

<i>f</i> > <i>v</i>		
<i>kuif</i>	kuif	<i>kuiven</i>

In een enkel geval vinden we nog een andere medeklinkerwisseling:

<i>berre</i>	bed	<i>bedden</i>
--------------	-----	---------------

Ook vinden we soms klinkerverlenging, eventueel gepaard met *f* > *v* en *s* > *z*:

<i>lief</i>	lijf	<i>lie:ven</i> (Le)
<i>luus</i>	luis	<i>lu:zen</i>

Klinkerverlenging en timbreverandering:

<i>vat</i>	vat	<i>väten</i>
------------	-----	--------------

Meervoud op *-jen* (geschreven: *-ien*):

<i>zee</i>	zee	<i>zeeien</i>
------------	-----	---------------

In een enkel geval is het meervoud erg onregelmatig:

<i>hemp</i>	hemd	<i>hemmen</i>
-------------	------	---------------

*Heino - De meervoudsuitgangen***Het achtervoegsel -n**

Sommige Heinose zelfstandige naamwoorden die eindigen op een lange klinker krijgen in het meervoud een *-n*, die evenwel, vanwege regel **7a** (p. 45), niet wordt uitgesproken, maar wel aan de voorafgaande klinker een neusuitspraak toekent:

<i>gie:</i>	zwad	<i>gie:n</i>		<i>trèè</i>	tree, trede	<i>trèèn</i>
	kanen	<i>kaon</i>		<i>vrèè</i>	afrastering	<i>vrèèn</i>
<i>sprao</i>	spreeuw	<i>spraon</i>				

Enkele woorden, eindigend op een *d*, met in het enkelvoud een *a* in de stam en in het meervoud een *ää*, nemen ook dit meervoud (zie ook de voor deze woorden afwijkende verkleinwoorden):

<i>blad</i>	blad	<i>blään</i>
<i>rad</i>	rad (= wiel)	<i>rään</i>

Het achtervoegsel -nen

Er zijn ook Heinose zelfstandige naamwoorden die eindigen op een lange klinker en die in het meervoud *-nen* krijgen, waarvan volgens uitspraakregel **1** (p. 41) de *stomme e* wegvalt:

<i>knie:</i>	knie	<i>knie:nen</i>		<i>schoe:</i>	schoen	<i>schoe:nen</i>
<i>lä</i>	la(de)	<i>länen</i>		<i>slee</i>	slee	<i>'slenen</i>
<i>ree</i>	ree	<i>'renen</i>				

Het volgende woord heeft, naast bepaalde onregelmatigheden, ook dit meervoud:

<i>pad</i>	pad	<i>pänen</i>
------------	-----	--------------

Het achtervoegsel -e

<i>bie:st</i>	koe, beest	<i>bie:ste</i>
<i>ding/dink</i>	ding	<i>dinge</i> (ook: <i>dingen</i> , zie hierboven)
	kleren	<i>klere</i> (ook: <i>kleren</i>)

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

	teugels	<i>liene</i>
<i>peerd</i>	paard	<i>peerde</i> (ook: <i>peerden</i> , <i>pere</i>)
<i>vent</i>	vent	<i>vente</i> (ook: <i>vèente</i>)

Het achtervoegsel -s

<i>baoken</i>	baken	<i>baokens</i>
<i>braandnekkel</i>	brandnetel	<i>braandnekkels</i>
<i>därm</i>	darm	<i>därms</i> (ook: <i>därmen</i>)
<i>deken</i>	deken	<i>dekens</i>
	(geestelijke)	
<i>dräger</i>	werkbij	<i>drägers</i>
<i>Duutser</i>	Duitsers	<i>Duutsers</i>
<i>eerappel/eerpel</i>	aardappel	<i>eerappels/eerpels</i>
<i>hulpzeel</i>	bretels	<i>hulpzeels</i>
<i>jappel</i>	aardappel	<i>jappels</i>
<i>grundel</i>	grendel	<i>grundels</i>
<i>kettel</i>	ketel	<i>kettels</i>
<i>kluppel</i>	knuppel	<i>kluppels</i>
<i>knokkel</i>	knokkel	<i>knokkels</i>
<i>lanteern</i>	lantaarn	<i>lanteerns</i>
<i>lusefär</i>	lucifer	<i>lusefärs</i>
<i>nägel</i>	nagel	<i>nägels</i>
<i>rao(d)sel</i>	raadsel	<i>rao(d)sels</i>
<i>schoe:fel</i>	brede schep	<i>schoe:fels</i>
<i>schólder</i>	schouder	<i>schólders</i>
<i>stäken</i>	staak	<i>stäkens</i>
<i>steern</i>	ster	<i>steerns</i>
<i>striekzwèvel</i>	lucifer	<i>striekzwèvels</i>
<i>taofel</i>	tafel	<i>taofels</i>
<i>värken</i>	varken	<i>värkens</i>
<i>wafel</i>	wafel	<i>wafels</i>
<i>wie:sder/wie:zer</i>	wijzer	<i>wie:sders/wie:zers</i>

Heino - De telwoorden

Uitzonderlijke meervouden op -s:

<i>balke</i>	balk	<i>balkens</i> (misschien dubbel mv., want <i>balken</i> komt ook voor)
<i>muske/musse</i>	mus	<i>muskes</i>
<i>zunne</i>	zoon	<i>zuns</i>

Het achtervoegsel -er

De woorden die in Raalte *-er* krijgen in het meervoud, hebben dat in Heino ook, zie voor een opsomming onder Raalte (p. 95).

De telwoorden

De hoofdtelwoorden

<i>ie:ne</i>	één	<i>ie:nentwintig</i>	éénentwintig
<i>twee</i>	twee	enz.	
<i>dree/drie</i>	drie	<i>achentwintig</i>	achtentwintig
<i>vere</i>	vier	<i>negenentwintig</i>	negenentwintig
<i>vie:ve</i>	vijf	<i>därtig</i>	dertig
<i>zesse</i>	zes	<i>feertig</i>	veertig
<i>zeuven</i>	zeven	<i>fieftig</i>	vijftig
<i>achte</i>	acht	<i>sestig</i>	zestig
<i>negen</i>	negen	<i>seuventig</i>	zeventig
<i>tiene</i>	tien	<i>tachentig</i> (veroud)	tachtig
<i>elf</i>	elf	<i>tachtig</i>	tachtig
<i>twäälff</i>	twaalft	enz.	
<i>därtiene</i>	dertien	<i>achentach(en)tig</i>	achtentachtig
<i>veertiene</i>	veertien	<i>negenentach(en)tig</i>	negenentachtig
<i>vieftiene</i>	vijftien	<i>negentig</i>	negentig
<i>zestiene</i>	zestien	<i>ie:nennegentig</i>	éénennegentig
<i>zeventiene</i>	zeventien	enz.	
<i>achttiene</i>	achtien	<i>hónderd</i>	honderd
<i>negentiene</i>	negentien	<i>du:zend</i>	duizend
<i>twintig</i>	twintig		

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

Als er na een telwoord een zelfstandig nw. volgt, valt de stomme *-e* weg. Vgl.:

achttien spraon achttien spreeuwen
veertien dännen veertien dennen

In geval van het telwoord *vie:ve* gevolgd door een zelfstandig naamwoord, wordt het telwoord *vief:*

vief pere vijf paarden

Als echter het woord *ie:ne* “één” gevolgd wordt door een vrouwelijk zelfst. nw. blijft de eind-*e* wel bestaan:

ie:ne taand één tand

De rangtelwoorden**mannelijk**

n eersen
n tweeden
n därden
n veerden
n viefden
n zessen
n zeuvenen
n achsten
n negenden
n tienen
n elven
n twäälven
n därtienen
n veertienen
enz.
n twintigsten
n därtigsten
enz.

vrouwelijk/onzijdig

de, et eerste
de, et tweede
de, et därde
de, et veerde
de, et viefde
de, et zesde
de, et zeuvende
de, et achste
de, et negende
de, et tiende
de, et elfde
de et twäälfdde
de, et därtiende
de, et veertiende
de, et twintigste
de, et därtigste

Heino - De telwoorden

n negentigsten de negentigste *de, et negentigste*
n hónderdsten de honderdste *de, et honderdste*
n du:zendsten de duizendste *de, et du:zendste*

Tijdsaanduidingen

<i>zondag</i>	zondag	<i>sundags</i>	's zondags
<i>maondag</i>	maandag	<i>smaondags</i>	's maandags
<i>dinsdag/dingsdag</i>	dinsdag	<i>dinsdags</i>	dinsdags
<i>woensdag/woenzeldag</i> (veroud.)	woensdag	<i>swoensdags/</i> <i>swoenzes</i>	's woensdags
<i>dónderdag</i>	donderdag	<i>dónderdags</i>	donderdags
<i>vriejdag</i>	vrijdag	<i>vriejdags</i>	vrijdags
<i>zaoterdag</i>	zaterdag	<i>saoterdags/saoters</i>	's zaterdags

Van de namen van de maanden is alleen *meert* “maart” afwijkend van het Nederlands.

Syntactische verschijnselen

1. Bij een werkwoord met een uitroep wordt *wat* gebruikt:
Wat móttén as et dut! ‘En nevelen dat het doet!’
2. In het Nederlands vinden we in de afhankelijke bijzin met een voltooide tijd twee volgordes, de rode: “ik geloof dat ik hem heb gezien” en de groene: “ik geloof dat ik hem gezien heb”. In het Heinoos vinden we alleen de groene volgorde:
Hee had eheurd det zien vrouwe vróg óp estaon was.
Hij had gehoord dat zijn vrouw vroeg was opgestaan.

Jammer det-e niet de hele vrach in ie:n keer ebrach hef.
Jammer dat ie de hele vracht niet in één keer gebracht heeft.
3. De persoonlijke voornaamwoorden niet-onderwerp kunnen ook gebruikt worden om bezit aan te duiden (zie ook p.119):

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

De wöllen sjaal wapperen haar um de schólders.
De wollen sjaal wapperde om haar schouders.

De kappe wèèien hum van de heuibärg of.
De kap woei van zijn hooiberg af.

Vergelijkbaar hiermee is de manier waarop het bezit van een persoon/dier wordt uitgedrukt, nl. door de persoon/het dier vóór het bezit te plaatsen:
Wullempie had de katta 't hoor weer mooi glad estrekken.
Willempje had het haar van de kat weer mooi glad gestreken.

4. Het werkwoord *hemmen* “hebben” wordt met een predicatief bijvoeglijk naamwoord (d.w.z. een bijv. nw. dat niet vóór het zelfst. nw. staat) gebruikt om een toestand aan te geven:

Hee hef de baand lek. ‘Hij heeft een lekke band.’

De verschijnselen 2, 3 en 4 doen zich ook in het Raaltes en het Lemelervelds voor.

Uitdrukkingen eigen aan het Heinoos

ik bin zo sloe:rig in de rakkerd
ik bin sloe:rig in de hoed
van 't winter
't was der an of dat-e óp de loop gunk

iederreis
de meid mós van de boe:r in de kraome

zie hadden de boel in de podde
't wil gaon sniejen

hee was nèrig gangs in n hof
hee keek zo bóts van em of
de halvescheid he-k nóu ehad
et blij mie allie:ns

ik voel me behoorlijk flauwtjes
ik voel me niet zo goed
van de winter
het scheelde niet veel of hij sloeg op hol
telkens
de meid moest een kind krijgen van de boer
ze hadden de zaak verwaarloosd
het lijkt te gaan sneeuwen; het ziet er naar uit dat het gaat sneeuwen
hij was ijverig bezig in de tuin
hij keek zo nors voor zich uit
ik heb de helft erop zitten
het is mij om het even; het kan me niet schelen

Heino - Uitdrukkingen eigen aan het Heinoos

Hennik-óm
een zökke van een kerel
an de gimmestiek wèèn
ik kan et niet wachen
door he-j een hele post an
van eersen
veur een päär joor e'lene/eleen
woor bin ie (bi-j) der ie:ne van?
bin ie der ie:ne van n Duvel?

et aole fenuus
ie krie:gt der bod van
ik zal oe óp tied bod doen
het knep better deur
in de bietied
wie gaot hen brummels zu:ken
heel ampärt mooi
een pense wärk
laot oe niet neugen
an een gäst

oom Hendrik
een slome duikelaar, een slome vent
op gymnastiek zijn
ik heb geen tijd
daar heb je een zware taak aan
binnenkort
een paar jaar geleden
van welke familie ben jij er één?
ben jij een zoon/dochter van de Duivel (bijnaam)?
het oude mens
je krijgt er bericht van
ik zal je tijdig verwittigen
het heeft meer invloed
als je eens een keer tijd over hebt
we gaan bramen zoeken
heel erg mooi
een hoop werk
geneer je niet, pak maar gerust
op een rij

Een tekst in het Heinoos***De tomaten***

Toen de aole landbouwschoe:le ebouwd wönnen, stunden door nog niet völle hu:zen. Óp de hoe:k was de smederieje van Berkhof (noe: garage Damman) en dan stund der nog zón klein husie. Wonen door Petrolie-Härm niet in? Doornaost was de tuin van Polstra en door wo-k wat aover vertellen.
In de Bouwhuusstege (noe: Vlaminckhorstweg) gung het prötie, det Polstra van de garage zukke mooie appels in de tuin had, heel ampät mooi. En det geleuven wie best, want Polstra was ók zón deftige meneer, hee praoten altied Hollands, dus - zo dachen wie - zal-e ók wel een mooie tuin hemmen. Wie gungen der mär is hen kieken, zo in 't tweeduuster. En jao heur: door hungen ze, orig lege an de grond, mooie oranje appels. Der zat een gat in de hège en wie kregen haoste ru:zie wie der 't eerste deur móch. Een päär van die snotneuzen van de Raolterweg wären

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

oons veur. Zie grepen een appel, beten der in... en toen ha-j die gezichten is munnen zien! Het wären helemaole gien appels. Nôu, net goed, zie wollen oons toch zo grääg veur wèèn? Läter heuren wie det 't tomaten wären. Wussen wie völle, tomaten kennen wie toen nog niet; de meeste mèensen hannen beunties, wottels en kool in de tuin staon, mär tomaten, nee, det was wat niejs.

Toen meester Hoppen óp de schoe:le iets vertellen aover nieje "fruit- en groente-soorten", vertellen hee ók aover tomaten. "Die staot wel bie Polstra in de tuin", klunk het deur de klasse. De meester gung wieder en zèè det tomaten zo gezónd wären. Weer een stemme uut de klasse: "Nôu meester, koop ze mär nooit, want die dinge bint niet te etten!" De meester: "Jan, ken jij tomaten en heb je ze wel eens geproefd?" Jántie kreeg een kleur en heel bedeesd zèèd-e: "Och meester, ik dache det 't appels wären..." De meester zèè niks, hee lachen een bettie ('t was ók een heel orige meester) en gung vārder met de lesse. Hee zal wel edach hemmen: laot n aolen deken Eekwielens die de Kattechismuslessen dut, laot die 't mär vertellen. Want as de deken zèè de-j niet móchen stellen uut andermans tuin, dan kneep det toch wel better deur. Nôu ja, wie hadden oons lessie ók wel ehad, want 't wären smerige dinge, die tomaten.

(Met toestemming van de schrijfster, Mevrouw M. Wolfkamp-Hansman overgenomen uit "Óp zien Heinoos").

In de tekst treffen we enkele eigenschappen van het Heinoos aan die het kenmerken als een Sallands dialect:

1. De woorden hebben vaak een korte klinker waar het Standaardnederlands een lange heeft: *bettie, etten, stellen, ók, völle*.
2. In de o.t.t. is de werkwoordsuitgang, behalve in de 1e pers. enk. en soms in de 3e pers. enk., een *-t*: *die staot, die dinge bint*.
3. Enkele woorden hebben in het meervoud een *-e*: *dinge*.
4. Waar in het Nederlands gezegd wordt: 'dachten', 'mochten', 'lachten', 'dacht', 'mocht', wordt in het Heinoos gebezigd: *dachen, móchen, lachen, dache, móch*.
5. In de o.v.t. van de zwakke werkwoorden krijgen alle persoonsvormuitgangen *-en*: *wonen door Petrolie-Härm, hee praoten, kennen wie, läter heuren wie, meester Hoppen vertellen, hee lachen, toen de aole landbouwschoe:le ebouwd wönnen*.
In de o.v.t. van de sterke werkwoorden hebben de 2e pers. enk. en alle personen van het mv. *-en*: *wussen wie, de-j niet móchen stellen, hungen ze, wie hadden*.
6. De verkleinwoorden hebben "Umlaut" in de stam: *prötie, Jántie*.
7. De voltooide deelwoorden hebben een *e*- als voorvoegsel: *ebouwd, edach, ehad*.

Lemelerveld - De klinkers

Lemelerveld

De klinkers

Voor de beschrijving van de klinkers en tweeklanken verwijst ik naar wat onder het Raaltes staat (p. 12 t/m 39). Hieronder volgen alleen de voorbeelden uit het Lemelervelds:

<i>ie</i>			
<i>balkenbrie</i>	balkenbrij	<i>griete</i>	grutto
<i>balkenslieten</i>	zolderplanken	<i>iengaal</i>	egaal
<i>bezieden</i>	naast, bezijden	<i>lieke</i>	egaal
		<i>liekstèè</i>	likdoorn
<i>biele</i>	bijl	<i>tien</i>	teen
<i>drieste</i>	netjes	<i>'ulie</i>	jullie
<i>griente</i>	(minderwaardig) veevoer	<i>zie</i>	zij (pers. vnv., enkel- en mv.)

In deze woorden gaat de *ie*-klank terug op een

a. owg. lange *i*, in *bezieden, biele, -brie, drieste, liek-, lieke, zie*.

b. owg. *i*, in *griente*.

c. owg. *ai* (Oudsaksisch *ee*), later verhoogd, in *tien* en waarschijnlijk ook (*-slieten*).

d. owg. *iu*, in *'ulie*.

Iengaal is oorspronkelijk aan het Frans ontleend; *griete* is een klankwoord.

ie:

<i>blie:ke</i>	bleek(veld)	<i>glie:ve</i>	gleuf
<i>die:nder</i>	politie-agent	<i>hie:le</i>	hilde
<i>drie:ver</i>	drevel	<i>hie:t</i>	heide(plant)
<i>ezie:ne</i>	gezien	<i>lie:nen</i>	lenen
<i>ie:khörtien</i>	eekhoortje	<i>stie:t</i>	(hij, zij, het) staat
<i>gie:r</i>	uier	<i>ver'drie:t</i>	verdriet
<i>gie:teling</i>	merel		

De lange *ie* komt in deze woorden uit een

a. owg. *ai* (Oudsaksisch *ee*), met latere verhoging, in *blie:ke, hie:t*, waarschijnlijk in *ie:k*-en mogelijk *gie:teling*.

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

b. owg. *io*, in *die:nder*, *ver'drie:t*.

c. owg. *eha*, na samentrekking en verhoging, in *ezie:ne*, *lie:nen*.

d. owg. *i*, gerekt in open lettergreep, in *drie:ver*.

Gie:r is ontstaan uit Oudsaksisch *geder* (na samentrekking en verhoging); in *glie:ve* komt de lange *ie* mogelijk uit een oude *iu*; *stie:t* is gevormd met klinkerwisseling in de 3^e pers. enk. o.t.t. (bij *staon*); *hie:le* is ontstaan door rekking en verhoging uit *hilde*, waarvan de herkomst onduidelijk is.

uu

<i>aoverluden</i>	de doods klok luiden	<i>lu</i>	lui, lieden
<i>buul</i>	buidel, zak	<i>prusen</i>	niesen
<i>brutien</i>	bruidje	<i>ruuföllie</i>	raapolie
<i>Ginnemuden</i>	Genemuiden	<i>sukerwottel</i>	suikerbiet

De *uu*-klank is afkomstig van een

a. owg. lange *u*, in *buul*, *brutien*, *-luden*, *prusen*.

b. owg. *iu*, in *lu*.

c. owg. *u*, in *-muden*.

d. owg. lange *o*, met verhoging, in *ruuf-*.

Suker- is een leenwoord uit een van de Romaanse talen.

uu:

<i>bluu:n</i>	bloeien	<i>lu:ze</i>	luizen
<i>gruu:n</i>	groen	<i>vu:len</i>	voelen
<i>huu:n</i>	(schapen) hoeden		

In deze woorden komt de lange *uu* telkens uit een owg. lange *o* met umlaut, behalve in *lu:ze*, waarin deze klank teruggaat op een owg. lange *u*.

oe

<i>gloeperd</i>	gluiperd, stiekemer	<i>toef</i>	kuif
(<i>et</i>) <i>hoeke</i>	de hurken	(<i>et</i>) <i>voel</i>	(de) nageboorte (van koe)
<i>hoesen</i>	hoesten	<i>voes</i>	vuist
<i>knoeste</i>	knuist	<i>vroeselen</i>	worstelen
<i>moel</i>	muil	<i>woensdag/</i>	
<i>poes</i>	puist	<i>woenzig</i>	woensdag

Lemelerveld - De klinkers

De *oe* in deze woorden komt van:

a. owg. lange *u*, in *gloeperd*, *knoeste*, *moel*, *poes*, *voel*, *voes*.

b. owg. lange *o*, in *hoeke*, *hoesen*, *woens/z-*.

Toef is een Frans leenwoord; de herkomst van de *oe* van *vroeselen* is niet duidelijk.

oe:

(<i>em</i>) <i>bedoe:n</i>	(zich) bevuilen	<i>oe:r</i>	ijzererts, oer
<i>boe:te</i>	boete	<i>roe:</i>	(hooiberg)paal
<i>doe:</i>	(ik) doe	<i>toe:reloe:rs</i>	tureluurs
<i>koe:nen</i>	koeien	(2x)	

De lange *oe* is in deze woorden vrijwel steeds afkomstig uit een owg. lange *o*. De herkomst van *toe:reloe:rs* is onduidelijk; het is een gevoelswoord; *oe:r* is ontleend aan het Duits.

i

<i>drif</i>	(hij, zij) drijft	(<i>een</i>) <i>minnigheid</i>	(een) beetje
<i>fe'gif</i>	vergif	<i>nichien</i>	nichtje
<i>ginne</i>	gindse	<i>prispaolsen</i>	voornaamste
<i>Ginnemuden</i>	Genemuiden	<i>rikpössien</i>	afrasteringspaaltje
<i>hilde/hille</i> (ook: <i>hie:le</i>)	hild(e), hilt(e)	<i>schik</i>	schik, lol
<i>hipsies</i>	(kleine) achterhammen	<i>vrikken</i>	wrikken
<i>kitsen</i>	keilen	<i>willegen</i>	wilg
<i>knikken</i>	knikken	<i>zwil</i>	eelt

De *i* is in bovengenoemde woorden ontstaan uit:

a. owg. *i*, in *fe'gif*, *minnig-*, *nichien*, *willegen*, *zwil* en waarschijnlijk *schik* en *vrikken*.

b. owg. *e*, in *ginne*, *rik-*.

c. owg. *e* < *a* + umlaut, waarschijnlijk in *Ginne-* en *hipsies*.

Drif is door klinkerwisseling in de 3^e pers. enk. o.t.t. ontstaan bij *drie:ven*.

Leenwoorden aan Romaanse talen zijn *kitsen* en *prispaolsen*; *knikken* is waarschijnlijk een klanknabootsing; onbekend is de herkomst van *hilde/hille*.

ee

<i>alleent</i>	alleen	<i>geef</i>	gaaf
<i>breef</i>	brief	<i>heemaol</i>	helemaal
<i>dee</i>	die	<i>hete</i>	heet
<i>deerne</i> (ook: <i>määchien</i>)	meisje	<i>repe</i>	touw, leidseel

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>reren</i>	huilen, schreeuwen	<i>steern</i>	ster
<i>schreeuwen</i>	loeien	<i>te'mee</i>	straks, dadelijk
<i>snee</i>	sneeuw		

De *ee* gaat terug op:

- owg. *ai* (Oudsaksisch *ee*), in *alleent*, *heemaol*, *hete*, *repe*, *reren*, *snee*; in *schreeuwen* kan de *ee* ook teruggaan op een owg. korte *i*.
- owg. lange *e*, in *breef*, *dee*.
- owg. tweeklank *io* in *deerne*.
- owg. *i*, gerekt in open lettergreep, in *te'mee*.
- owg. *e*, gerekt voor *r* + tongpuntmedeklinker, in *steern*.
- owg. lange *a* met umlaut, in *geef*.

u

<i>bukken</i>	bokking; bukken	<i>kunningskop</i>	boekmaag
<i>dummeltien</i>	deerntje, wichtje	<i>luchte</i>	stallantaarn
<i>gewulfte</i>	gewelf	<i>schuchtig</i>	schuw, angstig
<i>hunnig</i>	honing	<i>tulle</i>	speen, tet

De *u* gaat in deze woorden terug op:

- owg. korte *u* (eventueel met umlaut), in *bukken* 'bukken', *kunnings-* en waarschijnlijk *bukken* 'bokking' en *hunnig*.
- owg. *e*, na *w* gerond tot *u* in *gewulfte*.
- owg. *iu*, verkort in *luchte*.

Schuchtig en *tulle* zijn in vroeger eeuwen aan het Duits of de Duitse dialecten ontleend. *Dummel-* is waarschijnlijk een affectieve vorming.

eu

<i>deu</i>	(hij, zij) deed	<i>steuchien</i>	poosje
<i>heulp</i>	(hij, zij) hielp	(ook: <i>schöffien</i>)	
<i>meuie</i>	tante	<i>steurig</i>	gestadig
<i>neurig</i>	nodig	<i>teuveren</i>	toveren
<i>neuze</i>	neus	<i>veul</i>	(hij, zij) viel
<i>ofbleuten</i>	effenen	<i>vleutemelk</i>	afgeroomde, gestremde melk
<i>scheure</i>	scheur (zelfst. nw.); scherf	<i>zeum</i>	zoom
<i>scheurewärk</i>	aardewerk		

Lemelerveld - De klinkers

De *eu* is afkomstig van

- owg. *au*, met umlaut, in *neurig*, *steuchien*, *steurig*, *teuveren* en *zeum*.
- owg. lange *o* met umlaut, in *meuie*.
- owg. *a*, met umlaut, ronding en rekking, in *neuze*, zonder umlautsfactor in *scheure* 'scherf'.
- owg. korte *u*, in *scheure* 'scheur'.

In *deu*, *heulp* en *veul* is de *eu* ontstaan door klinkerwisseling in de o.v.t. bij *doe:n*, *helpen* en *val-len*; in *ofbleuten* kan het woord *bloot* worden herkend, waarvan de herkomst niet duidelijk is, in *vleutemelk* het werkwoord *vloten*, met waarschijnlijk een owg. *o* die in open lettergreep gerekt is.

ó

<i>bruidegóm</i>	bruidegom	<i>stóbbe(n)</i>	stobbe
<i>módderieje</i>	ruzie	<i>vrómmèense</i>	vrouwmen
<i>óngger</i>	reuzel		

De *ó* komt uit:

- owg. *o*, in *-góm*, en mogelijk ook in *módder-*.
- owg. *u*, in *stóbbe*.

Vrómmèense is een verkorting van *vrouwmenèense*; *óngger* is aan het Latijn ontleend.

oo

<i>bloorkop</i>	blaarkop	<i>slove</i>	sloof
<i>loon</i>	loon	<i>stoot</i>	poos
<i>loperieje</i>	diarree	<i>wonen</i>	wonen
<i>ome/oom</i>	oom	<i>zoor</i>	dor, verwelkt

De *oo* komt uit:

- owg. *au*, in *loon*, *loperieje*, *slove*, *stoot* en waarschijnlijk ook *zoor*.
- owg. lange *a* voor *r*, in *bloor-*.
- owg. *o*, gerekt in oorspr. open lettergreep, in *wonen*.

In *ome/oom* is de lange *oo* ontstaan door samentrekking (uit *oheim*).

e

<i>al' lens</i>	onverschillig	<i>'etged</i>	nagras
<i>belle</i>	bel (zelfst. nw.)	<i>e'wes</i>	geweest
<i>blekken</i>	blaffen	<i>hellig</i>	kwaad, nijdig
<i>deurdeweke dag</i>	doordeweekse dag	<i>nekken</i>	nek
<i>e'getten</i>	gegeten	<i>neppe</i>	snavel

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>nette</i>	neet	<i>scheppel</i>	korf
<i>ofbrekken</i>	afbreken	<i>tred</i>	schrede, trede, pas,
<i>pepper</i>	peper		stap
<i>reppel</i>	rep(p)el, stalpaal	<i>Vechte</i>	Vecht
<i>schelle</i>	(ik) scheld	<i>zelle</i>	trekzeel, paardentuig
<i>schenken</i>	ham		

De *e* gaat terug op:

- owg. *e*, in *belle*, *e'getten*, *hellig*, *nekken*, *-brekken*, *schelle*, *tred* en waarschijnlijk *Vechte*.
- owg. *e* < *a* met umlaut, in *schenken*, *scheppel* en waarschijnlijk *neppe*.
- owg. *ai*, later verkort, in *al'lens*, *zelle*.
- owg. *i*, in *nette*, *pepper*, *reppel*, *deurdeweks* en mogelijk *et-* (deze *e* kan ook uit een owg. *e* komen).

Met klinkerwisseling in het voltooid deelwoord is gevormd *e'wes* (bij *wèèn*); *blekken* is een klanknabootsend woord.

èè

<i>ège</i>	eg	<i>liekstèè</i>	litteken
<i>ègen</i>	eigen	<i>nègen</i>	negen (telw.)
<i>ègenlijk</i>	eigenlijk	<i>nèven</i>	naast
<i>e'lègen</i>	gelegen (volt. deelw.)	<i>pèense</i>	pens
<i>halverwège</i>	halverwege	<i>prèkerd</i>	praatvaar
<i>kwaovèènte</i>	kwajongens	<i>vrègen</i>	afrasteren

De *èè* is afkomstig van:

- owg. *e*, gerekt in open lettergreep, in *e'lègen*, *-wège*, *nèven*.
 - owg. *e* < *a* + umlaut, met rekking, in *ège*, *-stèè*.
 - owg. *ai*, in *ègen(-)*.
 - owg. korte *i*, later gerekt en verlaagd, in *nègen*, *vrègen*.
- Vèènte* is een samentrekking (uit *vennoot*); leenwoorden zijn *pèense* (uit het Frans) en *prèkerd* (uit het Latijn).

Lemelerveld - De klinkers

<i>ö</i>		<i>pröttel</i>	smeerboel
<i>bölken</i>	loeien	<i>rikpössien</i>	afrasteringspaaltje
<i>bröd</i>	(hij, zij) braadt	<i>schötte</i>	tocht, zuigwind; schot (van schieten)
<i>e'schöllen</i>	gescholden	<i>stöf</i>	(het) stuift
<i>e'stökken</i>	gestoken	<i>störm</i>	storm
<i>ie:khörntien</i>	eekhoortje	<i>ver'knötteren</i>	verkreukelen (van papier)
<i>knökkel</i>	knokkel	<i>vörm</i>	vorm
<i>kökken</i>	keuken	<i>zöt</i>	(hij, zij) ziet
(ook: <i>keuken</i>)		<i>zwörf</i>	(hij, zij) zwierf
<i>kösse</i>	korst		
<i>lönning</i>	leuning		
<i>nösselen</i>	nestelen		
<i>plög</i>	(hij, zij) plaagt		

De *ö* komt uit:

- owg. *u*, in *kösse* en waarschijnlijk *schötte*.
 - owg. *o*, met umlaut, in *knökkel* en de verkleinwoorden *-hörntien* en *-pössien*.
 - owg. *o* of *u*, in *störm*.
 - owg. *i* in *lönning*, owg. *e* in *nösselen*, in beide gevallen met ronding van de klinker.
- Met klinkerwisseling in de 3^e pers. enk. o.t.t. zijn gevormd *bröd* (bij *braon*), *plög* (bij *plaogen*), *stöf* (bij *stoe:ven*) en *zöt* (bij *zie:n*). Klinkerwisseling in de verleden tijd zien we in *zwörf* (bij *zwärven*), in het voltooid deelwoord in *e'schöllen* (bij *schellen*), *e'stökken* (bij *stekken*). Klankwoorden zijn *bölken*, *pröttel* en waarschijnlijk ook *-knötteren*. Aan het Latijn ontleend zijn de woorden *kökken* en *vörm*.

öö

<i>e'böön</i>	geboden (volt. deelw.)	<i>nötelkónte</i>	sjagrijnig persoon
<i>e'vlögen</i>	gevlogen	<i>schöve</i>	(wind)vlaag
<i>e'wögen</i>	gewogen	<i>verböön</i>	verboden (volt. deelw.)
<i>nötelig</i>	sjagrijnig, lastig		

De *öö* in *e'böön*, *e'vlögen*, *e'wögen*, *verböön* is het resultaat van klinkerwisseling in het voltooid deelwoord (bij *(ver)bie:n*, *vlie:gen*, *wègen*).

De herkomst van de *öö* van *nötel-* en *schöve* is niet duidelijk.

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

o

<i>bolteren</i>	buitelen	(in) <i>odder</i>	(in) orde
<i>bolterkónte</i>	onbenul, onhandig	<i>ofbrekken</i>	afbreken
	persoon	<i>snorre</i>	snor; deel van een zicht
<i>eierkollen</i>	eierkolen		
<i>kos</i>	kost (zelfst. nw.)	<i>'vrollu</i>	vrouwlui
<i>'merkolle</i>	Vlaamse gaai		

De o komt uit:

a. owg. *o*, in *-kollen* en *kos*.b. owg. *a*, met ronding, in *of-*.

Leenwoorden zijn *odder* (uit het Frans of Latijn) en *snorre* (Nederduits *snur-*), in ieder geval in de eerste betekenis. *Vrollu* komt uit *vrouwlu*; *merkolle* zou komen van de naam van de Middeleeuwse grappenmaker *Markolf*. Niet duidelijk is de herkomst van *bolter-*

ao

<i>aold</i>	oud	<i>'hemao/</i>	
<i>aos</i>	harde werker	<i>helemaol</i>	helemaal
<i>gaot</i>	(hij, zij) gaat	<i>kaonen</i>	kanen
<i>gaove</i>	gave, gift	<i>plaoge</i>	ziekte (bij dieren)
<i>gaovel</i>	tandvlees	<i>schaol</i>	ondiep
<i>haost</i>	haast, bijna; haast, spoed	<i>vraon</i>	vragen (werkw.)
		<i>vraogen</i>	vragen (zelfst. nw. mv.)

De ao gaat terug op:

a. owg. lange *a*, in *aos*, *gaot*, *gaove*, *'hemao/helemaol*, *plaoge* en *vraon/vraogen*.b. owg. *a*, voor *-ld/-lt* gerekt in *aold*.c. gerekte owg. korte *o*, in *schaol*.Misschien komt *gaovel* van *gaogel*, dan met *ao* uit een korte *a* die vroeg gerekt is.De herkomst van *kaonen* is niet duidelijk; *haost* is oorspronkelijk aan het Oudfrans ontleend.

ä

<i>ärf</i>	erf (zelfst. nw.)	<i>hätten</i>	herten
<i>dässe</i>	das (kledingstuk)	<i>kälte</i>	kou
<i>deurkällen</i>	tintelen	<i>Kärsdägen</i>	Kerst dagen
<i>händig</i>	handig, vaardig	<i>mäkkelijk</i>	gemakkelijk
<i>härke</i>	hark; moeilijke vrouw	<i>päppe</i>	tepel
<i>häs</i>	hars		

Lemelerveld - De klinkers

De ä is afkomstig van:

a. owg. *a* met umlaut, in *ärf*, *händig*, *-källen* en *kälte*; zonder umlaut in *mäkkelijk* en waarschijnlijk *häs*.b. owg. *i*, voor *r* verlaagd, in *hätten* en *Kärs-*.Onduidelijk is de herkomst van de ä van *dässe*, *härke* en *päppe*.

ää

<i>ääns</i>	ergens	<i>määchien</i>	meisje
<i>äärg</i>	(geen) erg (in hebben)	(ook: <i>deerne</i>)	
<i>bäker</i>	baker	<i>nääns</i>	nergens
<i>däärm</i>	darm	<i>nägel</i>	nagel
<i>gäächien</i>	gaatje	<i>päächien</i>	paadje
<i>gäten</i>	gaten	<i>pään</i>	paden
<i>gläzen</i>	glazen	<i>räächien</i>	raadje, wieltje
<i>jägen</i>	jagen	<i>rään</i>	rad(er)en, wielen
<i>käken</i>	kaken (mv.)	<i>slägen</i>	slagen (zelfst. nw. mv.)
<i>kään</i>	karnen	<i>täte</i>	taart
<i>kniewägen</i>	knieholtte	<i>väächien</i>	vaatje

De ää is ontstaan uit:

a. owg. *a*, gerekt voor *r* + medeklinker, en in open lettergreep, in *äärg*, *bäker*, *däärm*, *jägen*, *nägel* en waarschijnlijk *-wägen*.b. owg. *e* < *a* met umlaut, gerekt voor *r* + tongpuntmedeklinker, in *ääns*, *nääns*.c. wrs. owg. *e* zonder umlautsfactor in *kään*.d. wrs. owg. lange *a*, in *käken* (meestal is echter de owg. lange *a* in deze regio een *ao* geworden).e. umlaut van de *a* + rekking, in de verkleinwoorden *gäächien*, *päächien*, *räächien*, *väächien* en in de meervouden *gäten*, *gläzen*, *pään*, *rään*, *slägen*.In *määchien* is de ää ontstaan uit samentrekking van **agi* (vgl. ouder Ned. *aged*); *täte* is een Frans leenwoord.

a

<i>al' lens</i>	onverschillig	<i>gank</i>	gang
<i>balken</i>	balk	<i>jappel</i>	aardappel
<i>begräffenisse</i>	begravenis	<i>krang</i>	binnenste buiten
<i>brachen</i>	(wij) brachten	<i>mangel</i>	beetwortel
<i>fejzante</i>	fazant	<i>plagge</i>	zode

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>tange</i>	moeilijke vrouw	<i>waks</i>	waaks
<i>vangst</i>	vang(st), liesploo		

De *a* gaat in de meeste van deze woorden terug op een owg. *a*. De vorm *brachen* is gevormd met klinkerwisseling, bij *brenge*. *Fezante* is een Frans leenwoord, de herkomst van *krang* en *plagge* is onduidelijk.

<i>aa</i>			
<i>aandere</i>	andere	<i>twaalven</i>	twaaif
<i>taand</i>	tand	<i>uuthalen</i>	uithalen (v. nesten)
<i>taandzeerte</i>	kiespijn	(ook: <i>uuthälen</i>)	
<i>tane</i>	tanden	<i>water</i> (ook: <i>wäter</i>)	water

De *aa* van bovenstaande woorden komt uit een owg. *a* die hier is gerekt voor een neusklink + plof- of schuurklink, of in (oorspronkelijk) open lettergreep.

stomme *e*

<i>balken</i>	balk	<i>griete</i>	grutto
<i>biele</i>	bijl	<i>lèze</i>	(ik) lees
<i>der</i>	er	<i>lu:ze</i>	luizen
<i>e'koch</i>	gekocht	<i>'naosek</i>	broekzak
<i>e'wes</i>	geweest	<i>roepe</i>	rups
<i>e'weugen</i>	gewogen	<i>schelle</i>	(ik) scheld
<i>fezante</i>	fazant	<i>'willegen</i>	wilg

De stomme *e* kan teruggaan op verschillende klinkers die in onbeklemtoonde positie verzwakten. De *-e* van *biele* bijv. komt uit een germ. *a* (ouder Germaans **br̥þla/biþla*), *-sek* in *naosek* is te lezen als: *zak*, het voorvoegsel *e-* is een verzwakking van *gi-*.

De tweeklanken

Tweeklanken zijn klinkers die niet van begin tot eind dezelfde uitspraak houden maar gaandeweg veranderen in een *j* of een *w*. In het Nederlands komen drie tweeklanken voor, namelijk die in “tuin, wijn/trein, blauw/oud”. In het Lemelervelds zijn het er veel meer. In het hierna volgende schema staan de tweeklanken gerangschikt volgens dezelfde principes als bij de klinkers (zie p. 11), met

Lemelerveld - De tweeklanken

als basis de eerste helft van de tweeklank. Staat de tweeklank links in het vakje, dan is de laatste klank een *j*, staat hij daarentegen rechts, dan is de laatste klank een *w*.

voor + gespreid	voor + gerond	achter + gerond	
<i>iej</i>	<i>uui</i> <i>uuw</i>		<i>oew</i>
	<i>uj</i>	<i>ói</i>	<i>óu</i>
<i>ij/ei</i>		<i>ui</i>	<i>au/ou</i>

iej

<i>bieje</i>	bij (zelfst. nw.)	<i>módderieje</i>	ruzie
<i>biejenkôrve</i>	bijenkorf	<i>ieje!</i>	jij!
<i>boe:rderieje</i>	boerderij	<i>vriej</i>	vrij (bijv. nw.)
<i>loperieje</i>	diarree		

Iej gaat in *bieje(-)* wrs. terug op een owg. *i* + overgangsklink *j*. Uit een owg. lange *i* komt *iej* in *ieje* en *vriej*.

In *boe:rderieje*, *loperieje* en *módderieje* zien we het achtervoegsel *-erieje*, overeen komend met het Nederlandse *-erij*, uit het Frans.

uui

<i>(um) bemuuien</i>	(zich) bemoeien
<i>(ik) bluuie</i>	(ik) bloeie

De *uui* in deze woorden komt uit een oude lange *o* + *j*.

uuw

<i>weduwe</i>	weduwe
<i>weduwnäär</i>	weduwnaar
<i>woorschuwen</i>	waarschuwen

In *weduw-* komt de *uuw* uit een *u* + *w*, in *woorschuwen* waarschijnlijk uit een owg. lange *u* (+ *w*).

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

oew
roew(e) ruw(e)

De *oew* gaat in dit woord terug op een owg. lange *u* (+ *w*).

iw
kiwwen kaken, wangen
schiw vogelverschrikker

Kiw- komt mogelijk uit Oudsaksisch *kio*; de *iw* van *schiw* mogelijk uit een oude *iu* (Oudhoogduits *sciuhan* = bang maken, bang zijn).

uj
fij toch! foei toch!

Fij is hetzelfde woord als Ned. *foei* en zou teruggaan op het gebaar van het uitspuwen (De Vries' *Etymologisch Woordenboek*).

ói
Góíendag! Goeiendag!

De owg. lange *o* is in dit woord kort geworden.

óu
nóu nou

In dit woord gaat de *óu* terug op een oude lange *u*.

ij/ei
ei ei
hij hij

De *ei* van *ei* komt uit een owg. *ai*; de *ij* van *hij* uit een oude lange *i*, die doorgaans in het Nedersaksisch niet diftongeerde tot *ij*; waarschijnlijk is dit woord ontleend aan het Nederlands.

Lemelerveld - De tweeklanken

ui
bruid bruid
bruidegóm bruidegom

Bruid(-) zou in het Nedersaksisch van deze streek eigenlijk *bruud* moeten zijn: de klinker in dit woord komt uit een oude lange *u*, die in deze streek niet gediftongeerde is tot *ui*. *Bruid(-)* zal dus ontleend zijn aan het Nederlands.

au/ou
bouwen bouwen
vrouwe vrouw

De *ou* van *bouwen* gaat terug op een owg. lange *u*; de *ou* van *vrouw* op een owg. *au*.

Uitspraakregels

De uitspraakregels voor het Raaltes (zie de p. 41-49) gelden ook voor het Lemelervelds, maar voor het Lemelervelds moeten de volgende regels worden toegevoegd:

1. De *t* van de kleine grammaticale woordjes zoals *met*, *dat* e.d. valt weg vóór een andere medeklinker. Vgl.:
met mie > *meh mie* > met mij
2. De stemloze medeklinkers die tussen twee klinkers staan, hadden in de uitspraak van de heer Huurman wat stemhebbendheid betreft enigszins de neiging om zich aan te passen aan de omringende klinkers, en zo konden we dus soms horen:

<i>läte</i>	>	<i>läde</i>	laat
<i>materiaal</i>	>	<i>maderiaal</i>	materiaal
<i>hoesen</i>	>	<i>hoezen</i>	hoesten
<i>lussen</i>	>	<i>luzzen</i>	lusten
<i>prusen</i>	>	<i>pruzen</i>	niesen
<i>dache</i>	>	<i>dagge</i>	(ik) dacht

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

3. Als de *n* midden in het woord voorafgegaan wordt door een korte klinker en gevolgd wordt door een *ch*, wordt de korte klinker genasaliseerd (voor deze term, zie Raalter uitspraakregel 7, p. 45) en verdwijnt de *n*:

<i>dinchien</i>	>	<i>dichien</i>	dingetje
<i>gänchien</i>	>	<i>gächien</i>	gangetje
<i>krinchien</i>	>	<i>krichien</i>	kringetje

De persoonlijke voornaamwoorden

onderwerp			
<i>neutraal</i>	<i>beklemtoond</i>	<i>onbeklemtoond</i>	
<i>ik</i>	<i>ikke</i>	<i>k</i>	ik
<i>ie</i>	<i>ieje</i>	<i>-j</i>	jij
<i>hee</i>	<i>hij</i>	<i>-e</i>	hij
<i>zie</i>	<i>zie</i>	<i>ze</i>	zij
<i>et</i>		<i>'t</i>	het
<i>wie</i>	<i>wie</i>	<i>-w</i>	wij
<i>ule, julle</i>	<i>julie, oelu</i>	<i>-j</i>	jullie
<i>zie</i>	<i>zie</i>	<i>ze</i>	zij

De persoonlijke voornaamwoorden met een streepje (-) ervoor worden alleen enclitisch gebruikt, d.w.z. ze komen altijd achter de werkwoordsvorm te staan. De andere persoonlijke voornaamwoorden kunnen zowel preclitisch (vóór de werkwoordsvorm) als enclitisch gebruikt worden.

Voorbeeld:

sneed-e? *sneed-tie?*

Opmerking: In deze vraag wordt de *d* van *sneed* als een *d* uitgesproken. Dit is eens te meer een bewijs dat de enclitische voornaamwoorden samen met het voorafgaande werkwoord één woord vormen (zie hiervoor p. 48 Opmerking). De *d* van *sneed* staat dus niet aan het wordeinde, waardoor uitspraakregel 9 (p. 47) niet toepasbaar is.

Lemelerveld - De persoonlijke voornaamwoorden

niet-onderwerp		
<i>neutraal/beklemtoond</i>	<i>onbeklemtoond</i>	
<i>mie</i>	<i>mie</i>	mij
<i>oe</i>	<i>oe</i>	jou
<i>heur</i>	<i>häär</i>	haar
<i>hum</i>	<i>em, 'm</i>	hem
<i>et</i>	<i>'t</i>	het
<i>oons</i>	<i>oons</i>	ons
<i>julie</i>	<i>julie</i>	jullie
<i>hun</i>	<i>hun</i>	hun/hen

De persoonlijke voornaamwoorden die niet-onderwerp zijn kunnen gebruikt worden als lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp, wederkerend voornaamwoord en om bezit aan te geven. In dit laatste geval betreft het voornamelijk lichaamsdelen.

Voorbeelden:

<i>'k heb oe nog nooit e'zie:ne</i>	(lijdend voorw.)	'k heb je nog nooit gezien
<i>wie:s mie die heugte ies an</i>	(meew. voorw.)	wijs mij die hoogte eens aan
<i>hef hij 'm der an e'ärgerd?</i>	(wederk. vnw.)	heeft hij zich eraan geërgerd?
<i>de bötten doe:t em zeer</i>	(bezt)	hij heeft pijn in zijn botten
<i>de tane doe:t mie zeer</i>	(bezt)	ik heb kiespijn
<i>et dut em zeer in de kniewägen</i>	(bezt)	hij heeft pijn in zijn knieholte
<i>de wöllen dasse wèien hum</i>		de wollen das waaide om zijn
<i>um de schölders</i>	(bezt)	schouders
<i>hee hef em bedaone</i>	(bezt)	hij heeft het in zijn broek
		gedaan

De bezittelijke voornaamwoorden

bijvoeglijk		zelfstandig	
<i>mien</i>	mijn	<i>miene</i>	de mijne
<i>oe</i>	jouw	<i>oene</i>	de jouwe
<i>zien</i>	zijn	<i>ziene</i>	de zijne
<i>häär</i>	haar		
<i>oonze</i>	onze (mnl. + vrl.)		
<i>oons</i>	ons		
<i>jullie</i>	jullie		
<i>hun</i>	hun		

De werkwoorden**De zwakke werkwoorden**

De vervoeging van de zwakke werkwoorden is meestal gelijk aan die van de zwakke werkwoorden in het Raaltes (zie p. 54). Echter wat betreft de vervoeging van de werkwoorden die op *-n* eindigen kunnen er verschillen optreden: wanneer de stam van zo'n werkwoord eindigt op een *-d*, dan houdt, in tegenstelling tot wat er in het Heinoos en Raaltes gebeurt, de 1e pers. enk. van de o.t.t. een *-d*: *ik läde* = ik laad. De overige vormen van deze tijd zijn wel gelijk aan die van de andere twee dialecten.

In Lemelerveld kan een werkwoord dat op *-n* eindigt ook een stam hebben die eindigt op *-i*. Vgl. *bluu:n* 'bloeien'; *ik bluui* 'ik bloei'.

Onder de zwakke werkwoorden van het Raaltes en het Heinoos kunnen ook Lemelerveldse werkwoorden vermeld staan.

<i>et anleggen</i>	het aanleggen	<i>um bemuuien</i>	zich bemoeien
<i>aoverluden</i>	de doodsklok luiden over	<i>blekken</i>	blaffen
		<i>bliken</i>	bleken
<i>um ärgeren</i>	zich ergeren	<i>bluu:n</i> (stam <i>bluui</i>)	bloeien
<i>bästen</i>		<i>bolteren</i>	buitelen
(volt.deelw. <i>ebästen</i>)	barsten	<i>börselen</i>	borstelen

<i>drägen</i> (3e pers. enk. o.t.t.)	dragen	<i>mäk</i> , volt. deelw. <i>emäk</i>)	
<i>dräg</i> , volt.deelw. <i>edrägen</i>)		<i>ofbleuten</i>	effenen, egaliseren
<i>duken</i>	duikelen	<i>ofstoten</i>	verstoten (van een kalf door een koe)
<i>du:ren</i>	duren	<i>pikken</i>	kleven
<i>(öp)feilen</i>	(op)dweilen	<i>pleggen</i>	plegen (= gewoon zijn)
<i>fliciteren</i>	feliciteren	<i>potten</i>	poten
<i>gään</i> (stam <i>gäär</i>)	(bijeem)garen	<i>prakkezeren</i>	prakkizeren
<i>gengelen</i>	treuzelen, heen en weer lopen, langzaam lopen	<i>proesen</i>	niezen
		<i>scheuken</i>	(zich) schuren
<i>geleuven</i>	gelooven	<i>schreeuwen</i>	loeien
<i>hoesen</i>	hoesten	<i>smakken</i>	smakken
<i>huu:n</i> (stam <i>huud</i>)	oppassen, hoeden	<i>sol'deren</i>	solderen
<i>jägen</i> (3e pers. enk. o.t.t. <i>jäg</i> , volt. deelw. <i>ejäg</i>)	jagen; jagen, snel rijden	<i>spannen</i>	spannen
<i>juchteren</i>	stoeien; jagen	<i>speuren</i>	speuren
<i>kään/känen</i>	karnen	<i>stellen</i>	stelen
(stam: <i>kään</i>)			(ook sterk werkw.)
<i>knikken/nikken</i>	knikken		(volt.deelw. <i>estöllen</i>)
<i>kwäken</i>	kwaken	<i>stokken</i>	stoken
<i>kwielen</i>	kwijlen	<i>streuien</i>	(mest) strooien
<i>lään</i> (stam <i>lääd</i> , volt. deelw. <i>e'läne</i>)	laden	<i>stu:ren</i>	sturen
<i>langen</i>	aanreiken	<i>tappen</i>	tappen
<i>lèzen</i> (ook sterk werkw., zie p. 170)	lezen	<i>tu:gen</i>	zich permitteren (van uitgaven)
<i>lie:nen</i>	lenen	<i>utneudigen/</i>	uitnodigen
<i>lönnen</i>	leunen	<i>utneugen</i>	
<i>lullen</i> (niet vulgair)	kletsen	<i>(um)vään</i>	(om)spannen,
<i>lussen</i>	lusten	(stam <i>vääm</i>)	(om)vatten
<i>mäken</i> (3e pers. enk. o.t.t.)	maken	<i>verknötteren</i>	verfrommelen
		<i>vroselen</i>	worstelen
		<i>um wään</i> (stam <i>wäär</i>)	zich hoeden voor

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>wachen</i>	wachten; tijd hebben voor	<i>wie:n</i> (stam <i>wie:d</i>)	wieden
<i>wärken</i>	werken	<i>zwemmen</i>	zwemmen
<i>welteren</i>	heen en weer rollen (v. paarden)	(volt.deelw. <i>ezwömmen</i>)	
		<i>zweten</i>	zweten

De sterke werkwoorden

De vervoeging van de sterke werkwoorden in het Lemelervelds is gelijk aan die in het Raaltes (zie p. 61).

De werkwoordklassen

Net als in het Raaltes (zie p. 62) kunnen de sterke werkwoorden op grond van de klinkerveranderingen, die zich met name in de o.v.t. voordoen, onderverdeeld worden in een aantal klassen. Ook onder de Raalter (p. 63-70) en Heinose (p.123-127) klassen zijn veel Lemelerveldse werkwoorden vermeld. We laten van elke klasse de vormen zien van de 1e pers. enk. o.t.t., de 3e pers. enk. o.t.t., de 1e pers. enk. o.v.t. en het voltooid deelw.

N.B.: In de uitspraak van het Lemelervelds van de heer Huurman verdween soms het voorvoegsel *e-* van het voltooid deelwoord van de sterke werkwoorden. Staan er in de derde kolom twee woorden, gescheiden door een ~ dan is de eerste vorm die van de 1e pers. enk. o.v.t. en de tweede die van de 3e pers. enk.

Klasse 1: *ie(:)* ~ *i* ~ *ee* ~ *ee/e*

<i>blie:ve</i>	~ <i>blijf</i>	~ <i>bleve</i>	~ <i>ebleven</i>	blijven
<i>lie:</i>	~ <i>lid</i>	~ <i>lee~leed</i>	~ <i>e'lene/e'leen</i>	lijden
<i>snie:</i>	~ <i>snid</i>	~ <i>snee~sneed</i>	~ <i>e'snene/e'sneen</i>	snijden
<i>strieke</i>	~ <i>strik</i>	~ <i>streke</i>	~ <i>e'strekken</i>	strijken

De werkwoorden *lie:n* 'lijden' en *snie:n* 'snijden' hebben als stam respectievelijk *lie:d* en *snie:d*.

Het werkwoord *spieten*, dat alleen in de 3e pers. enk. voorkomt, heeft in de o.t.t. een kleine afwijking:

Lemelerveld - De werkwoorden

spiet ~ *speet* ~ *espetten* spijten

Het volgende werkwoord kan ondanks bepaalde afwijkingen ook tot deze klasse gerekend worden:

schijte ~ *schijt* ~ *scheet* ~ *eschetten* schijten

Klasse 2: *ie(:)/uu(:)/oe(:)* ~ *ö* ~ *eu* ~ *öö/ö/eu*

In het Lemelervelds komt de *eu* in het voltooid deelw. alleen voor als de stam eindigt op een *-r*, in overeenstemming met wat er gezegd is op p. 12 (zie ook p. 65)

(*ver*)*bie:* ~ (*ver*)*böd* ~ (*ver*)*beude* ~ *ver-/eböne* (ver)bieden
(hele werkwoord: (*ver*)*bie:n*)

<i>gie:te</i>	~ <i>göt</i>	~ <i>geute</i>	~ <i>egötten</i>	gieten
<i>vlu:ke</i>	~ <i>vlök</i>	~ <i>vleuke</i>	~ <i>evlökken</i>	vloeken
<i>zoe:ge</i>	~ <i>zög</i>	~ <i>zeuge</i>	~ <i>ezögen</i>	zuigen

De volgende werkwoorden, met soms afwijkende vormen, kunnen ook tot deze klasse gerekend worden:

<i>bewège</i>	~ <i>bewèegt</i>	~ <i>beweuge</i>	~ <i>bewögen</i>	bewegen
<i>lope</i>	~ <i>löp</i>	~ <i>leupe</i>	~ <i>elopen</i>	lopen
<i>schere</i>	~ <i>scheert</i>	~ <i>scheure</i>	~ <i>escheuren</i>	scheren
<i>stote</i>	~ <i>stöt</i>	~ <i>steute/stoten</i>	~ <i>estötten</i>	stoten
<i>wège</i>	~ <i>wèegt</i>	~ <i>weuge</i>	~ <i>ewögen</i>	wegen

Klasse 3: *i/e* ~ *i/e* ~ *eu/ö/u* ~ *ö/u*

De 3e pers. enk. o.t.t. gaat meestal uit op een *-t* en heeft geen klinkerwisseling.

<i>drinke</i>	~ <i>drinkt</i>	~ <i>drunk(e)</i>	~ <i>edrunken</i>	drinken
<i>helpe</i>	~ <i>helpt</i>	~ <i>heulpe</i>	~ <i>ehölpen</i>	helpen
<i>klimme</i>	~ <i>klimt</i>	~ <i>klumme</i>	~ <i>eklummen</i>	klimmen
<i>schenk(e)</i>	~ <i>schenkt</i>	~ <i>schunke</i>	~ <i>eschunken</i>	schenken
<i>stelle</i>	~ <i>stelt</i>	~ <i>steule</i>	~ <i>estöllen</i>	stelen
			(ook zwak werkw.)	
<i>trekke</i>	~ <i>trekt</i>	~ <i>trökke</i>	~ <i>etrökken</i>	trekken

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

De hierna volgende werkwoorden, hoewel in enkele vormen afwijkend, kunnen ook tot deze klasse gerekend worden:

<i>bedärve</i>	~	<i>bedärft</i>	~	<i>bedörven</i>	~	<i>bedörven</i>	bederven
<i>spinne</i>	~	<i>spint</i>	~	<i>spón</i>	~	<i>espunnen</i>	spinnen
<i>stärve</i>	~	<i>stärft</i>	~	<i>störven</i>	~	<i>estörven</i>	sterven
<i>(ver)slikke</i>	~	<i>(ver)slök</i>	~	<i>(ver)sleuke</i>	~	<i>ver-/eslökken</i>	(ver)slikken
<i>zwärve</i>	~	<i>zwärft</i>	~	<i>zwörven</i>	~	<i>ezwörven</i>	zwerfen

Klasse 4: e ~ e ~ a ~ ö

<i>brekke</i>	~	<i>brek</i>	~	<i>brak</i>	~	<i>ebrökken</i>	breken
<i>nemme</i>	~	<i>nemt</i>	~	<i>namme</i>	~	<i>enömmen</i>	nemen
<i>sprekke</i>	~	<i>sprek</i>	~	<i>sprakke</i>	~	<i>esprökken</i>	spreken
<i>stekke</i>	~	<i>stek</i>	~	<i>stakke</i>	~	<i>estökken</i>	steken (ook zwak werkwoord)

Klasse 5: èè/e ~ èè/e ~ aa/a ~ èè/e

Als de medeklinker die op de stamklinker volgt stemhebbend is, dan is de stamklinker lang, in het omgekeerde geval kort:

<i>lèze</i>	~	<i>lèest</i>	~	<i>laze</i>	~	<i>elèzen</i>	lezen
<i>mette</i>	~	<i>met</i>	~	<i>mat</i>	~	<i>emetten</i>	meten

De 3e pers. enk. o.v.t. heeft altijd een korte *a*.

De volgende werkwoorden, die kleine afwijkingen vertonen, kunnen ook tot deze klasse gerekend worden:

<i>geve</i>	~	<i>gif</i>	~	<i>gaf~gaf</i>	~	<i>egeven</i>	geven
<i>zitte</i>	~	<i>zit</i>	~	<i>zatte</i>	~	<i>ezetten</i>	zitten

Klasse 6: ao ~ ö ~ eu ~ ao/üü

<i>brao</i>	~	<i>bröd</i>	~	<i>breude</i>	~	<i>ebraone</i>	braden
<i>slao</i>	~	<i>slöt</i>	~	<i>sleuge</i>	~	<i>eslaone/ eslägen</i>	slaan

Voor meer voorbeelden van deze werkwoorden zie men onder Raalte en/of Heino (p. 69 of p. 127).

*Lemelerveld - De werkwoorden***Overige sterke en onregelmatige werkwoorden**

Hieronder rangschikken wij de werkwoorden die niet vallen onder één van de zes klassen:

<i>bedoe: (mie)</i>	~	<i>bedut (em)</i>	~	<i>bedeu (mie)~bedeu(d) (em)</i>	~	<i>bedaon(e)</i>	(zich) bevuilen (het hele werkwoord is <i>em bedoe:n</i>)
<i>brenge</i>	~	<i>brengt</i>	~	<i>brach(e)</i>	~	<i>ebrach</i>	brenge
<i>denke</i>	~	<i>denkt</i>	~	<i>dach(e)</i>	~	<i>edach</i>	denken
<i>doe:</i>	~	<i>dut</i>	~	<i>deu~deu(d)</i>	~	<i>edaon(e)</i>	doen (enclitische vorm: <i>deud-e</i> 'deed ie'; het hele werkwoord is <i>doe:n</i>)
<i>gao</i>	~	<i>gie:t</i>	~	<i>gunge~gung/gunk</i>	~	<i>egaon(e)</i>	gaan (enclitische vorm: <i>gao-w</i> 'gaan we'; het hele werkwoord is <i>gaon</i>)
<i>hange</i>	~	<i>hangt</i>	~	<i>hunge~hung</i>	~	<i>ehangen</i>	hangen
<i>kope</i>	~	<i>koch</i>	~	<i>koche/kochen</i>	~	<i>ekoch</i>	kopen
<i>stao</i>	~	<i>stie:t</i>	~	<i>stunne~stund</i>	~	<i>estaon</i>	staan (het hele werkwoord is: <i>staon</i>)
<i>valle</i>	~	<i>valt</i>	~	<i>veule~veult</i>	~	<i>evallen</i>	vallen
<i>vaole</i>	~	<i>vaolt</i>	~	<i>völle</i>	~	<i>evöllen</i>	vouwen
<i>zie</i>	~	<i>zöt</i>	~	<i>zage~zag</i>	~	<i>e'zie:ne</i>	zien (De

overige vormen van de o.t.t., behalve de 3e pers. enk., hebben *ie:* als stamklinker; het hele werkwoord is *zie:n*).

Als bij één van de bovengenoemde werkwoorden er twee vormen voor de o.v.t. vermeld worden, gescheiden door ~, dan is de eerste die van de 1e pers. enk. en de tweede die van de 3e pers. enk. Als de twee vormen worden gescheiden door / dan kunnen beide met dezelfde betekenis gebruikt worden.

De voornaamste hulp- en koppelwerkwoorden

hemmen hebben

o.t.t.	o.v.t.	voltooid deelwoord
<i>ik hebbe</i>	<i>ik hadde</i>	<i>ehad</i>
<i>ie hebt</i>	<i>ie hannen</i>	
<i>hee, zie hef</i>	<i>hee, zie had</i>	
<i>wie hebt</i>	<i>wie hannen</i>	

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

ule hebt ule hannen
zie hebt zie hannen

enclitische vormen:

he-k heb ik ha-k had ik
he-j heb je ha-j had je
hef-e heeft ie
he-w hebben we

können kunnen

o.t.t.	o.v.t.	voltooid deelwoord
<i>ik kanne</i>	<i>ik kón</i>	<i>ekönd</i>
<i>ie könt</i>	<i>ie können</i>	
<i>hee, zie kan</i>	<i>hee, zie kón</i>	
<i>wie könt</i>	<i>wie können</i>	
<i>julle könt</i>	<i>julle können</i>	
<i>zie könt</i>	<i>zie können</i>	

enclitische vorm:

kö-j kun je
ko-j kon je

meugen mogen

o.t.t.	o.v.t.	voltooid deelwoord
<i>ik mag(ge)</i>	<i>ik móche</i>	<i>emeugen</i>
<i>ie magt</i>	<i>ie móchen</i>	
<i>hee mag</i>	<i>hee móche</i>	
<i>wie magt</i>	<i>wie móchen</i>	
<i>julle magt</i>	<i>julle móchen</i>	
<i>zie magt</i>	<i>zie móchen</i>	

enclitische vorm:

mach-e mag ie
móch-e mocht ie
móche-wie mochten wij

Lemelerveld - De werkwoorden

mutten moeten

o.t.t.	o.v.t.
<i>ik mutte</i>	<i>ik mósse</i>
<i>ie mut</i>	<i>ie móssen</i>
<i>hee, zie mut</i>	<i>hee, zie mós</i>
<i>wie mut</i>	<i>wie móssen</i>
<i>julle mut</i>	<i>julle móssen</i>
<i>zie mut</i>	<i>zie móssen</i>

enclitische vorm:

mu-j moet je

wèèn zijn

o.t.t.	o.v.t.	voltooid deelwoord
<i>ik bin</i>	<i>ik wasse</i>	<i>e 'wes</i>
<i>ie bint</i>	<i>ie wären</i>	
<i>hee, zie is</i>	<i>hee, zie was</i>	
<i>wie bint</i>	<i>wee/wie wären</i>	
<i>ule bint</i>	<i>ule wären</i>	
<i>zie bint</i>	<i>zee/zie wären</i>	

enclitische vormen:

is-e is ie wa-k was ik
wää-j was je

wönnen worden

(zwak werkwoord, behalve wat betreft het volt. deelw.)

o.t.t.	o.v.t.	voltooid deelwoord
<i>ik wödde</i>	<i>ik wönnen</i>	<i>ewönnen</i>
<i>ie wödt</i>	<i>ie wönnen</i>	
<i>hee, zie wöd</i>	<i>hee, zie wönnen</i>	
<i>wie wödt</i>	<i>wie wönnen</i>	
<i>julle wödt</i>	<i>julle wönnen</i>	
<i>zie wödt</i>	<i>zie wönnen</i>	

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

enclitische vormen:

wö-j word je
wöd-e wordt ie

willen willen

o.t.t.	o.v.t.	voltooid deelwoord
<i>ik wil</i>	<i>ik wol(le)</i>	<i>ewild</i>
<i>ie wilt</i>	<i>ie wollen</i>	
<i>hee, zie wil</i>	<i>hee, zie wol</i>	
<i>wie wilt</i>	<i>wie wollen</i>	
<i>ule wilt</i>	<i>ule wollen</i>	
<i>zie wilt</i>	<i>zie wollen</i>	

zullen zullen

o.t.t.	o.v.t.
<i>ik zalle</i>	<i>ik zól/zol</i>
<i>ie zölt</i>	<i>ie zóllen/zollen</i>
<i>hee, zie zal</i>	<i>hee, zie zól/zol</i>
<i>wie zölt</i>	<i>wie zóllen/zollen</i>
<i>julle zölt</i>	<i>julle zóllen/zollen</i>
<i>zie zölt</i>	<i>zie zóllen/zollen</i>

enclitische vormen:

zu-w zullen we zó-k/zo-k zou ik

*Lemelerveld - De lidwoorden***De lidwoorden****De bepaalde lidwoorden**

mannelijk	vrouwelijk	onzijdig	meervoud
<i>n</i>	<i>de</i>	<i>et/'t</i>	<i>de</i>

Voorbeelden **mannelijk**:

<i>deur n sloot</i>	door de sloot
<i>uut n hals</i>	uit de nek
<i>n eersten</i>	de eersten
<i>n prispaolsen</i>	de voornaamste
<i>in n oorlog</i>	in de oorlog
<i>in n hoe:k</i>	in de hoek
<i>n helen aovend</i>	de hele avond
<i>n aolsten</i>	de oudste
<i>n hof</i>	de tuin

vrouwelijk:

de naole de naald

onzijdig:

et/'t vārken het varken

meervoud:

<i>de vèente</i>	de jongens
<i>de naolen</i>	de naalden
<i>de vārkens</i>	de varkens

Het onbepaalde lidwoord

een

Voorbeelden:

ze mut een kleinen krie:gen ze moet een kleine krijgen, d.w.z.: ze moet bevallen
een plaoge een ziekte (van een dier)

*De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld***De aanwijzende voornaamwoorden**

enkelvoud					
bijvoeglijk			zelfstandig		
mannelijk	vrouwelijk	onzijdig	mannelijk	vrouwelijk	onzijdig
<i>den</i> die	<i>die</i> die	<i>det</i> dat	<i>denne</i> die	<i>die</i> die	<i>det</i> dat
<i>dissen</i> deze	<i>disse</i> deze	<i>dit</i> dit	<i>dissen</i> deze	<i>dissen</i> deze	<i>dit</i> dit

Voorbeelden:

<i>dissen kjal</i>	deze kerel
<i>achter den heugte</i>	achter die hoogte
<i>wat was den kerel nötelig</i>	wat was die kerel nukvig
<i>den dikken boom</i>	die dikke boom
<i>disse deerne</i>	dit meisje
<i>det jóng</i>	die jongen

meervoud	
bijvoeglijk /zelfstandig	
<i>disse</i>	deze
<i>die</i>	die

Voorbeelden:

<i>disse deerns en die</i>	deze meisjes en die
<i>die vèente</i>	die jongens

*Lemelerveld - De bijvoeglijk naamwoorden***De bijvoeglijke naamwoorden****De uitgangen na het bepaalde lidwoord**

Als het bijvoeglijk naamwoord hoort bij een mannelijk zelfstandig naamwoord voorafgegaan door een bepaald lidwoord dan is de uitgang: *-en*:
n groten hof de grote tuin

Bij een vrouwelijk zelfstandig naamwoord is de uitgang van het bijv. nw. in zo'n geval: *-e*:
de dikke rugge de dikke rug

Bij het onzijdige zelfst. nw. is de uitgang van het bijv. nw. in zo'n geval eveneens *-e*:
het löge huus het lege huis

Sporadisch komt het voor dat het bijv. nw. geen uitgang heeft als het voorafgegaan wordt door een aanwijzend voornaamwoord:
det aold boe:rtien dat oude boertje

In het meervoud is de uitgang van het bijv. nw. na het lidwoord *de* ook: *-e*:
de lege hu:zen de lage huizen

De uitgangen na het onbepaalde lidwoord

Als het bijvoeglijk naamwoord hoort bij een mannelijk zelfstandig naamwoord voorafgegaan door een onbepaald lidwoord dan is de uitgang *-en*:

<i>een groten kjal</i>	een grote kerel
<i>een helligen kerel</i>	een nijdige kerel
<i>een rieken stinkerd</i>	een rijke stinkerd

Bij een vrouwelijk zelfstandig naamwoord is de uitgang van het bijv. nw. in zo'n geval: *-e*:
een dikke rugge een dikke rug

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

Bij het onzijdige zelfst. nw. heeft het bijv. nw. geen uitgang:
een leeg huus een laag huis

De verkleinwoorden

De regels voor de uitgangen van het verkleinwoord zijn dezelfde als die welke gelden voor het Raaltes en het Heinoos. Zie daarvoor respectievelijk p.80 e.v. en p. 136 e.v. Ze zullen dus hier niet herhaald worden.

De achtervoegsels**-ien**

<i>banke</i>	bank	<i>bänkien</i>	<i>klokke</i>	klok	<i>klökkien</i>
<i>bärg</i>	berg	<i>bärbchien</i>	<i>knoes</i>	knuist	<i>knusien</i>
<i>bie:st</i>	beest, koe	<i>bie:sien</i>	<i>koe:ke</i>	koek	<i>ku:kien</i>
<i>boe:k</i>	boek	<i>bu:kien</i>	<i>krubbe</i>	krib	<i>kruppien</i>
<i>böste</i>	borst	<i>bössien</i>		(voor paard)	
<i>dag</i>	dag	<i>dächien</i>	<i>lot</i>	lot	<i>löttien</i>
<i>dwärg</i>	dwerf	<i>dwärbchien</i>		meisje	<i>määchien</i>
<i>elf</i>	steel (v. bijl)	<i>elfien</i>	<i>maond</i>	maand	<i>mööntien</i>
<i>egge</i>	eg	<i>echien</i>	<i>maot</i>	maat	<i>mötien</i>
<i>gaanze</i>	gans	<i>gäänsien</i>		(= weide)	
<i>gas</i>	garst	<i>gässien</i>	<i>moppe</i>	koekje	<i>möppien</i>
<i>gewulfte</i>	gewelf	<i>gewulfien</i>	<i>nichte</i>	nicht	<i>nichien</i>
<i>gleuve</i>	gleuf	<i>gleufien</i>	<i>nös</i>	nest	<i>nössien</i>
<i>grachte</i>	gracht	<i>grächien</i>	<i>päppe</i>	tepel	<i>päppien</i>
<i>haand</i>	hand	<i>hääntien</i>	<i>poes(te)</i>	puist	<i>pusien</i>
<i>haanse</i>	handschoen,	<i>häänsien</i>	<i>reupe</i>	ruif	<i>reupien</i>
	want		<i>rie:ge</i>	rij	<i>rie:chien</i>
<i>härbärg</i>	herberg	<i>härbärbchien</i>	<i>schaop</i>	schaap	<i>schöpien</i>
<i>hège</i>	heg	<i>hèebchien</i>	<i>schip</i>	schip	<i>schippien</i>
<i>heng</i>	hengst	<i>hengsien</i>	<i>schölk</i>	schort	<i>schölkien</i>
<i>hoe:d</i>	hoed	<i>hu:tien</i>	<i>schötte</i>	schot	<i>schöttien</i>
<i>huus</i>	huis	<i>husien</i>		(v. vuurwapen)	
<i>kaste</i>	kast	<i>kässien</i>	<i>slove</i>	sloof	<i>sleufien</i>

Lemelerveld - De verkleinwoorden

<i>stät</i>	staart	<i>stättien</i>	<i>voe:t</i>	voet	<i>vu:tien</i>
<i>toef</i>	kuif	<i>tufien</i>	<i>wèke</i>	woerd	<i>wèkien</i>
<i>'velleg</i>	velling	<i>vellechien</i>	<i>wos</i>	worst	<i>wössien</i>

Het volgende woord heeft, bij wijze van uitzondering een verkleinwoord op *-ien* en niet op *-echien* (zie p. 86):

<i>bedde</i>	bed	<i>bettien</i>
--------------	-----	----------------

Bij sommige woorden wordt de klinker van de stam verkort in het verkleinwoord:

<i>bèze</i>	bes	<i>bessien</i>
-------------	-----	----------------

Het omgekeerde komt ook voor:

<i>glas</i>	glas	<i>gläsien</i>
-------------	------	----------------

De hierna komende woorden hebben eveneens een afwijkend patroon:

<i>ding</i>	ding	<i>dinchien</i>
<i>gang</i>	gang, doorloop;	<i>gänchien</i>
	gang, snelheid	
<i>kringe</i>	kring	<i>krinchien</i>

We kunnen deze verkleinwoorden verklaren als we aannemen dat *ng* eigenlijk bestaat uit *n + g*, en dat dus net als bij *härbärg* de *g* tot een *ch* wordt.

-chien

<i>buje</i>	bui	<i>buujchien</i>	<i>snee</i>	snee	<i>sneechien</i>
<i>knie:</i>	knie	<i>knie:chien</i>	<i>trèè</i>	tree	<i>trèechien</i>
<i>koe:</i>	koe	<i>ku:chien</i>	<i>vlo</i>	vlo	<i>vleuchien</i>
<i>lä</i>	la(de)	<i>läächien</i>			

Het volgende woord komt alleen in het meervoud voor:

kanen	<i>kööchies</i>
-------	-----------------

Bij de hierna volgende woorden lijkt het alsof de eind-medeklinker niet meetelt als het verkleinwoord wordt gevormd (want anders hadden ze in de rubriek van **-ien** moeten staan!):

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>draod</i>	draad	<i>drööchien</i>	<i>rad</i>	rad	<i>räächien</i>
<i>gat</i>	gat	<i>gäächien</i>		(= wiel)	
<i>pad</i>	pad	<i>päächien</i>	<i>stoot</i>	poos	<i>steuchien</i>
	(= weggetje)				

-pien

<i>ärm</i>	arm	<i>ärmpien</i>	<i>helm</i>	helm	<i>helmpien</i>
<i>bärm</i>	berm	<i>bärmpien</i>	<i>rie:m</i>	riem	<i>rie:mpien</i>
<i>bessem</i>	bezem	<i>bessempien</i>	<i>wezeboom</i>	ponder	<i>wezebeumpien</i>
<i>därm</i>	darm	<i>därmpien</i>			

-echien

<i>aaltentónne</i>	gierton	<i>aaltentunnechien</i>	<i>spel</i>	spel	<i>spellechien</i>
<i>berre</i>	bed	<i>berrechien</i>	<i>stärre</i>	ster	<i>stärrechien</i>
<i>kärre</i>	kar	<i>kärrechien</i>	<i>stobbe</i>	stobbe	<i>stöbbechien</i>
<i>mölle</i>	molen	<i>möllechien</i>	<i>tulle</i>	tet, speen	<i>tullechien</i>
<i>padde</i>	pad (= dier)	<i>päddechien</i>	<i>vel</i>	vel	<i>vellechien</i>
<i>schelle</i>	schel, bel	<i>schellegien</i>	<i>zunne</i>	zon; zoon	<i>zunnechien</i>

-tien

<i>beuken</i>	beuk	<i>beukentien</i>	<i>liene</i>	teugel	<i>lientien</i>
<i>biele</i>	bijl	<i>bieltien</i>	<i>maol</i>	maal(tijd)	<i>mööltien</i>
<i>bure</i>	buurman	<i>buurtien</i>	<i>maone</i>	maan	<i>mööntien</i>
<i>deerne</i>	meisje	<i>deerntien</i>	<i>moel</i>	muil	<i>muultien</i>
<i>eerappel</i>	aardappel	<i>eeräppeltien</i>	<i>nägel</i>	nagel	<i>nägeltien</i>
<i>hädder</i>	herder	<i>hädtertien</i>	<i>naole</i>	naald	<i>nööltien</i>
<i>jappel</i>	aardappel	<i>jäppeltien</i>	<i>nekken</i>	nek	<i>nekkentien</i>
<i>joor</i>	jaar	<i>jeurtien</i>	<i>poorte</i>	poort	<i>peurtien</i>
<i>kerel</i>	kerel	<i>kereltien</i>	<i>schenken</i>	ham	<i>schenkentien</i>
<i>keuken</i>	keuken	<i>keukentien</i>	<i>scheure</i>	scheur;	<i>scheurtien</i>
<i>knie:ne</i>	konijn	<i>knie:ntien</i>		scherf	
<i>knobbel</i>	knobbel	<i>knöbbeltien</i>	<i>schoe:n</i>	schoen	<i>schuu:ntien</i>
<i>kore</i>	kar	<i>keurtien</i>	<i>spèle</i>	speld	<i>spèeltien</i>
<i>leupen</i>	beslagton	<i>leupentien</i>	<i>steern</i>	ster	<i>steerntien</i>

Lemelerveld - De verkleinwoorden

<i>stie:n</i>	steen	<i>stie:ntien</i>	<i>traone</i>	traan	<i>trööntien</i>
<i>stoeten</i>	brood	<i>stutentien</i>	<i>voren</i>	varen	<i>veurentien</i>
<i>straole</i>	straal	<i>strööltien</i>	<i>zeisen</i>	zeis	<i>zeisentien</i>
<i>striekzwèvel</i>	lucifer	<i>striekzwèveltien</i>	<i>zwäne</i>	zwaan	<i>zwääntien</i>

Van het volgende woord wordt het verkleinwoord afgeleid van het hoofdwoord zonder de uitgang -en:

<i>balken</i>	balk	<i>bälkien</i>
---------------	------	----------------

-kien

<i>koning</i>	koning	<i>koninkien</i>
---------------	--------	------------------

N.B. De *ng* wordt hier niet beschouwd als *n + g*.

De meervoudsuitgangen

De regels voor de achtervoegsels van het meervoud zijn gelijk aan die voor het Raaltes (zie p. 89-94).

Het achtervoegsel -en

<i>aaltentónne</i>	gierton	<i>aaltentónnen</i>	<i>hägedis</i>	hagedis	<i>hägedissen</i>
<i>banke</i>	bank	<i>banken</i>	<i>härbärge</i>	herberg	<i>härbärge</i>
<i>bedde/berre</i>	bed	<i>bedden</i>	<i>hengst</i>	hengst	<i>hengsen</i>
<i>bloe:me</i>	bloem	<i>bloe:men</i>	<i>kasse</i>	kast	<i>kassen</i>
<i>bu:re</i>	buurman	<i>bu:ren</i>	<i>klokke</i>	klok	<i>klokken</i>
<i>därm</i>	darm	<i>därmen</i>	<i>kräne</i>	kraan	<i>kränen</i>
<i>ding</i>	ding	<i>dingen</i>	<i>kring</i>	kring	<i>kringen</i>
<i>ège</i>	eg	<i>ègen</i>	<i>kupe</i>	kuip	<i>kupen</i>
<i>elf</i>	steel (v. bijl)	<i>elfen</i>	<i>leuning</i>	leuning	<i>leuningen</i>
<i>gewulfte</i>	gewelf	<i>gewulfen</i>	<i>lien(d)e</i>	teugel	<i>lienen</i>
<i>gie:teling</i>	merel	<i>gie:telingen</i>	<i>lifte</i>	lift	<i>liffen</i>
<i>gluppe</i>	snee	<i>gluppen</i>	<i>maol</i>	maal(tijd)	<i>maolen</i>
<i>haanse</i>	handschoen, haansen		<i>meid</i>	meid	<i>meiden</i>
	want		<i>moel</i>	muil	<i>moelen</i>

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

<i>nacht</i>	nacht	<i>nachen</i>	<i>stóbbe</i>	stobbe	<i>stóbben</i>
<i>nichte</i>	nicht	<i>nichen</i>	(ook <i>stóbben</i> ,		
<i>nös</i>	nest	<i>nössen</i>	z. hieronder)		
<i>pääanse</i>	pens	<i>päänsen</i>	<i>stoete</i>	brood	<i>stoeten</i>
<i>poes(te)</i>	puist	<i>poesen</i>	<i>tulle</i>	tet, speen	<i>tullen</i>
<i>potscheure</i>	potscherf	<i>potscheuren</i>	<i>tuu:r</i>	paal (voor	<i>tu:ren</i>
<i>räkoele</i>	open haard	<i>räkoelen</i>		vastbinden	
<i>rege</i>	rij	<i>regen</i>		vee)	
<i>repe</i>	touw,	<i>repen</i>	<i>velg</i>	velg	<i>velgen</i>
	leidsel		<i>voes</i>	vuist	<i>voesen</i>
<i>roepe</i>	rups	<i>roepen</i>	<i>wenkbrauwe</i>	wenkbrauw	<i>wenk-</i>
<i>schelle</i>	schel, bel	<i>schellen</i>			<i>brauwen</i>
<i>scheure</i>	scheur	<i>scheuren</i>	<i>wezeboom</i>	ponder	<i>wezebomen</i>
<i>schove</i>	schoof	<i>schoven</i>	<i>zwäne</i>	zwaan	<i>zwänen</i>
<i>slove</i>	sloof	<i>sloven</i>			
<i>spleet</i>	spleet	<i>spleten</i>			
<i>stikke</i>	paal (voor	<i>stikken</i>			
	geiten)				

Net als in het Raaltes (zie p. 91) en het Heinoos (zie p.142) valt in het meervoud de *t* weg als die voorafgegaan wordt door *f*, *s*, *ch*: *lifte* > *liffen*, *poeste* > *poesen*, *nichte* > *nichen* enz.

Bij de hierna komende woorden wordt in het meervoud de klinker verlengd, maar het timbre (de eigenlijke klank) verandert niet:

<i>huus</i>	huis	<i>hu:zen</i>	<i>schip</i>	schip	<i>schepen</i>
<i>luus</i>	luis	<i>lu:zen</i>	<i>toef</i>	kuif	<i>toe:ven</i>

Klinkerverlenging en –verandering horen we in:

<i>dag</i>	dag	<i>dägen</i>	<i>glas</i>	glas	<i>gläzen</i>
<i>dak</i>	dak	<i>däken</i>	<i>slag</i>	slag	<i>slägen</i>
<i>gat</i>	gat	<i>gäten</i>			

Lemelerveld - De meervoudsuitgangen

De volgende woorden die eindigen op een lange klinker krijgen de uitgang *-ien* (uitgesproken: *-jen*):

<i>ree</i>	ree	<i>reeien</i>	<i>vlo</i>	vlo	<i>vlooiën</i>
<i>slee</i>	slee	<i>sleeien</i>			

Het achtervoegsel *-n*

<i>beddestèè</i>	bedstee	<i>beddestèèn</i>	<i>sprao</i>	spreeuw	<i>spraon</i>
<i>lä</i>	lade	<i>lään</i>	<i>trèè</i>	trede	<i>trèèn</i>
<i>liekstèè</i>	litteken	<i>liekstèèn</i>			

Bij de twee woorden die hierna volgen wordt het meervoud gevormd door de uitgang te plaatsen achter de stamklinker (de *d* valt dus weg) en deze laatste te verlengen, waarbij ook nog klinkerwijziging optreedt:

<i>pad</i>	pad (= weggetje)	<i>pään</i>
<i>rad</i>	rad (= wiel)	<i>rään</i>

Het achtervoegsel *-nen*

<i>koe:</i>	koe	<i>koe:nen</i>
-------------	-----	----------------

Het achtervoegsel *-e*

<i>aovend</i>	avond	<i>aovende</i>	<i>steen</i>	steen	<i>stene</i>
<i>bie:st</i>	beest, koe	<i>bie:ste</i>	<i>vèènt</i>	vent	<i>vèènte</i>
<i>schoe:n</i>	schoen	<i>schoe:ne</i>	<i>voe:t</i>	voet	<i>voe:te</i>

De hierna volgende woorden verliezen in het meervoud de eindmedeklinker van de stam:

<i>baand</i>	band	<i>bane</i>	<i>hónd</i>	hond	<i>hónne</i>
<i>haand</i>	hand	<i>hane</i>	<i>taand</i>	tand	<i>tane</i>

*De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld***Het achtervoegsel -ne**

Slechts één voorbeeld van dit achtervoegsel is gevonden:

knie: knie *knie:ne*

Het achtervoegsel -s

<i>balken</i>	balk	<i>balkens</i>	<i>nekken</i>	nek	<i>nekkens</i>
<i>brómmmer</i>	hommel	<i>brómmers</i>	<i>penning</i>	penning	<i>pennings</i>
<i>hädder</i>	herder	<i>hädders</i>	<i>punder</i>	gewicht	<i>punders</i>
<i>helm</i>	helm	<i>helms</i>		(v. klok)	
<i>kerel</i>	kerel	<i>kerels</i>	<i>richel</i>	richel	<i>richels</i>
<i>keuken</i>	keuken	<i>keukens</i>	<i>stóbben</i>	stobbe	<i>stóbbens</i>
<i>knökkel</i>	knokkel	<i>knökkels</i>	<i>voren</i>	varen	<i>vorens</i>
<i>kökken</i>	keuken	<i>kökkens</i>	<i>wägen</i>	wagen	<i>wägens</i>
<i>leupen</i>	beslagton	<i>leupens</i>	<i>willegen</i>	wilg	<i>willegens</i>
<i>loper</i>	big	<i>lopers</i>			
<i>märskraomer</i>	marskramer	<i>märs- kraomers</i>			

De telwoorden**De hoofdtelwoorden**

<i>ie:ne</i>	één	<i>elven</i>	elf
<i>twee</i>	twee	<i>twaaľf,</i>	twaaľf
<i>drieë</i>	drie	<i>twaaľven</i>	
<i>vere</i>	vier	<i>därtiene</i>	dertien
<i>vie:ve</i>	vijf	<i>veertiene</i>	veertien
<i>zesse</i>	zes	<i>vieftiene</i>	vijftien
<i>zeuven</i>	zeven	<i>zestiene</i>	zestien
<i>achte</i>	acht	<i>zeuventiene</i>	zeventien
<i>negen</i>	negen	<i>achttiene</i>	achttien
<i>tiene</i>	tien	<i>negentiene</i>	negentien

Lemelerveld - De telwoorden

<i>twuntig</i>	twintig	<i>seuventig</i>	zeventig
<i>ie:nentwuntig</i>	éénentwintig	<i>tachtig, tachtig</i>	tachtig
<i>tweeëntwuntig</i>	tweeëntwintig	(veroud.)	
etc.		etc.	
<i>achentwuntig</i>	achtentwintig	<i>achentach(en)tig</i>	achtentachtig
<i>negentwuntig</i>	negenentwintig	<i>negentig</i>	negentig
<i>därtig</i>	dertig	<i>hónderd</i>	honderd
<i>ie:nendärtig</i>	éénendertig, etc.	<i>hónderdenie:ne</i>	honderdeen
<i>feertig</i>	veertig	etc.	
<i>fieftig</i>	vijftig	<i>du:zend</i>	duizend
<i>sestig</i>	zestig		

Als op het telwoord een zelfstandig nw. volgt, dan valt de eventuele stomme -e van het telwoord weg. Vgl.:

acht töfelties acht tafeltjes
vieftien schöttels vijftien schotels

De rangtelwoorden

<i>n eersen</i>	de eerste		
<i>n tweeden</i>	de tweede	<i>tweds</i>	tweetes
<i>n därden</i>	de derde	<i>därds</i>	derdes
<i>n veerden</i>	de vierde	<i>veerds</i>	vierdes
<i>n vieven</i>	de vijfde		
<i>n zezen</i>	de zesde		
<i>n zeuvenen</i>	de zevende		
<i>n achsten</i>	de achtste		
<i>n negenen</i>	de negende		
<i>n tienen</i>	de tiende		
<i>n elven</i>	de elfde		
<i>n twaaľven</i>	de twaaľfde		
<i>n twuntigsten</i>	de twintigste		
<i>n negentigsten</i>	de negentigste		
etc.			

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

Als de rangtelwoorden slaan op vrouwelijke en onzijdige zelfstandige naamwoorden is de uitgang niet *-en* maar *-e*; de lidwoorden zijn dan natuurlijk ook anders.

Tijdsaanduidingen**Dagen**

<i>zunneg</i>	zondag	<i>sundägens/sundes</i>	's zondags
<i>maoneg</i>	maandag	<i>smaondägens/smaondes</i>	's maandags
<i>dinzeg</i>	dinsdag	<i>dinzes</i>	dinsdags
<i>woenzeg</i>	woensdag	<i>swoenzes</i>	's woensdags
<i>dónnereg</i>	donderdag	<i>dónders</i>	donderdagds
<i>vriejdeg</i>	vrijdag	<i>vriejdes</i>	vrijdags
<i>zaotereg</i>	zaterdag	<i>saoters</i>	's zaterdagds

Maanden

<i>janewari</i>	januari	<i>juli</i>	juli
<i>febrewari</i>	februari	<i>augustus</i>	augustus
<i>meert</i>	maart	<i>september</i>	september
<i>april</i>	april	<i>oktober</i>	oktober
<i>mei</i>	mei	<i>november</i>	november
<i>juni</i>	juni	<i>dezember</i>	december

Uitdrukkingen eigen aan het Lemelervelds

De hierna volgende uitdrukkingen zijn opgenomen omdat ze niet (in deze vorm) in het Nederlands voorkomen.

<i>hee hef 't an de milte</i>	hij sukkel met zijn milt
<i>dat vuu:lt nog wel goed an</i>	dat zit nog wel goed, dat lijkt me wel goed
<i>ie leupen der nog wel smeuv aover hen</i>	jij bent nog wel goed gezond
<i>'k wil oe wel te mu:te kómmen</i>	ik wil je wel iets voorschieten, ik wil je wel tegemoet komen (figuurlijk)
<i>óp de loop gaon</i>	op hol slaan
<i>de boe:r bouwt et laand schaol umme</i>	de boer ploegt het land ondiep

Lemelerveld - Uitdrukkingen eigen aan het Lemelervelds

<i>zee kump in n kraom</i>	ze moet bevallen
<i>zee mut een kleinen krie:gen</i>	ze moet bevallen
<i>et giet me ók een maal mis</i>	het loopt me nog een keer uit de hand
<i>alle aovende</i>	elke avond
<i>van de drank stunk-e alle aovende uut n hals</i>	hij rook elke avond naar drank
<i>ma-k stárven woor</i>	beslist waar
<i>he-j 't hárken al daone?</i>	ben je al klaar met harken?
<i>hee wol 't wel woor hemmen</i>	hij gaf het toe
<i>hee wol 't wel weten</i>	hij gaf het toe
<i>wie haolt der met óp</i>	we verdragen het niet langer
<i>van 't zómmer</i>	van de zomer
<i>hee is goed van bestaon</i>	hij heeft een goede aard
<i>hee houwt mie an de kop</i>	hij geeft mij een klap op mijn hoofd
<i>ie zóllen 't oe bedoe:n van 't lachen</i>	je zou het in je broek doen van het lachen
<i>de slippe baoven de broek hemmen</i>	jarig zijn
<i>de achterdeure stund lös</i>	de achterdeur stond open
<i>'t is 'm goed bedach</i>	hij meende het
<i>in 't lood kómmen</i>	financiëel er boven op komen
<i>ie hebt niks in de weg zitten</i>	je bent niet dik
<i>ie bint nog wel goed rad</i>	je bent nog wel vlug ter been
<i>det is een vel</i>	dat is een lastig kind, een vlegel
<i>hee is an de loop/an de loperieje</i>	hij heeft last van diarree
<i>hee hef een beste sputter óp</i>	hij heeft een flinke slok op
<i>dat haole wie niet trechte</i>	daar krijgen we ruzie over
<i>hee was vandäge goed te passe</i>	hij was vandaag in een goed humeur
<i>door kö-j niet vólle van krie:gen</i>	daar kun je niet veel van maken
<i>ik gao vanaovend hen vissen</i>	ik ga vanavond vissen
<i>poestig in de hoed wèen/</i>	niet lekker zijn, een beetje ziek zijn
<i>sloe:rig wèen/niks te passe wèen/</i>	
<i>niet ärg op de lappen wèen/</i>	
<i>in de pörre wèen</i>	
<i>ik heb 't känen daone, de botter is groot</i>	ik ben klaar met karnen, de boter is klaar
<i>door kan 'k et niet veur tu:gen</i>	daarvoor (d.w.z. voor dat bedrag) kan ik het niet doen
<i>met gemak</i>	al met al, langzamerhand

hee zal wel niet wat hemmen
hee wus der wel van

hij zal wel niks hebben
hij was niet voor één gat te vangen

Lemelervelder tekst

Een reize op de fietse in de oorlog

Et was zón bettien 't lääste joor van de oorlog. Ik mós nogal vulle de boe:r óp van mien vā um fokmateriaal te kopen, veural van vārkens en zo. En toen zèèd-e óp een middag nao 't etten: "Gao mār gauw vanmiddag met de fietse" - aaltied op de fietse, alles óp de fietse, want der was niks. Ik komme door; nóu, door wa-k voort nog niet, 't was een hele ofstand en 't was al late in de hārst, gauw donker wōrren. Toen mós ik eerst Haoltenbrink opzu:ken, dat was de cōmissióneer, die ging met mie de boe:r óp. Toen kwa:men wie dan bie de eerste boe:r en toen ha-w door wat ezie:ne en zo en door bi-w ók wel esläägd. Wie hebt door een stuk of wat ekoch; dat was mār goed veur mekāre.

Nóu, vārder efietst en vārder ereisd en nog weer een boe:r ehad, ók wel oordig goed veur mekāre. Mār toen wāren wie bie een boe:r, die had niks. Nóu, mār weer vārder óp de fietse, weer een heel aander plāsien en met gemak bi-j een hoop tied kwiet.

Toen zeg-e nog, Haoltenbrink, nog: "Hie:r he-w nog een aold boe:rtien wonen, lao-w we door ók ies èven hengaon, det dut net of-e niet goed wies is, mār hee is nog wel goed bie, mār die zal wel niet wat hemmen." En dat boe:rtien kwaamp noor buten: "Gójendag", goed te passe! "Nee", zeg-e, "Ik heb niks te koop veur oe; mār wie hebt de lääste tied zón hoop papperassen ekregen, dat bin-k heemaon niet ewend. Wie hannen een veebu:kien an mutten schaffēn en wee móssen alles ópschrie:ven", zegt det aold boe:rtien, "van wat der dood gie:t, van wat der gebo-ren wōdt, van wat der of-evoe:rd wōdt, en toen kwaamp der een contrōleur en die zeg tegen mie: "Kō-j oe door wel met reddēn?" Toen zeg ik: "jao", zeg ik, "ik hebbe een potlood ekoch met een stukken góm." Dus hee wus der wel van.

Nóu he-w nog een pāār boe:ren ehad, nogal heel wat ègenlijk, mār toen wōnnen 't zo late en Haoltenbrink, die zeg: "Jóngē, jóngē, ie kōnt aginnie meer bie huus kōmnen. Wānt et is zo donker. Ie magt nao tien u:re" - toen ha-j die spertied, nao tien u:re, sóms ók wel nao acht u:re, net woor die móffen dat in de kop hannen.

Toen zeg-e mie: "Ie gaot eerst met noor oons huus toe, noor mien vrouwe en dan gao-w eerst een botterham etten. En dan brenge ik oe noor 't station in Almelo,

met de fietse, en dan koop ie door een käärtien en dan gao-j met de trein noor Raolte." Ik zegge: "Da's ók nogal wat." "Jao, mār, ie kōnt toch niet meer in huus kōmnen zo."

Nóu, mār jao, ie weet wel hoe dat was in de oorlog. Alles langzaam. Ik zat al lange óp 't station, mār de trein die kwaamp niet, weer een half uur verlāten. Nóu ja, heemaol, in 't läästen, door gung 't hen. Nóu, wie tuffen noor Raolte toe. Ik kōmme in Raolte an 't station an. Gien moes te bekennen. Mār affijn, mien fietse mós der nog uut, det hebt ze mie nog elāoten, die stund nog in de wagón en toen komme ik met de fietse buten en de achterbaand löög! Jóngē, jóngē, da-s ók wat! Ik mós nog een half u:re fietsen noor huus toe. Nóu, weet-ie, Woolderink, café Woolderink, de's heemaol bekend, die was vlak bie 't station. Ikke met de fietse noor binnen, fietse tegen 't biljārd an; en een fietsepōmp hannen die lu toen, een grote voetpōmp. Nóu, de bane oppōmpen. "Mār ik zie da-j em ók zo elāoten kōnnen emmen", zeg e. "Ie kōnt nog wel bie huus kōmnen." Toen zegge ik nog tegen Woolderink: "Doe mie een pilsien veur de muuite." "Nee", zeg-e, "dōnder mār óp, want 't is al vuls te late, zie zōlt bie huus niet weten woor-j blie:ft."

Nóu, toen mós ik nog een half u:re fietsen, midden in de nacht en ik kōmme weer. En mien moe: die hōren mie aaltied en die zèè: "Hārm, bi-j der weer?" Ik zeg: "Jao, ik bin der weer. Ik zal 't mään wel wieder vertellen; 't is nóu vuls te late. (verhaal van de heer H. Huurman en door hem uitgesproken)

De bovenvermelde tekst laat zich karakteriseren als afkomstig uit een Sallandse mond door o.m. de volgende kenmerken:

1. De korte klinkers in bettien, vulle, vuls, kōmnen.
2. De enclitische vormen: he-w, ha-w, bi-w, lao-w, zeg-e, zèèd-e, ha-j, bi-j, da-j, woor-j, kō-j, wa-k.
3. De veelvuldige vormen met de uitgang -t in de o.t.t. en met -en in de o.v.t.: ie kōnt, hebt ze, ie magt, wie hebt, zie zōlt; wie tuffen, mien moe: die hōren, toen wōnnen 't zo late.
4. De voltooid deelwoorden beginnen allemaal met e-: ekoch, of-evoe:rd, ehad, e'wend.
5. De t verdwijnt na een ch in het voltooid deelw.: ekoch.
6. Het voltooid deelw. van het werkwoord zie:n 'zien' is e'zie:ne, i.t.t. het Raaltes en het Heinoos die respectievelijk e'zene en e'zeen zeggen.
7. Een aantal woorden die eindigen op een stomme e: vulle, fietse, late, (ik) zegge, (ik) kōmme, mekāre.

De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld

Literatuur

BLOEMHOFF-DE BRUIJN, PH.

1994 *Het dialect van Wijhe, klank- en vormverschijnselen.* Kampen.

1998 *Het dialect van Ommen, klank- en vormverschijnselen.* Kampen.

COHEN, A., C.L. EBELING, K. FOKKEMA en A.G.F. VAN HOLK

1961 *Fonologie van het Nederlands en het Fries, Inleiding tot de moderne klankleer.*
`s Gravenhage.

KOOIJ, J. en VAN OOSTENDORP, M.

2003 *Fonologie. Uitnodiging tot de klankleer van het Nederlands.* Amsterdam.

NIJEN TWILHAAR, J.

1990 *Generatieve fonologie en de studie van Oostnederlandse dialecten.* Amsterdam.

SPA, J.J.

1996 *Het dialect van de Stad Vollenhove, Klank- en vormleer.* Kampen.

2000 *De dialecten van Groot-IJsselmuiden, Klank- en vormleer.* Kampen.

2004 *De dialecten van Kallenkote, Steenwijk en Steenwijkerwold, Klank- en vormleer.*
Kampen.

VRIES, J. DE

1971 *Nederlands Etymologisch Woordenboek.* Leiden.

WERKGROEP DIALEKT VAN HET CULTUUR HISTORISCH GENOOTSCHAP RAALTE

1995 *Nieuw Sallands Woordenboek.* Raalte.